

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПАШИЄВА АЛЛА СЕРГІЙВНА

УДК 343.983:623.446.2

ДИСЕРТАЦІЯ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАЛЬНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. С. Пашиєва**

Науковий керівник: **Чернявський Сергій Сергійович**, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Київ 2020

АНОТАЦІЯ

Пашиєва А. С. Криміналістичне дослідження метальної холодної зброї. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретичних, методичних і практичних проблем, пов'язаних із криміналістичним дослідженням метальної холодної зброї.

У дисертації з'ясовано стан наукового розроблення проблем криміналістичного дослідження метальної холодної зброї. Проаналізовано наукові праці з проблем криміналістичного дослідження метальної холодної зброї, інші роботи, окремі положення яких становлять науковий інтерес у контексті предмета дослідження. На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що ґрунтовні дослідження даної галузі відбувались у 50–70-ті роки ХХ ст., і саме праці вчених того часу стали фундаментом для подальшого розвитку теоретичних засад дослідження метальної холодної зброї. З'ясовано, що становлення та розвиток основних положень криміналістичного дослідження метальної холодної зброї характеризувались неоднозначністю у поглядах учених, що пояснюється специфічністю досліджуваного об'єкта. У дисертації висвітлено етапи трансформації зразків метальної холодної зброї від появи першої найпростішої індивідуальної зброї до сучасних різновидів, які активно використовують у різних галузях.

Розглянуто концептуальні засади формування поняття метальної холодної зброї. Необхідність викладення міркувань обумовлена відмінностями у розуміннях досліджуваного поняття різними галузями наукових знань. У кожній галузі визначення метальної холодної зброї характеризується певними властивостями та ознаками. Сучасна криміналістична наука до таких критеріїв

відносить функціональне призначення металюної холодної зброї та її придатність до здійснення конкретних дій. За окресленими критеріями виявляється можливість правової диференціації цієї зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Шляхом аналізу ознак та характеристики змісту удосконалено дефініцію «метальна холодна зброя».

Встановлено, що вітчизняне законодавство позбавлене закону, який містить поняття металюної холодної зброї, натомість воно регулюється підзаконними нормативно-правовими актами, відомчими інструкціями тощо. Проаналізовано низку іноземних законодавчих актів, які регулюють категоріальний апарат та питання правового забезпечення обігу зброї. Визначено, що природа металюної холодної зброї як об'єкта правового впливу, визначається здатністю завдавати істотної шкоди правам та інтересам різних суб'єктів в разі цілеспрямованого і кваліфікованого застосування, що створює необхідність державного контролю за обігом такої зброї.

На підставі дослідження проєкту Закону України «Про зброю» (№ 1222 від 02 вересня 2019 року), запропоновано доповнити його положення визначенням металюної холодної зброї та внести зміни до категорій зброї, визначивши, що до першої категорії цивільної зброї та боєприпасів слід віднести луки й арбалети з силою натягіння тятиви до 20 кг; до другої категорії – луки й арбалети з силою натягіння тятиви не менше ніж 20 кг, клинкову зброю з довжиною клинка не менше ніж 90 мм та товщиною клинка не менше ніж 2,6 мм.

Розглянуто основні криміналістичні ознаки та техніко-криміналістичні вимоги, які дозволяють відмежувати металюну холодну зброю від інших зразків зброї, а також конструктивно схожих предметів господарсько-побутового, розважального та спортивного призначення. Наведено сучасну класифікацію металюної холодної зброї за різними критеріями.

Висвітлено особливості проведення огляду місця події при вчиненні злочинів із застосуванням металюної холодної зброї. Акцентовано, що основними завданнями огляду місця події за наявності інформації про застосування

метальної холодної зброї є виявлення, фіксація та вилучення зброї, снарядів до неї (стріл, болтів тощо), слідів її застосування. Розкрито традиційні та сучасні методи, які застосовують спеціалісти під час огляду місця події злочинів зазначеної категорії. Систематизовано криміналістичні рекомендації щодо виявлення, огляду, фіксації, пакування та вилучення метальної холодної зброї.

Визначено зміст діяльності спеціаліста в проведенні інших слідчих (розшукових) дій (обшуку та допиту) під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, спрямованих на виявлення, фіксацію і вилучення доказів.

Досліджено організаційно-тактичні засади призначення експертизи метальної холодної зброї. Проаналізовано ряд національних нормативно-правових актів та договорів, укладених Україною з низкою держав у рамках правової допомоги щодо проведення експертиз. Розкрито організаційно-підготовчі заходи, що передують призначенню експертизи метальної холодної зброї.

Встановлено, що, крім вирішення питань кримінальних проваджень, експертизу метальної холодної зброї призначають з метою встановлення параметрів, технічного стану, справності та ступеня зношення, способу та року виготовлення, моделі, змісту маркувальних клейм і позначень метальної холодної зброї; реєстрації метальної холодної зброї на конкретну особу; з'ясування статусу виробів господарсько-побутового, спортивного, розважального призначення, що конструктивно схожі з метальною холодною зброєю; встановлення приналежності зразка до категорії метальної холодної зброї з метою перетину державного кордону та митного оформлення.

Проаналізовано наукові засади експертизи метальної холодної зброї. Розглянувши комплекс питань, пов'язаних з аналізом сучасного стану судової експертизи метальної холодної зброї, виявлено низку положень, які потребують перегляду та удосконалення відповідно до сьогочасних потреб експертної практики. Передусім, до них дисертант відносить проблеми, пов'язані з інформаційним забезпеченням цього виду досліджень, умовами проведення динамічних випробувань, віднесенням луків й арбалетів до метальної холодної

зброї, якщо вони надійшли на дослідження баз стріл, або якщо стріли не призначені для ураження цілі. Наведено шляхи вирішення зазначених проблемних питань з метою підвищення ефективності проведення дослідження метальної холодної зброї.

Окреслено можливості використання висновків експертиз метальної холодної зброї у кримінальному провадженні як джерела доказів та складової частини інформаційного забезпечення розслідування. Зокрема визначено, що результати криміналістичного дослідження метальної холодної зброї можуть використовуватись у таких напрямках: 1) для забезпечення потреб розслідування: з'ясування нових, раніше не відомих фактів (обставин); збирання та перевірки доказів; обґрунтування процесуальних дій, рішень; забезпечення дотримання змагальності судочинства; кримінально-правової оцінки вчиненого діяння; 2) для забезпечення криміналістичних потреб: висунення версій та їх перевірки; моделювання обставин події; формування криміналістичної методики та криміналістичних обліків; 3) для забезпечення профілактичної діяльності: профілактики правопорушень; уникнення експертних помилок. Дисертаційне дослідження вміщує ілюстративний матеріал, який доповнює наведений текст.

Ключові слова: метальна холодна зброя, слідчі (розшукові) дії, криміналістичне дослідження, методика дослідження, спеціаліст, експерт, судова експертиза, висновок експерта.

SUMMARY

Pashyieva Alla. The criminalistics examination of the throwing weapon. – *Manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.09 – criminal process and criminology; forensic examination; operational and investigative activities. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of theoretical, methodological and practical problems associated with the forensic study of throwing weapon.

The dissertation clarifies the state of scientific development of the problems of forensic research of throwing weapon. Scientific works on the problems of forensic research of throwing weapon, other works, some provisions of which are of scientific interest in the context of the subject of research, are analyzed. Based on the analysis, it was concluded that thorough research in this field took place in the 50-70s of the twentieth century, and it was the work of scientists of that time became the foundation for further development of the theoretical foundations of the study of throwing weapon. It was found that the formation and development of the main provisions of the forensic study of throwing weapon were characterized by ambiguity in the views of scientists, due to the specificity of the object under study. The dissertation highlights the stages of transformation of samples of throwing weapon from the appearance of the first simple individual weapon to modern varieties, which are actively used in various fields.

The conceptual bases of formation of the concept of the throwing weapon are considered. The need for reasoning is due to differences in understandings of the concept under study in different areas of scientific knowledge. In each field, the definition of throwing weapon is characterized by certain properties and characteristics. Modern forensic science to such criteria includes the functional purpose of throwing weapon and its suitability for specific actions. The outlined criteria reveal the possibility of legal differentiation of these weapons and structurally similar products. The definition of «throwing weapon» has been improved by analyzing the features and characteristics of the content.

It is established that the domestic legislation is deprived of the law, which contains the concept of throwing weapon, instead it is regulated by bylaws, departmental instructions and so on. A number of foreign legislative acts regulating the categorical apparatus and the issue of legal support for the circulation of weapons are analyzed. It is determined that the nature of throwing weapon as an object of legal influence is determined by the ability to cause significant harm to the rights and

interests of various entities in the case of targeted and qualified use, which creates the need for state control over the circulation of such weapons.

Based on a study of the draft Law of Ukraine «On Weapons» (№ 1222 of September 2, 2019), it is proposed to supplement its provisions with the definition of throwing weapon and make changes to the categories of weapons, specifying that the first category of civilian weapons and ammunition should include bows and crossbows with a string tension of up to 20 kg; to the second category – bows and crossbows with a string tension of not less than 20 kg, a bladed weapon with a blade length of not less than 90 mm and a blade thickness of not less than 2.6 mm.

The main forensic features and technical-forensic requirements are considered, which allow to distinguish throwing weapon from other types of weapons, as well as structurally similar items of household, entertainment and sports purposes. The modern classification of throwing weapon according to various criteria is given.

The peculiarities of the inspection of the scene when committing crimes with the use of throwing weapon are highlighted. It is emphasized that the main tasks of the inspection of the scene in the presence of information about the use of throwing weapon are the detection, fixation and removal of weapons, shells (arrows, bolts, etc.), traces of its use. The traditional and modern methods used by specialists during the inspection of the crime scene of this category are revealed. Forensic recommendations for the detection, inspection, fixation, packaging and seizure of throwing weapon are systematized.

The content of the specialist's activity in conducting other investigative (search) actions (search and interrogation) during the investigation of crimes related to the use of throwing weapon, aimed at detecting, recording and seizing evidence.

The organizational and tactical principles of appointment of examination of throwing weapon are investigated. A number of national normative legal acts and agreements concluded by Ukraine with a number of states within the framework of legal assistance in conducting examinations are analyzed. The organizational and preparatory measures preceding the appointment of the examination of throwing weapon are revealed.

It is established that, in addition to solving criminal proceedings, examination of throwing weapon is appointed to establish parameters, technical condition, serviceability and degree of wear, method and year of manufacture, model, content of markings and markings of throwing weapon; registration of throwing weapon for a specific person; finding out the status of household, sports, entertainment products that are structurally similar to throwing weapon; establishing the affiliation of the sample to the category of throwing weapon in order to cross the state border and customs clearance.

The scientific principles of examination of throwing weapon are analyzed. Having considered a set of issues related to the analysis of the current state of forensic examination of throwing weapon, a number of provisions have been identified that need to be revised and improved in accordance with the current needs of expert practice. First of all, the dissertation includes problems related to the information support of this type of research, the conditions of dynamic tests, the assignment of bows and crossbows to throwing weapon, if they came to the study of arrow bases, or if the arrows are not intended to hit the target. The ways of the decision of the specified problem questions for the purpose of increase of efficiency of carrying out of research of the throwing weapon are resulted.

Possibilities of using the conclusions of throwing weapon examinations in criminal proceedings as a source of evidence and an integral part of the information support of the investigation are outlined. In particular, it is determined that the results of the forensic investigation of throwing weapon can be used in the following areas: 1) to meet the needs of the investigation: clarification of new, previously unknown facts (circumstances); collection and verification of evidence; substantiation of procedural actions, decisions; ensuring compliance with the adversarial proceedings; criminal-legal assessment of the committed act; 2) to meet forensic needs: putting forward versions and checking them; simulation of the circumstances of the event; formation of forensic methods and forensic records; 3) to ensure preventive activities: crime prevention; avoidance of expert errors. The dissertation research contains illustrative material that complements the above text.

Key words: throwing weapon, investigative (search) actions, forensic research, research methods, specialist, expert, forensic examination, expert opinion.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Криміналістичне дослідження сюриненів як різновиду метальної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. Вип. 2 (95). С. 117–124.

2. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Історично-правовий аналіз формування криміналістичного вчення про холодну зброю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. Вип. 1 (98). С. 332–340.

3. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Реалії законодавчого регулювання проведення судової експертизи холодної зброї та шляхи його вдосконалення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 4 (242). С. 97–101.

4. Пашиєва А. С. Інформаційне забезпечення криміналістичного дослідження метальної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Вип. 1 (106). С. 303–311.

5. Пашиєва А. С. Особливості огляду місця події злочину, скоєного із застосуванням метальної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Вип. 2 (107). С. 194–202.

6. Пашиєва А. С. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63, ч. 1. С. 103–109.

статті в наукових періодичних виданнях інших держав з напряду,

з якого підготовлено дисертацію:

1. Пашиєва А. С. Імплементация міжнародного законодавства з питання правового визначення дефініції «метальна зброя». *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 3 (volume 2). С. 197–201.

праці апробаційного характеру:

1. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Оцінка результатів експериментального дослідження атипової холодної зброї та формулювання висновку. *Актуальні правові питання сьогодення в умовах Євроінтеграції України* : матеріали загальноакад. підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 15 трав. 2015 р.). Київ, 2015. С. 85–87.

2. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Попереднє дослідження холодної зброї. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ, 2015. С. 195–197.

3. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Щодо питання правового регулювання проведення судової експертизи холодної зброї. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : тези VII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 29 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 240–242.

4. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Можливості застосування поліграфа під час розслідування злочинів, учинення яких пов'язане з використанням холодної зброї. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ, 2015. С. 191–194.

5. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Щодо деяких проблемних аспектів дослідження металюної холодної зброї. *Перші Миколаївські юридичні дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 18 трав. 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 639–644.

6. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Холодна зброя як засіб терористичної діяльності. *Теорія і практика судової експертизи* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 12 трав. 2016 р.). Київ, 2016. С. 112–114.

7. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Проблемні аспекти правового закріплення поняття холодної зброї. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем:*

матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Сєвєродонецьк, 19 трав. 2017 р.). Сєвєродонецьк, 2017. С. 184–186.

8. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Об'єкт криміналістичної експертизи холодної зброї. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю* : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 квіт. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 115–118.

9. Пашиєва А. С. Холодна зброя в кримінальному законодавстві. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)*: тези доп. VIII міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 123–125.

10. Пашиєва А. С. Метальна зброя як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 345–348.

11. Пашиєва А. С. Програмований підхід при визначенні належності предмета до метальної холодної зброї. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя д-ра юрид. наук, проф. Н. І. Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ–Маріуполь, 2018. С. 257–259.

12. Пашиєва А. С. Теоретические основы судебной экспертизы метательного холодного оружия. *Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики* : сб. ст. (Республика Беларусь, Могилев, 29–30 мая 2018 г.) Могилев, 2018. С. 60–65.

13. Пашиєва А. С. Експертиза холодної зброї як джерело доказів. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 281–284.

14. Пашиєва А. С. Огляд метальної холодної зброї на місці вчинення правопорушення. *Участь спеціаліста у кримінальному провадженні* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 квіт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 92–95.

15. Пашиєва А. С. Місце холодної зброї у інформаційно-довідковому забезпеченні розкриття та розслідування злочинів. *Теорія і практика судової*

експертизи і криміналістики : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2020 р.). Київ–Маріуполь, 2020. С. 233–237.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	14
ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАЛЬНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ.....	24
1.1. Стан наукової розробленості проблем криміналістичного дослідження металльної холодної зброї.....	24
1.2. Виникнення та розвиток металльної холодної зброї.....	47
1.3. Метальна холодна зброя як об'єкт криміналістичного дослідження.....	67
Висновки до розділу 1.....	99
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАЛЬНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ.....	101
2.1. Участь спеціаліста у проведенні огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металльної холодної зброї.....	101
2.2. Участь спеціаліста в проведенні обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металльної холодної зброї.....	125
2.3. Участь спеціаліста в проведенні допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металльної холодної зброї.....	143
Висновки до розділу 2.....	155
РОЗДІЛ 3. МЕТАЛЬНА ХОЛОДНА ЗБРОЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....	158
3.1. Організаційно-тактичні засади призначення експертизи металльної холодної зброї.....	158
3.2. Основи методики експертного дослідження металльної холодної зброї.....	179
3.3. Використання результатів експертизи металльної холодної зброї під час розслідування злочинів, пов'язаних із її застосуванням.....	210
Висновки до розділу 3.....	238
ВИСНОВКИ.....	241
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	248
ДОДАТКИ.....	275

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВСУ	Верховний суд України
ДНДЕКЦ	Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
ДПС	Державна прикордонна служба
ДСТУ	Державний стандарт України
ЄІС	Єдина інформаційна система
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ІІ	Інформаційна підсистема
ІПНП	Інформаційний портал Національної поліції
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
НГУ	Національна гвардія України
НКМР	Науково-консультативна та методична рада
НЦБ	Національне центральне бюро
ПВСУ	Пленум Верховного Суду України
РФ	Російська Федерація
СБУ	Служба безпеки України
СНД	Співдружність Незалежних Держав
СРД	Слідча (розшукова) дія
США	Сполучені Штати Америки
ЦВК	Центральний виконавчий комітет
ILAC	International Laboratory Accreditation Cooperation
INFSI	European Network of Forensic Science Institutes

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Злочини із застосуванням зброї становлять особливу небезпеку та завдають значної шкоди життю і здоров'ю людей, а також правопорядку. Такі злочини постійно вдосконалюють, їх види розширюють масштаби й мають найбільш тяжкі наслідки. Пошук оптимального виконання завдань щодо підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, активізує діяльність правоохоронних органів щодо залучення всіх можливих сил і засобів, передусім – використання спеціальних знань у дослідженні відповідних предметів.

Відповідно до офіційної статистики Генеральної прокуратури України, за 2016 рік було зареєстровано 5976 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України, за 2017 рік – 7677, за 2018 рік – 7262. 2019 року ситуація суттєво не змінилася: за аналогічний період зареєстровано понад 6 тис. кримінальних правопорушень і лише за січень–червень 2020 року – 3,4 тис. кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України. З них 54,2 % становлять випадки, за якими провадження направлено до суду з обвинувальним актом. За окреслений період із застосуванням холодної зброї вчинено 1,9 тис. злочинів, з яких умисні вбивства становлять 16 %, умисні тяжкі тілесні ушкодження – 8,5 %, розбої – 13,4 %.

За результатами вивчення 250 обвинувальних вироків суду щодо призначення покарання за вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК України, встановлено, що 38 % з них становлять порушення ч. 2 зазначеної статті (носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу). Найчастіше предметом злочину є ножі (42,1 %), нунчаку (18,9 %), кастети (15,8 %), багнети (7,4 %) та кистені (5,3 %).

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних й іноземних учених, які приділяли значну увагу теоретичним і практичним засадам криміналістичного дослідження металюної холодної зброї та питанням розслідування злочинів, пов'язаних з її застосуванням, серед яких: Т. В. Авер'янова, В. В. Арешонков, Л. Б. Беспалова, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, О. М. Бокій, О. С. Винниченко, А. С. Гобєєв, С. Й. Гонгайло, Ю. П. Голдованський, І. В. Гора, С. В. Діденко, Н. І. Ємельянов, О. І. Железняков, М. М. Житомирський, В. В. Зирянов, О. Л. Кобилянський, В. П. Колонюк, Д. А. Корецький, Д. С. Коровкін, Ю. Г. Корухов, А. В. Кофанов, О. С. Кофанова, М. Г. Любарський, В. М. Плєскачевський, О. С. Подшибякін, М. Е. Портнов, Ю. П. Приходько, В. І. Рибачук, В. А. Саморока, В. А. Ручкін, А. М. Самончик, К. А. Соловійов, М. В. Терзієв, Є. М. Тихонов, А. І. Устінов, Ю. М. Ченцов, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, О. Р. Шляхов, М. П. Яблоков та ін.

Окремі питання дослідження та обігу металюної холодної зброї на дисертаційному рівні досліджували також П. А. Д'яконов (2002), В. Ю. Владимиров (2002), О. В. Веселова (2009), Б. В. Гринчишин (2016), О. М. Посадков (2017), В. М. Коротаєв (2018), В. В. Голубош (2019) та ін.

Науковий внесок учених має фундаментальне значення у формуванні теоретичних засад окресленої проблематики. Утім до сьогодні у вітчизняній науковій літературі не було здійснено окремого наукового дослідження щодо питань криміналістичного дослідження металюної холодної зброї. Масив попередніх праць здебільшого охоплював аспекти суміжних наук, умовно ці роботи можна об'єднати у дві основні групи. До першої з них належать праці, присвячені проблемам дослідження металюної холодної зброї, до другої – питанням щодо протидії незаконному поводженню з холодною зброєю. Наявні методичні положення, рекомендації та наукова література щодо проведення таких видів досліджень втратили свою актуальність унаслідок наукового й технологічного розвитку. Більшість положень потребує вдосконалення та узгодження із сучасними потребами криміналістичної, зокрема експертної, практики. Тому постає необхідність у проведенні комплексного наукового дослідження у сфері

криміналістичного дослідження металльної холодної зброї, що визначає актуальність обраної проблеми, її наукову, теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 р., затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, та Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р; Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 р. та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених наказом МВС України від 15 березня 2017 р. № 229; п. 12, 14, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454; Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 23 грудня 2014 р. (протокол № 23) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права Національної академії правових наук України (за № 1014/2014).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних засад криміналістичного дослідження металльної холодної зброї.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- схарактеризувати сучасний стан наукової розробленості проблем криміналістичного дослідження металльної холодної зброї;
- висвітлити генезу виникнення та розвитку металльної холодної зброї;
- визначити поняття, критерії класифікації та основні криміналістичні ознаки металльної холодної зброї як об'єкта криміналістичного дослідження;

- розглянути сутність діяльності спеціаліста в проведенні огляду місця події під час розслідування злочинів, пов’язаних із застосуванням метальної холодної зброї;

- з’ясувати особливості участі спеціаліста в підготовці та проведенні обшуку під час розслідування злочинів, пов’язаних із застосуванням метальної холодної зброї;

- окреслити головні завдання та напрями діяльності спеціаліста в підготовці та проведенні допиту під час розслідування злочинів, пов’язаних із застосуванням метальної холодної зброї;

- дослідити організаційно-тактичні засади призначення експертизи метальної холодної зброї;

- проаналізувати основні положення методики криміналістичного дослідження метальної холодної зброї;

- висвітлити сучасні можливості використання висновків експертиз метальної холодної зброї в розслідуванні злочинів.

Об’єкт дослідження – правовідносини, що виникають у зв’язку з дослідженням метальної холодної зброї.

Предмет дослідження – криміналістичне дослідження метальної холодної зброї.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є *діалектичний метод пізнання*, використання якого надає можливість детально проаналізувати об’єкт, предмет, мету та задачі дисертації (розділи 1–3). Для виконання поставлених завдань і досягнення мети було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: *гносеологічний* – для з’ясування місця та значення вчення про дослідження метальної холодної зброї в загальній системі судової експертизи і криміналістики (підрозділ 1.1); *історико-правовий* – під час висвітлення генези становлення та розвитку теоретичних засад дослідження метальної холодної зброї (підрозділи 1.1–1.3); *порівняльно-правовий* – для аналізу правових норм національного й

іноземного законодавства в контексті предмета дослідження (підрозділи 1.3, 3.1); *догматичний* – для тлумачення юридичних і криміналістичних дефініцій (у всіх розділах дисертації); *системного аналізу* – для визначення особливостей участі спеціаліста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов’язаних із застосуванням метальної холодної зброї (підрозділи 2.1–3.1); *структурно-функціональний* – для визначення функціональної спрямованості результатів дослідження метальної холодної зброї та сучасних напрямів їх використання (підрозділ 3.3); *статистичний* – для узагальнення даних державної та відомчої статистики, результатів вивчення емпіричних джерел (підрозділи 2.1–2.3, 3.2); *соціологічний* – під час з’ясування позицій працівників правоохоронних органів щодо предмета дослідження (розділи 2, 3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення експертної, слідчої та судової практики, дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури України за 2016–2020 рр., матеріали з Єдиного реєстру судових рішень (вироки, ухвали, постанови), матеріали 52 висновків експертів з напряму дослідження холодної зброї за період 2016–2020 рр., зведені результати опитування 46 судових експертів Експертної служби МВС України за напрямом дослідження холодної зброї з Київської, Одеської, Хмельницької, Закарпатської, Львівської, Дніпропетровської, Миколаївської областей та міста Києва, 164 слідчих Національної поліції України та 120 інспекторів-криміналістів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень теоретичних і практичних проблем криміналістичного дослідження метальної холодної зброї, у якому сформульовано наукові положення, висновки та рекомендації, зокрема:

вперше:

– запропоновано визначення криміналістичного дослідження метальної холодної зброї, яке необхідно тлумачити як таку, що ґрунтується на використанні спеціальних знань, діяльність спеціаліста, експерта щодо виявлення, огляду,

фіксації та вилучення метальної холодної зброї, конструктивно схожих з нею виробів, слідів їх застосування, а також експертного дослідження таких об'єктів;

– на підставі іноземного досвіду окреслено шляхи вдосконалення процесу проведення динамічних випробувань простих і механічних зразків метальної холодної зброї, а саме варіанти пристосувань, альтернативних сухій сосновій дошці, яку використовують як мішень, і розмір сили здійснення випробувань, що надасть можливість підвищити ефективність, точність проведення криміналістичних досліджень метальної холодної зброї;

– обґрунтовано криміналістичне значення та визначено сучасні можливості використання висновків експертиз метальної холодної зброї для з'ясування нових фактів (обставин), збирання та перевірки доказів, обґрунтування процесуальних дій, рішень, забезпечення дотримання змагальності судочинства, кримінально-правової оцінки вчиненого діяння, висунення і перевірки версій, моделювання обставин події, формування криміналістичної методики та криміналістичних обліків, профілактики правопорушень й уникнення експертних помилок;

удосконалено:

– систематизацію історичних фактів виникнення та розвитку метальної холодної зброї шляхом її поділу за конструктивними особливостями;

– визначення поняття «метальна холодна зброя» як предметів і пристроїв, конструктивно призначених та за своїми властивостями придатних для неодноразового ураження цілі на відстані, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини або енергії механічного пристрою;

– криміналістичну класифікацію метальної холодної зброї залежно від джерела енергії, що використовують для метання; призначення; способу дії; способу утримання в руці; особливостей будови ударної частини; принципу уражуючої дії; конструктивних особливостей джерел накопичення енергії; спроможності використання металевих снарядів та їх кількості; способу виготовлення; місця виготовлення; характеру виникнення; відповідності стандартам; національного показника;

дістало подальший розвиток:

- положення щодо розвитку законодавства стосовно нормативно-правового врегулювання обігу метальної холодної зброї;
- теоретичні положення щодо участі спеціаліста в підготовці та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї;
- бачення напрямів удосконалення методики проведення криміналістичного дослідження метальної холодної зброї;
- наукові позиції про концептуальні засади проведення криміналістичного дослідження метальної холодної зброї та використання його результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані матеріали дослідження впроваджені та мають перспективи подальшого використання у:

- *законотворчій діяльності* – під час опрацювання проєктів законів України з питань регулювання обігу зброї (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 24 лютого 2020 р. № 04-27/11-584);
- *практичній діяльності* – для забезпечення проведення експертних досліджень холодної зброї (акт Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 15 квітня 2020 р.); під час розроблення та вдосконалення методичних розробок з питань розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням зброї, а також проведення занять у системі службової підготовки слідчих підрозділів (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 21 квітня 2020 р.);
- *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, а також викладання дисциплін «Криміналістика», «Судова експертиза вогнепальної та холодної зброї», «Криміналістичне зброезнавство», «Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій» (акт Національної академії внутрішніх справ від 27 грудня 2019 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та результати дослідження оприлюднені автором у виступах на всеукраїнських та міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів, зокрема: «Оцінка результатів експериментального дослідження атипової холодної зброї та формулювання висновку» (м. Київ, 15 травня 2015 р.), «Попереднє дослідження холодної зброї» (м. Київ, 1 липня 2015 р.), «Щодо питання правового регулювання проведення судової експертизи холодної зброї» (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.), «Можливості застосування поліграфа під час розслідування злочинів, учинення яких пов'язане з використанням холодної зброї» (м. Київ, 7–8 листопада 2015 р.), «Холодна зброя як засіб терористичної діяльності» (м. Київ, 12 травня 2016 р.), «Щодо деяких проблемних аспектів дослідження метальної холодної зброї» (м. Миколаїв, 18 травня 2016 р.), «Проблемні аспекти правового закріплення поняття холодної зброї» (м. Сєвєродонецьк, 19 травня 2017 р.), «Об'єкт криміналістичної експертизи холодної зброї» (м. Кривий Ріг, 13 квітня 2017 р.), «Холодна зброя в кримінальному законодавстві» (м. Київ, 16 листопада 2017 р.), «Метальна зброя як об'єкт криміналістичного дослідження» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.), «Програмований підхід при визначенні належності предмета до метальної холодної зброї» (м. Київ, 27 лютого 2018 р.), «Теоретические основы судебной экспертизы метательного холодного оружия» (Республіка Білорусь, м. Могилів, 29–30 травня 2018 р.), «Експертиза холодної зброї як джерело доказів» (м. Київ, 22 листопада 2018 р.), «Огляд метальної холодної зброї на місці вчинення правопорушення» (м. Київ, 24 квітня 2019 р.), «Місце холодної зброї у інформаційно-довідковому забезпеченні розкриття та розслідування злочинів» (м. Київ, 27 лютого 2020 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (284 найменування на 27 сторінках),

десяти додатків (на 40 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 314 сторінок, з яких основний текст дисертації становить 247 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАЛЬНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

1.1. Стан наукової розробленості проблем криміналістичного дослідження метальної холодної зброї

Останнє півстоліття характеризувалось бурхливим розвитком криміналістичних досліджень. Для сучасної України криміналістичне дослідження метальної холодної зброї набуває додаткової актуальності у зв'язку зі зростанням злочинності та значним відсотком учинених збройних злочинів, а також ситуацією, що виникла з початком озброєного конфлікту на сході України та проведенням операції об'єднаних сил.

Успішне та результативне вивчення проблематики криміналістичного дослідження метальної холодної зброї насамперед пов'язано з ґрунтовним аналізом попередніх наукових досліджень вітчизняних й іноземних учених.

В криміналістиці за період її формування та розвитку накопичена неабияка сукупність знань про зброю та сліди її застосування, що спонукало вчених-криміналістів до упорядкування набутих знань та різнобічних поглядів про окремі зразки зброї і сліди її застосування, а також до необхідності формування теоретичних та методичних основ криміналістичного дослідження метальної холодної зброї. Перш ніж ці основи об'єднались в єдину галузь наукових знань, а точніше – у окрему криміналістичну теорію, вони пройшли досить тривалий шлях розвитку. Довгий час ця галузь дослідження не могла віднайти свого місця в загальній системі криміналістики через розрізненість у поглядах тодішніх криміналістів.

Теоретичне підґрунтя проблематики криміналістичного дослідження метальної холодної зброї становлять праці вітчизняних й іноземних учених, зокрема Л. Б. Беспалової, П. Д. Біленчука, М. М. Видрі, О. С. Винниченка,

В. Ю. Владимірова, А. С. Гобєєва, Ю. П. Голдованського, В. В. Голубоша, Б. В. Гринчишина, С. В. Діденка, П. А. Дьяконова, О. Г. Єгорова, О. І. Железнякова, В. В. Зирянова, О. Л. Кобилянського, Д. С. Коровкіна, В. М. Коротаєва, Ю. Г. Корухова, А. В. Кофанова, О. С. Кофанової, О. Є. Михальчука, В. М. Плєскачевського, О. С. Подшибякіна, О. М. Посадкова, Ю. П. Приходька, В. І. Рибачука, В. А. Ручкіна, А. М. Самончика, М. М. Свідлова, К. А. Соловійова, А. В. Стальмахова, О. М. Сумароки, В. П. Тарасова, Х. М. Тахо-Годі, М. В. Терзієва, Є. М. Тихонова, А. І. Устінова, Ю. М. Ченцова, В. Ю. Шепітька, О. Р. Шляхова, М. П. Яблокова та ін.

Так склалось, що об'єктом пильнішої уваги криміналістів і правознавців стала вогнепальна зброя. Очевидно, що металюну холодну зброю, порівняно з вогнепальною, набагато раніше стали використовувати в злочинних цілях. Імовірно, такий стан справ пояснюється більшою суспільною небезпекою вогнепальної зброї, а також складнішим і специфічним характером залишених нею слідів. Початковими об'єктами криміналістичного дослідження була не сама вогнепальна зброя, а сліди її застосування, зокрема, вогнепальні пошкодження. Їх першими дослідниками стали судові медики. Здебільшого вирішувалися питання, пов'язані з встановленням дальності, напрямку пострілу, місця розташування стріляючого і жертви, інші обставини застосування вогнепальної зброї. Металюну холодну зброю, інші види холодної зброї, а також сліди їх застосування стали розглядати як речові докази ще раніше, ніж вогнепальну, однак дослідження самої зброї, як правило, обмежувалося лише її оглядом і зазвичай не вимагало допомоги фахівців, сліди ж її застосування традиційно розглядалися судовими медиками [9, с. 53].

Варто зазначити, що в криміналістичній науці питання холодної зброї почали розглядати у 50–70-ті роки ХХ ст. Для виявлення основоположних засад, сформованих з метою дослідження металюної холодної зброї, необхідно звернутись до розвитку наукових основ дослідження холодної зброї, адже металюна холодна зброя є одним із видів холодної зброї, і напрацювання вчених у

цьому напрямку нерозривно пов'язують холодну зброю взагалі та металеву холодну зброю як різновид першої.

Дослідження холодної зброї, а також окремих зразків металеві холодної зброї набуває актуальності із прийняттям 29 березня 1935 року постанови ЦВК СРСР № 3 та Ради Народних Комісарів СРСР № 535 «О мерах борьбы с хулиганством», яка заборонила виготовлення, зберігання, збут та носіння кинджалів, фінських ножів та іншої холодної зброї без дозволу Народного Комісаріату Внутрішніх Справ в установленому порядку із зазначенням санкції за порушення даної норми – «за порушення цієї постанови винні особи підлягають відповідальності за статтею 182 КК РРФСР і відповідними статтями кримінальних кодексів інших союзних республік з конфіскацією зброї» [162].

З прийняттям вищезгаданого документа, наявних на той час знань працівників слідчих органів, прокуратури та суду виявилось недостатньо для того, щоб віднести певний предмет до об'єкта правопорушення, і як наслідок назріла необхідність пошуку рішення наукових проблем в галузі криміналістичного дослідження холодної зброї, а саме проблем оцінки об'єктів і розробки методики їх дослідження, адже за умови відсутності наукових засад дослідження холодної зброї висновки експерта мали достатньо суб'єктивний характер, що викликало гостру полеміку серед учених.

19 жовтня 1948 року Головним управлінням міліції МВС СРСР були розіслані «Краткие методологические указания об исследовании холодного оружия и ножей». У цій роботі була зроблена спроба класифікувати клинкову холодну зброю, описано її основні зразки, а також містилися методичні рекомендації з проведення досліджень. Однак поява цих методичних рекомендацій істотно стан справ в галузі експертизи холодної зброї не поліпшила [51, с. 58–59].

У 1948 році М. В. Терзієв вперше сформулював поняття холодної зброї. Аналізуючи концептуальні питання ідентифікації, він зазначив: «Для групової ідентифікації необхідно і достатньо збігу всіх істотних ознак даного роду або виду. Ці ознаки визначаються підставами класифікації. Наведемо приклад. Необхідно встановити, чи відноситься досліджуваний предмет до холодної зброї;

істотними (родовими) ознаками холодної зброї можуть вважатися: 1) приналежність до гострих ріжучих, рублячих, колючих або тупих ударних знарядь; 2) призначення для нападу і активного самозахисту; 3) можливість нанесення тілесного ушкодження. Столовий ніж задовольняє першу і третю з цих вимог, але не відповідає другій. Фінський ніж за товщиною, формою леза та конструкцією рукоятки, спеціально пристосованої для використання з метою нападу і самозахисту, відповідає всім трьом умовам і є одним із видів холодної зброї» [240, с. 41; 241, с. 163].

Без розгляду залишалось питання місця вчення про холодну зброю у загальній системі криміналістики. З цього приводу в 1954 році у своїй статті «Вопросы организации криминалистической экспертизы» О. Р. Шляхов писав: «Чи всі види криміналістичної експертизи мають достатні наукові підстави, необхідні для визнання правомірності існування кожного з цих видів експертиз? Здається, що не всі. Які підстави має так звана експертиза холодної зброї? Якими науковими даними експерти користуються під час проведення цих експертиз? Таких наукових даних немає. Як свідчить практика, експерти вирішують задачі цієї експертизи на власний розсуд, виходячи з обставин справи (мета виготовлення зброї, можливість нанесення тілесних ушкоджень). Порівняння наданої на експертизу зброї з військовими зразками холодної зброї також не може бути серйозним науковим підґрунтям цього роду експертиз. Доцільно відмовитися від проведення так званих експертиз холодної зброї. Суддя і слідчі самі можуть вирішувати питання, чи є певний ніж холодною зброєю. Для цього не треба ніяких спеціальних знань. Для полегшення вирішення питань про тип і вид холодної зброї можна видати довідник з описом основних ознак холодної зброї» [1, с. 7–8].

Як бачимо, автор досить кардинально ставиться до можливості проведення криміналістичної експертизи холодної зброї, вважаючи що вона взагалі не потребує спеціальних знань.

Інша думка стосовно цього питання міститься в роботі М. М. Видрі «Криминалистическая экспертиза холодного оружия». Він вважав, що питання, пов'язані з встановленням типу холодної зброї, якості металу, з якого виготовлено

лезо, бойової характеристики, особливо що стосується нетипової зброї, навряд чи можуть бути покладені на суд, який не зобов'язаний знати ці питання. Точна класифікація холодної зброї, добре розроблена методика проведення експертизи забезпечать високу якість висновків і виключать можливість необґрунтованого притягнення громадян до кримінальної відповідальності [34, с. 53].

Таку ж позицію, як і О. Р. Шляхов висловив у 1956 році М. П. Яблоков, зазначаючи, що існуючий стан проведенням експертиз холодної зброї в криміналістичних установах не можна вважати задовільним. Основні причини такого становища автор бачив у відсутності чіткого визначення холодної зброї, її видів та ознак [276, с. 353]. Але вже через три роки він вважав за можливе проведення експертиз холодної зброї [261, с. 34].

Значним етапом у формуванні основ дослідження холодної зброї стала робота А. М. Самончика «Криминалистическое исследование холодного оружия» 1959 року, в якій було сформульоване поняття холодної зброї, викладена її класифікація та розроблена сукупність ознак клинкової та неklinкової зброї, що дозволяє віднести об'єкт до певного виду холодної зброї.

У цій роботі автор конкретизував, що предмет повинен слугувати для активного нападу або самозахисту, що при цьому використовують м'язову силу людини, а прямим призначенням холодної зброї є використання її у військових цілях, для полювання чи промислу [222, с. 5, 13].

У 1950-ті роки холодна зброя, окремі зразки металевий холодної зброї і сліди її застосування привертають увагу вже цілого ряду вчених-криміналістів і практиків. Триває робота з визначення поняття холодної зброї, а також розробка питань її криміналістичного дослідження.

На думку В. А. Ручкіна, пік наукових розробок з проблем криміналістичного дослідження холодної і окремих зразків металевий холодної зброї, а також слідів її застосування припадає на 1960–1970-ті роки. У цей період вирішується дискусія про те, чи необхідні спеціальні знання для вирішення питання про приналежність досліджуваних предметів до холодної зброї, уточнюється поняття холодної зброї та система її класифікації, більш детально

опрацьовуються питання, пов'язані з призначенням і проведенням криміналістичної експертизи холодної зброї, приділяється увага розробці методик її експертного дослідження, включаючи особливості оцінки деяких зразків національної холодної зброї [220, с. 146–147].

У 1961 році на науковій конференції А. І. Устінов зазначив, що поняття холодної зброї збірне, абстрактне, яке відображає лише її цільове призначення. У природі ж не існує ніякої абстрактної холодної зброї, а є тільки конкретні її різновиди: штик гвинтівки «Маузер-98», кубачинський кинджал, фінський ніж тощо. Кожен з цих предметів характеризується своїми особливостями конструкції, властивими лише йому [246, с. 91].

Таким чином автор конкретизував кожний різновид холодної зброї і чітко розмежував її від інших різновидів зброї і предметів господарсько-побутового призначення, чим заклав фундамент загальноприйнятої методики дослідження холодної зброї.

Далі, у 1963 році О. Р. Шляхов писав: «... до переліку основних видів криміналістичної експертизи не включається так звана експертиза холодної зброї. Судово-слідчим органам рекомендовано не призначати експертизу для визначення родової приналежності різних ножів до холодної зброї; лабораторіям судової експертизи роз'яснено, що вони мають право не проводити такі експертизи і не давати висновків, за винятком випадків, коли приналежність до холодної зброї викликає сумнів або потрібно встановити вид холодної зброї: фінський або мисливський ніж, кинджал тощо. Для визначення приналежності ножів до холодної зброї не потрібне використання спеціальних знань, тому такі питання можуть бути вирішені слідчими і судами ... » [266, с. 12].

Висловлені автором позиції знайшли своє відображення в листі Міністерства юстиції РРФСР, прокуратури РРФСР і МОГП РРФСР від 28 лютого 1963 року П-9 «О необоснованном назначении и производстве экспертиз холодного оружия стандартного и заводского изготовления», відповідно до якого « ... органи дізнання, попереднього слідства і суди не повинні призначати експертизу ножів заводського виготовлення, приналежність яких до холодної

зброї очевидна і не викликає сумнівів» [1, с. 6–7]. Автори листа мали на увазі, що за умови заводського виготовлення ножів, виробники ставлять на них клейма або маркувальні позначення, що дає можливість без проведення експертизи встановити походження і цільове призначення цих об'єктів.

Опонентом такої теорії був Д. П. Рассейкін, який вважав, що проведення експертизи холодної зброї вкрай необхідне насамперед для потреб судової та слідчої практики, але в той же час зауважував, що здебільшого вона має призначатись у випадках саморобного виготовлення предмета або його іноземного походження, і через ці обставини слідчий та суд не можуть самостійно вирішити питання про віднесення предмета до холодної зброї [215, с. 132].

У спільному методичному посібнику «Експертиза по установлению самодельного холодного оружия» 1973 року Ю. П. Голдованський та Х. М. Тахо-Годі всебічно розглянули питання визначення холодної зброї, її класифікацію, стадії проведення експертизи холодної зброї, теоретичні та процесуальні вимоги до неї. Ця робота була першою згадкою металюї холодної зброї в криміналістичній літературі, в якій автори винесли її за межі свого дослідження, оскільки «питання про віднесення її до холодної зброї відповідно до ст. 218 КК РРФСР не виникає» [36, с. 17].

У цій роботі вчені звернули увагу на ще одне питання – визначення місця експертизи холодної зброї у загальній системі криміналістичних експертиз. Не визнаючи експертизу холодної зброї самостійним видом криміналістичної експертизи, вони відносять її до ідентифікаційної експертизи та пропонують проводити дослідження холодної зброї на основі методики, аналогічної методиці трасологічної експертизи, обґрунтовуючи це наступним чином: «В принципі, методика дослідження при проведенні експертизи холодної зброї така ж, як загальна методика трасологічної експертизи: дослідження складається з огляду речових доказів, роздільного дослідження, експериментального дослідження, порівняльного дослідження і формування експертних висновків».

Водночас зазначають, що проведення експертизи таких предметів, як холодна зброя, можливе у межах балістичної експертизи: «Питання, аналогічні

тим, які вирішують за допомогою експертизи холодної зброї, ставляться перед експертом також і при проведенні балістичної експертизи саморобної вогнепальної зброї. Методики дослідження холодної та вогнепальної зброї дуже подібні. У зв'язку з цим існує практика, коли експертизи по встановленню приналежності предмета до холодної зброї доручають фахівцям в галузі судової балістики. Це не суперечить теоретичному висновку про те, що експертиза холодної зброї є трасологічною, адже балістична експертиза широко використовує методики трасологічної експертизи» [36, с. 10].

Значний внесок у наукову розробку теоретичних проблем криміналістичного дослідження холодної зброї вніс у 1975 році О. С. Подшибякін, презентувавши результати своєї наукової діяльності у вигляді праці «Вопросы криминалистического исследования холодного оружия», яка була комплексним дослідженням нагальних питань дослідження холодної зброї. Автор доповнив систему окремих наукових теорій криміналістичним вченням про холодну зброю, визначив його місце в системі криміналістики та сформулював основні положення.

Саме ним було охарактеризовано поняття холодної зброї, де зазначено, що до холодної зброї слід віднести спеціально виготовлені або пристосовані для нанесення серйозних тілесних ушкоджень предмети, застосування і дія яких не пов'язані з використанням пороху та інших вибухових речовин, які за конструкцією та способом дії є стандартними зразками або відповідають історично виробленим типам [186, с. 18]. Не дивлячись на існування широкого кола визначень різних авторів, запропоноване О. С. Подшибякіним поняття холодної зброї залишається актуальним і до сьогодні.

В свою чергу, у іншій своїй роботі 1980 року «Холодное оружие. Уголовно-правовое и криминалистическое исследование» учений визначив металюну холодну зброю як самостійний тип та окреслив її стислу класифікацію: «За принципом дії всю холодну зброю слід розділити на рукопашну та металюну. Джерелом енергії під час дії рукопашної зброї є м'язова сила людини. До неї відноситься зброя, що традиційно вважається холодною: шаблі, кинджали, булави

тощо. Метальна ж холодна зброя класифікується залежно від джерела енергії на:

- а) діючу безпосередньо за допомогою м'язової сили людини (спис, бумеранг);
- б) діючу на основі енергії стислої пружини, стиснутого повітря, натягнутої тятиви тощо, де м'язову силу людини використовують опосередковано» [189, с. 46].

Досить важко не помітити що доволі широке коло вчених по-різному трактували основні теоретичні засади дослідження холодної, зокрема метальної зброї, що значною мірою пояснюється різними підходами, сприйняттям та розумінням. Так, наприклад Є. М. Тихонов не згоден з інкорпоруванням у зміст криміналістичного вчення про холодну зброю положень про сліди застосування холодної зброї, володіння та користування нею. До того ж, він вважає, що наявність цих положень є одним із головних аргументів віднесення криміналістичного дослідження холодної зброї до трасологічної експертизи. У цьому випадку автор наголошує, що об'єднання досліджень вогнепальної та холодної зброї призводить до змішування окремих самостійних галузей криміналістичних знань [243, с. 12–13].

У міркуванні стосовно слідів, залишених холодною зброєю Є. М. Тихонов констатує наступне: «Трасологічні методи дослідження слідів і об'єктів, що залишили ці сліди, застосовують незалежно від того, чи є досліджуваний предмет холодною зброєю. З позиції трасології байдуже залишено слід кухонним чи мисливським ножом, стилетом або слюсарним шабером, голівкою спортивної гантелі або булавою. Предмет трасологічної експертизи також не має особливостей, а відмінність в призначенні слідоутворюючих об'єктів (холодна це зброя чи ні) не впливає на принципові положення трасології. Не випадково в суміжній з трасологією галузі – судово-медичній травматології, сліди дії пошкоджуючих знарядь на тілі людини вивчають з урахуванням характеру пошкоджень (колоті, колото-різані, рубані), незалежно від того, чи є ці знаряддя холодною зброєю.

Те ж саме слід сказати і про сліди застосування холодної зброї, які залишаються безпосередньо на ній – нашарування мікрооб'єктів. Яка різниця залишилися ці мікрооб'єкти на поверхні гайкового ключа, яким були нанесені

ушкодження, або ударної частини кастета? Все це самостійні галузі судово-медичних або криміналістичних досліджень, які можуть зачіпати дослідження холодної зброї лише для вирішення своїх власних завдань і своїми методами» [243, с. 12–13].

Прихильником віднесення криміналістичного дослідження холодної зброї до балістичного виду експертиз був О. Є. Михальчук, який вважав, що криміналістична експертиза зброї має являти собою комплекс складних і різнобічних досліджень, які включають методики практичної роботи з декількома групами об'єктів, основні з яких – холодна, метална, вогнепальна, пневматична, газова зброя, а також боєприпаси до різних видів стрілецької зброї, боєприпаси вибухової дії (ручні гранати, міни, атипові вибухові пристрої саморобного виготовлення), сліди пострілу, вогнепальні та інші ушкодження, інструменти тощо [151, с. 33].

Розвиток криміналістичних знань про металну холодну зброю продовжили у 1994 році О. І. Железняков і А. С. Гобєєв. У статті «Метательное оружие как новый объект криминалистического экспертного исследования» автори запропонували власне визначення металної холодної зброї, розглядаючи холодну зброю і металну холодну зброю як окремі самостійні види.

Так, металну холодну зброю вони запропонували розуміти як зброю, призначену для безпосереднього ураження цілі на відстані з використанням м'язової сили людини або ураження снарядом за рахунок механічного пристрою. На їхню думку, ознаками, які дозволяють охопити всі різновиди металної холодної зброї, а також відмежувати металну холодну зброю від інших існуючих зразків зброї, є м'язова сила людини, або енергія механічного пристрою, яка використовується як джерело енергії, а також призначення зброї для ураження на відстані. Визначення охоплює два різновиди металної холодної зброї залежно від конструктивних особливостей: а) зброя, що уражує ціль шляхом безпосереднього контакту з об'єктом ураження; б) зброя, що уражує ціль опосередковано за допомогою снаряда [57, с. 63].

Викладені у 1994 році міркування О. Є. Михальчука знайшли своє відображення 1996 року в монографії В. А. Ручкіна «Криминалистическая

экспертиза оружия и следов его применения: вопросы теории, практики и методики», який вважав доречним проведення комплексного експертно-криміналістичного дослідження зброї і слідів її застосування в межах криміналістичної експертизи зброї та слідів її застосування. У рамках даного твердження пропонувалась структура названої експертизи, яка включала наступні елементи: теоретичні основи криміналістичної експертизи зброї та слідів її застосування, що базуються на однойменному вченні; експертні дослідження холодної, метальної, пневматичної, газової, вогнепальної зброї і подібних їй за конструкцією, або деяким принципам дії, стріляючих пристроїв; основи комплексного дослідження боєприпасів і вибухових речовин; експертні дослідження нових видів зброї – електричної, лазерної (в перспективі) [219, с. 61–62].

У цьому ж році О. І. Железняков разом з О. С. Винниченко в опублікованій ними статті «Холодное и метательное оружие как два самостоятельных вида» дещо змінили визначення метальної холодної зброї, додавши до нього термін «енергія» (даючи зрозуміти, що мова йде про механічний пристрій), чим відмежували поняття зброї і поняття снаряду. Сформульоване ними визначення звучало наступним чином: «зброя, призначена для безпосереднього ураження цілі на відстані з використанням м'язової сили людини або ураження снарядом за рахунок енергії механічного пристрою» [58, с. 15].

Далі, у 1997 році до питання визначення місця дослідження видів холодної зброї у криміналістичній системі звернувся О. С. Подшибякін.

У своєму дисертаційному дослідженні «Криминалистическое учение о холодном оружии» автор підтримав позицію про єдине, комплексне судово-експертне дослідження зброї: «Спільність групи предметів дослідження (і вогнепальна зброя і всі види холодної зброї відносяться до групи зброї) дозволяють, як ми вважаємо, говорити про експертизу зброї, яка включає в себе дослідження вогнепальної і холодної зброї» [187, с. 13].

У виданій 1997 року монографії «Холодное оружие. Криминалистическое учение» О. С. Подшибякін продовжує відстоювати висловлену ним ідею розгляду

метальної холодної зброї як підвиду холодної. І в наступних своїх роботах він не відступає від сформульованої думки.

Проблеми криміналістичного зброєзнавства розглядались також В. В. Зиряновим. У своєму дисертаційному дослідженні «Проблемы криминалистического оружиеведения» він, аналізуючи структуру криміналістичного зброєзнавства, зазначає, що вона залишається невизначеною.

Незважаючи на те, що дослідження холодної зброї здійснюють протягом тривалого часу, це знання не завжди знаходить відображення в системі науки криміналістики. Автор аналізує визначення криміналістичного зброєзнавства як галузі криміналістичної техніки і пропонує власне, на його думку криміналістичне зброєзнавство – це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає зброю, сліди її застосування і розробляє технічні засоби, прийоми виявлення, фіксації та експертні методики дослідження з метою розслідування та попередження злочинів. Структура ж зброєзнавства повинна складатися із двох частин: загальної та особливої, що включає дослідження вогнепальної зброї, холодної зброї, вибухових пристроїв і зброї з іншими уражуючими факторами [63, с. 9, 10].

Висловлені позиції свідчать про те, що автор пропонує досліджувати різні види зброї (зокрема, вогнепальну, холодну зброю, вибухові пристрої і зброю з іншими уражуючими факторами) в межах єдиної експертизи.

Концепція єдиного криміналістичного дослідження зброї та слідів її застосування знайшла своє відображення в роботі В. П. Тарасова та А. С. Гобєєва, де автори зазначають наступне: «На сьогодні існує достатня кількість передумов для теоретичної розробки і практичного створення зброєзнавчої експертизи як нового виду криміналістичної експертизи. Теоретичне вирішення цього завдання дозволить експертам-криміналістам чітко визначити межі своєї компетенції в рамках цієї експертизи, а органам дізнання, слідства і суду полегшить постановку питань під час призначення експертизи, що включає в себе всі види ручної зброї» [237, с. 63].

Досліджуючи питання місця зброї в криміналістиці В. М. Плєскачевський також дійшов висновку про те, що експертне дослідження різних видів зброї повинно ґрунтуватись на єдиній спільній методичній базі.

Питання визначення місця дослідження холодної зброї та металюної холодної зброї в загальній системі криміналістичних експертиз довгий час не мали вирішення. Проте на сьогодні функціонує Реєстр методик проведення судових експертиз, держателем якого виступає Міністерство юстиції України. Реєстр являє собою електронну базу даних, до якої за рішенням Координаційної ради з проблем судової експертизи вносяться відомості про методики проведення судових експертиз, що атестовані та рекомендовані до впровадження в експертну практику згідно з Порядком атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, затвердженим Постановою КМУ від 02 липня 2008 року № 595 (595-2008-п). У зазначеному реєстрі дослідження холодної зброї належить до трасологічної експертизи.

Слід зауважити, що вчення про металюну холодну зброю, на нашу думку, є цілковито корелятивним сформульованим Р. С. Белкіним поняттю та вимогам окремої криміналістичної теорії.

Воно являє собою складну систему наукового знання, що вивчає металюну холодну зброю та конструктивно схожі з нею вироби, сліди їх застосування при вчиненні кримінальних правопорушень та розробляє технічні прийоми, методи і засоби виявлення, фіксації, вилучення та дослідження об'єктів з метою розслідування кримінальних правопорушень [122, с. 149].

За словами Є. М. Тихонова вчення про металюну холодну зброю – це область наукових криміналістичних знань, в яку входять дані матеріальної культури різних націй і народностей з найдавніших століть і до наших днів стосовно знарядь, призначених для нанесення тілесних ушкоджень, дані військових наук, мисливствознавства, товарознавства, технології обробки металу тощо [243, с. 15].

Таким чином, це вчення містить наступні основні структурні елементи: поняття металюної холодної зброї; основи її діагностики (встановлення групової приналежності); систему класифікації; комплекс ознак; критерії належності об'єктів дослідження до металюної холодної зброї та методику дослідження.

Водночас, поряд з питаннями теоретичного характеру, дослідження потребувала ще одна сторона – методична, адже експертиза металльної холодної зброї була позбавлена будь-якої науково-методичної бази, а висновки експертів мали достатньо бездоказову та суб'єктивну природу. Це питання неодноразово висвітлювалось у низці наукових робіт, аж доки зусиллями криміналістів не було розроблено та затверджено єдиної методики дослідження холодної зброї.

Ряд авторів вважають, що експертиза металльної холодної зброї складається з чотирьох стадій: попереднього дослідження, яке в свою чергу включає ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, з'ясування задач дослідження та загальний огляд наданих об'єктів; детальне дослідження, яке ділиться на три етапи: роздільне дослідження, порівняльне дослідження та експертний експеримент; оцінка результатів дослідження та формулювання висновків; оформлення матеріалів дослідження. У такий спосіб автори не виділяють експертний експеримент як самостійну стадію експертного дослідження, а відносять його до детального дослідження [52, с. 16].

Є. М. Тихонов у вищезгаданій роботі «Криминалистическая экспертиза холодного оружия» 1987 року виокремив такі стадії експертизи металльної холодної зброї: роздільне дослідження, порівняльне дослідження, оцінка отриманих результатів та формулювання висновку. Експеримент він вважав одним із методів дослідження і не виділяв його як окрему стадію експертизи. Він вважав можливим проведення експертного експерименту на стадії порівняльного дослідження для перевірки дії виявленого аналогу. Саме він уперше використав матеріали що імітують м'язові тканини людини як мішені під час експериментального дослідження металльної холодної зброї та обґрунтував такий спосіб проведення експерименту як найбільш об'єктивний засіб перевірки властивостей досліджуваних об'єктів, максимально наближений до реальної обстановки нанесення тілесних ушкоджень людині [243, с. 121–122].

У своєму дисертаційному дослідженні Л. Б. Беспалова зазначає, що традиційна методика дослідження холодної зброї ґрунтується на основних

положеннях криміналістичної експертизи і складається з наступних стадій: попередньої, аналітичної, порівняльної, експертного експерименту та оціночної, але кожна при цьому має свою специфіку. Розподіл процесу дослідження на окремі стадії обумовлений різними технічними прийомами і, головне, задачами, які вирішують на кожному етапі [18, с. 112].

На думку Ю. Г. Корухова загальна методика експертної діагностики за своєю стадійністю близька до методики будь-якого експертного дослідження. Це підготовча стадія (попереднє дослідження), основне дослідження, що включає стадії: аналітичну, порівняльну, синтезуючу, далі йдуть заключна оцінка всіх результатів дослідження та формулювання висновку, а потім оформлення результатів. Спільність стадій відображає загальні моменти, властиві будь-якому експертному дослідженню, як одному з різновидів форм пізнання. Різниця ж полягає в іншому, а саме: в питомій вазі й об'ємі однойменних стадій в структурі діагностичних і ідентифікаційних досліджень [99, с. 173].

В. В. Зирянов експертні методики за цільовою спрямованістю класифікував на ідентифікаційні, по розпізнаванню (атрибутивні, класифікаційні, діагностичні), на реконструкційні та реставраційні, що відображає загальну структуру методик і є передумовою до стандартизації; структура методик включає наступні стадії: в ідентифікаційних – попереднє, роздільне, порівняльне, дослідження й оцінка результатів; при розпізнаванні – аналітична, порівняльна стадії і оцінка результатів; в реконструкційних та реставраційних – аналітична стадія і оцінка результатів.

У дослідженні металльної холодної зброї виділено три задачі: атрибутивна (віднесення об'єкта до металльної холодної зброї), класифікаційна (розпізнавання виду металльної холодної зброї за пошкодженнями на тілі та (або) одязі) і встановлення факту контактної взаємодії. Першу задачу вирішують експертизою холодної зброї, другу – при проведенні судово-медичної (рідше комплексної) експертизи, третю – комплексом експертиз [63, с. 18–19].

О. М. Сумарока, А. В. Стальмахов, О. Г. Єгоров традиційну методику дослідження холодної зброї розглядають у двох категоріях: методику дослідження

клинкових об'єктів, яка у своєму складі містить роздільне дослідження, експертний експеримент, порівняльне дослідження та формулювання висновків, та методику дослідження неклинкових об'єктів, що містить роздільне дослідження, порівняльне, експертний експеримент та оцінку результатів експертизи.

Стосовно металюної холодної зброї вони зазначили наступне: «...однак в силу того, що металюній холодної зброї, крім специфічних ознак, властиві ознаки як вогнепальної, так і холодної зброї, в основу методик її дослідження можуть бути покладені розробки для криміналістичної оцінки конструкції і уражуючої здатності вогнепальної і, відповідної за способом дії, холодної зброї [250, с. 65–67].

У галузі криміналістичного дослідження металюної холодної зброї залишається чимало невирішених та дискусійних наукових питань, зумовлених існуванням суперечностей між багатьма методичними рекомендаціями її дослідження, відсутністю нових, адаптованих до потреб сучасності, поглядів на сутність металюної холодної зброї та її класифікацію. Але за довгий час існування цього виду криміналістичного дослідження був накопичений неабиякий досвід у можливостях дослідження та оцінки металюної холодної зброї. Суттєвим недоліком залишалась відсутність єдиної загальноприйнятої, систематизованої методики дослідження, яка б врегулювала порядок та правила всіх етапів дослідження об'єктів.

Із здобуттям Україною незалежності питання щодо розробки, прийняття та використання загальноприйнятої методики дослідження холодної зброї постало перед науковцями та практичними працівниками з новою силою. У 1998 році була створена відповідна комісія з представників експертних установ Міністерства юстиції України та МВС України, яка на основі сучасних наукових положень та здобутої експертної практики розробила Методику криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів (далі – Методика), що була затверджена рішенням розширеного засідання секції НКМР Міністерства юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи (протокол

від 15 січня 1999 року). З урахуванням потреб експертної практики щодо роз'яснень окремих положень Методики, доповнення її рекомендаціями про дослідження окремих видів зброї та виробів, з часу прийняття Методики до неї вносилися відповідні зміни та доповнення. Незважаючи на значний крок, пов'язаний з прийняттям зазначеної Методики, практика її використання показала, що окремі положення та розділи мають суттєві недоліки [26].

Для подолання недоліків у 2009 році була укладена нова Методика, затверджена рішенням розширеного засідання секції НКМР Міністерства юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи (протокол від 10 квітня 2009 року № 22). Але суттєво вона нічого не змінила, а отже залишилось багато невирішених питань, які потребують негайного врегулювання.

Сучасного розвитку теоретичні засади криміналістичного дослідження металльної холодної зброї та питання її правового врегулювання отримали в дисертаційних роботах вітчизняних й іноземних науковців.

Зважаючи на предмет нашого дослідження, становить інтерес дисертаційна робота Д. С. Коровкіна «Основы криминалистического учения о метательном неогнестрельном оружии» (1999 р.). На основі теоретичних положень формальної логіки, а також криміналістичних та кримінально-правових вимог, автором сформульовано визначення та багаторівнева класифікація металльної холодної зброї. На підставі аналізу конструкції різних груп металльної холодної зброї, запропоновано перелік їх основних і додаткових ознак. Окрім цього, сформульовано критерії належності до категорії металльної холодної зброї металних ножів, кинджалів, сюрикенів, металних стрілок, сокир, луків а також предметів з ударним уражуючим елементом [97, с. 188–189].

Питання кримінально-правового та кримінологічного характеру щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з холодною зброєю, розглядаються в дисертаційному дослідженні В. І. Рибачука на тему «Кримінально-

правові та кримінологічні проблеми боротьби з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами» (2001 р.) [216].

Дослідженню об'єктивних закономірностей і наукових криміналістичних концепцій, положень кримінального та адміністративного законодавства, а також концепцій етнографічного, військово-технічного, військово-історичного, судово-медичного характеру, безпосередньо пов'язаних з проблемами криміналістичного дослідження холодної зброї, присвячена дисертаційна робота П. А. Дьяконова «Теория и практика криминалистического исследования холодного оружия ударно-раздробляющего действия» (2002 р.). У дисертації, на основі аналізу нормативних актів, літературних джерел, особистого досвіду автора, запропоновано методику експертного дослідження об'єктів ударно-дробильної дії. При цьому, автор розглядає різні ситуації, що виникають в експертній практиці і дає рекомендації стосовно дій в певних ситуаціях. У роботі запропоновано словник основних понять криміналістичної експертизи ударно-дробильної холодної зброї. Уточнено класифікацію та коло об'єктів, що відносять до ударно-дробильної холодної зброї. Розроблено понятійний апарат експертизи ударно-дробильної холодної зброї і подібних до неї об'єктів, а також комплекси конструктивних ознак окремих типів ударно-дробильної холодної зброї та критерії віднесення об'єктів до такої зброї [51, с. 206]. Окрім питань дослідження ударно-дробильної холодної зброї, детально розглянуто теоретичні, методичні та практичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї.

Наукова значущість досліджень, проведених у роботі В. Ю. Владимірова «Теория и практика криминалистического оружиеведения» (2002 р.) обумовлена теоретичною та практичною сутністю проблеми криміналістичного дослідження різних, в першу чергу найбільш «криміналізованих», видів зброї і визначається комплексним підходом до розгляду теоретико-методологічних проблем криміналістичного зброєзнавства. Автором детально досліджуються закономірності виникнення і розвитку криміналістичного зброєзнавства і формуються основні положення методологічного характеру, що забезпечують науковість і правомірність використання спеціальних знань під час

криміналістичного дослідження різних видів зброї. Розкрито історично сформований зміст і юридичну природу оцінки поняття окремих категорій зброї, структуру і систему криміналістичного зброєзнавства як окремої криміналістичної теорії, особливості розслідування злочинів, пов'язаних з використанням або незаконним обігом зброї, і нарешті, теоретично обґрунтовано деякі положення, що визначають ефективну роботу правоохоронних органів [31, с. 12].

Дисертація К. А. Соловйова «Криминалистическое исследование метательного оружия» (2003 р.) присвячена дослідженню об'єктивних закономірностей і наукових концепцій криміналістичного характеру, безпосередньо пов'язаних з проблематикою криміналістичного дослідження метальної холодної зброї. У роботі відображено процес формування та розвитку основних конструктивних типів зазначеної зброї. Автором з'ясовано місце метальної холодної зброї в загальній класифікації зброї та вперше викладено її класифікацію на основі «семантичної вертикалі». Досліджено комплекс конструктивних ознак та критеріїв віднесення об'єктів до категорії метальної холодної зброї та розроблено методики криміналістичного дослідження окремих зразків з урахуванням їх особливостей [233, с. 6].

Слід зауважити, що окремі теоретичні питання криміналістичного дослідження метальної холодної зброї частково знаходять своє відображення у межах суміжних проблем теорії криміналістики, кримінології, кримінального, адміністративного права та кримінального процесу.

Так, питання адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї, що має культурну цінність, розглядає у своїй роботі «Административно-правовое регулирование оборота оружия, имеющего культурную ценность» (2009 р.) О. В. Веселова [28].

Крім того, з огляду на предмет дослідження становить науковий інтерес дисертаційне дослідження Б. В. Гринчишина «Клинок зброя в системі озброєння давньоукраїнського воїна XII–XIV ст.» (2016 р.), у якому вперше, на основі описів зразків зброї музейних колекцій, іконографічних та писемних

матеріалів, здійснено комплексне дослідження клинкової зброї в контексті військової справи [43, с. 7].

У дисертаційному дослідженні С. В. Діденка на тему «Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні» (2016 р.) автором зроблено висновок про незначну соціальну небезпеку короткоклинкової холодної зброї, що дає можливість сформулювати висновок про те, що мисливські ножі, які належать до холодної зброї за законодавством України, необхідно вивести з юрисдикції кримінально-правового регулювання і перевести в межі правового регулювання нормами адміністративного права, оскільки за своїми властивостями та цільовим призначенням вони мають незначну соціальну небезпеку. У вільному ж обігу залишити металеву, пневматичну зброю та зброю під патрон Флобера, що не спроможна завдати небезпечних ушкоджень. При цьому пропонується віднести до небезпечних предметів короткоклинкову холодну зброю військових зразків із розвиненим обмежувачем і ввести адміністративно-правове забезпечення їх обігу та кримінальну відповідальність за їх застосування. Також автором класифіковано холодну та металеву холодну зброю на основі її історичного розвитку зі встановленням вищих і нижніх рубежів ефективності в межах необхідної оборони під час захисту житла [49, с. 379–380].

Водночас проблематику правового регулювання обігу холодної зброї розглянуто у дисертації О. М. Посадкова «Административно-правовое обеспечение оборота холодного оружия в Российской Федерации» (2017 р.). Автором детально досліджено поняття й класифікацію холодної зброї, поняття, зміст та особливості адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї, а також адміністративно-правові засоби забезпечення обігу холодної зброї [192].

За результатами дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правове регулювання експертно-криміналістичного дослідження зброї» (2018 р.) В. М. Коротаєв розкриває експертно-криміналістичне дослідження зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання, розуміючи під цим організаційно-правову діяльність публічної адміністрації із забезпечення діяльності експертних установ та експертів, що здійснюють дослідження зброї, а також право фізичних

та юридичних осіб на проведення законної, незалежної, об'єктивної та повної експертизи зброї на основі спеціальних знань. Автор наголошує на необхідності формулювання однозначного тлумачення поняття «зброя» на законодавчому рівні, а також на необхідності систематизації вже існуючих та розробці спеціальних експертних методик дослідження з урахуванням особливих властивостей окремих видів зброї. У роботі розглянуто поняття та класифікацію холодної зброї, основні завдання дослідження холодної зброї та орієнтовний перелік вирішуваних питань [98, с. 156].

Дослідженню особливостей кримінальної відповідальності за поводження з холодною зброєю присвячена дисертація В. В. Голубоша «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої» (2019 р.), у якій розглянуто особливості кримінального законодавства США, КНР, РФ та Республіки Білорусь щодо поводження з холодною зброєю. Автор наголошує на запровадженні в кримінальному законодавстві єдиного терміна «холодна зброя» замість вказівки на окремі її різновиди, що сприятиме виключенню можливостей довільного тлумачення положень чинного КК України. Також розглянуто питання незаконного зберігання, придбання, збуту та виготовлення холодної зброї і запропоновано визнати обставиною, що обтяжує покарання, учинення злочину з використанням або погрозою використання холодної зброї [40].

Беззаперечну наукову та практичну значущість для вітчизняної науки мають напрацювання сучасних науковців, серед яких П. Д. Біленчук, О. Л. Кобилянський, П. В. Коляда, А. В. Кофанов, О. С. Кофанова, Ю. П. Приходько, О. Ф. Сулява, В. Ю. Шепітько та ін.

В межах нашого дослідження заслуговує на увагу навчальний посібник групи авторів за редакцією А. В. Кофанова «Криміналістична техніка (2006 р.), у якій розглядаються питання криміналістичного дослідження холодної зброї [126].

Детальну інформацію щодо криміналістичного дослідження холодної зброї містить конспект лекцій за редакцією А. В. Кофанова, О. Л. Кобилянського та О. С. Кофанової «Криміналістичне дослідження холодної зброї» (2013 р.), в якому

відображено історіографію досліджень холодної зброї, її поняття та класифікацію, криміналістичні вимоги до холодної зброї та особливості дослідження найбільш розповсюджених її зразків, а також правові, наукові, організаційні та методичні положення криміналістичної експертизи холодної зброї [128].

У низці методичних рекомендацій вищезгаданого авторського колективу, серед яких «Практичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв)» (2013 р), «Теорія і практика криміналістичного дослідження холодної зброї» (2013 р), «Методологічні та методичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв)» (2013 р), «Теоретичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв)» (2013 р), «Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї» (2014 р), викладено особливості підготовки та проведення дослідження холодної зброї. Висвітлено історіографію, кримінально-правове та криміналістичне визначення холодної зброї, її класифікацію та характеристику, предмет, об'єкт та методику криміналістичної експертизи холодної зброї, криміналістичні та техніко-криміналістичні вимоги до холодної зброї й особливості дослідження найбільш розповсюджених її видів.

Відображено теоретичні та практичні засади криміналістичного дослідження металюної холодної зброї. Значну увагу приділено криміналістичній класифікації металюної холодної зброї, характеристиці конструктивних різновидів простих і механічних металюних предметів (пристроїв), методичним аспектам експертного дослідження металюної холодної зброї [106, 104, 102, 103, 82].

Велику зацікавленість викликає мультимедійний навчальний посібник «Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї» (2015 р.) авторського колективу кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Національної академії внутрішніх справ, який присвячено розгляду теоретичних, методичних та практичних аспектів криміналістичного дослідження металюної холодної зброї [127].

Особливостям правового регулювання обігу зброї, зокрема холодної, присвятив свої роботи А. В. Кофанов [22, 129, 105, 101], у яких досліджено актуальні питання правового регулювання обігу зброї в країнах Америки, західноєвропейських країнах та країнах Центральної і Східної Європи, а також висвітлено нагальні проблеми правового регулювання обігу зброї в Україні та перспективи його розвитку.

У своїх наукових розробках О. Л. Кобилянський [81, 83, 80, 84, 79, 78] концептуально розглядає основні положення методики дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, окреслює проблемні питання проведення експертизи холодної зброї та пропонує шляхи удосконалення діючої методики дослідження холодної зброї.

Сучасна криміналістична наука містить велику кількість праць з проблем криміналістичного дослідження металюної холодної зброї. Аналіз таких джерел дозволив прийти до висновку, що поняття криміналістичного дослідження металюної холодної зброї характеризується дещо неоднаковим розумінням його тлумачення. Деякі автори трактують його як «криміналістична експертиза», деякі розглядають в контексті криміналістичного вчення.

Варто зазначити, що криміналістичне дослідження металюної холодної зброї охоплює не лише експертне дослідження об'єктів з вирішення питань встановлення їх групової приналежності й технічного стану. Так, вже на стадії проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металюної холодної зброї, за безпосередньої допомоги залученого спеціаліста у галузі зброєзнавства, можна вирішити безліч питань щодо віднесення виявлених та вилучених предметів до категорії металюної холодної зброї, їх стану, особливостей та місця у загальній обстановці вчиненого правопорушення.

З теоретичної точки зору, криміналістичне дослідження металюної холодної зброї являє собою галузь криміналістичної техніки, яка вивчає різні види металюної холодної зброї та сліди її застосування, і на основі такого вивчення розробляє технічні засоби і методи їх використання з метою розкриття та розслідування злочинів. Втім, на нашу думку, в умовах потреб діяльності

правоохоронних органів, будь-яке поняття слід розглядати не лише з теоретичного спрямування, а й з практичного. Отже, криміналістичне дослідження металюї холодної зброї пропонуємо розуміти як таку, що ґрунтується на використанні спеціальних знань, діяльність спеціаліста, експерта щодо виявлення, огляду, фіксації та вилучення металюї холодної зброї, конструктивно схожих з нею виробів, слідів їх застосування, а також експертного дослідження таких об'єктів.

На підставі проведеного аналіз стану наукової розробленості проблем криміналістичного дослідження металюї холодної зброї, встановлено, що окремі питання широко висвітлені у працях вітчизняних й іноземних науковців, однак водночас на сучасному етапі розвитку криміналістичної, зокрема експертної, практики окреслена проблематика потребує подальшого удосконалення та розвитку.

1.2. Виникнення та розвиток металюї холодної зброї

У контексті предмета дослідження аналіз історичних процесів розвитку людства, які стали підґрунтям для загальної історії виникнення та розвитку металюї холодної зброї, дозволить створити узагальнену класифікацію такої зброї, простежити внутрішній причинно-наслідковий зв'язок її розвитку та в результаті визначитись з подальшими можливостями удосконалення дослідження металюї холодної зброї.

Неможливо не погодитись із думкою відомого криміналіста В. А. Ручкіна, який стверджує, що еволюцію зброї не можна розглядати як послідовну і суто механічну зміну етапів, коли раніше існуючі зразки зброї припиняли своє існування і підлягали повній заміні новими. Виникнення зброї, заснованої на використанні нового джерела отримання або акумулювання енергії, могло відбуватися і в той момент, коли ще остаточно не сформувався попередній вид. Більш того, з появою нового виду зброї більшість попередніх зразків тривалий час знаходились на озброєнні, а окремі збереглися і досі. Так, багато зразків історично

перших видів зброї до теперішнього часу успішно використовує людина в різних галузях діяльності, не дивлячись на те, що з моменту їх появи і становлення виник ряд принципово нових видів зброї [220, с. 126].

Для розуміння яким шляхом відбувався розвиток металюної холодної зброї та яку роль вона виконувала в суспільстві протягом всієї історії свого існування, пропонуємо умовно розділити таку зброю на декілька груп, з урахуванням характерних рис та особливостей.

Виділення хронологічних періодів, на думку автора, не є доречним, адже історія металюної холодної зброї не складається з окремих, чітко окреслених, часових періодів – її розвиток є плавно протікаючим, перехідним із одного періоду в інший, інколи навіть дещо змішаним. Так, наприклад, виникнення лука датують початком верхнього палеоліту, а його різновид – лук татарського типу з'явився у XV–XVI ст. Подібно до луків, чакри були релігійним атрибутом індійців у XII ст., а у XIX ст. їх використовували сикхи як основну зброю. На основі цього стає зрозумілим, що кожен різновид металюної холодної зброї виникав та розвивався без часових обмежень. Тому вважаємо, що історичний огляд розвитку металюної холодної зброї доцільно здійснити у форматі трьох категорій:

I категорія – первісна металюна холодна зброя. Характерною рисою цієї категорії було виникнення першої індивідуальної металюної холодної зброї, пов'язаної з основними потребами тодішньої людини. Принцип роботи такої зброї був заснований на метанні снаряда безпосередньо рукою. Першою металюною холодною зброєю первісної людини стали камінь та палиця. Внаслідок розвитку людини камінь еволюціонував в кам'яний (кремєневий) ніж та кам'яні наконечники. Надалі, шляхом кріплення палиці до каменю, з'явилися кам'яна сокира [додаток А, рис. А.1] та спис. Значні зміни відбулися з появою металу. В першу чергу людина освоїла мідь та золото, а пізніше навчилася виплавляти бронзу. Поява металу значно зменшила використання каменю, однак не повністю, адже родовища металу на відміну від каменю були не всюди. І лише коли людина навчилася виплавляти залізо, кам'яні знаряддя зовсім перестали використовувати.

II категорія – механічна метальна холодна зброя. Ця категорія характеризується тим, що на зміну первісній металевій холодній зброї, де снаряд метався безпосередньо рукою, приходить метальна холодна зброя з використанням енергії, накопиченої шляхом обертання снаряду та додаткового гнучкого тіла. Так, у стародавній Греції широко використовували пращу, а у стародавньому Римі популярності набувають списи «гаста». Окрім традиційної металевій холодній зброї римські війська активно використовують бойові металеві машини. Вершиною розвитку стає поява луків, а згодом і арбалетів.

III категорія – клинкова метальна холодна зброя. Клинкова метальна холодна зброя заслуговує окремої уваги, адже вона, змінивши найпростіші кам'яні вироби типу ножа, дійшла до сьогоднішніх днів в удосконаленому вигляді та попри появу механічної металевій холодній зброї та вогнепальної зброї широко використовується у сьогоденні.

Криміналістична практика охоплює велике різноманіття видів зброї, що призводить до необхідності вирішення задач, які вимагають володіння знаннями в галузі історії виникнення та розвитку зброї. Однак сукупність знань має охоплювати не тільки історичні відомості про виникнення окремих видів зброї, а й концептуальні дані стосовно їх розвитку в історичній перспективі.

Метальна холодна зброя принципово відрізняється від інших видів холодної зброї, і така відмінність заснована не на конструктивних особливостях, а на енергії. Так, в дії холодної зброї використовується лише енергія м'язової сили людини, а в процесі дії металевій холодній зброї окрім м'язової сили людини також використовується інші види енергії – сухожиль, скручених мотузок, напруженої дуги лука й арбалета, тощо.

Первісна людина з метою самозахисту та добування їжі застосовувала примітивні засоби боротьби. Першими такими засобами служили наявні у людини під рукою предмети: палиці, каміння, кістки тощо, які виконували роль снаряду. Людина, пристосовувшись до певного снаряду, який відповідав її руці, силі і металевим здібностям, застосовувала їх найбільш вдало і неохоче з ним розлучалась [143, с. 5].

Аналізуючи історичні джерела, ми дійшли до висновку, що першою зброєю була індивідуальна. Процес її еволюції займає значний проміжок часу та свій початок бере у кам'яному віці (палеоліті). Камінь, кістка і дерево слугували матеріалом для найперших зразків індивідуальної зброї. Перш ніж перетворити їх в результаті свідомої і цілеспрямованої діяльності в найпростіші знаряддя, а з них – в зброю, людина тривалий час використовувала каміння і палицю як примітивні засоби боротьби. Вже тоді стало зрозуміло, що для нанесення такими знаряддями ушкоджень, необхідно їх для цього пристосувати шляхом обробки. У процесі такої обробки з'явилися найпростіші знаряддя, які виконували одночасно і функцію зброї.

Очевидно, що винайдені знаряддя стали поштовхом для розвитку озброєння, але всі вони мали безпосередню дію, що не могло в подальшому задовольнити вимоги тогочасного світу. Зростаючі потреби вимагали від людини діяти не лише в прямому контакті зі зброєю, а й на відстані. Це призвело до виникнення металюї палиці та списа.

Метальні палиці використовували різні народи в період існування первісного ладу, але з розвитком суспільства і військової справи вони втратили своє значення. У наш час ця зброя зберіглась лише в окремих народів, що населяють Африку і острови Океанії. Водночас слід зауважити, що такий вид зброї використовувався виключно у військових цілях. Конструктивно металюї палиці складались з рукоятки і ударного уражуючого елемента. Для їх виготовлення використовували деревину твердих порід. Уражуючий елемент металюїх палиць традиційно мав круглу, овальну або веретеноподібну форму. У виняткових випадках на ньому могли розташовуватись шипи. Загальна довжина металюїх палиць складала близько 300–400 мм, вага могла коливатись в межах від 400 до 1000 г. Ефективне використання металюїх палиць було можливим на дистанції, яка не перевищувала 5–10 м [96, с. 53].

Спис був одним з найперших різновидів металюї холодної зброї, яку давня людина спочатку використовувала з метою полювання, а пізніше – у бойових цілях [додаток А, рис. А.2.–А.3]. Найпростішим варіантом стародавнього спису

можна вважати палицю з загостреним кінцем, яку людина використовувала з моменту своєї появи на землі [220, с. 41].

З часом списи удосконалювали шляхом оснащення кам'яними, а згодом і кременевими наконечниками. Такі зміни суттєво впливали на уражуючу силу списа. Пізніше, з появою металів, почали використовувати металеві наконечники, які сприяли підвищенню надійності та бойової ефективності.

За своїм призначенням списи ділилися на піхотні і кавалерійські. Найбільш довгими піхотними списками були давньогрецькі сариси, їх довжина становила до 6 м. Для їх застосування було розроблено спеціальну побудову війська – фалангу. Поряд з важкими списками піхотинці використовували і невеликі списи довжиною 1,5–1,7 м. На Русі їх називали сулицями, в Європі – фрамеями і шефлінами. Конструкція кавалерійських списів удосконалювалась з розвитком обладунків важкої лицарської кавалерії [додаток А, рис. А.4]. Щоб пробити залізні обладунки, списи робили довгими (до 5–6 м) і важкими. Наконечник мав подовжену форму і був виконаний гранованим з долами. На держаку кріпився диск для відбиття зустрічного удару супротивника [268, с. 22–23].

Як зазначає В. Г. Федоров, щоб не залишитися беззбройною після кидання каменя і зберегти цю зброю для подальшої боротьби, людина прикріплювала камінь до будь-якої перев'язі, подібної до сучасної мотузки. З такою модифікацією з'являлась можливість швидко притягнути до себе кинутий камінь і таким чином постійно мати зброю для захисту від нападника при собі [249, с. 4].

Такі спроби подовжити дистанцію дії шляхом кріплення каміння до стебел рослин та палиць сприяли створенню боласа.

Болас – це метальна зброя, яка складається з вантажу, прив'язаного до довгої легкої мотузки [244, с. 18]. Як найпростіша метальна холодна зброя болас активно використовували в країнах Латинської Америки для полювання і ведення військових дій представники корінного населення, що проживало на рівнинах. Болас був досить ефективним, оскільки наявність гнучкого з'єднувального елемента дозволяла, розкрутивши пристосування, надати йому спрямованого поступального руху, встановивши при цьому достатнє прискорення. Наявність

декількох уражуючих елементів збільшувала площу ураження та ймовірність влучання в ціль [додаток А, рис. А.5].

Окрім рослинних стебел та мотузок нерідко використовували шкіряні ремені, довжиною в середньому 1000–1500 мм. Метальними снарядами для боласа зазвичай було обмотане шкірою кругле каміння, вага якого могла становити понад 100 г.

Спираючись на наведені дані, Д. С. Коровкін запропонував наступне визначення поняття такого різновиду метальної холодної зброї, як болас: «Це зброя, призначена для ураження або знерухомлення живої цілі на відстані до 30 м за рахунок використання біохімічної енергії шляхом нанесення механічних пошкоджень, і конструктивно складається з декількох вантажів, закріплених на одному або декількох гнучких сполучних елементах [96, с. 55–56].

Активне використання боласа стало поштовхом для появи іншого виду метальної холодної зброї – пращі [додаток А, рис. А.6. –А.7]. Праща, як бойова зброя, зустрічається за тисячу років до нашої ери ще в Єгипті за часів фараонів. Простота цієї зброї дозволяє припустити, що її застосовували усі народи, виключаючи, можливо, тільки німців і народи Півночі [19, с. 288–289].

Найпростішим видом пращі була ложкоподібна або розщеплена на кінці палиця, куди вміщували снаряд [229, с. 54].

Пращу успішно використовували руські дружини, а в XII–XV ст. з'явилися і більш складні металеві пристрої, які, користуючись сучасною термінологією, можна назвати «станковими пращами». Це спорудження мало довгий важіль на обертовому вертлюзі, укріпленому на стійці. До довгого плеча важеля підвішували гніздо для каменя, а до короткого приєднували ремені, за які бралися воїни і різким ривком опускали коротке плече важеля вниз. При цьому довге плече стрімко злітало вгору, на якомусь етапі камінь викидався з гнізда і, рухаючись по інерції, вражав ціль. З плином часу каміння було замінено чавунними ядрами і снарядами із запальною сумішшю [169, с. 6].

Д. С. Коровкін у своєму посібнику «История развития метательного оружия» виокремлює два види праці: ремінну та важільну.

Спочатку ремінна праща являла собою просто вирізаний зі шкіри і складений удвічі ремінь, в місце вигину якого вкладався камінь. Пізніше пристрій ускладнили. Окремо виготовлялося ложе для снаряда (гніздо), до якого потім кріпили плоскі, квадратні або круглі в перерізі тяги з пристроєм для тримання [229, с. 54]. Гніздо могло бути прямокутним, ромбовидним, круглим або овальним, а його довжина зазвичай не перевищувала 200 мм. Загальна довжина пращ такої конструкції могла коливатись від 1100 до 1500 мм. Принцип дії ремінної праці полягав у тому, що кінетична енергія праці, яка оберталась, передавалась снаряду.

Іншим видом праці була важільна. Спочатку важільна праща мала вигляд роздвоєної палки або великої ложки, в якій розміщували снаряд. Батьківщиною цього метального пристрою можна вважати Месопотамію. Найбільш раннє зображення праці подібної конструкції в цьому регіоні датується XV ст. до н. е. Оскільки до наших днів не зберіглося жодної важільної праці, можна тільки припускати, що її довжина становила близько 500–700 мм.

В період раннього середньовіччя в Європі, а потім і на Близькому Сході, з'являється важільна праща іншої конструкції. Основним елементом конструкції був шкіряний «гамачок» (мішечок) для снаряда, закріплений на довгій дерев'яній рукоятці. В Європі ця праща користувалась значно більшою популярністю, ніж ремінна, оскільки дозволяла метати снаряд з такою ж швидкістю і на таку ж відстань без попереднього накопичення енергії за рахунок обертання конструкції [96, с. 64–68].

Набутий досвід та знання у поєднанні з розвитком технічних можливостей дозволили збільшити швидкість та дистанцію польоту списа шляхом створення списометалки. Пристосування являло собою паличку або вузьку дощечку завдовжки 30–60 см, призначену для збільшення початкової швидкості списа та дальності його польоту. Так, за допомогою метальної дощечки дальність кидка збільшували в 3–4 рази в порівнянні з відстанню, на яку летить спис, кинутий без

пристосування. Списометалка були простою та різноманітною за формою і розмірами рухомо-складовою метальною холодною зброєю [245, с. 30–31].

Принцип дії списометалки нагадує ще одну найдавнішу металну зброю – фустібал. Передбачається, що цей вид зброї використовували ще стародавні мисливці в Європі і Північній Америці більше 12 тис. років тому. Списометалка була популярною також серед аборигенів Австралії, у яких відома під назвою вумера [38, с. 29]. Існувало два види списометалок – дерев'яні та мотузкові. Дерев'яні являли собою звичайну списометалку у формі дощечки. Їх активно використовували народи Австралії, Нової Гвінеї та Північної Америки. Мотузкові відрізнялись від дерев'яних наявністю петлі, яка кріпилась до древка дротика і закручуванням навколо нього надавала обертального руху. Списометалки такого виду були популярними серед стародавніх греків, ірландців, скандинавів, північних народів тощо.

Наступним етапом розвитку метальної холодної зброї стала поява лука. Виникнення лука і стріл було продиктовано необхідністю дистанційної стрільби на відстані. Активне застосування лука надавало можливість людям результативно займатися полюванням, завдяки чому цей вид діяльності став основним поряд зі скотарством і землеробством [73, с. 131].

Можна стверджувати, що лук зробив справжній переворот в історії розвитку зброї. Датувати початок його застосування так само важко, як і багатьох інших видів старовинної зброї. Вважається, що кам'яні наконечники, знайдені в Африці, виготовлені не менш ніж за 40000–20000 р. до н.е., а оперені стріли з'явилися приблизно за 18000 р. до н.е. До періодів мезоліту (20000–7500 р. до н.е.) і неоліту (7500–3500 р. до н.е.) відносять наскальний живопис, сюжети якого відображають мисливців, озброєних луками і стрілами [142, с. 15].

Про значення лука в історії людства Ф. Енгельс писав: «Лук, тягива та стріла є вже дуже складною зброєю, винахід якої припускає довготривалий досвід і розвиненіші розумові здібності, отже, й одночасне знайомство з безліччю інших винаходів ... Для епохи дикості лук і стріла були тим самим, чим став залізний

меч для варварства і вогнепальна зброя для цивілізації, – вирішальною зброєю» [274, с. 29].

Радянський мистецтвознавець та дослідник історії зброї М. В. Горелик у своїй праці «Оружие древнего востока» досить вдало виклав класифікацію луків. Він розподілив їх на чотири основні типи: 1) простий, тобто той, що складається з одного суцільного шматка деревини [додаток А, рис. А.8]; 2) посилений, коли суцільна дерев'яна основа посилюється в певних місцях накладками з пластин деревини, кістки та інших твердих матеріалів, а також шляхом прив'язування або приклеювання пучків сухожил'я [додаток А, рис. А.9]; 3) складний, коли древко лука складається з більш ніж одного шару деревини або іншого твердого матеріалу, при цьому основний шар матеріалу (практично завжди деревина) являє собою цілісний, по всій довжині лука, шматок [додаток А, рис. А.10]; 4) композитний (складений), коли древко лука збирають з декількох коротких шматків, що утворюють його довжину [додаток А, рис. А.11] [41, с. 66].

Перші прості луки з'явилися, імовірно, на початку верхнього палеоліту (близько 35000–8000 р. до н.е.). Конструктивно прості луки являли собою пружну дерев'яну дугу, до кінців якої кріпилась тятива.

Як правило, дуга простих луків мала перемінний перетин і товщину. Найбільш масивною частиною була рукоятка. В натягнутому положенні довжина дуги простого лука могла коливатися в межах 1500–2200 мм [96, с. 71]. Найбільш потужні прості луки мали довжину 1800–2200 мм [267, с. 19]. Сила натягу тятиви становила від 15 до 40 кг. Відстань, на яку натягувалася тятива, становила близько 400–700 мм. Для захисту від несприятливих впливів навколишнього середовища дуги просочували маслом або ж обмотували тонкою шкірою.

Ширина плечей простих луків становила 25–50 мм. Однак, не дивлячись на складність та багатоманітність форм конструкції простий лук не володів високою рефлексивністю. Найбільшої популярності серед простих луків набув англійський тисовий лук, який впродовж лише одного століття поширився по всій європейській території.

Більш пізньою формою лука є лук посилений кістяними або роговими накладками, який набув найширшого розповсюдження починаючи з нашої ери. На думку дослідників, його батьківщиною є Центральна Азія і південні райони Східного Сибіру [221, с. 146].

Дерев'яна основа дуги таких луків традиційно виготовлялась з деревини тих самих порід, що і у простих луків. Матеріалами для підсилення конструкції були сухожилля тварин. Загальна довжина з натягнутою тятивою становила близько 1000–1500 мм. Ширина плечей в середньому становила 30–40 мм. Поперечний переріз плечей мав овальну або лінзоподібну і рідше круглу форму. Найпотужнішим місцем була рукоятка. Конструкція лука дозволяла розтягнути тятиву максимально до 600 мм [96, с. 72–73].

Подальшим кроком на шляху вдосконалення луків було створення композитного (складеного) лука. Композитні луки, що поєднували компактність, міць і відмінну пружність, лишались найбільш досконалою метальною холодною зброєю аж до появи сучасних луків із синтетичних матеріалів. Їх поширення обмежувала лише складність у виготовленні і підготовці професійних лучників [190, с. 166].

Композитні луки характеризувались краплеподібною формою плечей та овальним перетином. Товщина плечей зменшувалась в сторону кінців дуги. Ширина плечей становила 20–40 мм, а суцільна довжина лука коливалась від 1400 до 1840 мм з натягнутою тятивою, та від 1600 до 2000 мм без неї. Популярністю ці луки користувались на Близькому і Середньому Сході та на території Єгипту.

Вершиною розвитку композитних луків можна вважати винайдення лука турецького типу [додаток А, рис. А.12].

Загальна довжина дуги у луків турецького типу становила близько 1200–1400 мм. Ширина плечей в середньому становила від 30 до 45 мм, а поперечний перетин мав форму, близьку до трикутної. Кінці дуги мали вигнуту форму і сильний нахил у напрямку зовнішньої сторони дуги, їх довжина дорівнювала $1/2$ – $1/3$ довжини плечей. Дуга такого лука володіла великою рефлексивністю. Дерев'яну основу луків посилювали в декількох місцях кістяними і роговими

накладками. Максимальна сила натягу тятиви могла коливатися від 25 до 80 кг, але, як правило, не перевищувала 45 кг. Максимальна відстань натягу тятиви коливалась від 500 до 600 мм [96, с. 75].

Луки турецького типу активно використовували у Туреччині до середини XV ст., вони втратили свою актуальність лише з появою вогнепальної зброї. Але натомість залишились у використанні в спортивних цілях.

Не меншої популярності серед тодішніх користувачів здобув лук скіфського типу [додаток А, рис. А.13]. Скіфський лук переважно виготовляли несиметричним – нижнє плече було меншим ніж верхнє. Ширина плечей таких луків становила 30–40 мм. Загальна довжина дуги з натягнутою тятивою не перевищувала 950–1100 мм. Луки цього типу володіли повною рефлексивністю. З літературних джерел відомо, що скіфські луки були і менших розмірів (700–850 мм), але зважаючи на такі параметри імовірно володіли низькою бойовою ефективністю.

Особливу зацікавленість викликають луки гунського типу, оскільки після V ст. нової ери луки подібної конструкції поширилися в Східній Європі, а пізніше і на Русі [46, с. 31]. Лук гунського типу відрізнявся певними конструктивними особливостями. Кибіть і кінці дуги лука гунського типу зміцнювали сухожиллями, кістяними і роговими накладками. В більшості випадків такі луки були асиметричними і не відрізнялися великою рефлексивністю. Довжина кінців луків могла досягати 400 мм, ширина плечей становила близько 300–400 мм, а загальна довжина дуги в напруженому стані могла складати близько 1300–1600 мм. Відстань натягу тятиви у подібних луків становила 500–700 мм. У дещо зміненому вигляді луки гунського типу проіснували на території Сибіру до X ст. [96, с. 75–76].

Наступним етапом розвитку металеві холодної зброї стала поява монгольського лука [додаток А, рис. А.14]. Цей лук відрізнявся від гунського тим, що мав не бічні, а одну фронтальну кістяну накладку, яка відігравала принципово іншу роль: вона не позбавляла ділянку кибіті пружності, а, навпаки, збільшувала її, додаючи до рефлексорного зусилля дерев'яної основи зусилля, розташованої у центрі лука, кістяної пластини. При невеликих розмірах (близько 120 см)

монгольський лук мав велику міць, і цю міць можна було при бажанні збільшити, додавши кістяні накладки на плечі лука. Крім того, в порівнянні з іншими луками, монгольський лук був більш гнучким і тятиву натягувалась на більшу відстань, надаючи стрілі потужніший імпульс завдяки тривалому впливу [156, с. 486–487].

Монгольські луки виготовляли асиметричними. При загальній довжині напруженої дуги у 1000–1400 мм вони володіли високою рефлексивністю. Сила натягу тятиви коливалась у межах 25–85 кг, а відстань натягу не перевищувала 700 мм. Ширина плечей становила 25–60 мм.

Такі луки були достатньо зручними у користуванні через невеликі розміри та дозволяли вести стрільбу у високому темпі – до 10–12 пострілів за хвилину. Ю. С. Худяков порівнює військовий ефект появи монгольського лука з ефектом іншого фундаментального відкриття – появи автоматичної зброї в XX ст. [253, с. 57].

У XV–XVI ст. модернізація лучної справи проявилась у появі лука татарського типу [додаток А, рис. А.15]. Татарські луки володіли високою точністю та швидкострільністю. Ширина плечей таких луків була не більше ніж 40 мм, а загальна довжина напруженої дуги коливалась від 1600 до 1880 мм.

Істотних змін озброєння тодішніх часів отримало завдяки появі цілковито нового різновиду металевий холодної зброї – арбалета.

Винахід арбалета відносять до переломного етапу в історії техніки і військової справи. Його створення сприяло виробленню нових механічних систем, а у військовій галузі – впровадженню новітніх прийомів ведення воєн і організації війська [267, с. 37].

Письмові та археологічні джерела не містять достойменних фактів щодо місця винайдення арбалета. На думку дослідників, цивілізації раннього періоду, такі як Вавилонія та Єгипет не можуть бути винахідниками арбалету з огляду на тодішню технічну неспроможність виготовити такий механічний пристрій. На сьогоднішній день вчені схилиються до Стародавнього Китаю і Стародавньої Греції, як можливих місць появи арбалета. Версія імовірності винайдення

арбалета в Стародавньому Китаї підкріплюється археологічними знахідками спускових механізмів з бронзи, що датуються 200 р. до н.е.

Ймовірніше за все арбалет виник у вигляді станкової системи, яка в подальшому розгалузилась на два типи зброї в її ручному варіанті та у вигляді кріпосної машини [267, с. 39].

Арбалет є механічною метальною холодною зброєю, яка конструктивно складається з корпусу, ців'я, прикладу, скоби, натяжного механізму, ствола, спускового механізму та прицілу [додаток А, рис. А.17–А.18]. Арбалет за способом прицілювання суттєво відрізняється від лука, що дозволяє вести більш точну стрільбу. Наявність фіксації натягнутої тятиви дозволяє стрілку, заощаджуючи зусилля на її утриманні, здійснити точне, неспішне прицілювання.

Своє походження арбалет, безумовно, веде від лука. Він складався з дуже пружної дуги, вправленої в дерев'яне ложе з прикладом. Ложе мало зверху один або кілька неглибоких жолобків, роль яких можна порівняти з роллю рушничного ствола. В жолобки клали стріли або самострільні болти. Спочатку арбалети виготовляли з тих самих матеріалів що і складні луки, тобто з різних порід деревини, рогових пластин і сухожил'я. Пізніше самострільні луки, або дуги, стали робити зі сталевих пластин. Природно, що тятиву такого пристрою було неможливо натягнути руками, тому для полегшення натягу і спуску в ложі вмонтували спеціальний спусковий механізм і комір [144, с. 65–66].

Можна припустити, що протягом усього I тисячоліття н.е. використання арбалета на території Західної Європи не припинялося. До IV ст. відноситься ряд згадок про арбалети на територіях колишніх Римських провінцій. Починаючи з X ст. в Європі арбалет поступово починає набувати популярності як зброя дистанційного бою, але все ще не може конкурувати з луком. На Близькому і Середньому Сході арбалет використовують починаючи з Хрестових походів, на Русі він з'являється не раніше XII ст., а до XIV ст. підрозділи арбалетників були практично в усіх воюючих сторін на території Євразії, включаючи Монгольські

улуси [97, с. 75]. На початку XII ст. арбалет набув поширення у континентальній Європі та англійській армії.

Вже під кінець XIV – на початку XV ст. дуги арбалетів починають виготовляти зі сталі, що дозволило суттєво збільшити бойові властивості. У цей же час набувають широкого попиту арбалети, оснащені прицільним пристосуванням та пристроєм для утримання стріли на ложі до здійснення пострілу. Вага таких арбалетів становила 4–8 кг. Також починає поширюватись використання кільця, яке приходить на заміну стремени. Такі конструктивні зміни дозволили забезпечити можливість натягу тятиви до 1000 кг, при відстані натягу 250–350 мм.

Великий бойовий арбалет з товстим сталевим луком важив від 15 до 16 фунтів (6,8–7,3 кг) без коміра. Довжина його сталевому лука становила від 79 до 81 см, ширина в центрі від 4,4 до 5 см і товщина від 1,6 до 1,9 см [183, с. 22].

Великий мисливський арбалет важив від 5,4 до 6,4 кг без коміра. Якщо арбалет був оснащений меншим ложем, його вага становила 4,5–5,4 кг, при цьому для натягування тятиви використовували не комір, а зубчасту рейку. Довжина його сталевому лука становила від 74 до 76 см, ширина в центрі 3,8–4,4 см, товщина 1,3–1,6 см. Малий мисливський арбалет, аналогічний тим, які застосовували в Іспанії для полювання на оленя з отруйними стрілами, а також на дрібних тварин і великих птахів зі звичайними стрілами, важив 3,6–4 кг без зубчатої рейки. Довжина сталевому лука становила 71–74 см, ширина в центрі 3,5–3,8 см, а товщина 0,95–1,3 см [183, с. 22–23].

У XVI–XVII ст. на теренах Іспанії та Італії були сконструйовані кульові арбалети з довгим тонким ложем під назвою «балестери» [додаток А, рис. А.19]. Вони мало чим відрізнялись від класичного арбалета того часу. Відмінністю була подвійна тятива, яка містила спеціальне плетене або шкіряне гніздо для кулі. Спусковий важіль у вигляді кнопки, механізм натягу тятиви та роликовий спусковий механізм кріпились зверху ложа.

Балестери послужили прототипом для створення іншого виду кульових арбалетів – шнепперів [додаток А, рис. А.20–А.21]. Шнеппери активно

виготовляли в Італії та Німеччині. Вони відрізнялись від балестера невеликим розміром та ложе, яке було зігнуте між спусковим механізмом та луком.

Дугу шнеппера виготовляли зі сталі, вона мала традиційну для класичних арбалетів форму, а її довжина здебільшого не перевищувала 325–460 мм. Розміри дуги в середній частині коливалися від 15х8 мм до 20х10 мм. Ложе у цих арбалетів складалося з двох частин: залізної станини і дерев'яного приклада. Довжина ложа могла становити від 350 до 700 мм. В середній частині станини розміщували блок спускового механізму, поєднаний з механізмом натягу тятиви. У нижній частині станини кріпили масивну спускову скобу. До задньої частини станини кріпили приклад. Розміри приклада здебільшого не перевищували 150–170 мм у довжину і 60–70 мм завширшки. З кінця XVII ст. приклади шнепперів стали копіювати форму прикладів мисливських рушниць. Прицільні пристосування шнепперів в окремих випадках оснащували діоптричним прицілом. Сила натягу тятиви зазвичай не перевищувала 40 кг, а довжина натягу тятиви переважно була не більше 50–85 мм [96, с. 97–98].

Під впливом історичних, економічних та соціокультурних перетворень змінювались вміння та вподобання людства. Мистецтво виготовлення металеві холодної зброї завжди перебувало під впливом таких змін. Тому невід'ємною складовою історії металеві холодної зброї є розвиток окремих різновидів клинкової металеві холодної зброї. Яскравим представником такого різновиду зброї є металеві ніж [додаток А, рис. А.22].

Слід одразу звернути увагу на те, що металеві ножі не набули широкого поширення в країнах Європи. Це обумовлено тим, що пробивної сили ножа була недостатньо для обладунків. Крім того, в порівнянні з іншими металевими снарядами, ніж летів недалеко, неточно і дуже повільно, а вартість металевих ножів, незважаючи на їх просту конструкцію, була досить високою [138, с. 10].

В. М. Шунков зазначає, що з плином часу сформувалися три основні категорії металевих ножів, що відрізняються місцем розташування центру ваги: 1) центр ваги зміщений в сторону рукоятки відносно геометричного центру (до

цього типу належить переважна більшість ножів); 2) центр ваги збігається з геометричним центом (такий ніж називають збалансованим); 3) центр ваги зміщений в сторону леза (таких зразків порівняно небагато) [268, с. 8].

Згадки про металеві знаряддя, зокрема ножі, майже завжди пов'язані з Китаєм і тими країнами Азії, де був великий культурний вплив цієї країни – в першу чергу, з Японією. В середні віки в Китаї виробляли набагато більше залізних знарядь, ніж в Європі, оскільки низька вартість металу і тривалі періоди без війни дозволяли цьому народу приділяти багато уваги розвитку цивільної зброї [108, с. 19].

Поширеним видом металеві зброї в Китаї був бянгдао (літаючий ніж) [додаток А, рис. А.23]. Він являв собою гостро відточене з одного кінця лезо у вигляді півмісяця. З іншого боку леза два бічних або центральний вигнутий шипи, які призначені для зручного обхвату і горизонтального метання. Довжина леза становила близько 20 см, ширина – 10 см. Центр ваги був зміщений до одного з кінців, що дозволяло здійснювати потужний кидок [138, с. 11]. Серед китайських металевих ножів також використовували фейдао та фейча.

З-поміж представників африканських металевих ножів широко застосовували кучіл [додаток А, рис. А.24]. Вперше кучіл з'явився в Судані та Лівії. Залежно від того, які народи і племена та на якій території використовували кучіл, він по різному іменувався – хунга-мунга (Південна Африка), пінга (Африка), кіпінга (кпінга) (Нубія), нгаліо (Чад), трумбаш (Судан), мудер (Судан). Такі ножі характеризувались нестандартними формами та багатоманіттям розмірів, а також наявністю кількох клинків. Кучіли метали вертикально та горизонтально на відстань 25–30 м.

За винятком безпосереднього застосування у бойових цілях, кучіли виконували роль ритуальних ножів для релігійних церемоній та обрядів (деякі навіть мали на поверхні магічні символи). В Судані вони вважалися символом влади. Наразі кучіли демонструються в колекціях та музеях і пропонуються як туристичні сувеніри.

Популярною японською клинковою металюною холодною зброєю була козука (кодзука) [додаток А, рис. А.25]. Вона являла собою руків'я, в яке вставляли невеликий клинок «коганта». Довжина клинка не перевищувала 10 см, його виготовляли плоским та заточеним з однієї сторони. Передумовою виникнення козуки була необхідність перерізування шнурівки військового екіпірування самураїв.

Серед різновидів японських металюних ножів також зустрічаються: шакен – ніж у вигляді цвяха з прорізом в руків'ї; ядзири – металюний ніж; сай – такий ніж є колючою клинковою холодною зброєю загальною довжиною до 60 см, вагою від 500 до 1200 г та з багатогранним або круглим клинком. Але сай був попарним і разом з ним завжди носили третій для метання.

Сюрикен – вид японської металювої металюної пластини. Складається з бази 3–4 мм завтовшки, різної кількості пелюсток різноманітної форми і стабілізуючого отвору [додаток А, рис. А.26] [244, с. 103]. Батьківщиною цього різновиду клинкової металюної холодної зброї можна вважати Далекосхідний регіон земної кулі. Вперше сюрикени (сякени) з'явилися в Японії в XIV ст. Найбільшого розповсюдження вони отримали в середовищі професійних шпигунів, так званих ніндзя [96, с. 44]. Якщо говорити конкретно про металюні пластини – зірочки, то правильніша їх назва «сякен», проте сильний вплив західної термінології практично закріпив за ними термін «сюрикен», тому можна вживати обидва ці терміни рівнозначними.

Ця зброя міцно увійшла в арсенал ніндзя, тим паче, її виготовлення не потребувало стаціонарних майстерень та багато часу. Разом з тим, вона була простою і дешевою, легко ховалась і могла бути миттєво застосована. Діаметр сякенів становить від 5 до 10 см, товщина 3–5 мм, а вага до 300 г [191, с. 23]. Метання сюрикенів ґрунтується на «ефекті крила», а їх обертання під час польоту й наявність множинних ріжучих граней спричиняє завдання складних ушкоджень [39, с. 120].

Не дивлячись на те, що батьківщиною сучасних сюрикенів без сумніву є Японія, а прабатьківщиною можливо Китай, слід зазначити, що зброя аналогічної конструкції була відома в XV ст. і в середньовічній Європі. Аналогічну сюрикенам, зіркоподібну форму мала кавалерійська металеві зброя. Від своїх японських побратимів європейські «зірки» відрізнялися значно великими розмірами і гранованою поверхнею [96, с. 44–45].

Великого розповсюдження здобула традиційна індійська металеві пластина чакра (чакрам, чакрани) [додаток А, рис. А.27]. Чакра являла собою плоске металеві кільце із зовнішнім лезом. Діаметр чакри варіювався в межах 120–300 мм, ширина – 10–40 мм, товщина – 2,5–6 мм. Вага зазвичай становила біля 150 г. Матеріалом для виготовлення чакри слугували булатна сталь та східний дамаск. При вмілому метанні чакра володіла значними уражуючими можливостями (біля 30 м.). Чакри часто оздоблювали камінням та прикрашали гравіюванням.

Спочатку чакри використовували військово-духовні організації Індії з огляду на їх релігійні вірування. У XII ст. метання чакри здійснювали в галузі бойових мистецтв. У XVI ст. чакра стає основною зброєю сикхів, яку вони застосовували включно до XIX ст. Останнє масове застосування чакри відбувалось у 1857–1859 рр. проти англійських солдат під час сипайського повстання.

З-поміж індійського озброєння поширення отримав куйтс. Він становить собою металеві ніж округлої або серпоподібної форми. Металеві диски типу «куйтс» (аналогічну назву мають серпоподібні металеві кинджали [додаток А, рис. А.28]), які входили в комплекс озброєння сикхських племен Індії, за своїм зовнішнім виглядом і обробкою часто виглядали як зменшений варіант чакри. Діаметр куйтса коливався в межах 8–13 мм. В центральній частині міг бути відсутній наскрізний отвір, якщо отвір був, то зазвичай невеликого діаметру. Клинок куйтса по всьому колу мав двосторонню заточку, товщину від 2,5 мм і ширину не менше ніж 15 мм. Куйтс виготовляли зі сталі і, на відміну від чакр, рідко прикрашали гравірованим або іншим орнаментом. Мінімальна вага становила 60–80 г [244, с. 50; 96, с. 43].

Дослідивши велику кількість різноманітних історичних джерел, можна з упевненістю стверджувати, що зброя протягом усього часу свого існування викликала неабиякий інтерес у людини. Але з винайденням пороху та створенням вогнепальної зброї окремі зразки метальної холодної зброї вже не користувались таким попитом. Однак стали використовуватись у спортивних, мисливських та інших цілях.

На сьогоднішній день важільні списометалки продовжують використовувати у Австралії, Латинській Америці та Африці. Деякі збройові фірми США виготовляють снаряди для списометалок, як спортивно-розважальних пристроїв. Важкі кріпосні арбалети, які з'явилися наприкінці XIV ст. стали прототипом сучасних арбалетів, які наразі використовують під час проведення змагань зі стрільби у Сан-Марино та Люксембурзі. Дротики використовують у грі в дартс.

Стрільба з лука з 1990 року є Олімпійським видом спорту. Окрім цього у світі проводять масштабні змагання (чемпіонат світу зі стрільби з лука, який проводиться раз на два роки та щорічний кубок світу зі стрільби з лука).

Стрільба з арбалета є міжнародним видом спорту з 1956 року. Цей вид спорту має багаторічну історію і традиції, які беруть свій початок в різних культурах по всьому світу, а його організацію координує Міжнародний союз стрільців з арбалета IAU (всесвітній керуючий орган зі стрільби з матчевого і польового арбалета) [282].

Завдяки масштабному захопленню в світі бойовими мистецтвами народів сходу неабиякою популярністю користуються сюрикени. Спочатку ця зброя проникла в США, звідки потім поширилась по всьому світу. Чималу роль в популяризації цієї зброї зіграв Хацумі Масаакі, який є спадкоємцем бойових традицій японських ніндзя [96, с. 44].

На сьогодні активно використовуються сучасні металеві ножі різних конструкцій. Серед них популярними є:

– металльний ніж Cord Grip [додаток А, рис. А.29] марки Gil Hibben. Загальна довжина такого ножа становить 22 см, вага – 180 г. Cord Grip відмінно збалансований та легкий. Його клинок виготовлений з нержавіючої сталі 420/J2;

– металльний ніж Perfect Point PP-028-3BK [додаток А, рис. А.30], який характеризується загальною довжиною в 16, 2 см та вагою 150 г. При невеликих розмірах ніж є достатньо ефективним для застосування на невеликих дистанціях;

– модель G. I. Tanto Clam Pack [додаток А, рис. А.31] виробництва Cold Steel з клинком із вуглецевої сталі 1055 Carbon з захисним матовим покриттям і інтегрованою гардою. Завдяки збалансованій конструкції ніж G. I. Tanto Clam Pack використовують як металльний. Ніж з фіксованим лезом та звичайного типу ріжучою кромкою. Загальна довжина – 305 мм, довжина клинка – 178 мм, товщина клинка – 4 мм, вага – 300 г [158];

– металльний ніж моделі SWTK10CP компанії Smith and Wesson з клинком із високоякісної вуглецевої сталі. Загальна довжина виробу – 25 см, вага – 210 г [додаток А, рис. А.32];

– United Cutlery UC2772 Expendables Kunai [додаток А, рис. А.33]. Металльний ніж загальною довжиною біля 30 см, вагою – 240 г. Клинок вироблено з нержавіючої сталі AUS-6. Руків'я обгорнуте нейлоном та містить кільце.

Отже, проаналізовані джерела свідчать про те, що метална холодна зброя є найдавнішим видом зброї, що дійшла до сучасності і продовжує існувати. Її виникнення та розвиток відбувався протягом всієї історії людства. Технічний прогрес та зростаючі можливості, якими людина оволодівала в процесі свого розвитку, зумовлювали винайдення нових зразків озброєння та удосконалення вже існуючих.

1.3. Метальна холодна зброя як об'єкт криміналістичного дослідження

Успіх розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням зброї, здебільшого залежить від швидкості, повноти, якісного виявлення і дослідження слідів, що відображають обставини злочину, а також використання отриманої інформації для пошуку злочинців. У зв'язку з цим зростає значення дослідження зброї і проведення судової експертизи, покликаній, на основі використання сучасних досягнень науки і техніки, до створення надійної та об'єктивної доказової бази у кримінальних провадженнях [17, с. 4–5].

До того ж, політична карта світу сьогодення наповнена незліченними військовими конфліктами. Кожного дня в кожній країні світу з метою озброєння армії асигнуються значні фінансові ресурси, працюють вчені, створюються нові технології – більш сучасні й потужніші. Усталена тенденція використання зброї в злочинних цілях є чинником погіршення криміногенної ситуації в державі, а тому питання попередження та протидії вчиненню злочинів із застосуванням різних видів зброї є актуальними завданнями розвитку суспільства та держави.

Питанням дослідження зброї, а зокрема формуванню її поняття та класифікації приділялась увага у працях багатьох вчених, серед яких: Т. В. Авер'янова, Л. Б. Беспалова, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, А. С. Гобєєв, Ю. П. Голдованський, Н. І. Ємельянов, О. І. Железняков, М. М. Житомирський, О. Л. Кобилянський, Д. С. Коровкін, Ю. Г. Корухов, А. В. Кофанов, М. Г. Любарський, В. М. Плєскачевський, О. С. Подшибякін, В. А. Ручкін, М. В. Салтевський, А. М. Самончик, К. А. Соловйов, М. В. Терзієв, Є. М. Тихонов та ін.

Попри значну увагу, на сьогодні недостатньо досліджень зазначеного питання. Напрацювання вищезазначених авторів не містять єдиного розуміння дефініцій «зброя», «холодна зброя», «метальна холодна зброя». Діюче законодавство в галузі регулювання обігу зброї на території України так само не вміщує цих визначень. Саме тому тлумачення цих понять обіймає ключову роль у забезпеченні дієвого та результативного функціонування кримінальної,

кримінальної процесуальної та експертної діяльності у сфері розслідування та розкриття злочинів.

Поняття холодної зброї та питання її дослідження завжди привертали увагу великого кола учених, але на сьогодні виникає ситуація, коли вже сформульовані визначення різняться, що призводить до постійних дискусій та неоднозначності. Очевидним є те, що проблему можливо було б вирішити законодавчим закріпленням даного поняття, але наразі це питання залишається не врегульованим і призводить до необхідності знову і знову досліджувати цю галузь.

Фундаментальне значення у вивченні поняття холодної зброї відіграв М. В. Терзієв, який одним із перших сформулював ознаки холодної зброї, зазначаючи: «...суттєвими (родовими) ознаками холодної зброї можуть вважатися: 1) приналежність до гострих ріжучих, рублячих, колючих або тупих знарядь; 2) призначення для нападу та активного самозахисту; 3) можливість нанесення тілесного ушкодження» [240, с. 41].

Дещо пізніше поняття холодної зброї сформулювали М. Г. Любарський, Н. І. Ємельянов та А. М. Самончик. Так, М. Г. Любарський запропонував досить схоже з переліченими М. В. Терзієвим ознаками, визначення: «Холодною зброєю є предмет, який не має прямого виробничого чи господарсько-побутового призначення; спеціально виготовлений або пристосований для нанесення ним тілесних ушкоджень під час нападу чи активної оборони; відповідає цим цілям за конструктивними особливостями своїх частин, їх розмірами та властивостями матеріалів (міцність, твердість, пружність); за способом дії є рублячим, колючим, ріжучим, колюче-рублячим, колюче-ріжучим, ударним або змішаного типу» [141, с. 32].

А. М. Самончик у такий спосіб охарактеризував поняття «холодна зброя» – спеціально виготовлений або пристосований предмет, що служить для активного нападу чи самооборони за допомогою м'язової сили людини [222, с. 16]. Необхідно відмітити, що автор включає у визначення принцип дії, пов'язаний з використанням м'язової сили людини, як основну ознаку, яка відмежовує холодну

зброї від інших видів зброї. Як бачимо, більшість авторів основною ознакою холодної зброї вважають її спеціальне виготовлення або пристосування для нанесення тілесних ушкоджень.

Д. П. Рассейкін, аналізуючи таку ознаку як здатність нанесення тілесних ушкоджень зауважив, що подряпина теж є тілесним ушкодженням, але її можна нанести ножем, хоча і виготовленим за типом фінського, але з металу, що легко гнеться, наприклад заліза, а такий ніж не може бути віднесений до холодної зброї, адже ним неможливо нанести серйозне тілесне ушкодження і він не становить тієї суспільної небезпеки, яка вкладається у поняття холодної зброї. Тому автор наголошує, що холодна зброя має характеризуватися здатністю нанесення не тілесного ушкодження взагалі, а серйозного тілесного ушкодження [215, с. 127].

Подібну позицію висловлює Л. Б. Беспалова, зазначаючи, що специфічність такого виду зброї, як холодна, потребує вказівки не просто на тілесні ушкодження, а на тілесні ушкодження небезпечні для життя. Авторка наголошує, що основною метою будь-якого виду зброї є знищення противника. Вона наступним чином формулює її визначення: «холодна зброя – це предмети та пристрої, які характеризуються комплексом основних конструктивних ознак, спеціально призначені для спричинення серйозних тілесних ушкоджень, небезпечних для життя людини чи тварини, при контактному ударі за допомогою м'язової сили людини [18, с. 70–71].

Більш розширене тлумачення виклали у своїй спільній праці П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, А. В. Кофанов, М. В. Салтевський та П. Ю. Тимошенко, які вважають, що холодною зброєю є спеціальний пристрій, призначений для багаторазового застосування для ураження людини або звіра, і являє собою відносно міцний, повністю або частково твердий із достатньо зручною рукояткою предмет, який діє на пошкоджене тіло своєю поверхнею в результаті удару, що наноситься безпосередньо зусиллям м'язів людини [115, с. 306].

Ознайомившись з науковими поглядами щодо теоретичних проблем дослідження холодної зброї можна побачити, що ряд авторів у своїх визначеннях

однією з основних ознак холодної зброї визнають відсутність прямого виробничого або господарсько-побутового призначення.

На думку таких дослідників як Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Корухов та О. Р. Росінська, холодною зброєю є предмети, спеціально виготовлені для безпосереднього нанесення тілесних ушкоджень, призначені для нападу та активного захисту і не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення [3, с. 278].

Подібну позицію висловлює І. М. Каплунов, підкреслюючи, що відсутність у предмета прямого виробничого або господарсько-побутового призначення є основною ознакою при віднесенні його до холодної зброї. Холодною зброєю автор вважає предмети, спеціально виготовлені або пристосовані для нанесення ними тілесних ушкоджень під час нападу чи активного захисту, які відповідають заданим цілям за конструктивними особливостями, розмірами і властивостями матеріалів і не мають прямого виробничого та господарсько-побутового призначення [68, с. 98].

Н. І. Ємельянов, окрім спеціального виготовлення або пристосування предмета до нанесення тілесних ушкоджень, як важливу ознаку вказав зручність і придатність досягнення вказаної мети та відсутність прямого господарсько-побутового призначення.

Вважаємо слушною думку вченого-криміналіста Ю. П. Голдованського, який вважає, що історично були вироблені різні типи холодної зброї, тому досліджуваний предмет можна визнати холодною зброєю лише якщо він має притаманні їй ознаки та властивості [37, с. 5]. Для того, щоб розмежувати холодну зброю від інших конструктивно схожих предметів насамперед варто вмістити у її поняття ознаки, які характеризують конструкцію та спосіб дії цього виду зброї.

Зокрема, фахівець в галузі дослідження зброї Є. М. Тихонов ознаки холодної зброї виклав у сукупності загальних та окремих. До загальної ознаки він відніс призначення для нападу або активного захисту.

До окремих (спеціальних):

- спеціальне виготовлення для безпосереднього спричинення тілесних ушкоджень, небезпечних для життя у момент нанесення;
- відсутність прямого виробничого або господарсько-побутового призначення;
- відповідність конструкції, розмірів та матеріалів для забезпечення нанесення вищезгаданих ушкоджень;
- використання м'язової сили людини;
- за способом (принципом) уражуючої дії є колючими, рублячими, ріжучими, колючо-ріжучими, колючо-рублячими, ріжучо-рублячими, колючо-ріжучо-рублячими, ударно-дробильними або комбінованими знаряддями [243, с. 41–42].

Подібно до викладених Є. М. Тихоновим ознак, їх сформулював А. І. Костров, наголошуючи, що холодна зброя має володіти сукупністю систематизованих ознак. Під загальною ознакою автор розуміє призначеність для нападу або активного захисту. До спеціальних ознак відносить по-перше, виготовлення для безпосереднього спричинення тілесних ушкоджень, небезпечних для життя, по-друге, відсутність прямого виробничого або господарсько-побутового призначення, по-третє, конструкція, розміри та матеріал предмета мають забезпечувати нанесення таких ушкоджень, і останнє – використання м'язової сили людини [111, с. 233]. Також ним були вказані характеристики предмета за способом уражуючої дії, аналогічні вже описаним попереднім автором.

Дещо докладніше це питання висвітлив спеціаліст-зброезнавець В. М. Плєскачевський, зазначивши, що конструктивними ознаками, загальними для всіх типів холодної зброї є:

- частина (деталь), спеціально призначена для нанесення заздалегідь передбачених ушкоджень (вістря, лезо, щип, потовщення, ударний вантаж);
- пристосування (рукоятка) для зручного утримання об'єкта в руці, що забезпечує можливість нанесення ушкоджень і оберігає від них руку;
- механічна міцність конструкції, що дає можливість використовувати зброю неодноразово. Згідно з наведеними ознаками автор наводить свою

дефініцію холодної зброї – пристрій, конструктивно призначений для нанесення серйозних тілесних ушкоджень людині або тварині за допомогою м'язової сили людини у ближньому бої [56, с. 59].

Необхідно відмітити, що визначені ознаки являють собою єдину сукупність, яка пристосовується до певного визначеного типу холодної зброї шляхом доповнення окремими (спеціальними) ознаками.

Проаналізувавши та оцінивши стан і зміст наукових розробок щодо питання визначення холодної зброї з урахуванням позицій фахівців відповідної галузі, можемо зауважити, що поняття холодної зброї має містити не лише властиві їй ознаки, а й чітко виокремлювати її серед різновидів зброї та подібних за конструкцією предметів, а також серед предметів спортивного, виробничого або господарсько-побутового призначення.

Вагомий внесок у розробку ознак холодної зброї зробив О. С. Подшибякін, який дійшов висновку, що такими ознаками є спеціальне виготовлення предмета або його пристосування для нанесення серйозних тілесних ушкоджень, а також відповідність конструкції і способу дії стандартним зразкам або історично виробленим типам холодної зброї. Під холодною зброєю автор запропонував розуміти спеціально виготовлені або пристосовані для ураження живої або іншої цілі або нанесення серйозних тілесних ушкоджень предмети і пристрої, за конструкцією і способом дії, зумовленим конструкцією, відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам і діють (безпосередньо або опосередковано) за допомогою м'язової сили людини [188, с. 23–24].

Зазначимо, що основним документом, яким користуються під час проведення дослідження і який містить визначення холодної зброї є Методика. Відповідно до її положень холодною зброєю є предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини [147].

Слід звернути увагу, що поняття «метальна холодна зброя» за період свого формування мало різні тлумачення. Серед науковців у галузі зброезнавства відсутня єдність поглядів з приводу розуміння сутності та змісту даного визначення, що викликає наукові дискусії й численні запитання.

Як слушно зауважує Д. С. Коровкін, поняття «метальна зброя» невід’ємно пов’язане з питаннями встановлення її групової приналежності, оскільки позначає коло об’єктів дослідження, а тому це питання повинно розглядатись з урахуванням різних точок зору. У контексті порушеного питання автор зазначає, що в рамках кримінального процесу та криміналістики необхідно визначити приналежність досліджуваного об’єкта до метальної холодної зброї, тобто встановити чи володіє він комплексом ознак, які характеризують його як певний різновид метальної холодної зброї, а звідси, чи відповідає він поняттю метальної холодної зброї. Виходячи із зазначеного, поняття метальної холодної зброї має містити перелік ознак, що обумовлюють належність предмета до цієї категорії зброї. З погляду формальної логіки, оскільки визначення являє собою певний логічний прийом, що має на меті з’ясувати зміст поняття, однією із задач визначення виступає необхідність розмежувати об’єкт від всіх інших, а метою визначення буде розкриття сутності поняття [97, с. 109].

Визначення сутності та змісту метальної холодної зброї як об’єкта криміналістичного дослідження потребує всеосяжного аналізу цього поняття на основі поглядів науковців у галузі зброезнавчих досліджень.

Першу спробу сформулювати визначення метальної холодної зброї зробив М. М. Житомирський, який включив у нього ознаки, властиві саме цій групі зброї. Таким чином, за твердженням вченого метальна бойова зброя призначена для ураження живої сили і руйнування оборонних споруд шляхом кидання різних снарядів чи запалювальних сумішей. Для метання зброї (снарядів) використовують м’язову силу людини, пружні властивості дерева, енергію скручених або розтягнутих волокон, а також енергію стиснутих газів. Як снаряди використовують списи, стріли, дротики [59, с. 26–27]. Саме він уперше в 1986 році зауважив, що для встановлення бойових властивостей, а також для

розроблення методичних рекомендацій з проведення експертного дослідження металльної холодної зброї необхідно розробити її критерії.

У спільній роботі О. І. Железняков та А. С. Гобєєв висловили своє трактування металльної холодної зброї – зброя, призначена для безпосереднього ураження цілі на відстані з використанням м'язової сили людини або ураження снарядом за рахунок механічного пристрою. У цій роботі автори сформулювали ознаки, які дозволяють охопити всі різновиди металльної холодної зброї та відмежувати її від інших видів зброї:

- як джерело енергії використовують м'язову силу людини або енергію механічного пристрою;

- призначена для ураження на відстані;

- вирізняють два види металльної холодної зброї: зброя, яка уражає ціль шляхом безпосереднього контакту з об'єктом ураження і зброя, що уражає ціль за допомогою метання снаряда [57, с. 63–64].

Подібну позицію дещо пізніше висловили О. І. Железняков та О. С. Винниченко, які під металльною холодною зброєю розуміють таку, що призначена для безпосереднього ураження цілі на відстані з використанням м'язової сили людини або ураження снарядом за рахунок енергії механічного пристрою [58, с. 16].

В. М. Плєскачевський схилився до визначення металльної холодної зброї як пристрою, конструктивно призначеного для багаторазового нанесення на відстані ушкоджень людині або тварині як в результаті безпосереднього використання м'язової сили людини, так і опосередкованого використання енергетичного джерела або механічної енергії [184, с. 15].

Увагу питанню ознак металльної холодної зброї приділяв О. С. Подшибякін. Він зазначав, що поряд з такими ознаками, як традиційна форма, міцність, зручний для утримання і метання розмір, наявність ударної або ріжучої, колючої поверхні, металльні снаряди мають володіти оптимальною вагою, придатною для метання і ураження, спеціальним центруванням. Якщо снаряд занадто важкий, його не можна кидати на значну відстань, якщо занадто легкий – він не зможе

далеко летіти і заподіяти серйозних ушкоджень. Крім ознак, характерних для всіх металевих снарядів, вони мають володіти спеціальними конструктивними особливостями для прицільного викидання їх з пристрою. До того ж, необхідно враховувати і прицільність метання. У кожному конкретному випадку придатність предмета для ураження визначається експериментально.

Метальні пристрої також повинні відповідати традиційним або стандартним формам, мати достатню міцність, бути зручними за розміром, мати досить потужну систему метання снаряда. Окремі пристрої можуть мати додаткові пристосування для прицілювання, хоча наявність їх для віднесення до зброї не обов'язкова [188, с. 28].

У своєму дисертаційному дослідженні Д. С. Коровкін, проаналізувавши вимоги, що висуваються до визначення металевих холодної зброї, висловив своє бачення стосовно ознак такої зброї. До загальних ознак він відніс призначення для ураження живої цілі через нанесення тяжких тілесних ушкоджень та спеціальне виготовлення. Спеціальні ознаки металевих холодної зброї автор охарактеризував наступним чином:

- призначення для ураження цілі на відстані;
- призначення для ручного індивідуального використання;
- ураження цілі на відстані безпосередньою дією предмета або снарядом;
- дія предмета ґрунтується на використанні біохімічної енергії (м'язової сили людини), механічної енергії та внутрішньої енергії газів [97, с. 116].

На основі проведеного дослідження, а також окреслених ознак, Д. С. Коровкін сформулював власне визначення металевих холодної зброї: «предмети ручного індивідуального використання, дія яких заснована на біохімічній, механічній енергії і внутрішній енергії газів, спеціально виготовлені і призначені для ураження живої цілі на відстані безпосередньо або снарядом шляхом нанесення їй тяжких тілесних ушкоджень або спричинення смерті» [97, с. 116].

Питаннями щодо ознак та визначення металевих холодної зброї цікавився К. А. Соловйов. Автор пропонує наступне визначення металевих холодної зброї – пристрої, конструктивно призначені для нанесення серйозних ушкоджень на

відстані за рахунок безпосереднього використання м'язової сили людини або енергії механічного пристрою, накопиченої в результаті акумулювання цієї енергії. До металюної холодної зброї він відносить луки, арбалети, металюні ножі, сюрикени, чакри, пращі, мисливські рогатки, бойові металюні сокири, металюні дубини і спеціальні засоби дистанційної нелетальної дії.

У цій же роботі автор формулює основні ознаки металюної холодної зброї:

- конструктивна призначеність для багаторазового нанесення серйозних ушкоджень, спричинення смерті супротивнику або ушкоджень, які виключають можливість подальшого скоєння ним активних дій;

- призначеність для застосування на відстані, яка виключає можливість безпосереднього контакту бойової частини зброї з ціллю;

- джерелом енергії, необхідної для ураження цілі, є м'язова сила людини, безпосередньо чи опосередковано, через накопичення у механічному пристрої [233, с. 45–46].

Авторський колектив у складі О. Л. Кобилянського, А. В. Кофанова, О. С. Кофанової та Л. Є. Вільхової до металюної холодної зброї відносить пристрої, конструктивно призначені для ураження цілі на відстані за рахунок безпосереднього використання м'язової сили людини, або енергії механічного пристрою, накопиченої в результаті акумулювання цієї сили.

Дослідники вважають, що з урахуванням конструктивних особливостей об'єктів, які відносять до категорії металюної холодної зброї, їх можна розділити на дві окремі групи. Критерієм диференціації цих груп є спосіб реалізації властивостей зброї: безпосереднє використання м'язової сили людини або опосередковане за допомогою механічного пристрою, що перетворює м'язову силу людини в енергію стиснутої або розтягнутої пружини, розтягнутої тятиви, яка призначена для метання зброї або снаряда [127].

Такі міркування стали базисом для формування ознак, які дозволяють відокремити металюну холодну зброю від вогнепальної, пневматичної та газової. На думку вищезазначених авторів такими ознаками виступають: призначення для ураження живої цілі на відстані через метання безпосередньо предмета або

снаряда; використання як джерела енергії м'язової сили людини та енергії механічного пристрою.

Крім того, будь якому предмету, конструктивно схожому з метальною холодною зброєю, властиві індивідуальні ознаки, прямо не пов'язані з його конструкцією. Ними можуть бути:

- ознаки, пов'язані з його виготовленням (сліди від інструментів та приладів, за допомогою яких виготовляли цей предмет);

- ознаки, пов'язані з його використанням (тріщини, подряпини та інші пошкодження);

- специфічні ознаки, які здебільшого характеризують особу власника (написи, насічки тощо). Варто відмітити, що при вирішенні питання про віднесення конкретного предмета до метальної холодної зброї перелічені ознаки до уваги не приймаються, а мають інформативний (допоміжний) характер.

Під час проведення криміналістичних досліджень з метою віднесення предметів до метальної холодної зброї експерти використовують Методику, яка металну холодну зброю визначає як предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані [147]. У цьому випадку метальна зброя є одним із видів холодної зброї, що викликає певні суперечності.

З цього приводу слушною є думка О. Л. Кобилянського, який вважає що критерієм визначення належності предмета (пристрою) до холодної зброї є наявність сукупності загальних криміналістичних ознак: призначеності і придатності для неодноразового ураження цілі. Отже, виникає колізія між певними положеннями, викладеними у Методиці, яка дозволяє відносити предмети (пристрої) до категорії метальної холодної зброї за наявності лише однієї загальної криміналістичної ознаки (призначеності), а така ознака, як придатність, яка дає змогу встановити достатність уражуючих властивостей предметів (пристроїв), вважається несуттєвою. На думку автора, наявність такої помилки призводить до появи у правовому полі «мін сповільненої дії», а саме до можливості отримання юридично і методично правильних позитивного і негативного висновків експерта при дослідженні того самого предмета [81, с. 66].

З огляду на викладені обставини, існуючі приписи Методики потребують ґрунтовного перегляду та вдосконалення.

Незважаючи на чисельні наукові погляди, теоретичний здобуток та практичні рекомендації щодо проблемних аспектів метальної холодної зброї, на сьогодні питання її дослідження потребує ретельного доопрацювання, а особливо нормативно-правового регулювання термінологічного апарату.

Аналіз поняття метальної холодної зброї з правової позиції свідчить про відсутність у вітчизняному законодавстві єдиної дефініції. До теперішнього часу в Україні жоден з підготовлених проєктів Закону «Про зброю» не був прийнятий. І це не дивлячись на те, що Україна, як учасниця десятого засідання Міжпарламентської Асамблеї країн – учасниць СНД, брала участь у розробці і прийнятті Модельного закону «Про зброю» від 06 грудня 1997 року [89, с. 181]. У відповідності до модельного законодавства метальною є зброя, призначена для ураження цілі на відстані снарядом, який отримує спрямований рух за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою [152].

Зважаючи на те, що в Україні Закон «Про зброю» не прийнятий, а також на те, що більшість країн пострадянського простору успішно розв'язали цю проблему, доречно розглянути іноземний досвід щодо визначення та закріплення дефініції «метальна холодна зброя» на законодавчому рівні.

Федеральний Закон РФ «Об оружии» від 13 грудня 1996 року № 150-ФЗ містить положення, відповідно до якого метальна зброя – це зброя, призначена для ураження цілі на відстані снарядом, який отримує спрямований рух за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою [168]. Закон Республіки Білорусь «Об оружии» від 13 листопада 2001 року № 61-3 трактує поняття метальної зброї наступним чином – це зброя, у якій для метання уражуючого елемента використовується м'язова сила людини або механічного пристрою [165].

Закон Республіки Молдова «О режиме оружия и боеприпасов гражданского назначения» від 8 липня 2012 року № 130 метальною визначає зброю, призначену для ураження цілі на відстані снарядом, який отримує спрямований рух за допомогою м'язової сили людини або спеціально пристосованого пристрою [163].

В Законі Литовської Республіки «О контроле над оружием и боеприпасами» від 15 січня 2002 року № IX-705 під металльною зброєю розуміється вогнепальна зброя, у якій снаряд забезпечується енергією від пружного елемента шляхом використання м'язової сили людини або механічного пристрою [161].

Згідно Закону «Об оружии» Республіки Вірменія від 3 серпня 1998 року № ЗР-246 металльна зброя – це зброя, спеціально призначена для ураження живої цілі на певній відстані через пристосовані для метання предмети, які отримують спрямований рух за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою [164].

Закон Республіки Казахстан «О государственном контроле за оборотом отдельных видов оружия» від 30 грудня 1998 року № 339-І металну зброю визначає як зброю, в якій засіб безпосереднього ураження цілі отримує напрямок та рух за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою [160]. Відповідно до норм Закону «Об оружии» Республіки Таджикистан від 1 лютого 1996 року № 232 холодна металльна зброя призначена для ураження цілі на відстані снарядом, що отримує спрямований рух за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою [166]. Закон Туркменістану «Об оружии» від 21 листопада 2009 року № 75-IV надає своє трактування металльної холодної зброї, позначаючи цим поняттям зброю, призначену для ураження цілі на відстані снарядом, що отримує спрямований рух за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою [167].

Серед запропонованих змін до врегулювання законодавства про зброю є поданий народними депутатами України І. П. Фрісом та О. Б. Матусевичем проєкт Закону України «Про зброю» від 02 вересня 2019 року № 1222. Зазначений законопроект у ст. 3 «Категорії цивільної зброї та боеприпасів» відносить до цивільного обігу (обороту) в Україні луки й арбалети. Натомість не містить у переліку термінів і понять (ст. 1) ні металльної, ні холодної зброї.

На основі аналізу поглядів учених та законодавчих положень інших держав, пропонуємо викласти у ст. 1. «Визначення термінів і понять» проєкту Закону України «Про зброю» від 02 вересня 2019 року № 1222 поняття металльної

холодної зброї в такій редакції: *метальна холодна зброя – це предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового ураження цілі на відстані, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини або енергії механічного пристрою.*

Також необхідно внести зміни до ст. 3, де визначено деякі особливості луків та арбалетів, які перебувають в Україні в цивільному обігу. Зазначена в проекті Закону сила натягіння тятиви не більше 40 кг (перша категорія цивільної зброї) є не обґрунтованою. Роками формувалася експертна практика дослідження таких предметів, як луки й арбалети. Результатом цілеспрямованої багатогранної праці криміналістів було створення Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Протягом років вона зазнавала неодноразових змін. Наразі Методика (реєстраційний код в реєстрі методик проведення судових експертиз – 4.5.07) є основним документом, який використовують експерти під час проведення криміналістичних досліджень з метою віднесення предметів (пристроїв) до холодної зброї. Методикою встановлені мінімальні граничні розміри до різних видів холодної зброї. Так, до луків й арбалетів застосовують лише два варіанти сили натягіння тятиви – до 20 кг та не менше ніж 20 кг.

Сила натягіння тятиви до 20 кг є визначальним технічним критерієм для арбалетів спортивних і арбалетів для розваг та відпочинку. Не менше (понад) 20 кг – арбалети бойові, спортивні та мисливські; луки спортивні і мисливські. Отже, за даними характеристиками до першої категорії зброї слід віднести луки й арбалети з силою натягіння тятиви до 20 кг, до другої категорії – луки й арбалети з силою натягіння тятиви не менше (понад) ніж 20 кг.

Клинок холодна зброя з довжиною клинка не менше ніж 90 мм та товщиною клинка не менше ніж 2,6 мм є предметами та пристроями, уражуючим елементом яких є клинок та які конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини. Отже, ця зброя є достатньо

небезпечною і неодмінно має бути віднесена до другої категорії зброї з метою дієвого регулювання поводження з нею.

З огляду на зазначене, пропонуємо викласти п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 в такій редакції:

1) *«перша категорія – пневматична зброя калібру до 4,5 мм і швидкістю польоту металюного елементу до 100 м/с; вогнепальна зброя під патрон Флобера калібру до 4,5 мм та боєприпаси до неї; газова зброя; луки й арбалети із силою натяжіння тятиви до 20 кг; інша зброя, яка не належить до другої, третьої, четвертої категорії і не заборонена в цивільному обігу;*

2) *друга категорія – довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя; пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту металюного елементу понад 100 м/с; вогнепальна зброя під патрон Флобера калібру понад 4,5 мм та боєприпаси до неї; луки й арбалети із силою натяжіння тятиви не менше ніж 20 кг; клинкова зброя з довжиною клинка не менше ніж 90 мм і товщиною клинка не менше ніж 2,6 мм»* [209].

Отже, дослідивши підходи до розуміння категорії металюної холодної зброї, з'ясувавши її сутність та врахувавши думки вітчизняних й іноземних учених, а також досвід ряду іноземних країн, доречно зробити висновок про те, що закріплення поняття «металюна холодна зброя» на законодавчому рівні та розроблення її класифікації зумовлені, по-перше, різноманіттям предметів, які можна віднести до даного виду зброї, а по-друге, зростом правопорушень із використанням зазначених предметів. Нормативно-правове закріплення поняття металюної холодної зброї необхідно здійснити з обов'язковим урахуванням специфічних ознак цієї зброї та позитивного іноземного досвіду регулювання зазначеної галузі [178, с. 200].

Прийняття відповідного закону в нашій державі не тільки унеможливить неоднозначне формулювання поняття металюної холодної зброї, а й урегулює сферу відносин з використанням різних видів зброї взагалі. Такий крок потягне за собою позитивні зміни не лише в аспектах, що стосуються криміналістичних досліджень, а й вирішить протиріччя, які виникають у практичній діяльності експертів, слідчих, суддів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності.

Норми Закону України «Про зброю» повинні бути спрямовані на захист життя, здоров'я громадян, їх власності, запобігання незаконному розповсюдженню та обігу зброї, зміцнення міжнародного співробітництва із цих питань [176, с. 107]. Для прикладу наведемо судову практику, яка останнім часом складається на теренах країни.

Так, у 2016 році працівниками СБУ було затримано майстра-реконструктора історичної зброї ОСОБА_1 за ознаками вчинення ним злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України. 26 грудня цього ж року суддя Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області постановив ухвалу, якою задовольнив клопотання захисту і повернув прокурору обвинувальний акт. В ухвалі було вказано, що обвинувальний акт не містить положень нормативно-правових актів, які були порушені обвинуваченим і стали підставою кваліфікації його дій, як незаконне поводження та виготовлення зброї. Цей випадок був першою спробою відхилення обвинувачення за поводження зі зброєю судом.

Справа викликала неабиякий правовий ефект у судовій практиці. Суди почали повертати прокурорам обвинувальні акти за ст. 263 КК України. Звернувшись до Єдиного державного реєстру судових рішень, можна простежити, що з початку 2018 року судами ухвалено безліч виправдувальних вироків. Печерський районний суд м. Києва постановив виправдувальний вирок відносно обвинуваченого в незаконному поводженні зі зброєю посилаючись при цьому на постанову ВСУ від 03 березня 2014 року у справі № 5-49к13, в якій зазначено, що відсутність законодавства виключає можливість покарання за його порушення, оскільки не може бути покарання за порушення неіснуючого порядку [193].

У всіх випадках виправдувальні вирoki ґрунтувались на позиції, згідно з якою нікого не можна покарати за те, що законом не заборонено.

Ситуацію, що склалась спробував у 2018 році врятувати ВСУ у справі № 127/27182/15-к. За вирокіом Вінницького міського суду Вінницької області від 11 жовтня 2016 року ОСОБА_2 засуджено ч. 2 ст. 263 КК України до покарання у виді позбавлення волі строком на 1 рік.

Згідно з вироком ОСОБА_2 визнано винним у тому, що він всупереч вимогам, визначених Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 662 та Положення про дозвільну систему, затвердженого Постановою КМУ від 12 жовтня 2012 року № 576 без передбаченого на те законом дозволу носив в кишені своєї барсетки телескопічну бити, яка згідно з висновком експерта № 415-х від 03 листопада 2015 року є холодною зброєю та відноситься до контактної не клинкової холодної зброї ударно-дробильної дії, виготовленою саморобним способом. Вказана холодна зброя була вилучена у ОСОБА_2 06 жовтня 2015 року.

Вироком Апеляційного суду Вінницької області від 20 квітня 2017 року вирок місцевого суду в частині призначеного покарання скасовано та призначено ОСОБА_2 покарання за ч. 2 ст. 263 КК України у вигляді позбавлення волі строком на 1 рік [194].

31 травня 2018 року у зазначеній справі ВСУ ухвалив постанову, в якій зазначив наступне: «Що стосується доводів, викладених у доповненнях до касаційної скарги захисника, про те, що за відсутності в Україні закону, який би регулював порядок надання дозволу на носіння зброї, у діях ОСОБА_2 відсутня подія злочину, то вони є безпідставними, оскільки норма ст. 263 КК України є субсидіарною і для розуміння незаконності поведінки зі зброєю, вимагає аналізу відповідного закону. При цьому поняття «закон», яке використав законодавець, має розширене тлумачення і включає в себе законодавство у цілому, в тому числі нормативні акти, що регулюють відповідні правовідносини, порушення яких утворює об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 263 КК України»[194]. Пізніше з цього приводу була викладена дещо інша позиція. Ухвалою від 1 листопада 2018 року колегія суддів Першої судової палати

Касаційного кримінального суду ВСУ на підставі ч. 5 ст. 434-1 КПК України передала кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

З урахуванням викладеного у клопотанні захисника засудженого, колегія суддів зазначила, що виключна правова проблема в даному випадку полягає в необхідності розвитку права в Україні та підтвердження принципу – *nulla poenas sine lege*, за яким ніхто не може бути покараний за порушення чогось, що не є заборонене законом, і який у демократичних державах закладений в основу принципу верховенства права. Йдеться про те, чи може бути особа притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК України, за відсутності закону, який регулює визначену сферу.

На думку колегії суддів, вирішення цієї проблеми матиме визначальне значення для формування єдиної судової практики щодо застосування ст. 263 КК України, у зв'язку з чим колегія суддів вбачає існування виключної правової проблеми правозастосування ст. 263 КК України, яка пов'язана з необхідністю вирішення загального питання, що стосується законодавчої техніки побудови диспозиції цієї норми та формулювання фундаментальних підходів щодо тлумачення та застосування ст. 263 КК України [247].

Слід звернути увагу на те, що вищезгадане рішення було прийнято двома суддями з трьох, останній же висловив окрему думку щодо передачі справи до Великої Палати, наголосивши: «Колегія розглянула і прийняла рішення по клопотанню сторони до початку розгляду справи по суті. Я вважаю такий порядок розгляду подібних клопотань невірним і таким, що створює низку проблем для розгляду справи в касаційному суді. Відповідно до ч. 5 ст. 434-1 КПК, колегія може передати провадження на розгляд Великої Палати, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему. Мені важко уявити, як суд може дійти до висновку про наявність правової проблеми і її виключність до того, як розгляне справу по суті, заслухає доводи сторін і обговорить ці доводи та підстави для прийняття рішення у нарадчій кімнаті. Таким чином, я вважаю, що вирішення клопотання про передачу до великої палати можливо лише після розгляду справи по суті. В такому випадку колегія, встановивши підстави для

передачі до Великої Палати приймає відповідну ухвалу, а за відсутності підстав – остаточне рішення у справі» [169].

І все ж таки справа була передана до Великої палати, на що Велика Палата Верховного Суду 21 листопада 2018 року ухвалила: кримінальне провадження № 12016040650004885 щодо засудженого за касаційною скаргою захисника на вирок Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 07 квітня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Дніпропетровської області від 26 липня 2017 року повернути відповідній колегії Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду для розгляду. Своє рішення Велика палата мотивувала тим, що при передачі справ як таких, що містять виключну правову проблему, на розгляд Великої Палати Верховного Суду, касаційним судам належить обґрунтовувати відсутність, суперечливість, неповноту, невизначеність (неясність, нечіткість) та неефективність правового регулювання охоронюваних прав, свобод й інтересів та неефективність існуючого їх правового захисту, в тому числі внаслідок неоднакової судової практики.

Велика Палата Верховного Суду вважає висновки Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду про наявність цих підстав недостатньо обґрунтованими з огляду на те, що касаційний суд не вказує, в чому саме полягає правова проблема при застосуванні норм права, тобто не описує неповноти, суперечливості, неефективності правового регулювання тощо.

Колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду не наводить прикладів із судової практики, які б підтвердили наявність протилежних і суперечливих судових рішень у кримінальних провадженнях про притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 263 КК України та не розкриває процесуального та матеріального аспектів виключності правової проблеми у цій справі.

Окрім цього, Велика Палата Верховного Суду зауважує, що касаційним судом уже було висловлено правову позицію щодо складу злочину, передбаченого ст. 263 КК України. Ця правова позиція міститься у постанові від 31 травня 2018 року, прийнятій колегією суддів Другої судової палати

Касаційного кримінального суду Верховного Суду за результатом розгляду справи № 127/27182/15-к (провадження № 51-3305км18). Інших правових позицій щодо означеного питання судом касаційної інстанції прийнято не було [247].

Отже, розглянувши позиції вчених-криміналістів, які вивчали питання дослідження метальної холодної зброї, проаналізувавши норми іноземного законодавства та дослідивши судову практику України, що склалась у сфері дії ст. 263 КК України, можемо дійти висновку, що прийняття в Україні закону, який би врегулював правовідносини у сфері користування зброєю, носить невідкладний характер. Закріплення поняття метальної холодної зброї в законодавстві дозволить усунути розбіжності, що містяться у підзаконних нормативно-правових актах, інструкціях, методиках, рекомендаціях тощо.

Досліджуючи будь-яке поняття, важливо пам'ятати, що визначення його змісту нерозривно пов'язане із встановленням обсягу. Для розкриття обсягу поняття необхідно встановити види, на які воно поділяється, тобто класифікувати. Поняття «класифікація» характеризує стійке групування досліджуваних об'єктів за окремими ознаками та будується за досить жорсткими критеріями груп і підгруп, кожна з яких посідає чітко фіксоване місце [113, с. 87].

В основі класифікації метальної холодної зброї знаходяться ознаки, яким відповідають певні кількісні та якісні критерії. Критерії є не постійними, а змінюються відповідно до рівня прогресу, який досягнутий в збройній галузі та у суспільстві в цілому. Варто зауважити, що одні критерії протягом тривалого часу залишаються незмінними, інші переглядаються. Якщо раніше зміни критеріїв відбувалися порівняно повільно, і це стосувалось окремих країн, які мали передові конструкторські думки та технології, то в теперішній час цей процес відбувається значно швидше та торкається всіх країн [159, с. 96].

Більшість учених в галузі криміналістичної експертизи холодної зброї так чи інакше досліджували її класифікацію, адже класифікацію розробляють для реалізації теоретичних та практичних задач експертної діяльності, а тому вона має досить вагоме значення.

Для потреб експертної практики при вирішенні питання про віднесення предметів до холодної зброї використовується Методика, відповідно до якої вся холодна зброя розподілена на: контактну (холодна зброя, що під час застосування утримується у руці) та металеву (предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані). Залежно від особливостей конструкції Методикою виділена клинкова, ударно-дробильна та ратищна холодна зброя. За способом дії: рубляча, ріжуча, колюча, колючо-ріжуча та рублячо-ріжуча. За призначенням: військова, бойова, кримінальна, мисливська та спортивна. Окрім вищезазначених, Методикою виділені наступні види холодної зброї: парадна, нагородна, штатна, табельна, призова, комбінована, довільна, замаскована, антикварна, історична, меморіальна, колекційна, національна та художня.

Правильно побудована класифікація є основою для вірогідного судження про природу досліджуваного об'єкта та виявлення закономірностей розвитку, які в подальшому сприятимуть удосконаленню як теорії, так і практичної діяльності. Аналіз криміналістичних джерел, а також розвитку і сучасного стану наукових поглядів відносно класифікації металеві холодної зброї дозволяє дійти висновку, що криміналістами запропоновано різноманітні варіації класифікації металеві холодної зброї, побудованої на основі її конструктивних особливостей та ознак.

Так, з урахуванням вже існуючих класифікацій вогнепальної та холодної зброї О. С. Винниченко сформулював достатньо розгорнуту класифікацію металеві холодної зброї. Залежно від джерела енергії: зброя, що уражає ціль при безпосередньому контакті з об'єктом ураження та метається з використанням м'язової сили (енергії) людини; зброя, що уражає ціль опосередковано за допомогою металеві снаряда, для метання якого використовується акумульована енергія механічного пристрою [127].

Залежно від конструктивних особливостей джерел акумулювання енергії: тягнотно-дугова; тягнотна; пружинна; важільна. За кількістю металеві елементів: однозарядна; багатозарядна (магазинна). Залежно від призначення: бойова; цивільна (мисливська, спортивна); кримінальна. За способом виготовлення:

промислова, кустарна та саморобна. Залежно від будови уражуючої частини і способу дії: клинкова; дискова; голчаста; ударна; комбінована.

За способом утримання в руці і управлінню клинкова металевна холодна зброя поділяється на зброю: з руків'ям; з ратищем; без руків'я і ратища, але конструктивно дозволяє безпечно утримувати її в руці певними прийомами при підготовці до метання і метанні [127]. Для неклинкової металевної холодної зброї характерним є наявність спеціальної ударної частини або поверхні та міцність матеріалу всієї конструкції. Залежно від місця виготовлення: вітчизняна та іноземна. Залежно від відповідності вимогам стандартів (державним, галузевим, фірмовим): стандартна; нестандартна. Залежно від принципу уражуючої дії: ударно-дробильна; колюча; колючо-ріжуча; рублячо-ріжуча. Також окремо автор характеризує комбіновану та замасковану металеву зброю. [30, с. 5–7].

Криміналістичній класифікації металевної холодної зброї присвятив свої наукові дослідження В. М. Плєскачевський. Автор систематизував її за найбільш суттєвими, на його думку, характерними ознаками.

За конструкцією: зброя, яка метається безпосередньо рукою і металеві комплекси, що включають в себе металевий пристрій та снаряд.

За способом використання енергії:

- без акумулювання енергії, шляхом сполучення зі зброєю, що метається безпосередньо рукою;
- з акумулюванням енергії за допомогою різних технічних рішень (через часткове або повне обертання (списометалка і праща);
- через розтягування пружних шнурів (рушниця для підводного полювання, мисливська рогатка);
- через стиснення плоскої або циліндричної пружини (лук й арбалет, всі конструкції пружинно-поршневіх пневматичних гвинтівок і пістолетів);
- через стиснення порції повітря на один або кілька пострілів поршневим механізмом (насосом);

– через стиснення газоподібної речовини (переважно CO₂) на кілька пострілів.

За можливістю забезпечення поступального руху: зброя, що діє без робочого тіла, від руки; тятивна (лук, арбалет); гніздова (списометалка, праща, мисливська рогатка); діюча за допомогою стиснутого повітря; діюча за допомогою стиснутого газу.

За способом дії: колюча (дротики або стріли з голчатим чи іншим безлезовим наконечником; ріжуча (чакра та деякі сюрикени); колючо-ріжуча (метальний ніж, стріла або дротик з плоским наконечником із ріжучими кромками, сюрикен, метальна сокира); ударно-дробильна (метальні дубини, ядра та інші снаряди у вигляді зосередженої маси) [196, с. 150].

З такою позицією не погоджувався К. А. Соловйов. У своєму дисертаційному дослідженні він зазначив: «Класифікація метальної зброї повинна будуватись по семантичній вертикалі, що відображає не лише криміналістично значущі різновиди цього виду зброї, але і її місце в системі зброї взагалі». Однак автор обмежився проведенням класифікації по семантичній вертикалі» лише вогнепальної та холодної зброї [233, с. 51].

Натомість, автор запропонував власну класифікацію метальної холодної зброї, сформулювавши її вертикально за наступною послідовністю: рід (цільове призначення) → вид (традиційне найменування) → підвид (конструкція) → різновид (спосіб дії) → конструктивний тип → зразок. У цьому випадку родом є зброя взагалі, видом – метальна холодна зброя, яка в свою чергу поділяється на дві групи: зброя, яка метається безпосередньо рукою та метальні комплекси, що являють собою поєднання зброї і снаряду).

Різновидами першої групи є метальна холодна зброя рублячої, ріжучої, колючої та колючо-ріжучої дії; другої – метальна холодна зброя колючої, колючо-ріжучої та ударно-дробильної дії. Далі кожен різновид містить свій конструктивний тип та зразок. Стосовно групи зброї, яка метається безпосередньо рукою:

– рубляча зброя → бойова сокира → томагавк;

- ріжуча зброя → чакра, деякі сюрикени → сюрикен «Брюс Лі»;
- колюча зброя → дріт, металеві стрілки → джерид;
- колючо-ріжуча зброя → ніж, кинджал → «Вампір».

Металеві комплекси:

- колюча зброя → лук, арбалет, списометалка → «Вумера»;
- колючо-ріжуча зброя → лук, арбалет → «Командо»;
- ударно-дробильна зброя → лук, арбалет, аркебуз, праща, мисливська рогатка → «Фелкон».

До того ж, автор наводить класифікацію металевих холодної зброї ще за двома критеріями:

- за спеціальним цільовим призначенням – єдина (мисливсько-бойова) та цивільна (спортивна, мисливська, самозахисту).
- за способом виготовлення – промислового виробництва, саморобна та перероблена.

Така класифікація не позбавлена недоліків. Автор вважає, що класифікація має будуватись не лише за криміналістично значущими ознаками, а й за семантичною вертикаллю, тобто являти собою певну предметну галузь, вершини якої відповідають об'єкту цієї галузі, а ребра визначають відносини між ними. Звісно, такий розподіл має під собою певний зміст, але на нашу думку, для проведення експертних досліджень, результат яких суттєво впливає на процес розслідування, більшого значення все ж таки мають саме криміналістичні ознаки, відштовхуючись від яких конкретний предмет або буде віднесений до категорії металевих холодної зброї або ні.

Звертає на себе увагу класифікація, викладена Д. С. Коровкіним. В її основу вчений поклав дворівневу систему поділу, де першим рівнем є класифікація, спрямована на розподіл всього масиву металевих холодної зброї на більш логічні групи (роди, види та типи), другим рівнем – класифікація, необхідна для більш повного уточнення характеру об'єкта всередині встановленої групи. Класифікація металевих холодної зброї першого рівня за Д. С. Коровкіним має наступний

вигляд: металозна холодна зброя, як умовно виділений клас, за загальною конструкцією ділиться на три роди: безпосередньо металозна холодна зброя, металеві механізми та металеві пристрої.

Перший рід (безпосередньо металозна холодна зброя) містить п'ять видів: клинкова (ножі, кинджали, сокири, металеві стріли, сюрикени, диски); ударно-дробильна (палиця, бумеранг, болас); деревкова (дротик, джерид); комбінована та замаскована.

Другий рід (металеві механізми) поділяється на: тятивну (рогатка, лук-рогатка, арбалет-рогатка, рушниця для підводного полювання); тятивно-дугову (лук, арбалет); пружинну (пружинний дискомет, пружинна рушниця, пристрій «Матадор»); пневматичну (рушниця, гвинтівка, пістолет, револьвер); комбіновану та замасковану.

Третій рід (металеві пристрої) ділиться на ремінну та важільну зброю [97, с. 281]. Прикладами таких металевих пристроїв можуть бути списометалка та праща різних конструкцій.

Вважаємо, що більшої уваги заслуговує розроблений автором другий рівень класифікації, що ґрунтується на таких критеріях, як призначення, спосіб виготовлення, місце виготовлення, відповідність стандартам, характер виникнення, національна ознака, можливість використання металевих снарядів, дальність дії, спосіб ураження, енергія, що використовується, спосіб дії та спосіб носіння. Така класифікація є доречною, адже розкриває криміналістично значущі ознаки для проведення експертного дослідження та надає можливість оцінки небезпечності об'єкта.

На думку автора, класифікація металеві холодної зброї другого рівня виглядає наступним чином:

1. за призначенням: а) бойова (зброя державних силових відомств): загальноармійська (перебуває на озброєнні загальновійськових підрозділів); спеціальних підрозділів (зброя спеціальних частин армії); служб порядку (зброя поліції та спеціальних сил МВС); б) цивільна (призначена для цивільного обігу):

мисливська (призначена для полювання); спортивна (призначена для занять спортом); недержавних служб безпеки (зброя приватних охоронних агентств).

2. за способом виготовлення: а) промислова: заводська (зброя, виготовлена на промислових підприємствах відповідно до спеціальних технічних умов і стандартів. Зазвичай така зброя відрізняється високим рівнем обробки і наявністю маркувальних позначень); кустарна (виготовлена на законних підставах спеціалістами-зброярами з використанням промислового обладнання відповідно до традицій виготовлення такої зброї та відрізняється високим рівнем обробки деталей конструкції і наявністю особистого клейма майстра); б) не промислова, тобто саморобна (виготовлена за відсутності законних підстав особами, що не мають спеціальних професійних навичок, з використанням звичайних слюсарних інструментів).

Саморобна металеві холодна зброя поділяється на три види:

- виготовлена повністю саморобним способом;
- виготовлена саморобним способом, але з використанням деталей промислового виробництва;
- зібрана саморобним способом із заводських деталей.

3. за місцем виготовлення: вітчизняна і іноземна.

4. за відповідністю стандартам: стандартна і нестандартна.

5. за характером виникнення: історично вироблена (зброя, що виникла у різні історичні періоди як необхідні засоби для ведення війни і полювання і не має конкретного винахідника); спеціально розроблена, сконструйована і виготовлена (зброя, спеціально розроблена та виготовлена з відповідною метою та має конкретного розробника та виробника).

6. за національною ознакою: національна та загальнопоширена.

7. за можливістю використання металевих снарядів:

- зброя, дія якої не передбачає використання снарядів (ніж, сюрикен);
- зброя, дія якої передбачає використання снарядів (лук, арбалет).

8. за дальністю дії (дистанцією застосування): зброя ближнього бою (до 10 м.), бою середньої дистанції (від 10 до 50 м.), дальнього бою (понад 50 м.).

9. за способом утримання: зброя, що утримується в руці (в кисті руки та на зап'ясті) та зброя, що утримується двома руками.

10. за енергією, яку використовують: з використанням біохімічної енергії (м'язова сила людини); механічної енергії; внутрішньої енергії газів.

11. за способом дії: рубляча, колюча, ріжуча, дробильна, колючо-ріжуча, колючо-рубляча.

12. за способом носіння: відкрите та приховане [97, с. 120–123].

Сучасна Методика не містить класифікації металльної холодної зброї, натомість розподіляє її на просту (призначену для ураження цілі за рахунок отримання направленого руху внаслідок безпосереднього прикладання до неї м'язового зусилля людини) та механічну (призначену для ураження цілі металним снарядом, направлений рух якому надається механічним пристроєм внаслідок прикладання до нього м'язового зусилля людини). До того ж слід зауважити, що в Методиці наявні поняття лише окремих видів металльної холодної зброї [147], таких як бумеранг, чакра, сюрикени, пластина метална, стрілка метална, ніж металний, арбалет, лук. Звісно, це далеко не повний перелік, імовірно укладачі Методики намагались висвітлити лише найпопулярніші види металльної холодної зброї. Це беззаперечно свідчить про необхідність розроблення та внесення змін до Методики.

Необхідно зазначити, що вся метална холодна зброя з початку свого існування поділялась на ручну металну зброю та металні машини. Надалі металні машини не продовжили свого активного використання, тому наразі дослідженню підлягає ручна метална холодна зброя.

У результаті дослідження проблемних питань визначення поняття металльної холодної зброї та її характерних ознак, особливостей, що дозволяють виокремити металну холодну зброю серед інших видів зброї, а також зважаючи на те, що будь-яка класифікація ґрунтується на основі вибору певних класифікаційних підстав, пропонуємо упорядкувати класифікацію металльної холодної зброї за наступними критеріями:

1. Видом джерела енергії, що використовується для метання:

– проста (метальна холодна зброя, уражуюча дія якої ґрунтується на безпосередньому використанні м'язової сили людини та не вимагає контактної взаємодії з об'єктом ураження);

– механічна (метальна холодна зброя, уражуюча дія якої ґрунтується на опосередкованому використанні снаряда, для цього використовують акумульовану енергію механічного пристрою).

Автори мультимедійного навчального посібника «Криміналістичне дослідження метальної холодної зброї» доцільно зауважили, що до простої метальної холодної зброї належить та, що метається в ціль безпосередньо рукою людини за рахунок її м'язової сили (енергії). Для цієї зброї характерний розрив цілісної системи «людина–зброя», оскільки здійснюється метання зброї в цілому, після чого в руці стрільця нічого не залишається.

До механічної метальної холодної зброї відносять зброю, в якій реалізація цільового призначення відбувається через снаряд, що метається. Для цієї зброї характерним є те, що вона комплектна і складається з двох частин: безпосередньо самої зброї у вигляді метального механізму певної конструкції і снаряду, що метається з її допомогою. Метальний механізм являє собою механічний пристрій, що надає метальному снаряду направлений рух за рахунок накопиченої енергії. При використанні цієї зброї характерний розрив системи «зброя–снаряд». Після пострілу зброя залишається в руках стрільця, а метальний снаряд уражує ціль [127].

2. Призначенням:

– військова (зброя, що знаходиться (знаходилась) на озброєнні воєнізованих підрозділів. Така зброя зазвичай характеризується заводським способом виготовлення з використанням спеціального промислового обладнання та в межах певних встановлених стандартів);

– бойова (зброя, що призначена для смертельного ураження людини);

– цивільна: спортивна (метальна холодна зброя, яку використовують тільки в межах спортивних змагань та тренувань, при цьому її характеристики та

параметри регулюються Правилами змагань) і мисливська (призначення для ураження звіра на полюванні);

– кримінальна (предмети та пристрої, що призначені для завдання тяжких тілесних чи смертельних ушкоджень людині і виготовлені саморобним способом). Зазначений вид металльної холодної зброї можуть спеціально виготовляти для реалізації злочинних намірів, а також перероблювати з об'єктів господарсько-побутового або виробничого призначення.

3. Способом дії. Вся металльна холодна зброя на основі даного класифікаційного критерію поділяється на клинкову та неклинкову.

Клинковою є металльна холодна зброя, уражуючим елементом якої є клинок, неклинкова, в свою чергу поділяється на:

– ударну (особливістю такої зброї є відсутність клинка, ріжучого чи колючого елемента, натомість її дія ґрунтується на наявності ударної частини);

– дискову (характеризується особливістю конструкції у вигляді диску або кільця з ріжучими або колючо-ріжучими кромками);

– голчасту (не містить руків'я та має двосторонню голчасту заточку);

– комбіновану (характеризується поєднанням у собі ознак та особливостей різних видів зброї);

– замасковану (зовнішньо зброя виглядає як будь-який предмет користування, її бойова частина ретельно прихована).

4. Способом утримання зброї в руці: з руків'ям; з ратищем; без руків'я і без ратища. Прикладом металльної холодної зброї з руків'ям є різновиди металльних ножів та металльних сокир. Метальною холодною зброєю з ратищем є металльні списи та дротики, в яких уражуюча частина у вигляді наконечників кріпиться до ратища, забезпечуючи при цьому утримання зброї в руці. І остання, третя група – металльна холодна зброя без руків'я та без ратища. Така зброя за своїми конструктивними особливостями є зручною для тримання її в руці та здійснення кидків (бумеранги, сюрикени, чакри та ін.)

5. Принципом уражуючої дії. Природою такого розподілу є різний механізм утворення ушкоджень, в одному випадку уражуючим елементом є клинок, у іншому – вантаж чи ударна площа.

За принципом уражуючої дії виокремлюється метальна холодна зброя:

– ударно-дробильна (призначена для ураження живої цілі шляхом дії на неї бойової частини, яка спричиняє руйнування м'яких або кісткових тканин за рахунок грубої механічної взаємодії (праща, бумеранг));

– колюча (бойова частина цієї зброї спричиняє колоті ушкодження, обумовлені великим тиском на незначну поверхню (арбалети, луки));

– колючо-ріжуча (характеризується спричиненням бойовою частиною колючо-ріжучих ушкоджень (чакра));

– рублячо-ріжуча (характеризується спричиненням бойовою частиною рублячо-ріжучих ушкоджень (метальні сокири));

У попередньому класифікаційному критерії (за способом дії) ми зазначали, що дискова метальна холодна зброя може мати як колючо-ріжучі так і ріжучі кромки, а тому вважаємо доречним за принципом уражуючої дії виділити також ріжучу метальну холодну зброю, адже така зброя як індійська чакра може спричинити лише ріжучі ушкодження. Отже, ріжуча метальна холодна зброя характеризується нанесенням ріжучих ушкоджень бойовою частиною у вигляді леза.

6. Конструктивними особливостями джерел накопиченої енергії: тягнотно-дугова (різновиди луків й арбалетів); тягнотна (окремі види луків й арбалетів); пружинна (дія даної метальної холодної зброї здійснюється за принципом розтягування і стиснення пружини, за рахунок чого відбувається метання снаряду); важільна (побудована за принципом метання снарядів).

7. Спроможністю використання металевих снарядів:

– метальна холодна зброя, уражуюча дія якої реалізується за допомогою використання металевих снарядів (луки, арбалети);

– метальна холодна зброя, уражуюча дія якої реалізується без допомоги використання металевих снарядів (ножі, сюрикени, чакри).

8. Кількістю металевих снарядів: однозарядна та багатозарядна (магазинна). Відмінність цих двох категорій заснована на наявності або відсутності магазину.

9. Способом виготовлення:

– промислова (метальна холодна зброя, виготовлена у відповідності з державними або промисловими стандартами, за встановленою технологією на промислових підприємствах і здебільшого значними партіями);

– кустарна (метальна холодна зброя, виготовлена майстрами-зброярами в кустарних майстернях з використанням промислового обладнання. Екземпляри такої зброї зазвичай містять маркування або фірмовий логотип. Така зброя здебільшого є традиційною для певної місцевості і відзначається якістю матеріалів виготовлення та обробки);

– саморобна (метальна холодна зброя, виготовлена окремими особами, що не володіють спеціальними навичками та не є майстрами-зброярами. Таку зброю можуть виготовляти як за аналогією до вже існуючих промислових зразків, так і своєрідним специфічним конструктивним характером. Наразі особи, зацікавлені у виробництві зазначеної зброї, володіють достатньо високим рівнем виготовлення та обробки, а тому саморобна метальна холодна зброя є дуже близькою за своїми характеристиками до кустарної, і навіть промислової).

Водночас, саморобна метальна холодна зброя поділяється на: повністю саморобну; виготовлену з використанням деталей, частин, механізмів заводського виготовлення; виготовлену з об'єктів, які не є зброєю.

10. Місцем виготовлення: вітчизняна (метальна холодна зброя, виготовлена на території України); іноземна (метальна холодна зброя, виготовлена за межами території України).

11. Характером виникнення:

– історично вироблена (метальна холодна зброя, що виникла для забезпечення потреб людства на різних історичних етапах);

– спеціально розроблена (метальна холодна зброя, розроблена та виготовлена конкретним виробником для забезпечення спеціальних цілей).

12. Відповідністю стандартам:

– стандартна (зразки метальної холодної зброї, які за своїми характеристиками відповідають історично виробленим моделям та виготовляються за встановленими нормами, стандартами і технологіями промислового виробництва);

– нестандартна (зразки метальної холодної зброї, які за своїми характеристиками не відповідають історично виробленим моделям та виготовляються без дотримання встановлених норм, стандартів і технологій промислового виробництва).

13. Національним показником: національна (метальна холодна зброя, яка була винайдена та розповсюджена на певній місцевості); загальнопоширена (метальна холодна зброя, яка отримала розповсюдження повсюдно).

Як бачимо, криміналістична наука містить безліч підходів до класифікації метальної холодної зброї, виокремлюючи її види та типи. Систематизація різних видів метальної холодної зброї за найбільш суттєвими криміналістичними ознаками неодноразово здійснювалась вченими-теоретиками.

Отже, аналіз і співставлення понять та ознак метальної холодної зброї, а також існуючих її класифікацій дозволив на основі ознак та критеріїв, властивих даному виду зброї класифікувати її залежно від: джерела енергії, що використовується для метання; призначення; способу дії; способу утримання в руці; особливостей будови ударної частини; принципу уражуючої дії; конструктивних особливостей джерел накопичення енергії; спроможності використання металевих снарядів та їх кількості; способу виготовлення; місця виготовлення; характеру виникнення; відповідності стандартам та національного показника.

Висновки до розділу 1

Таким чином, здійснено ретроспективний аналіз стану наукового розроблення проблем криміналістичного дослідження металльної холодної зброї. Проаналізовано еволюцію наукових поглядів з досліджуваного питання, відображених у працях М. В. Терзієва (основи групової ідентифікації холодної зброї), О. Р. Шляхова (визначення місця експертизи холодної зброї в загальній системі судових експертиз), А. М. Самончика (формулювання поняття холодної зброї, її класифікації та сукупності ознак), О. С. Подшибякіна (визначення металльної холодної зброї як самостійного типу й окреслення її класифікації) та ін.

Теоретичні засади криміналістичного дослідження металльної холодної зброї та питання її правового регулювання розглянуто в дисертаційних роботах вітчизняних й іноземних науковців: П. А. Д'яконова (2002), В. Ю. Владимірова (2002), К. А. Соловійова (2003), В. А. Ручкіна (2004), О. В. Веселової (2009), Б. В. Гринчишина (2016), С. В. Діденка (2016), О. М. Посадкова (2017), В. М. Коротаєва (2018), В. В. Голубоша (2019). Беззаперечну наукову та практичну значущість для вітчизняної науки мають напрацювання сучасних науковців, серед яких: П. Д. Біленчук, О. Л. Кобилянський, П. В. Коляда, А. В. Кофанов, О. С. Кофанова, Ю. П. Приходько, О. Ф. Сулява, В. Ю. Шепітько та ін. У роботах зазначених авторів концептуально розглянуто питання історіографії досліджень металльної холодної зброї, її поняття та класифікації, криміналістичні вимоги та особливості дослідження найпоширеніших її зразків, а також правових, наукових, організаційних і методичних положень експертизи металльної холодної зброї.

Висвітлено етапи трансформації зразків металльної холодної зброї від найпростіших (палиця, спис) до новітніх високотехнологічних різновидів (сучасні металні ножі, луки й арбалети).

Історіографічний огляд ґрунтується на поділі металльної холодної зброї за трьома категоріями: первісна метална холодна зброя (виникнення перших індивідуальних зразків, що відповідали тодішнім потребам людини; принцип

роботи такої зброї передбачав метання снаряда безпосередньо рукою (каміння, палиця, спис, металевий сокира)); механічна металевий холодна зброя (зміна принципу дії завдяки використанню накопиченої енергії (праця, металеві машини, лук, арбалет)); клинкова металевий холодна зброя (характеризується конструктивними особливостями й, попри появу механічної металевий холодної зброї та вогнепальної зброї, має широкий попит у сучасному світі).

Систематизація такої інформації сприяла формуванню пропозицій щодо вирішення проблемних питань криміналістичного дослідження металевий холодної зброї.

На підставі аналізу праць вітчизняних та іноземних учених удосконалено визначення металевий холодної зброї, яку необхідно трактувати як предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового ураження цілі на відстані, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини або енергії механічного пристрою. Акцентовано увагу на тому, що в Україні не сформовано послідовну державну політику в галузі регулювання обігу зброї, у зв'язку з чим до проєкту Закону України «Про зброю» від 02 вересня 2019 р. № 1222 надано пропозиції стосовно зміни технічних характеристик і включення клинкової холодної зброї до другої категорії. Запропоновано сучасну класифікацію металевий холодної зброї, зокрема: 1) за видом джерела енергії, що використовують для метання; 2) за призначенням; 3) за способом дії; 4) залежно від способу утримання зброї в руці; 5) за принципом уражуючої дії; 6) за конструктивними особливостями джерел накопиченої енергії; 7) за спроможністю використання металевих снарядів; 8) за кількістю металевих снарядів; 9) за способом виготовлення; 10) за місцем виготовлення; 11) за характером виникнення; 12) за відповідністю стандартам; 13) за національним показником.

РОЗДІЛ 2

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАЛЬНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

2.1. Участь спеціаліста у проведенні огляду під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї

Відповідно до офіційної статистики Генеральної прокуратури України, за 2016 рік було зареєстровано 5976 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України, за 2017 рік – 7677, за 2018 рік – 7262. 2019 року ситуація суттєво не змінилася: за аналогічний період зареєстровано понад 6 тис. кримінальних правопорушень і лише за січень–червень 2020 року – 3,4 тис. кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України. З них 54,2 % становлять випадки, за якими провадження направлено до суду з обвинувальним актом. За окреслений період із застосуванням холодної зброї вчинено 1,9 тис. злочинів, з яких умисні вбивства становлять 16 %, умисні тяжкі тілесні ушкодження – 8,5 %, розбої – 13,4 % [додаток Б].

За результатами вивчення 250 обвинувальних вироків суду щодо призначення покарання за вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК України, встановлено, що 38 % з них становлять порушення ч. 2 зазначеної статті (носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу). Найчастіше предметом злочину є ножі (42,1 %), нунчаку (18,9 %), кастети (15,8 %), багнети (7,4 %) та кистені (5,3 %).

Викриття таких злочинів, їхнє розслідування і судовий розгляд потребують широкого застосування спеціальних знань, під якими, як правило, розуміють

знання в галузі науки, техніки, мистецтва, що застосовуються спеціалістами для отримання доказової інформації.

Згідно зі ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні щодо дій з метальною холодною зброєю є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду [131]. Щодо необхідності залучення спеціаліста до розслідування зазначеної категорії злочинів, то 55 % респондентів вважають це обов'язковим, 29 % визнають залучення спеціаліста бажаним, залежно від конкретної ситуації, і 16 % відносять це на розсуд слідчого [додаток В].

В. О. Серов до об'єктивних причин, що зумовлюють необхідність широкого залучення спеціалістів до участі у розслідуванні кримінальних проваджень відносить:

- підвищення складності СРД у зв'язку із загальним розвитком науки і техніки;
- значний розвиток криміналістичної техніки;
- появу нових видів експертиз, заснованих на дослідженні об'єктів, виявлення, фіксація і вилучення яких пов'язані із застосуванням спеціальних знань і навичок [227, с. 126].

На думку М. О. Селіванова спеціаліст допомагає слідчому вирішити два надзвичайно важливі завдання. По-перше, отримати і залучити до провадження судові докази, що часто мають вирішальне значення для розслідування. По-друге, за допомогою отриманих даних здійснити досить об'єктивне та цілеспрямоване планування подальшого розслідування, точно визначити напрям подальшої роботи зі збирання доказів [225, с. 3].

Найважливішою СРД під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї є огляд. Огляд є інформаційним фундаментом всього процесу розслідування, який дозволяє отримати найбільш розширені дані про кримінальне правопорушення, механізм його здійснення та особу, яка його вчинила, а також сприяє вибору оптимального напрямку процесу розслідування.

Огляд – це СРД, що проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Згідно з ч. 1 ст. 237 КПК України слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів [131]. 100 % опитаних респондентів зазначили, що огляд місцевості, приміщення, речей і документів є найбільш ефективною СРД під час розслідування зазначеної категорії злочинів. Найбільш складним та трудомістким видом огляду є огляд місця події.

Згідно з ч. 3 ст. 214 КПК України огляд місця події є єдиною СРД, яка у невідкладних випадках може бути проведена до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. Пояснюється це тим, що затягування проведення цієї СРД може призвести до втрати можливості з'ясувати обставини, які мають значення для розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї.

Варто зауважити, що під час розслідування злочинів, відповідальність за які передбачена ст. 263 КК України, після внесення відомостей до ЄРДР насамперед приділяється увага з'ясуванню наступних обставин: у чому конкретно проявляється кримінально каране діяння: тільки в одній з перелічених у законі дій (носіння, виготовлення, ремонт або збут зазначених об'єктів) або їх сукупності; у детальній характеристиці кожної з цих дій (місце, час, інші обставини, за яких вони вчинені); мали вони разовий характер чи вчинювалися неодноразово; кількість зброї; чи здала особа зброю; чи не вчинено злочин за попередньою змовою групою осіб, особливо небезпечним рецидивістом тощо; винність особи у вчиненні злочину, його мотиви, наявність пом'якшувальних обставин, а також інші обставини, що характеризують особу обвинуваченого; характер збитку,

заподіяного злочином, його розмір; обставини, що сприяли незаконному носінню, виготовленню ремонту або збуту [149, с. 178–179].

Огляд місця події є первинною і невідкладною СРД під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, сутність якої полягає у безпосередньому сприйнятті обстановки місця події, виявленні слідів та об'єктів, що пов'язані зі справою, вивченні та фіксації їхніх ознак, станів і взаємозв'язків з метою з'ясування змісту події, її механізму й інших обставин, що вагомі для правильного вирішення справи по суті [230, с. 226].

Специфікою огляду місця події, на думку В. К. Весельського є те, що його неможливо замінити повною мірою іншими СРД, тактичні прийоми проведення яких розраховані на інші способи отримання та фіксації доказової інформації [29, с. 152].

Участь спеціаліста в проведенні огляду місця події регламентується ст. 237 КПК України, якою передбачено, що з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів [131].

Метою залучення спеціаліста до огляду місця події є розширення практичних можливостей слідчого щодо кваліфікованого проведення СРД, що сприяє повному, об'єктивному та всебічному з'ясуванню обставин події, яка розслідується, а також виявленню, фіксуванню та вилученню об'єктів, що можуть бути доказами [85, с. 167]. Важливим видом спеціальних знань при розслідуванні злочинів із застосуванням метальної холодної зброї є знання в сфері зброезнавства й трасології.

Відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Здебільшого до участі в СРД залучаються інспектори-криміналісти (техніки-криміналісти), які, відповідно до Інструкції про порядок залучення

працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1339, входять до структури відповідних органів досудового розслідування, та працівники Експертної служби МВС України у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями й можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок, та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування [205].

Вже на етапі проведення СРД спеціаліст допомагає слідчому провести попереднє дослідження виявлених об'єктів з метою визначення в них ознак і властивостей, що мають доказове значення у кримінальному провадженні, не завдаючи їм шкоди, не змінюючи їх стану та маючи на увазі, що в майбутньому для поглибленого дослідження таких об'єктів може бути призначено судову експертизу [74, с. 7].

Як зазначає А. В. Боднар, огляд місця події без спеціаліста можна розцінювати як тактичну помилку, адже спеціаліст звертає увагу особи, яка здійснює розслідування, на обставини, що мають значення для кримінального провадження, виявлені ним під час вивчення слідів, предметів, технічних засобів, знарядь і пристосувань, які могли використовувати при вчиненні злочину. Він повідомляє необхідні довідкові дані; зазначає обставини, що сприяли вчиненню злочину; висловлює міркування про можливості перевірки зібраних даних за криміналістичними обліками (колекціями, картотеками, інформаційно-пошуковими системами, автоматизованому банку даних) [24, с. 83].

Відсутність спеціаліста-криміналіста під час огляду призводить до того, що не виявляються та не вилучаються об'єкти, які в подальшому могли бути визнані речовими доказами та щодо яких є необхідність призначення судових експертиз. Крім того, несвоєчасне вилучення таких об'єктів у ході повторного огляду місця події та несвоєчасне призначення необхідних судових й криміналістичних

експертиз щодо вилучених об'єктів призводить до втрати слідів та унеможлиблює їх використання у подальшому як доказів [64, с. 144].

На думку 100 % опитаних інспекторів-криміналістів та слідчих Національної поліції України, використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, сприяє усесторонньому, повному і неупередженому дослідженню обставин, які підлягають доказуванню, і навіть коли слідчий володіє спеціальними знаннями, він має залучати спеціаліста до проведення будь-якої СРД (74 % опитаних респондентів) [додаток В].

Проведення огляду місця події, як і будь-якої іншої СРД, підпорядковується певним організаційно-тактичним правилам, серед яких своє місце зайняли принципи, до яких належать:

- збереження цілісності обстановки. До початку огляду це є однією з основних вимог, оскільки забезпечує збереження інформації, що міститься у матеріальних слідах. Через незнання важливості збереження обстановки до приїзду слідчо-оперативної групи, сторонні особи можуть знищити слідову картину злочину;

- своєчасність (невідкладність) огляду. Цей принцип підтверджується законодавцем, який дозволяє проведення огляду місця події до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, яке здійснюється негайно після огляду. Така позиція обумовлена тим, що під впливом часу та умов навколишнього середовища слідова картина може змінитись, що призведе до неможливості відтворення її початкового стану, а також зникнення слідів та об'єктів кримінального правопорушення, що містять важливу інформацію про особу злочинця та його дії, і в майбутньому можуть стати речовими доказами.

У деяких випадках (під такими випадками криміналістична література розуміє несприятливі умови, такі як неможливість прибуття, стан погоди тощо), огляд місця події може бути відкладений, але за умови обов'язкового забезпечення його охорони;

– усебічність і повнота. Дотримання принципу усебічності та повноти передбачає, що всі ділянки місцевості, об’єкти та сліди, які пов’язані з подією злочину та містять інформацію про нього, мають бути виявлені, зафіксовані, всебічно досліджені та повною мірою відображені в протоколі.

Однак варто зауважити, що згідно з ч. 5 ст. 237 КПК України, під час проведення огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов’язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування. Відповідно до ч. 7 цієї статті предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження [131];

– єдине керівництво, яке полягає у підпорядкованості та узгодженості дій учасників огляду місця події;

– методичність, що передбачає плановірність, послідовність та системність дія учасників огляду, тобто мова ідеться про дотримання певного порядку огляду, правил та криміналістичних рекомендацій щодо застосування організаційно-тактичних прийомів, методів та науково-технічних засобів;

– застосування науково-технічних засобів.

Нами висвітлено найважливіші принципи проведення огляду місця події, не заглиблюючись до загальних примітивних принципів, дотримання яких є очевидним, як наприклад законність, додержання якої є обов’язковим та беззаперечним. Зазначені принципи висвітлювали у більшості робіт вчених з цієї проблематики. Однак, є принципи, які здебільшого не згадуються в криміналістичній літературі, а якщо і згадуються, то достатньо поверхово, в якості рекомендацій. Прикладом такої домінанти є забезпечення особистої безпеки.

Вважаємо, що принцип забезпечення особистої безпеки має неодмінно розміщуватись поряд зі всіма іншими принципами огляду місця події. Для порівняння, серед основних принципів діяльності американських слідчих оглядових груп (Crime Scene Units): ретельність пошуку та його здійснення у суворій відповідності із законом; швидка процедура без компромісів; належне документування місця події; належні методи і технології вилучення доказів; правильне використання й знання засобів і обладнання; вилучення всіх доказів, що стосуються справи; належне поводження з доказами та їх упакування; наявність власних можливостей для дослідження доказів; дотримання належних заходів безпеки [283]. Для забезпечення життя та здоров'я людей, як найвищої соціальної цінності, принцип забезпечення безпеки учасників потребує утвердження як обов'язкового принципу проведення всіх СРД.

Розглядаючи тактику проведення огляду місця події, необхідно зазначити, що основним його завданням при наявності інформації про застосування метальної холодної зброї, є:

- виявлення, фіксація і вилучення метальної холодної зброї;
- виявлення, фіксація і вилучення стріл, болтів, куль, наконечників, що використовують як снаряди для луків й арбалетів;
- виявлення, фіксація і вилучення слідів застосування метальної холодної зброї;
- фіксація місця розташування зброї, снарядів і слідів на місці події;
- фіксація особливостей обстановки місця події, які можуть мати відношення до застосування метальної холодної зброї;
- в місцях, де могло відбуватись виготовлення метальної холодної зброї виявленню, фіксації і вилученню також підлягають наявне устаткування та інструменти, макети метальної холодної зброї, література з виготовлення і ремонту зразків метальної холодної зброї, сліди її виготовлення, ремонту та перероблення, спеціальний одяг.

Традиційно, як і будь-яка СРД, огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчого, робочого й заключного. Підготовчий етап огляду місця події

злочину із застосуванням метальної холодної зброї характеризується загальними засадами проведення огляду і включає діяльність слідчого до виїзду на місце події та на місці події.

До виїзду на місце події вживаються заходи щодо: визначення об'єктів огляду (100 %), правильного визначення меж огляду (92 %), забезпечення охорони місця події (100 %), визначення кола учасників (85 %), підготовки необхідних технічних засобів (98 %), визначення тактичних прийомів (60 %) [Додаток В].

Особливої уваги першого періоду підготовчого етапу огляду заслуговує визначення кола учасників. При отриманні інформації про вчинення злочину із застосуванням метальної холодної зброї виникає необхідність залучення спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями у сфері зброезнавства. Порядок його залучення, вимоги, які ставляться до нього при проведенні огляду місця події, права, обов'язки та відповідальність регулюються КПК України, законами, відомчими наказами, інструкціями та іншими нормативно-правовими актами.

Другий період підготовчого етапу розпочинається з моменту прибуття слідчого на місце події і характеризується наступними діями: переконання у забезпеченні охорони місця події та надання необхідної медичної допомоги; видалення сторонніх осіб; залучення та інструктаж інших учасників; отримання попередніх відомостей; вжиття заходів для поліпшення умов проведення огляду. Спеціаліст на початковому етапі огляду місця події, на основі отриманої інформації, надає допомогу слідчому консультуючи його з питань техніко-криміналістичного забезпечення, послідовності дії, визначення меж огляду тощо.

Для забезпечення якісного проведення огляду місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, спеціалісту необхідний комплекс техніко-криміналістичних засобів. Широким попитом користується універсальна криміналістична валіза, призначена для виявлення та збору речових доказів на місці події [додаток Г, рис. Г.1]. У разі відсутності такої валізи на місці події, преш за все знадобляться засоби фіксації (фотокамери, набір номерків, масштабні лінійки, лінійки-трафарети тощо). Для зручності науково-виробнича компанія «ЕКСПЕРТ» пропонує набір приладдя для

документування та фотофіксації на місці події [додаток Г, рис. Г.2], а також набір фототехніки та програмного забезпечення «SceneVision», виробництва США у різних комплектаціях [додаток Г, рис. Г.3].

Для виявлення, фіксації та вилучення об'єктів і слідів використовують традиційні техніко-криміналістичні засоби: освітлювальні прилади та криміналістичні джерела світла, дактилоскопічні порошки, пензлі та плівки, засоби для вилучення об'ємних слідів, одорологічні набори, вимірювальні прилади, прилади для роботи з мікрослідами, засоби захисту, огорожувальні й пакувальні матеріали тощо.

У разі виявлення металюної холодної зброї необхідно пам'ятати, що окрім стандартних зразків можуть використовувати перероблену металюну холодно зброю з ознаками знищення номера або знаку виробника. Для їх встановлення на місці події можна використовувати пристрій вихреструмового магнітографіювання «Regula 7515M» [додаток Г, рис. Г.4] разом з магнітооптичним приладом «Regula 7505M» [додаток Г, рис. Г.5], які широко застосовують для ідентифікації та встановлення фальсифікації номерів агрегатів транспортних засобів.

Аналогічним за своєю дією є набір для відновлення серійних номерів на металевих поверхнях, виробництва Tri-Tech Forensics [додаток Г, рис. Г.6], який застосовують для розпізнання зіпсованих серійних номерів або інших позначок, що були нанесені на металеві поверхні вогнепальної та холодної зброї.

Застосування технічних засобів на етапі збирання доказів дозволяє більш повно та наочно зафіксувати картину місця події, а також перебіг і результати проведення огляду. Зокрема, використання засобів аудіовізуальної фіксації інформації дозволяє суттєво доповнити протокол СРД [71, с. 74].

По закінченні підготовчого етапу розпочинається робочий етап, який також ділиться на два періоди: загальний огляд та детальний. В ході загального огляду слідчий знайомиться з обстановкою місця події, визначає межі огляду, висуває версії стосовно події. На основі отриманих відомостей формує завдання оперативним працівникам (застосування службово-розшукової собаки,

організація пошуку злочинця за «гарячими слідами», збирання інформації, виявлення свідків), складає план детального огляду, обирає методи й засоби дослідження обстановки місця події, проводить орієнтуючу та оглядову зйомки [119, с. 192–193]. Детальний огляд характеризується дослідницьким характером та спрямований на всебічне дослідження місця події та об'єктів з метою виявлення слідів злочину.

Насамперед необхідно відмітити, що огляд метальної холодної зброї, а також її частин та механізмів, здійснюють з дотриманням заходів безпеки. Зброю під час огляду необхідно брати так, щоб не поранитись самому та не завдати поранення іншим учасникам. Особливої обережності вимагає механічна метальна зброя (луки й арбалети). Такі види метальної холодної зброї рідко зустрічаються на практиці, а тому учасники огляду здебільшого не в повній мірі володіють знаннями щодо принципу дії її частин та механізмів, що може призвести до отримання ушкоджень при необережному поводженні з нею. До того ж, відсутність досвіду роботи з такими предметами, при детальному огляді шляхом впливу на окремі деталі, може призвести до знищення слідів і мікрооб'єктів.

У разі наявності інформації про застосування метальної холодної зброї, перш за все необхідно здійснити роботу з її виявлення. Крім того, може траплятись зброя, яка за своїм зовнішнім виглядом відрізняється від заводської, злочинці можуть залишати її за межами місця скоєння злочину, або ж заховувати неподалік. Тому слід ретельно оглядати місця, де можливо заховати зброю, а також прилеглу до місця події територію. Окрім самої зброї на місці події та прилеглій до неї території можливо виявити снаряди (стріли, болти). Ретельному огляду підлягають також закриті місця, такі як колодязі, баки для сміття тощо, які можуть бути схованкою. Для пошуку зброї можуть застосовувати пошукові пристрої (металошукачі) та службових собак.

Під час огляду місця події головною метою є пошук слідів злочинця, які дають можливість встановити особу та механізм вчинення злочину. Як правило, злочинці знайомі з традиційними криміналістичними методами досліджень, тому

при вчиненні злочинів намагаються практично не залишати відповідних слідів. Досвід показує, що в цих випадках вкрай важливо не тільки ретельно та цілеспрямовано оглянути місце вчинення злочину, але й прилеглу територію, де у більшості випадків вдається знайти такі важливі речові докази, як зброя, шапочки, маски, рукавички, верхній одяг, недопалки цигарок тощо [93, с. 3].

Встановлення меж території (місцевості), яку необхідно оглянути, необхідно здійснювати таким чином, щоб охопити усю місцевість на якій можуть бути виявлені сліди або предмети, що можуть мати доказове значення [145, с. 125].

Визначення меж огляду при імовірності застосування зловмисником металюної холодної зброї, особливо механічної, носить вкрай важливий характер. Це пояснюється тим, що застосування сучасної механічної металюної холодної зброї може заподіяти ушкодження на досить великих дистанціях. Від виду луку, вмінь та навичок стрільця, характеристик стріли (вага, оперення, баланс, наявність наконечника тощо), умов навколишнього середовища залежить дальність польоту стріли. Найближча дистанція на змаганнях зі стрільби з лука у закритих приміщеннях становить 18 м, на відкритій місцевості – 30 м. На багатьох турнірах зі стрільби по мішеням діаметром 60, 80, 122 см, трикутним мішеням в Тибеті, турецьким кутам та монгольським бочкам використовують відстань у діапазоні від 50 до 75 м. Олімпійці, блочники та класики ведуть стрільбу на 90 м. У дисципліні «клауд» (навісна стрільба не прямою наводкою) стріляють на 160 м. На турнірах королівської спільноти в Англії стріляють в горизонтальні мішені на відстань до 270 м. Серед світових рекордів стрільби з лука можна побачити високі можливості дальності польоту стріл. Дон Броун (США) встановив рекорд зі звичайного лука у 1222 м, Кевін Строзер (США) вистрілив зі складного лука на 1207 м. Серед жінок у стрільбі зі звичайного лука рекордсменкою є Ейпріл Мун (США) – 950 м. Отже, лук може бути використаний на великих дистанціях, і якщо злочинець володітиме технікою стрільби для нього не буде проблемою скористатись ним на великій відстані від потенційної жертви, а тому імовірною є можливість виявлення слідів злочинця на віддалених від місця події ділянках території.

У таких випадках необхідно, за можливості, встановити напрямок пострілу, а звідси і можливе місце знаходження особи в момент пострілу та ретельно оглянути його з метою виявлення слідів перебування, про що може свідчити:

- залишена зброя та снаряди до неї;
- засоби спостереження (підзорні труби, біноклі, прилади нічного бачення);
- особисті речі (предмети одягу);
- принесені та залишені предмети (упаковки від їжі та напоїв, рештки їжі, недопалки, сірники);
- сліди пальців рук на залишених предметах;
- сліди взуття;
- мікрочастинки та волокна від предметів одягу й інших об'єктів;
- сліди біологічного походження (піт, слина, кров, волосся тощо) [175, с. 200].

Крім засобу вчинення злочину металюна холодна зброя може бути предметом вчинення злочину (незаконне носіння, виготовлення або збут (ч. 2 ст. 263 КК України)). У такому разі, при отриманні інформації про незаконне поводження зі зброєю, огляду підлягають місця її виготовлення, де можуть залишитись специфічні сліди. Так, при виготовленні монолітної металюної холодної зброї у місці виготовлення можуть залишатись сліди плавлення свинцю та форми для відливання. При виготовленні ножів залишається металева стружка. Також на предметах можуть залишатись сліди та пошкодження від інструментів виготовлення. На предметах та інструментах залишаються сліди біологічного походження, сліди пальців рук та мікрочастинки від одягу. На одязі правопорушника можливо віднайти сліди металювої стружки, відколи та уламки металю.

Важливою умовою якісного та ефективного проведення огляду місця події є використання тактичних прийомів. В. П. Бахін, І. В. Гора та П. В. Цимбал тактичний прийом розглядають як найбільш раціональний спосіб дій або найбільш доцільну лінію поведінки слідчого в процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації [116, с. 219]. Залежно від характеру події, що склалась, сукупності обставин отриманого повідомлення, місця вчинення

правопорушення та інформації, отриманої від заявника й інших причетних осіб визначається тактика проведення огляду місця події.

Серед методів огляду місця події виділяють концентричний, ексцентричний та фронтальний. При концентричному методі огляд ведеться по спіралі від периферії до центра місця події, під яким, зазвичай, розуміють найважливіший об'єкт, наприклад труп, або умовне місце. Ексцентричний метод полягає в тому, що огляд ведеться по спіралі від центра місця події до його периферії. Фронтальний метод являє собою лінійний огляд площ від одного з кордонів, прийнятого за вихідний, до іншого. Постійного правила застосування певного методу огляду не існує, це вирішують виходячи з конкретних обставин провадження. Так, огляд приміщення рекомендують проводити концентричним методом; огляд відкритої місцевості зазвичай проводять від центра до периферії, тому що іноді важко на початку огляду визначити кордони місця події, або фронтальним методом, коли територія велика і її можна розбити на смуги [122, с. 336–337].

Під час огляду місця події, пов'язаного із застосуванням метальної холодної зброї, слідчий повинен з'ясувати:

- чи була застосована метальна холодна зброя, її вид; об'єкти місця події, на яких можуть залишитися сліди того, хто стріляв; напрямок і дистанцію пострілу; ймовірне місцезнаходження того, хто стріляв; кількість пострілів (кидків, якщо це металних ніж, сокира або бумеранг);

- ознаки, які свідчать, що даний предмет був знаряддям злочину;

- ознаки, які свідчать, що предмет було застосовано проти певної особи (виявлення слідів крові, частинок шкіри або мікрочастинок об'єкта, тканин внутрішніх органів, волосся, волокон тканин одягу на клинку або вістрі зброї; виявлення частинок і уламків цієї зброї в пошкодженні; відповідність розмірів і рельєфу контактної частини знаряддя і його розмірів пошкодженню;

- взаємне розташування нападника і жертви, послідовність нанесення ушкоджень;

– особу власника знаряддя злочину (за слідами пальців і долонь рук на знарядді злочину, а також при виявленні прізвищ, імен, ініціалів або інших знаків, які злочинці іноді вирізають, випалюють або залишають іншими способами на деталях зброї. Про професію, звички злочинця можна судити, виявивши на знарядді злочину частки речовини з місця, де зброя зберігалася до її застосування);

– необхідність призначення криміналістичних та інших видів експертиз [175, с. 198].

Виявлену на місці події металеву холодну зброю фотографують за правилами вузлової та детальної фотозйомки з масштабною лінійкою. При цьому фіксують не лише зброю на місці її виявлення, а й розміщення її окремих частин. За наявності аксесуарів до зброї (чохла), їх фотографують за тими ж правилами. Правильність подальшого сприйняття об'єкта, його частин на фото певною мірою залежить від освітлення, тому рекомендують використовувати декілька джерел освітлення. Правильно підібрані види та режими освітлення надають можливість зафіксувати не лише зброю, а й наявні на ній позначення, клейма, а також сліди рук та крові.

Після фіксації перемету його можна торкатися руками, дотримуючись при цьому запобіжних заходів, щоб не пошкодити та не знищити видимі й невидимі сліди. Тому спеціаліст обов'язково повинен користуватись гумовими рукавичками. Не рекомендується торкатися тих частин, де найчастіше залишаються сліди рук користувача (рукоятка). При огляді стріл не бажано торкатись древка (воно при пострілі контактує з рукою особи що стріляє, у зв'язку з чим на ньому можуть залишитись волокна тканини одягу) та п'яти стріли (стріляюча особа тримає її в процесі натягування тятиви, в результаті чого на ній залишаються сліди папілярних ліній).

Необхідно мати на увазі, що найбільша кількість мікрочастинок зберігається на основі клинка під упором, у долах, у місцях зазублин і дефектів металу на площині клинка. Оскільки досить часто злочинці намагаються знищити сліди, що залишилися на поверхні зброї, особливу увагу треба звертати на дослідження внутрішньої поверхні чохла (за наявності), де можуть залишитись частки крові, волокна тканин одягу тощо [181, с. 94].

Варто зазначити, що сліди за фактом застосування метальної холодної зброї поділяють на сліди застосування зброї та сліди володіння та користування зброєю. Сліди застосування залишаються у вигляді: а) пошкоджень на одязі та тілі потерпілого, на предметах обстановки місця події; б) слідів крові, виділень та часток організму потерпілого на одязі, тілі та предметах на місці події; в) слідів металізації та речовини, що утворились на тілі й одязі потерпілого від металу зброї та речовин на ній; г) крові, частинок тканин, органів, волосся, волокон одягу на зброї; д) крові, виділень та часток організму потерпілого на одязі та тілі злочинця.

Сліди володіння та користування зброєю залишаються на деталях зброї та на одязі особи, яка користувалась нею у вигляді: а) слідів, що відображають приналежність предмета конкретній особі (ініціали, прізвище, ім'я, монограма й інші знаки на зброї); б) слідів, що залишились на зброї в результаті дії заточки, дефекти клинка (затуплене вістря, зазубрене лезо); в) слідів пальців рук; г) часток речовин та волокон, що потрапили на зброю з місця її зберігання та носіння; д) слідів металізації на одязі злочинця; е) випадкові пошкодження одягу злочинця зброєю, яку він носив. Сукупність таких слідів допоможе з достовірністю встановити власника знаряддя злочину, особу, що її застосовувала, факт використання зброї проти конкретної особи, деякі обставини спричинення пошкоджень [188, с. 49].

Після виявлення та фіксації об'єкти підлягають детальному огляду, вимірюванню та опису. У разі огляду монолітної метальної холодної зброї визначається загальна довжина об'єкта, наявність, розміри та форма його складових частин: загальна довжина, ширина і товщина клинка; довжина і ширина заточки леза та скошу обуха; наявність, розташування та розміри дол; наявність та розміри п'яти клинка; наявність, розташування, форма ребра жорсткості; наявність, форма, розміри хвостовика; наявність, форма та розміри утику.

Огляд арбалета слід починати з корпусу, оскільки він є основою для кріплення складових частин і механізмів. Оглядом корпусу арбалета встановлюється: конструкція, довжина, ширина та товщина; наявність і розмір платформи для кріплення кибіті лука; наявність і розміри направляючого паза для

стріли. При огляді складових частин і механізмів: наявність, загальна форма та розміри ців'я; наявність, загальна форма, розміри й особливості конструкції приклада або руків'я; вид і розміри натяжного механізму; особливості конструкції та розміщення спускового механізму і прицільного пристрою; конструкція та розміри кибіті лука арбалета; конструкція і розміри тятиви [127].

Зважаючи на те, що арбалет є складною конструкцією, для його огляду й опису спеціаліст має володіти специфічними спеціальними знаннями, адже здійснити правильні виміри без таких знань занадто важко. Тому, з метою зниження імовірності помилкових вимірів краще не вимірювати всі складові елементи, а лише загальну довжину об'єкта, зазначаючи при цьому не конкретну величину, а інтервал розміру. Огляд лука аналогічно передбачає характеристику його конструкції та визначення основних розмірів.

У разі виявлення на місці події стріл для луків та арбалетів, їх також детально оглядають та вимірюють. При дослідженні стріл визначають: загальну конструкцію стріли; загальні розміри (довжина, товщина поперечного перерізу); форму та розміри наконечника; наявність вид і конструкції хвостового оперення; розміри та спосіб кріплення оперення [127].

Зазвичай металеві ножі та наконечники для стріл виробляють зі сталі, тому за можливості можна спробувати визначити магнітні властивості матеріалу, з якого вони виготовлені, але за умови, що такі дії не призведуть до ушкодження або знищення слідів на поверхні. Всі деталі та механізми об'єкта також характеризуються щодо:

- характеру обробки поверхні;
- матеріалу виготовлення;
- наявності, розташування та змісту нанесених маркувальних позначень і клейм;
- наявності, розташування та характеру дефектів.

Характер обробки поверхні об'єкта є важливою характеристикою його зовнішнього вигляду, яка визначає якість механічної обробки об'єкта в цілому та

його деталей. Зброю, виготовлену промисловим (заводським) способом зазвичай шліфують та полірують, що запобігає утворенню на об'єктах корозії. Зброя саморобного виготовлення містить сліди грубої механічної обробки. Як результат, саморобна зброя легко піддається утворенню корозійних змін. Корозійні утворення можуть проявлятися у вигляді нальоту, кірки, здуття, раковин тощо. Наявність таких поверхневих змін може свідчити про довготривале перебування зброї у вологих місцях, під впливом води, бруду, снігу й інших чинників навколишнього середовища. Виявлені обставини фіксують та зазначають в протоколі огляду. Якщо при виявленні зброї поверхня є вологою, про це також зазначають у протоколі.

Щодо матеріалу виготовлення, то його рекомендовано не зазначати з впевненістю, адже на місці події недостатньо спеціальних засобів для визначення якісного та кількісного складу речовин. Інформацію щодо нього можна вказати з припущенням. В протоколі зазначається колір поверхні об'єкта та його частин. Для його опису використовують загальновизнані найменування кольорів. Відповідно до теорії Колірного кола Іттена, основними кольорами є жовтий, червоний та синій, складовими – оранжевий, фіолетовий та зелений, похідними – жовто-оранжевий, червоно-оранжевий, червоно-фіолетовий, синьо-фіолетовий, синьо-зелений та жовто-зелений. Для деталізації також можна додатково використовувати відтінки – світлий або темний. Не доречно при описі використовувати емоційно забарвлені вислови, такі як «сонячно-жовтий», «брудно-сірий», «небесно-блакитний», «кислотно-зелений» тощо. Деякі зразки зброї хромують, у такому випадку доцільно вказати сірий (сріблястий) колір.

Для зручності спеціалісти використовують лінійку масштабну криміналістичну для кольорової фотозйомки (патент на промисловий зразок № 38001; власник: Національна академія внутрішніх справ; автори: Орлов Ю. Ю., Золотухін К. С., Гончар В. К., Руденко А. С.), де розташована інтегральна вимірювальна кольорова шкала по стандарту RAL Classic, на якій зображено наступні кольори: RAL 2005 (червоний), RAL 2007 (оранжевий), RAL

1026 (жовтий), RAL 6038 (зелений), RAL 5012 (голубий), RAL 5017 (синій), RAL 5026 (фіолетовий).

В процесі огляду також необхідно встановити наявність або відсутність маркування, під яким розуміють нанесені на тло предмету позначення: серійний номер; відомості про виробника (фірма та країна) і матеріали, які застосовано при виготовленні [147]. Маркування має вигляд літерних, цифрових і символічних зображень або комбінації кольорів. По маркуванню можна встановити групову приналежність об'єкта, ідентифікувати його, а також отримати відомості про особливості його експлуатації [185, с. 11]. Фірмові позначення і знаки для товарів та послуг (товарні знаки) наносяться виробником зброї, до того ж на деякі види зброї підприємство після перевірок наносить випробувальні та контрольні клейма.

Так, на луки й арбалети промислового виробництва, як правило, наносять маркування: на роги кибіті лука, на корпус арбалета, на руків'я лука. У луків маркується нижній ріг, у арбалетів – правий.

Маркування має містити:

- товарний знак виробника пружного елемента;
- технічні характеристики, що визначають функціональне призначення пари пружних елементів: а) довжину тятиви; б) максимальне зусилля натягу тятиви; в) максимальну величину робочого ходу тятиви. На розсуд виробника в цьому вікні може бути нанесена й інша додаткова інформація. На корпус арбалета, руків'я лука наносять: товарний знак підприємства-виробника; рік випуску; назву моделі або індекс, якщо це визначено підприємством-виробником. На арбалеті (луку) можуть бути також: клеймо перевірки міцності пристрою та клеймо випробування [127].

Варто мати на увазі, що об'єкт та його складові елементи мають містити тотожні позначення, їх розбіжність може свідчити про заміну деталей, частин і механізмів. Виявленні маркування описують в протоколі із зазначенням їх місця розташування та змісту. У разі виявлення розбіжностей у маркуванні частин одного об'єкта та слідів його знищення, такі відомості також відображають в протоколі.

Під час огляду промислових зразків зброї на них можна виявити дефекти, які характеризуються яскраво вираженими відмінностями на загальному фоні об'єкта та його деталей. Дефекти можуть бути у вигляді подряпин, відламків, вм'ятин, зазубрин на лезі, насічок, тріщин, слідах зварювання тощо, утворених в результаті застосування зброї та її переробки. Методикою дефекти визначені як вади, що наявні у конкретного екземпляра, або у конкретного зразка зброї, які поділяються на конструкційні (вади, помилково закладені в конструкцію зброї фабричного виготовлення на стадії її проєктування), виробничі (вади, що виникли на стадії виробництва зброї внаслідок недоліків процесу виготовлення) та експлуатаційні, що виникли в процесі застосування чи використання зброї. Виявлені дефекти фіксують та відображають у протоколі.

Вся виявлена слідова інформація та об'єкти, що мають значення для провадження, вилучають та упаковують за встановленими правилами. Відповідно до п. 8, 9 Інструкції про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду (в новій редакції), затвердженої наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Державної податкової адміністрації України, СБУ, ВСУ, Державної судової адміністрації України від 27 серпня 2010 року № 51/401/649/471/23/125, виходячи з обставин справи, слідчий, працівник органу дізнання, прокурор можуть вилучити частину об'єкта, на якому знаходяться або можуть знаходитися сліди (мікросліди), які мають відношення до розслідуваної справи, якщо немає можливості вилучити об'єкт у цілому. При цьому вони зобов'язані запобігати пошкодженню предметів, які належать потерпілим та іншим особам, а в разі неминучості пошкодження вживати заходів щодо відшкодування заподіяної громадянам шкоди. Усі вилучені предмети, цінності і документи пред'являються понятим та іншим учасникам слідчої дії. У необхідних випадках зазначені об'єкти упаковуються для уникнення їх пошкодження, неконтрольованого доступу до них та забезпечення зберігання слідів (мікрослідів), які є на них, з доданням бірок, посвідчених відповідними написами і підписами особи, у якої вилучено речі, понятих, слідчого, працівника

органу дізнання, прокурора, працівника апарату суду, які скріплюються печаткою відповідного органу, про що зазначається в протоколі [204].

Розглядаючи питання упакування вилученої з місця події металльної холодної зброї, слід акцентувати увагу на основних вимогах:

- вилучений предмет має бути нерухомо та жорстко закріплений;
- поверхні слідосприймаючого предмета не мають контактувати з упаковкою;
- пакування крихких предметів має передбачати можливість амортизації;
- матеріал упаковки має бути достатньо міцним для того, щоб запобігти деформації предмета;
- на пакуванні має міститись пояснювальний текст (що, коли, де і ким вилучено, за яким фактом), завірений підписами осіб, які проводили огляд місця події, та понятими.

Упаковка має бути з твердого матеріалу, бажано з пластику або жорсткого картону, щоб забезпечити збереження предмета. Необхідно звертати увагу на його фіксацію всередині упаковки і виключення контакту з її внутрішньою поверхнею, адже при недостатній фіксації і вільному переміщенні всередині упаковки вилучена зброя може її пошкодити і заподіяти ушкодження учасникам огляду [223, с. 57].

Упакувати металну холодну зброю можна декількома способами:

- 1) за допомогою спеціального приладдя для зберігання речових доказів. Для пакування металних ножів ідеально застосовувати прозорий полістироловий контейнер з поворотним замком. Контейнер призначений для багаторазового використання, а головне – стійкий до вологи, що забезпечить збереження предмета від дії навколишнього середовища. Наявність поворотного замка дозволяє пристосувати контейнер до розміру предмета. Також можна використовувати крафт-папір або крафт-конверти, поліетиленові сейф-пакети, які є у криміналістичній валізі спеціаліста;

2) за допомогою плоскої твердої дерев'яної або картонної пластини, на яку з використанням сталевго дроту кріпиться предмет. Пластину розміщують у твердій упаковці;

3) за допомогою фрагмента картону. У такому випадку з картону вирізають фрагмент, приблизно на 12–15 см завбільшки загальної довжини предмета. Предмет щільно обгортають в картон у поздовжній площині в декілька шарів, краї картону загинають до центру. На такій упаковці обов'язково позначають місце розташування клинка для забезпечення безпеки. Згорток щільно перев'язують клейкою стрічкою до повної фіксації предмета стінками упаковки з метою унеможливлення його переміщення всередині [223, с. 58]. Такий спосіб варто застосовувати у разі відсутності на поверхні об'єкта слідів, які можуть бути пошкоджені при взаємодії з пакуванням.

4) за допомогою полімерної пляшки ємністю 1,5–2 літри. На пляшці визначають центр та роблять поперечний розріз вздовж всієї поверхні до розділення на дві однакові за довжиною частини. Потім від краю розрізу робиться поздовжній розріз на відстані 12–14 см по довжині двох фрагментів. У частину з дном пляшки розміщують ніж, впираючи заднім зрізом рукоятки в дно. На отриману конструкцію «надягають» частину пляшки з горловиною, орієнтуючи її так, щоб вістря клинка впиралось у внутрішню площину кришки. Два фрагмента пляшки з'єднують, фіксуючи всередині предмет, та щільно перемотують клейкою стрічкою або поміщають в полімерний пакет [223, с. 57–58]. Використання пляшки доцільне в тих випадках, коли на місці події немає спеціальних ємностей або іншого приладдя для пакування.

Зазначені варіанти пакування вилученої металльної холодної зброї не є вичерпними, але у своєму застосуванні є достатньо легкими за умов відсутності уніфікованих пакувальних матеріалів.

Снаряди для механічної металльної холодної зброї упаковують окремо від самої зброї. Всі інші сліди вилучають та упаковують за загальноприйнятими та встановленими правилами пакування речових доказів. Після індивідуальної

упаковки всіх слідів та об'єктів вони, для зручності транспортування, можуть бути розміщені в одну тверду упаковку (коробку), при цьому між ними обов'язково прокладають який-небудь матеріал для недопущення контакту та пересування в межах упаковки.

Слід пам'ятати, що в кожній конкретній ситуації вид та матеріал пакування залежить від розмірів, форми та стану слідів і об'єктів, а також від наявних у спеціаліста криміналістичних засобів.

На заключному етапі огляду місця події здійснюють фіксацію ходу та результатів його проведення. Згідно норм чинного кримінального процесуального законодавства основною формою фіксації є протоколювання, додатковою – фото-, відеозйомка. Відповідно до ст. 237 КПК України в протоколі огляду повинні фіксуватись обстановка події, сліди злочину, речові докази та інші обставини.

В протоколі повинно описуватись все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалось, і в тому вигляді, в якому спостерігалось. Особа, що уповноважена скласти протокол має розуміти, що на підставі зафіксованих відомостей будуть робитись висновки різного характеру, він буде використовуватись у ході досудового розслідування та судового розгляду. Наприклад, суди різних інстанцій можуть робити висновки про обстановку, об'єктивність, методичність та своєчасність огляду місця події за тими процесуальними документами, які відображають огляд та наявні в матеріалах провадження [228, с. 42].

У протоколі перераховують всі предмети, які вилучаються, та щодо кожного такого предмета вказуються точне найменування, кількість, міра, вага, серія та номер, інші відмінні індивідуалізуючі ознаки, а також місце, де відповідний об'єкт був виявлений [204].

Складання протоколу огляду місця події необхідно здійснювати з дотриманням положень ст. 104, 105, 106 КПК України. Відповідно до ст. 105 КПК України додатками до протоколу можуть бути: спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей та документів; письмові пояснення спеціалістів;

стенограма, аудіо-, відеозапис; фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації й інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Важливою обставиною при складанні протоколу огляду місця події злочину із застосуванням метальної холодної зброї є те, що в протоколі не зазначається, що виявлений предмет є холодною, метальною холодною зброєю, ножом тощо. Для таких висновків необхідне проведення судової експертизи. В протоколі огляду місця події такі об'єкти іменуються як «предмети, конструктивно схожі з...».

Таким чином, протокол огляду місця події набуває статусу джерела доказів за умови, якщо він відповідає наступним вимогам: 1) точність і послідовність опису всього виявленого слідчим та іншими учасниками огляду на місці події. Разом з тим, у протоколі має міститися не тільки точний, але також чіткий та доступний опис місця події та його елементів. Чіткість і доступність протоколу забезпечується вживанням загальноприйнятої термінології (у протоколі не має бути невизначених виразів, таких, як «біля», «майже», «поряд», «недалеко» тощо); 2) повнота опису всього виявленого на місці події, що має відношення до справи; 3) об'єктивність опису виявленого на місці події. У протоколі не має міститися пояснень, тлумачень виявлених фактів, явищ, викладення думок слідчого про механізм утворення виявлених слідів, про походження і належність знайдених знарядь. Протокол являє собою опис виявленого, а не його пояснення; 4) цілеспрямованість: відображенню підлягає лише те, що безпосередньо стосується огляду; 5) складання з дотриманням встановлених законом правил і наявність необхідних реквізитів [228, с. 46–47].

Підсумовуючи, слід наголосити, що огляд місця події під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, є обов'язковою початковою СРД. Своєчасне та організаційно правильне проведення огляду місця події з використанням криміналістичних знань, техніко-криміналістичних засобів та методів, а також тактичних прийомів дозволить досягнути основної мети огляду та забезпечити подальше розслідування необхідними даними.

2.2. Участь спеціаліста в проведенні обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї

Незважаючи на те, що холодну зброю, порівняно з вогнепальною, рідше застосовують під час вчинення злочинів, до сьогодні вона залишається найдоступнішою та найпоширенішою, що підкреслює необхідність контролю її обігу у суспільстві та прийняття відповідних заходів з боку правоохоронних органів у боротьбі з цим фактором. Необхідність контролю за її обігом визначається поширеним використанням останньої як знаряддя вчинення злочинів, що характеризуються високою суспільною небезпекою, особливою зухвалістю та жорстокістю (вбивства, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, розбійні напади, вимагання, хуліганства тощо). Саме тому законодавець визначив протиправним навіть сам факт носіння, виготовлення, ремонту або збуту кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї [252, с. 146].

Успішне розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї та за фактом незаконного поводження з такою зброєю зазвичай залежить від ефективно проведених СРД, серед яких важливе місце займає обшук.

Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [131].

Обшук під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або за фактом незаконного поводження з нею, зазвичай проводиться на початку досудового розслідування, через це його результати містять початкові відомості, які доводять причетність певних осіб до вчинення означеного кримінального правопорушення і є основою для висунення версій та планування розслідування. Крім того, всі виявлені матеріальні сліди можна порівняти з інформацією, отриманою під час проведення інших СРД [32, с. 199–200].

Обшук, на відміну від інших СРД, характеризується певними особливостями, серед яких конкретизованість об'єктів пошуку, належність об'єктів певній особі та примусовий характер обстеження [258, с. 115]. Примусовий характер полягає у тому, що обшук може бути здійснено без згоди обшукуваної особи. Під час обшуку слідчий має право відчиняти зачинені приміщення і сховища, якщо власник відмовляється це зробити. Проведення обшуку пов'язане із вторгненням у сферу особистих інтересів особи, а також із певним обмеженням конституційних прав громадян на недоторканність особи та житла і тому потребує суворого дотримання регламентованого законом порядку проведення. Пошуковий характер полягає у тому, що насамперед ця СРД спрямована на відшукування матеріалізованої інформації, яка стосується події злочину та має значення для повного, всебічного і об'єктивного розслідування. Особливість обшуку полягає у тому, що слідчий не має вичерпної інформації про об'єкт пошуку та його місцезнаходження. Зазвичай об'єкт пошуку слідчому конкретно невідомий, він має загальне уявлення про нього, однак приблизно відомим є його місцезнаходження [213, с. 77].

Ефективне проведення обшуку вимагає ґрунтовної підготовки, вірного визначення предметів пошуку та кваліфікованого вибору тактичних прийомів. Сьогодні, в умовах сучасних досягнень науки, ефективно та всебічне розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, потребує використання спеціальних знань обізнаних осіб.

Їхні знання допомагають всесторонньо, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити обставини, що викривають або виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Тільки експертам доступний голос «німих свідків» – речових доказів [134, с. 187].

Так, Б. М. Комаринець зазначає, що широка участь працівників експертно-криміналістичних підрозділів у проведенні слідчих дій послужить підвищенню якості досудового слідства [90, с. 17]. Використання інформації, отриманої від

залученого спеціаліста в результаті використання ним спеціальних знань сприяє встановленню місця, часу, обстановки, способу та засобів вчинення злочину, його мотиву, мети та механізму, особи злочинця, а також дозволяє побудувати слідчі версії, окреслити напрями розслідування тощо.

На важливості використання спеціальних знань наголошував засновник науки криміналістики Г. Гросс. У своїй праці «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» він зазначав, що слід за можливістю розширити кількість звернень до обізнаних осіб і залучати їх до розслідування навіть тоді, коли в слідчого на перший погляд не виникає сумнівів. Автор веде мову про слідчих, які працювали тривалий час у поліції, та крім лікарів, мікроскопістів, мінерологів і зброярів не зверталися за допомогою, приміром, до ремісників чи професорів, які б надали їм цінні консультації. Наводячи приклад з власної практики, коли, викликавши майстра зі зброї, він запитав у нього, що той може повідомити про вилучений ніж. Отримана від спеціаліста інформація про те, що такі ножі виробляють тільки в північній Богемії, суттєво допомогла під час пошуку вбивці [44, с. 186–187].

Участь спеціаліста в проведенні СРД належить до процесуальної форми використання спеціальних знань. Можна сказати, що участь спеціаліста в проведенні СРД – це процес взаємодії слідчого (особи, що проводить слідчі дії) зі спеціалістом під час проведення СРД, який виражається в їхній методичній та технічній діяльності, для вирішення тактичних завдань у кримінальному провадженні. Необхідність залучення спеціаліста до участі в проведенні СРД пояснюється й тим, що під час їх проведення слідчий не має можливості самостійно виявити та зафіксувати дані про стан або зміну слідів, матеріали слідоутворюючих об'єктів. У зв'язку з цим інформація, здобута слідчим, є неповною та має вибірковий характер, що призводить до втрати необхідної інформації для подальшого експертного дослідження [61, с. 454].

На думку А. М. Лазебного, надання слідчому права викликати для участі в провадженні СРД спеціаліста відкриває можливості для глибокого вивчення предметів і явищ, які належать до сфери досудового розслідування. Використання

спеціальних знань розширює обсяг і збільшує якість отриманих фактичних даних, дає змогу більш повноцінно і всебічно оцінити взаємозв'язок предметів і явищ, що мають значення для кримінального провадження [134, с. 188].

Виходячи з характеристик окресленої категорії злочинів, а також з результатів узагальнення даних опитаних респондентів, складовими елементами мети обшуку, є:

- виявлення, фіксація та вилучення метальної холодної зброї (100 %);
- виявлення, фіксація та вилучення предметів, що містять сліди зберігання або застосування метальної холодної зброї (89 %);
- виявлення, фіксація та вилучення частин метальної холодної зброї та окремих її деталей (83 %);
- виявлення, фіксація та вилучення макетів метальної холодної зброї (35 %);
- виявлення, фіксація та вилучення обладнання та інструментів, які використовують для виготовлення метальної холодної зброї (68 %);
- виявлення, фіксація та вилучення об'єктів, що характеризують особу злочинця або мають відношення до його злочинної діяльності (70 %) [додаток В].

Високу результативність у реалізації зазначених положень забезпечує використання спеціалістом своїх спеціальних знань. Отже, залучення спеціаліста до проведення обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поводженням з такою зброєю має на меті:

- кваліфіковане застосування науково-технічних засобів;
- виявлення об'єктів пошуку;
- збирання інформації, що забезпечує подальше доказування належності знайдених об'єктів конкретній особі;
- виявлення, фіксацію та вилучення слідів, предметів, речовин, матеріалів, які надалі будуть направлені для експертного дослідження, а також зразків для порівняльного дослідження;

- проведення попередніх досліджень об'єктів під час обшуку з метою визначення їх належності до розслідуваної події та підозрюваному;
- застосування техніко-криміналістичних засобів для фіксації проведення обшуку за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів;
- надання допомоги слідчому під час складання протоколу обшуку та оформлення додатків до нього [239, с. 51].

Відповідно до кримінального процесуального законодавства, обшук може бути проведений лише тоді, коли прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: було вчинено кримінальне правопорушення; відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи. За встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [131].

Доречно зауважує С. С. Чернявський, що перед обранням організаційних і тактичних прийомів проведення обшуку слідчому необхідно вирішити низку завдань, зокрема визначити об'єкти, на яких слід проводити обшук (об'єкт обшуку), предмети й документи, які потрібно вилучати (об'єкти пошуку), послідовність і конкретні терміни проведення кожної слідчої дії [260, с. 90].

Організаційно-підготовчі заходи посідають важливе місце в тактиці обшуку. Незалежно від невідкладності обшуків підготовка до їх проведення є обов'язковою умовою. Ретельна та всебічна підготовка дозволяє якісно та ефективно проводити обшук [258, с. 135].

Аналіз наукової літератури та узагальнення опитування думок практичних працівників дозволяють виділити наступні елементи підготовчих заходів до проведення обшуку:

- вивчення матеріалів кримінального провадження (92 %);

- збір та аналіз орієнтуючої інформації (77 %);
- визначення об'єктів пошуку (100 %);
- визначення мети й завдань слідчої (розшукової) дії (82 %);
- визначення кола учасників слідчої (розшукової) дії (85 %);
- забезпечення безпеки учасників обшуку (88 %);
- підготовка технічних засобів (76 %);
- ухвалення рішення про проведення обшуку (100 %);
- складання плану проведення слідчої (розшукової) дії (66 %) [додаток В].

Логічною підставою для проведення обшуку слугує слідча версія, тобто у всіх випадках імовірно судження про місцезнаходження шуканих об'єктів [13, с. 173]. Отримати такі відомості дозволяє вивчення матеріалів кримінального провадження. Необхідна для проведення обшуку інформація може міститись у протоколах інших СРД (оглядів, допитів тощо), у поясненнях осіб та висновках експертиз. Аналіз таких матеріалів дає змогу отримати відомості про подію злочину, його обстановку, спосіб, засоби та знаряддя вчинення, а також визначити достатність підстав для проведення обшуку.

Важливим елементом підготовки до обшуку постає збір орієнтуючої інформації, який охоплює комплекс дій, що передбачають одержання відомостей про умови майбутнього обшуку, об'єкти, які підлягають виявленню та вилученню, особу обшукуваного. Орієнтуюча інформація допомагає слідчому цілеспрямовано вести пошук та виявляти шукане. Збір орієнтуючої інформації про місце проведення обшуку передбачає встановлення відомостей, що можуть бути отримані з різних джерел [120, с. 349].

Збір інформації відбувається за трьома основними напрямками: про особу обшукуваного, про місце проведення обшуку та про речі (документи), які шукають [213, с. 79]. Дані про особу обшукуваного охоплюють такі групи ознак: 1) соціально-демографічні (соціальний стан, освіта, професія, стаж роботи, родинний стан, склад сім'ї, дані про членів сім'ї, взаємовідносини в сім'ї, матеріальне становище, найближче побутове оточення, зв'язки тощо);

2) соціально-біологічні (стать, вік, стан здоров'я, фізичні вади); 3) етико-психологічні (моральні погляди, прагнення, життєві очікування, рівень розумового розвитку, життєвий досвід, рухливість нервових процесів, темп реакцій на подразники, цілеспрямованість тощо). Такі відомості дають змогу використовувати особливості обшукуваного з тактичною метою [120, с. 349].

Щодо речей (документів) потрібно отримати відомості про: назву речі (документа) і її призначення, форму, розмір, колір, матеріал, індивідуальні ознаки та приблизну кількість. Збираючи інформацію про місце проведення обшуку, слідчий (прокурор) повинен встановити: а) його точну адресу; б) тип споруди (приміщення) та її призначення й особливості; в) можливі шляхи підходу та відходу; г) внутрішнє планування, кількість поверхів, вікон, дверей; д) наявність підсобних приміщень, балконів, підвалів, горищ; е) наявність меблів, механізмів; є) кількість осіб, які там проживають чи працюють; ж) режим роботи [213, с. 80].

Важливим елементом підготовчих заходів до проведення обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, є визначення об'єктів пошуку. Важливість та необхідність грамотного визначення об'єктів пошуку підтверджується наявним масивом наукових досліджень у різних галузях.

На думку К. О. Чаплинського серед першочергових організаційно-підготовчих заходів до проведення обшуку має бути збирання орієнтуючої інформації про знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом і підлягають відшукуванню [259].

Д. М. Балашов, М. М. Балашов, С. В. Маліков до першочергових дій слідчого в ході підготовки до проведення обшуку відносять збирання та аналіз даних про об'єкти, що підлягають пошуку та мають значення для розслідування (їх найменування, кількість, розмір, вага, індивідуальні особливості, дані про місце їх ймовірного приховування тощо) [10, с. 272]. Така наукова позиція віднайшла своє відображення під час проведення досліджень щодо розслідування окремих категорій злочинів.

Як зауважує С. Ф. Здоровко, при проведенні обшуків у кримінальних провадженнях про вбивства, що вчиняються організованими злочинними формуваннями, об'єкти пошуку є специфічними: вогнепальна або холодна зброя; труп або його частини; речі і цінності, здобуті злочинним шляхом; предмети, вилучені з законного обігу; живі особи та ін. Особливу увагу під час обшуків необхідно звертати на пошук та вилучення різного роду чернеток, які свідчать про злочинні наміри групи, зокрема, про підготовку на замах вбивства, фотографій, де певні особи зафіксовані у групі з іншими особами (часто фотографують з автоматичною вогнепальною зброєю), відеокасет з аналогічними записами, аудіокасет телефонних автовідповідей. За місцем роботи особливу увагу доцільно звертати на інформацію, яка міститься у персональних комп'ютерах або магнітних носіях [62, с. 102–104].

Досліджуючи питання використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв П. Ю. Кравчук зазначає, що встановлення факту застосування холодної зброї у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої має для слідства особливу значущість. У зв'язку з цим, зазначені сліди доцільно розділити на: 1) сліди застосування холодної зброї; 2) сліди володіння й користування холодною зброєю. Сліди застосування холодної зброї залишаються у вигляді: а) ушкоджень на одязі й тілі потерпілого, на предметах обстановки місця події; б) слідів крові, виділень і часток організму потерпілого на одязі, тілі потерпілого й предметах на місці події; в) слідів металізації та речовин, що утворилися на тілі й одязі потерпілого від металу зброї й речовин на ньому; г) крові, часток тканин, органів, волосся, волокон одягу на зброї; д) крові, виділень і часток організму потерпілого на одязі й тілі правопорушника. Сліди володіння й користування холодною зброєю залишаються на деталях зброї, на одязі особи, яка користувалася нею. До них відносять: а) сліди, які відображають приналежність предмета певній особі (ініціали, прізвище, ім'я, монограма й інші знаки на зброї); б) сліди, які залишилися на зброї в результаті її заточення, дефекти клинка (зазубрене лезо, вищербини на ньому, затуплене вістря); в) сліди

пальців рук на зброї; г) частки речовин і волокон, що потрапили на зброю з місця зберігання й носіння; г) сліди металізації на одязі правопорушника від контакту з металом зброї; д) випадкові ушкодження одягу правопорушника зброєю, яку він носив. Предмети які містять на собі зазначені сліди є беззаперечними об'єктами пошуку [107, с. 92–93].

На думку М. М. Єфімова, у кримінальних провадженнях за фактами хуліганства відшукавню підлягають об'єкти, які: а) доводять факт учинення хуліганства (предмети, що належали потерпілим, розірваний і забруднений кров'ю одяг потерпілого, зброя або предмети, якими були заподіяні тілесні ушкодження тощо); б) свідчать про постійний характер антисуспільної поведінки хулігана: наявність вогнепальної чи холодної зброї або предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень; в) свідчать про те, що особи, які вчинили хуліганство, причетні й до інших злочинів; г) розкривають характер взаємовідносин хулігана з потерпілим або свідком [54, с. 154].

До об'єктів, що підлягають відшукавню у справах про незаконне поводження з метальною холодною зброєю належать: 1) метальна холодна зброя, її окремі частини, макети, муляжі, заготовки та напівфабрикати метальної холодної зброї; 2) предмети, що містять сліди злочинних дій та особи злочинця; 3) предмети, що містять сліди застосування метальної холодної зброї; 4) снаряди до механічної метальної холодної зброї; 5) інструменти та матеріали, що використовують для виготовлення метальної холодної зброї, її частин та деталей; 6) предмети, в яких зберігалась метальна холодна зброя та снаряди до неї.

Поряд із цим, одним із елементів організаційно-підготовчих заходів виступає визначення кола учасників.

Коло учасників обшуку визначає слідчий (прокурор), або за його письмовим дорученням співробітники оперативних підрозділів (ч. 2 ст. 36, ч. 2 ст. 40, ст. 41 КПК України). Залежно від виконуваної ролі учасники обшуку поділяються на осіб, які проводять обшук, та осіб, присутніх під час його проведення. До першої групи належать: слідчий (прокурор) у провадженні якого перебуває кримінальне

провадження; спеціалісти, яких запрошують для отримання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань; співробітники оперативних й інших підрозділів поліції, у тому числі дільничні, на яких можуть бути покладені допоміжні дії (охорона місця обшуку, розкопування, обстеження окремих ділянок місцевості та предметів). Участь спеціаліста-криміналіста та іншої обізнаної особи забезпечує ефективність обшуку в тих випадках, коли є необхідність застосування спеціальних знань. До осіб, які обов'язково мають бути присутніми під час обшуку, згідно з ч. 3, ч. 7 ст. 223, ст. 236 КПК України, належать поняті (не менше двох). Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, зацікавлені у результатах кримінального провадження. Обшук проводиться в присутності осіб, права та законні інтереси яких можуть бути обмежені або порушені (особа у володінні якої перебуває обшукуване приміщення чи інше володіння, членів її сім'ї, співмешканців тощо). Для участі в проведенні обшуку може бути запрошено потерпілого, підозрюваного, захисника, представника та інших учасників кримінального провадження. Підозрюваний має право особисто брати участь у проведенні обшуку та вимагати залучення захисника (ч. 3 ст. 42, ч. 2 ст. 46 КПК України). Обшук у приміщеннях, що їх займають підприємства, установи й організації, проводиться в присутності їх представників. Для надання допомоги під час проникнення до об'єкта обшуку, його охорони з метою запобігання знищенню та вивезенню відшукуваних об'єктів, попередження небажаного витоку інформації про обшук та недопущення подання сигналів зацікавленим особам до проведення обшуку можуть залучати не тільки співробітники органів внутрішніх справ, а й представників громадськості [131; 212, с. 60–61; 120, с. 351].

Важливим елементом організації обшуку є підготовка технічних засобів. Істотну допомогу в цьому надає спеціальний комплекс науково-технічних засобів для слідчого – слідча валіза, а для експерта-криміналіста – криміналістична валіза. До науково-технічних засобів, які можуть знадобитися при проведенні СРД,

належать: освітлювальні прилади, вимірювальні засоби, інструменти для розкопування і відкриття сховищ, пакувальні матеріали, інші пристосування для роботи із слідами і фіксації результатів обшуку, а також спеціальні пошукові засоби (щупи, багри, кішки, магнітні шукачі, металошукачі, переносні рентгенівські апарати, спеціальні прилади для виявлення закопаних трупів тощо) [212, с. 61–62].

Оцінюючи зібрану інформацію та слідчу ситуацію, що склалася до ухвалення рішення про проведення обшуку, серед організаційно-підготовчих заходів має місце: прийняття (ухвалення) рішення про проведення обшуку; планування та визначення часу проведення обшуку; створення оптимальних умов для проведення СРД; вирішення питання про застосування службової собаки; визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку; розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у разі виникнення непередбачуваних ситуацій або ускладнень; забезпечення безпеки учасників СРД; складання плану проведення обшуку; проведення інструктивної наради (інструктаж) серед усіх учасників СРД [255, с. 339].

На попередньому етапі обшуку здійснюють: непомітне прибуття пошукової групи; попереднє обстеження прилеглої до місця обшуку території; виставлення постів (групи-перехвату для недопущення втечі будь-якої особи чи залишення місця обшуку до його закінчення); супроводження представника громадськості чи житлово-експлуатаційної контори для оперативного проникнення на місце обшуку; додержання заходів безпеки; застосування технічних засобів аудіо- та відеофіксації, проникнення на місце обшуку та його оперативне обстеження (з метою встановлення кількості присутніх, недопущення втечі, опору, знищення речових доказів тощо); пред'явлення службового посвідчення; ознайомлення обшукуваного з ухвалою слідчого судді; пропонування добровільної видачі розшукуваних об'єктів; обшук присутніх осіб [32, с. 201].

Важливу роль у проведенні ефективного обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним

поводженням з нею, відіграють непомітність та раптовість. Це обумовлено тим, що зволікання у проведенні обшуку може призвести до знищення речових доказів, а також до збройного опору, адже здебільшого злочини, що пов'язані із застосуванням будь-якого виду зброї, характеризуються вираженою конфліктністю. Підвищена конфліктність є своєрідною особливістю особистого обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поведінням з нею. Вона може виражатись у фізичному або збройному опорі, погрозах або інших формах поведінки.

Для подолання таких проявів має бути присутнім спеціаліст-психолог або штатний психолог, завданням якого є: оцінка рівня конфліктності обшуку та вплив на ситуацію в разі звернення уповноваженого працівника; спостереження за обшукуванням (затриманим) та іншими присутніми особами; консультування слідчого та, за наявності, керівника, відповідального за проведення СРД [32, с. 201–202].

Проведення обшуку може характеризуватися як конфліктною, так і безконфліктною ситуацією, хоча і конфліктність і безконфліктність СРД є її загальними характеристиками, які не дозволяють заздалегідь обрати потрібну тактику, ті чи інші тактичні прийоми, їх системи [48, с. 106]. Відповідно, останнім часом конфліктність ситуації під час проведення обшуку пов'язана із залученням захисника до проведення цієї СРД згідно з положенням ч. 1 ст. 236 КПК. Це відбувається тому, що особа, житло якої обшукується, незалежно від того є вона у процесуальному статусі підозрюваного чи свідка, вимагає забезпечення їй права на захист. Це потребує зупинення розпочатої СРД. У такій ситуації, враховуючи інтереси слідства, видається доцільним не зупиняти розпочату СРД, а вжити заходів для забезпечення присутності захисника. Специфічність і складність положення ч. 1 ст. 236 КПК полягає у його подвійній взаємовиключній правовій природі: примусовість СРД та принцип забезпечення права на захист. На сьогодні мають місце випадки, коли присутні під час обшуку захисники відмовляються виконувати законні вимоги слідчого, мотивуючи це тим, що вони здійснюють реалізацію їхнього обов'язку шляхом надання правових консультацій особі, яка їх

запросила, через це вони здійснюють телефонні дзвінки, оглядають вилучені слідчим, прокурором речові докази тощо. Як наслідок суперечливого за призначенням положення ч. 1 ст. 236 КПК знижується, а в деяких випадках не досягається, не лише мета обшуку, а й відбувається недотримання права на захист, штучне створення умов для протистояння сторін захисту й обвинувачення, що не сприяє встановленню дійсних обставин кримінального правопорушення [91, с. 123].

Під час обшуку у кримінальних провадженнях про застосування металльної холодної зброї здійснюють пошук предметів, які можуть зберігати у спеціальних схованках або інших недоступних місцях. При цьому залучений спеціаліст: 1) аналізує ознаки предмета пошуку; 2) зіставляє предмет пошуку з різними об'єктами місця обшуку; 3) орієнтується на професійні або інші навички обшукуваного, визначаючи місця приховування; 4) використовує можливості типових аналогів; 5) аналізує окремі ділянки приміщення, меблів з метою встановлення демаскувальних ознак; 6) зіставляє однакові предмети між собою [155, с. 138–140].

Під час проведення обшуку особливу увагу необхідно звертати на пошук схованок, де підозрюваний може зберігати об'єкти пошуку і які можуть мати значення для справи. Рекомендується обійти та оглянути всі приміщення, що підлягають обшуку, з метою встановлення приблизного обсягу пошукових дій, висунення пошукових версій, вирізнення найвірогідніших місць зберігання об'єктів чи облаштування схованки. На оглядовій стадії слідчий з'ясовує, які приміщення належать особисто обшукуваному і членам його сім'ї, чи наявні ключі від дверей. На цій стадії встановлюють зв'язки між характером об'єкта пошуку і можливостями його приховування в конкретних умовах. У такому разі частина предметів обґрунтовано може бути вилучена з пошуку [213, с. 82]. Під час обшуку спеціально виготовлених схованок, окремо розташованих гаражів, тунелів, офісів, складських приміщень, сараїв слід враховувати те, що нерідко злочинці встановлюють вибухові або іншого роду пастки. У зв'язку з цим

важливим елементом підготовки до проведення обшуку є необхідність забезпечення безпеки учасників цієї СРД [69, с. 189–190].

Під час пошукових дій слідчий, прокурор не повинен ігнорувати різні негативні обставини, а також сліди, що засвідчують можливість знаходження в певному місці замаскованої схованки (ділянка з поживклою травою на тлі загальної зеленої маси, свіжоскопана грядка на присадибній ділянці, частина стіни з новими шпалерами, блискучі цвяхи в одній із дошок підлоги тощо). Зазначене має насторожити слідчого й бути підставою для ретельного обстеження такого об'єкта або ділянки місцевості. На місце знаходження схованки, переховування трупа або його частин в окремих випадках може вказати поведінка домашніх тварин, птахів. Для перевірки виниклих підозр слідчий, або за його дорученням спеціаліст, може прозондувати щупом або іншим тонким предметом м'які меблі, постіль, ділянки ґрунту тощо. У тих випадках, коли цього виявляється недостатньо, застосовують такі засоби криміналістичної техніки, як трупо- і металошукачі, портативні рентгенівські установки, інші пошукові прилади. За необхідності частину перепони, за якою може знаходитися тайник, руйнують, а побутову техніку розбирають на частини. Якщо під час здійснення пошукових дій власник приміщення з будь-якої причини відмовляється відчинити замкнене сховище, слідчому, прокурору законом надано право самому відчинити його, уникаючи надмірних пошкоджень замків, дверей та інших предметів. Спосіб, застосований слідчим для відчинення замкненого сховища, має бути відображений у протоколі обшуку [157, с. 105].

Варто пам'ятати, що нерідко об'єкти пошуку можуть бути захованими у транспортних засобах, якими могли здійснювати переміщення злочинці (автомобілі, залізничні вагони, водні судна тощо).

Транспортні засоби, порівняно з іншими об'єктами, в яких може проводитись обшук, мають низку відмінностей, зокрема: застосовуються для перевезення вантажів та пасажирів; складаються з каркасу та обшивки; більшість часу перебувають у дорозі; є джерелами підвищеної небезпеки; проведення

обшуку транспортних засобів нерідко пов'язано з їх зупинкою і затриманням, включенням та виключенням двигунів, агрегатів та іншими подібними діями, що можуть вплинути на графік руху та вжиття заходів щодо техніки безпеки; на транспортному засобі перебувають як працівники транспорту, так і пасажери, і правовий статус їх є різним [35, с. 83].

Обшук автомобілів доцільно проводити за окремими «вузлами» у такій послідовності: 1) передня частина – бампер, номерний знак, радіатор, фари, підфарники, капот, крила, передні колеса, лобове скло, склоочисники, передні бічні стійки кузова або кабіни; 2) задня частина – кришка багажника, її замок, задні фари, номерний знак, бампер, багажне відділення і його вміст; 3) верхня частина – дах автомобіля та вентиляційний люк; 4) бічні сторони – передні та задні двері, ручки та замки зовні, бічне скло й ущільнювачі, дзеркала заднього виду, брызговики і підніжка; 5) салон – дверцята, сидіння та чохли на них [112; 174, с. 144].

За необхідності проведення обшуку на річкових чи морських суднах слід це здійснювати в окремих приміщеннях – купе, каютах, рубках, камбузах, буфетах тощо (як пасажирських так і службових). Аналогічна процедура застосовується під час обшуку залізничних вагонів, з обов'язковим обстеженням санвузлів, багажних відділень, систем опалення, вентиляції та інших місць, де можливо приховати об'єкти пошуку.

Тактика проведення обшуку є загальновідомою та всебічно висвітленою у наукових працях. Звернемо увагу на найбільш ефективні тактичні прийоми проведення обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поводженням з нею.

Узагальнення наукових джерел, вивчення слідчої практики та результатів опитування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України дозволяють прийти висновку, що найбільш ефективними тактичними прийомами є: залучення обшукуваного та інших осіб до проведення обшуку (93%), словесна розвідка (86%), спостереження за поведінкою обшукуваного й інших присутніх осіб (86%), відволікаючі прийоми (79%), видалення присутніх з місця проведення обшуку (65%), пред'явлення обшукуваному виявленого предмета (89%),

застосування науково-технічних засобів (98%), порівняння однорідних об'єктів (80%) [додаток В].

Залучення обшукуваного й інших осіб до проведення обшуку здійснюють з метою покладання на них технічної допомоги в пошуковій діяльності. Слідчий може спонукати злочинця до співпраці, пропонуючи відкривати шухляди, шафу, переносити білизну, водночас спостерігаючи за його психофізичними реакціями. Участь свідків, потерпілих дозволяє запобігти вилученню об'єктів, які не мають відношення до кримінального провадження. Своєю поведінкою та реакцією на певні речі вони акцентують увагу слідчого на більш детальному огляді виявленого [32, с. 202–203]. Зазначений тактичний прийом також є ефективним методом усунення конфліктних ситуацій та подолання відмови обшукуваного у здійсненні необхідних дій.

Часто напрямок пошуку може вказувати поведінка обшукуваного або членів його родини. Так, демонстративне прагнення обшукуваного догодити слідчому, нав'язливі пропозиції оглянути інші предмети й приміщення, наполегливі запевнення в тому, що цей об'єкт через певні причини не може бути схованкою, мають насторожити слідчого. На місця приховання шуканих предметів у низці випадків може вказувати мимовільна реакція обшуканого на дії слідчого, інших учасників обшуку. Зміна тембру голосу, кольору обличчя, тремтіння рук та інші реакції, які засвідчують високий ступінь його нервового напруження, і виникають під час здійснення пошуків в певному напрямку або обстеження конкретних об'єктів, є своєрідними сигналами про наближення слідчого до схованки [157, с. 106].

У таких випадках варто застосовувати такі тактичні прийоми, як спостереження за поведінкою обшукуваного і інших присутніх осіб і словесна розвідка. Спостереження за поведінкою обшукуваного й інших присутніх осіб дозволяє слідчому виявити можливі місця приховування об'єктів пошуку або інших предметів, які мають значення для розслідування. Варто враховувати, що такий тактичний прийом необхідно застосовувати приховано, одразу після прибуття на місце проведення обшуку. Словесна розвідка виступає тактичним

прийомом оптимізації пошукових дій і полягає у бесіді слідчого з обшукуваним, в процесі якої перший з'ясовує обставини, що становлять інтерес. Часто застосування словесної розвідки призводить до добровільної видачі обшукуваним потрібних предметів.

Для забезпечення ефективного застосування прийому словесної розвідки перед спілкуванням з обшукуваним необхідно скласти його психологічний портрет, оскільки в одній і тій же ситуації поведінка людей може бути різною – одні мимоволі будуть проявляти зовні свій психологічний стан, інші ж можуть «взяти себе в руки» і приховати його [171, с. 89]. Задля підвищення результативності обшуку спостереження за поведінкою обшукуваного й інших присутніх осіб і словесну розвідку можуть застосовувати у поєднанні.

Відволікаючи прийоми застосовують шляхом зміни послідовності обшуку, проведення вибіркового обстеження, умисного затримання уваги на другорядних об'єктах у випадках коли недоцільно розкривати злочинцям свою поінформованість та її джерела [256, с. 122].

Видалення деяких присутніх з місця проведення обшуку спрямоване на зниження кількості учасників СРД шляхом видалення зайвих осіб з місця проведення обшуку, знижуючи рівень конфліктності та напруги. Крім того, доцільність цього прийому пов'язана з використанням необізнаності певних осіб про результати обшуку під час проведення допитів або одночасних допитів декількох осіб [32, с. 202].

Пред'явлення обшукуваному виявленого предмета полягає у демонстрації окремих об'єктів обшуку (навіть малозначущих) з метою визначення відношення обшукуваного до виявленого та визначення подальшого напрямку пошуку [139, с. 127]. Необхідно зазначити, що для ефективного застосування прийому пред'явлення предмета має бути несподіваним (раптовим).

Застосування зазначеного тактичного прийому дозволяє створити в обшукуваного враження, що пошуковій групі відомі усі об'єкти, які підлягають відшукуванню, та місця їх знаходження. Тому обшукуваний може добровільно

назвати місця, де приховані інші речові докази й об'єкти, що мають доказове значення [258, с. 158].

Активне застосування науково-технічних засобів сприяє формуванню в обшукуваного переконання, що за їх допомоги приховані предмети будуть неодмінно знайдені та спонукає до сумнівів щодо необхідності подальшого їх приховування і добровільної видачі об'єктів пошуку, а також спрямоване на підвищення результативності пошукової діяльності.

Тактичний прийом порівняння однорідних об'єктів є наступальним і дозволяє встановити найбільш вірогідні місця можливого зберігання і виключити ті з них, в яких не може бути сховано предмет пошуку (за розмірами, особливостями будови, можливістю руйнування тощо) [265, с. 262] та полягає у тому, що слідчий співставляє об'єкти за розміром, зовнішнім виглядом, вагою, кольором та іншими ознаками [4, с. 128], що дозволяє характеризувати їх як розшукувані.

Перелічені тактичні прийоми є дієвим засобом пошуку необхідних об'єктів. Однак, варто зауважити, що зазначені прийоми не є вичерпними – залежно від кожної конкретної слідчої ситуації здійснюють вибір найоптимальніших та найефективніших тактичних прийомів для досягнення мети обшуку. Для проведення цілеспрямованого пошуку об'єктів тактичні прийоми можуть поєднувати у тактичні комбінації.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що обшук під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, є невідкладною та результативною СРД. Ефективного та якісного проведення обшуку досягають завдяки організаційно-підготовчому та тактичному забезпеченню, а також правильності та своєчасності виконання своїх обов'язків усіма учасниками зазначеної СРД.

2.3. Участь спеціаліста в проведенні допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї

Допит є слідчою дією, процесуальним засобом одержання і перевірки доказів, на підставі яких встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню. Допит як процесуальна діяльність є формою реалізації тактичних, психологічних та інших прийомів і засобів розслідування для отримання, дослідження, фіксування й перевірки показань особи, яку допитують, щодо розслідуваної події. Процес проведення допиту регулює кримінальне процесуальне законодавство, із цієї проблематики розроблено науково обґрунтовані та практично закріплені рекомендації. Їх реалізують за допомогою відповідної програми, тобто методики допиту, у якій організаційна роль слідчого полягає в умінні керувати тактикою спілкування, використовуючи прийоми законного впливу на особу, яку допитують. Отже, допит передбачає спілкування слідчого з особою, яку допитують, під час якого на підставі встановленого психологічного контакту шляхом застосування тактичних прийомів керівного впливу досягають основної мети – отримання повних і достовірних свідчень [86, с. 317].

Законодавством визначено, що допит – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ч. 1 ст. 224 КПК України). Відомості, які надаються допитуваною особою в усній чи письмовій формі під час допиту щодо відомих їй обставин у кримінальному провадженні, які мають значення для цього кримінального провадження, називають показаннями (ч. 1 ст. 95 КПК України) [131]. В. П. Бахін і В. К. Весельський відзначають, що допит є слідчою дією, якій відводиться близько 85 % усієї діяльності слідчого під час розслідування [11, с. 4].

У процесі розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, показання підозрюваних та інших осіб є одним із основних джерел доказів і мають вагоме значення у визначенні подальшого напрямку розслідування.

Криміналістичне значення показань цих суб'єктів кримінальних процесуальних відносин полягає у тому, що вони: 1) є основою для обвинувальної версії, а також головними джерелами під час складання формулювання підозри; 2) дають цілісне уявлення про вчинений злочин, тоді як інші докази містять окремі фрагменти вчиненого протиправного діяння [77, с. 174].

Предметом допиту є обставини, які слідчий має намір з'ясувати шляхом допиту (це можуть бути будь-які обставини, що мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні). До їх переліку належать обставини, пов'язані з відповідною подією, часом і місцем учинення злочину, причетністю особи до незаконних дій з обладнанням, яке використовувалось для виготовлення метальної холодної зброї, або вчинення інших злочинів, пов'язаних з обігом цієї зброї. Предмет допиту підозрюваного залежить від того, якою інформацією він може володіти [264, с. 53].

З метою посилення практичних можливостей слідчого, прокурора стосовно отримання інформації, яка має доказове значення для розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, до проведення допиту залучають спеціалістів.

В. О. Яремчук зазначає, що залучення спеціаліста до проведення допиту може допомогти слідчому в: 1) установленні психологічного контакту; 2) реалізації окремих тактичних прийомів (постановці запитань, пред'явленні доказів); 3) формулюванні запитань щодо інформації, яка його цікавить; 4) роз'ясненні суті відповідей допитуваного [279, с. 41]. На думку М. П. Яблокова, багато важливих слідів, речових доказів, обставин, що мають значення для розслідування злочину і для профілактичної роботи, виявляють у тих випадках, коли спеціаліст бере особисту участь у слідчій дії [275, с. 212].

У цьому контексті Б. В. Романюк зазначає, що спеціалісти своїми спеціальними знаннями, уміннями та навичками допомагають слідчому в

проведенні допитів, зокрема: консультують під час підготовки до проведення допиту; допомагають встановити психологічний контакт з допитуваним, обрати засоби психологічного впливу на допитуваного; сприяють точнішому та повнішому розумінню допитуваного, передусім фахівців, які використовують у розмові спеціальні професійні терміни; встановлюють рівень обізнаності допитуваного щодо питань, які вимагають спеціальних знань; методично правильно спрямовують допит з дозволу слідчого, формулюючи питання допитуваному; допомагають правильно усвідомити певні відомості про обставини злочину; на фаховому рівні з'ясовують спеціальні питання щодо виникнення та перебігу події злочину, причин та умов, що йому сприяли; надають допомогу в опрацюванні спеціальних правил, нормативних документів, що стосуються регулятивної діяльності, пов'язаної з учиненням правопорушенням у певній галузі; пояснюють (одночасно й допитуваному) незрозумілі терміни та положення нормативних документів, проведених експертиз; встановлюють обставини, способи та мотиви злочинних дій; фіксують пред'явлені допитуваним документи або предмети, що мають значення для справи; фіксують процес проведення допиту; складають зі слів допитуваного складний план (схему), фоторобот; допомагають правильно використовувати спеціальну термінологію [217, с. 237–238].

Необхідність залучення спеціаліста до підготовки та проведення допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, обумовлена тим, що використання ним спеціальних знань надає можливість виключити ряд недоліків, зокрема: 1) нехтування слідчим підготовкою до проведення допиту (70 %); 2) некваліфіковане формулювання запитань, що потребують спеціальних знань у галузі зброезнавства (якщо питання стосуються метальної холодної зброї) і трасології (якщо питання стосуються слідів застосування метальної холодної зброї) (79 %); 3) самостійне застосування слідчим науково-технічних засобів під час проведення допиту (86 %); 4) необізнаність слідчого у спеціальній зброезнавчій термінології, з приводу якої необхідно поставити запитання, або яку може використовувати допитуваний (56 %); 5) недостатнє володіння слідчим положеннями законодавчих актів,

відомчих наказів та інструкцій, інших документів, які регулюють порядок виготовлення, ремонту, носіння та збуту метальної холодної зброї (37 %); 6) обрання неправильної тактики проведення допиту (41 %) [додаток В].

Важливе місце в тактиці допиту займають організаційно-підготовчі заходи до його проведення. Своєчасна, ретельна і всебічна підготовка допиту під час розслідування злочинів, учинених із застосуванням метальної холодної зброї, є необхідною умовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань у кримінальному провадженні. Це суттєво сприяє досягненню тактичної мети СРД. Відсутність планування призводить до поверховості та безрезультатності його проведення [146, с. 139].

Деякі автори вважають, що підготовка до допиту має містити такі підготовчі заходи: збирання вихідних даних, що стосуються предмета допиту; визначення кола осіб, які підлягають допиту; підготовка місця допиту; запрошення до участі у СРД третіх осіб; визначення науково-технічного забезпечення допиту; вивчення особи допитуваного; встановлення способу виклику на допит і черговості його проведення; складання плану проведення допиту [110, с. 99].

На думку С. С. Чернявського та С. Ю. Якушина організаційно-підготовчими заходами проведення допиту є вивчення матеріалів кримінального провадження, підготовка спеціальних запитань, вивчення особи допитуваного, складання плану проведення допиту [277, с. 80; 260, с. 532].

Підготовка до проведення допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, повинна містити такі організаційно-підготовчі заходи: вивчення матеріалів кримінального провадження; визначення предмета допиту; визначення кола осіб, які підлягають допиту; вивчення особи допитуваного; визначення часу, місця і послідовності проведення допитів; визначення речових доказів, які підлягають пред'явленню допитуваному; визначення тактичних прийомів допиту; планування допиту; підготовка науково-технічних заходів; забезпечення безпеки учасників допиту.

Своєчасність залучення спеціаліста є запорукою ефективного проведення допиту, тому слід залучати спеціаліста ще на етапі його підготовки. Здійснення неналежної підготовки, або її відсутність, призводить до отримання від допитуваного неповної або недостовірної інформації, що в свою чергу зумовлює необхідність проведення повторного допиту. Такі недоліки в організації допиту можуть стати причиною протидії розслідуванню з боку допитуваного.

На етапі підготовки до допиту участь спеціаліста передбачає:

1. Попереднє вивчення матеріалів кримінального провадження (показання інших осіб, вилучена метална холодна зброя та сліди її застосування, інші сліди, вилучені з місця події, висновки експертиз тощо).

Попереднє вивчення матеріалів кримінального провадження спеціалістом спільно зі слідчим є необхідною передумовою успішного проведення допиту. Аналізу підлягають дані, які містяться як у протоколах СРД, так і в інших матеріалах провадження. Це дозволяє виявити існуючі прогалини, розбіжності й суперечності між учасниками процесу та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення. Вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє встановити коло осіб, які підлягають допиту, визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному, обрати низку тактичних прийомів (комбінацій), які будуть використані під час допиту підозрюваних [146, с. 139].

2. Надання слідчому консультацій щодо основних понять зброєзнавства. Спеціаліст орієнтує слідчого щодо ключових понять і термінів (загальних та спеціальних), які стосуються або можуть стосуватися предмета допиту й будуть використані під час його проведення як допитуваними особами, так і слідчим. Це надасть можливість, по-перше, правильно, грамотно вести допит, а по-друге, сприятиме формуванню у допитуваного переконання в обізнаності слідчого стосовно обставин події, що знижує ймовірність зловживань з боку допитуваного з метою введення слідства в оману або маніпулювання фактами і даними. Спеціаліст також може підібрати слідчому спеціальну літературу, вивчення якої може бути корисним, або запропонувати залучити до проведення допиту інших спеціалістів, якщо вбачає в цьому потребу [242, с. 331].

3. Аналіз та роз'яснення слідчому основних положень окремих нормативно-правових актів, які регулюють порядок поводження з метальною холодною зброєю. Спеціаліст допомагає слідчому визначити коло документів, зміст яких може становити інтерес для кримінального провадження. У випадках розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поводженням з такою зброєю, аналізу підлягають положення законодавчих актів, відомчих наказів та інструкцій, інших документів, які регулюють порядок виготовлення, ремонту, носіння та збуту метальної холодної зброї, порядок притягнення до відповідальності осіб за вчинення таких дій.

Завдання спеціаліста – визначити для кожної категорії допитуваних спеціальний (індивідуальний) перелік документів, які відображають обставини, що мають значення для кримінального провадження, і надати допомогу слідчому під час аналітичної роботи з такими документами [242, с. 332].

4. Надання допомоги у формулюванні запитань, які потребують спеціальних знань в галузі зброезнавства, визначення їх послідовності. Спеціаліст може надати допомогу у визначенні змісту та характеру запитань залежно від особи допитуваного (підозрюваний, свідок, потерпілий) та їх послідовності, а також залежно від того, за яким фактом здійснюється провадження (застосування метальної холодної зброї або порушення правил поводження з такою зброєю).

Наприклад, під час допиту підозрюваного у виготовленні метальної холодної зброї необхідно з'ясувати мету виготовлення та напрями реалізації, хто був ініціатором виготовлення зброї, обставини придбання та доставки обладнання і сировини для виготовлення, спосіб виготовлення, причетність інших осіб до вчинення злочину в сфері обігу зброї тощо. У випадку застосування метальної холодної зброї спеціаліст може спростувати неправдиві показання підозрюваного або інших осіб на основі володіння спеціальними знаннями щодо принципу дії окремих зразків метальної холодної зброї та механізму слідоутворення в результаті дії такої зброї.

5. Надання допомоги у визначенні доцільності пред'явлення допитуваному речових доказів та інших матеріалів, а також визначення їх обсягу. До речових

доказів можна віднести предмети, які були знаряддям учинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті злочинним шляхом, і усі інші предмети, які можуть бути засобами для розкриття злочину і виявлення винних. До інших матеріалів, які пред'являють допитуваному, можна віднести документи, висновки експертиз [256, с. 150].

Докази, які планують пред'явити під час допиту, попередньо слід ретельно перевірити на предмет їх достовірності та обґрунтованості. Використання речових та письмових доказів може відбуватись у таких формах: згадування про наявні докази в ході допиту; перераховування доказів з вказівкою на джерела їх походження; оголошення показань інших осіб, висновків експертиз, протоколів інших СРД; демонстрація матеріалізованої інформації з підкресленням ознак об'єктів; надання можливості допитуваному особисто ознайомитись із представленими доказами (оглянути, прочитати) з одночасним спостереженням за невербальними проявами допитуваного; роздільне пред'явлення одиничних доказів, пред'явлення комплексу взаємопов'язаних доказів чи всієї наявної у слідчого сукупності доказів; використання науково-технічних засобів з метою акцентуації уваги на особливостях доказів, що пред'являються [212, с. 42].

6. Надання консультацій щодо обрання тактичних прийомів проведення допиту.

7. Підготовку науково-технічних засобів фіксації перебігу та результатів допиту.

Відповідно до ч. 2 ст. 104 КПК України, якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань можна не вносити до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі в протоколі зазначають, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього [131]. У таких випадках для застосування науково-технічних засобів доцільно залучати спеціаліста.

Застосування відеозапису під час проведення допиту чи інших СРД дозволяє у повному обсязі зафіксувати вербальну та невербальну інформацію, що утворюється в ході її проведення. Крім того, це: справляє дисциплінуюче

враження на допитуваних, особливо в ситуації відмови від давання показань, грубої поведінки допитуваного, провокації ним відкритого конфлікту, висловлювання погроз чи образ на адресу слідчого чи інших учасників СРД; сприяє визначенню ступеню впевненості допитуваного у своїх показаннях; дозволяє перевірити фактичний бік СРД та дотримання слідчим вимог закону під час її проведення; виключає в подальшому відмову допитуваного від своїх показань; надає слідчому додатковий доказ, який можна пред'явити іншим учасникам кримінального процесу з метою їх викриття, зміни конфліктної ситуації на безконфліктну; дає слідчому можливість експертного дослідження аудіо- чи відеозапису ходу допиту [172, с. 106–107].

Важлива роль спеціаліста під час допиту в режимі відеоконференції. У разі залучення декількох (групи) спеціалістів, одні з них допомагають слідчому в користуванні комп'ютерною технікою, а інші фіксують перебіг допиту з використанням відеозйомки. З боку допитуваної особи, яка перебуває поза місцем проведення допиту, спеціалісти також допомагають в організації допиту в режимі відеоконференції. За участю спеціалістів у проведенні допиту в протоколі слід зазначити, які дії вони здійснювали. За необхідності спеціалісти мають право вносити доповнення чи робити зауваження [278, с. 68].

8. Надання допомоги у складанні плану проведення допиту. Планування допиту є заключним етапом його підготовки. План є динамічною системою, тому під час допиту він суттєво корегується, окремі положення замінюються, уточнюються чи доповнюються. План носить орієнтовний і динамічний характер, оскільки у ньому неможливо передбачити усі особливості допиту, тому він повинен визначати лише головні моменти: час та місце допиту, його учасників, спосіб виклику допитуваного, технічні засоби фіксації, використання доказів, перелік питань, тактичні прийоми тощо. [257, с. 119].

9. Вирішення інших задач, що виникають залежно від ситуації. Окрім типових питань, які допоможуть з'ясувати обставини вчинення злочину, на етапі проведення допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням

метальної холодної зброї, залежно від обставин провадження з'ясуванню підлягають такі питання:

1. Під час допиту особи, затриманої з метальною холодною зброєю, або у якої в результаті проведення інших СРД виявлено таку зброю:

- джерело отримання метальної холодної зброї (де, коли і у кого була придбана);

- мета придбання метальної холодної зброї;

- що відомо про виготовлення метальної холодної зброї;

- наявність у допитуваного іншої зброї будь-якого виду;

- чи застосовував допитуваний зазначену металюну холодну зброю, якщо так, то за яких обставин;

- чи була металюна холодна зброя переданою у користування іншим особам, якщо так, то за яких обставин та умов;

- що відомо про використання цієї особою переданої зброї;

- чи піддавалася металюна холодна зброя переробці, якщо так, то якій саме;

- чи перебувалися на зброї номери, хто саме це робив, з якою метою [148, с. 263–264].

2. Під час допиту особи, яку було затримано за фактом виготовлення метальної холодної зброї, крім перелічених питань, необхідно з'ясувати:

- мету виготовлення метальної холодної зброї;

- джерело отримання устаткування та інструментів для виготовлення метальної холодної зброї;

- джерело отримання комплектуючих та сировини для виготовлення метальної холодної зброї;

- чи причетні до виготовлення метальної холодної зброї інші особи;

- кількість виготовленої метальної холодної зброї;

- напрям та спосіб збуту виготовленої метальної холодної зброї.

У слідчого можуть виникнути проблеми з тактично правильним формулюванням питань, тому що під час розслідування злочинів такої категорії допитуваний може дезорієнтувати слідчого з деяких спеціальних питань,

використовуючи спеціальну термінологію, певні документи, нотатки, записи. У разі присутності спеціаліста під час допиту такі проблеми вирішуються дуже швидко. Якість участі спеціаліста в допиті полягає у тому, наскільки швидко він зможе прокоментувати та перевірити показання допитуваного, в результаті чого слідчий може змінювати тактику проведення СРД, змінювати або ставити додаткові питання. Як результат, допитуваний дає більш точні показання, розуміючи, що вони можуть бути образу перевірені. Таким чином, участь спеціаліста дає можливість уникнути неправдивих показань [61, с. 455; 273, с. 217–220].

Однак, варто зауважити, що коло питань, які підлягають з'ясуванню під час допиту підозрюваного, визначаються конкретною слідчою ситуацією, що склалася на початковому етапі розслідування [264, с. 102–103].

Допит не має розглядатись тільки як процес отримання від допитуваного інформації про відомі йому обставини, що входять до предмета доказування в кримінальному провадженні. Для розуміння сутності тактики допиту необхідно виходити з того, що насамперед це психологічний контакт двох осіб – слідчого і допитуваного, процес спілкування, напружена розумова робота. Саме завдяки тактично правильній лінії поведінки слідчого під час допиту досягається його мета.

Інформація, повідомлена допитуваною особою під час допиту, має низку особливостей: процес її передачі має бути викликаний постановкою слідчим відповідних запитань; процес передачі інформації, повнота, активність її викладу, спогади, як правило, залежать від бажання носія інформації передати її слідчому в ході допиту, наявності психологічного контакту. Зміст інформації, яку отримує слідчий від допитуваного, глибший, ніж тільки словесний опис факту, події. Ця інформація передається поведінкою допитуваного, особливостями його мови, психічним станом тощо [77, с. 175].

Слід зазначити, що особливого значення набуває розробка тактики допиту підозрюваних. Тактика допиту має певну специфіку, оскільки прямо залежить від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, зокрема конфліктна або безконфліктна. Виходячи зі слідчої ситуації, що склалася між учасниками

допиту, слідчий обирає певні тактичні прийоми, які дозволяють отримати правдиві показання щодо події злочину [236, с. 185].

Під час допиту переважно виникають три типові ситуації: 1) відмова допитуваного давати показання; 2) давання завідомо неправдивих показань; 3) зміна раніше наданих показань або відмова від них.

Т. П. Матюшкова зазначає, що основними тактичними завданнями у конфліктній ситуації є: подолання конфлікту з допитуваною особою; зміна конфліктного характеру допиту на безконфліктний; перехід до діалогу між тим, хто допитує, і допитуваним. З метою успішного вирішення цих завдань науковець пропонує слідчому концентрувати свою увагу не на особистості допитуваного, а на причинах і предметі конфлікту [172, с. 96].

Поряд із цим, В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова вважають, що залежно від ситуації яка виникла, необхідно обирати комплекс тактичний прийомів, спрямованих на її подолання.

У разі відмови давати показання: врахування відомостей про особистість допитуваного та звернення до його позитивних якостей; роз'яснення несприятливих наслідків відмови від дачі показань (для потерпілого – уникнення винним відповідальності, можливість повторного вчинення злочину; для свідків – можливе настання кримінальної відповідальності за відмову давати показання; для підозрюваного – неможливість заявити та підтвердити своє алібі, пом'якшити покарання щирим зізнанням тощо); встановлення й спростування конкретних причин та умов відмови від дачі показань; встановлення умов сприйняття і демонстрація їх порівняння з фактичними показаннями допитуваної особи; використання протиріч у показаннях окремих учасників процесу [212, с. 40–41].

У разі дачі завідомо неправдивих показань: загальна оцінка правдоподібності показань за змістом; перевірка відповідності окремих тверджень допитуваного між собою; співставлення показань з раніше отриманими й достовірно встановленими даними; спостереження за поведінкою та іншими невербальними

проявами допитуваного (жестами, мімікою, пантомімікою, інтонаціями, рухами тіла) [212, с. 41].

Якщо допитуваний змінює раніше надані показання: пред'явлення протоколів попередніх допитів з оголошенням раніше наданих допитуваним показань та вимаганням пояснень їх зміни; максимальна деталізація і уточнення показань допитуваного про нові обставини та причини зміни раніше наданих показань; пропонування допитуваному усунути наявні в показаннях суперечності; спростування пояснень допитуваного шляхом логічного аналізу наявних протиріч в його показаннях, повідомлених у різні періоди слідства, та протиріч між показаннями допитуваного і показаннями інших осіб, експертними висновками, протоколами інших СРД тощо; пред'явлення доказів, що спростовують нові, змінені показання допитуваної особи [212, с. 44–45].

Аналіз криміналістичної літератури дозволив прийти до висновку, що найбільш ефективними тактичними прийомами проведення допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, є: встановлення психологічного контакту; спостереження за поведінкою допитуваного; актуалізація забутого у пам'яті допитуваного; викладення показань у формі вільної розповіді; постановка запитань; пред'явлення речових доказів; створення уявлення про повну поінформованість слідчого; використання конфліктів і протиріч; застосування відеозапису. Зазначені тактичні прийоми достатньо досліджені у науковій літературі і не потребують деталізованого викладу в контексті нашого дослідження.

На думку В. П. Бахіна та В. К. Весельського вибір тактики допиту залежить від наступних факторів, що знаходяться у складній взаємодії між собою: ситуації допиту (перший, повторний, додатковий, наявність або відсутність психологічного контакту тощо); особливостей допитуваного (вік, наявність злочинного досвіду, рівень правової поінформованості), його процесуального положення і рівня зацікавленості в результатах розслідування; характеру інформації та доказів, якими володіє слідчий [42, с. 15–16].

Водночас варто зауважити, що тактичні прийоми не мають бути ізольованими один від одного. Майстерність й професіоналізм слідчого полягає у тому, щоб, використовуючи усі прийоми і засоби, правильно спланувати їх, готуючись до допиту, вміти варіювати ними під час допиту, відмовляючись від одних і переходячи до інших залежно від слідчої ситуації, яка склалася [256, с. 162].

На заключній стадії спеціаліст забезпечує правильне відображення застосованих науково-технічних засобів. Після завершення допиту спеціаліст може надати допомогу слідчому щодо аналізу отриманої інформації.

Таким чином, участь спеціалістів у проведенні допитів під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, може допомогти слідчому у виявленні і фіксації доказів, зокрема, краще, точніше і повніше зрозуміти допитуваного, який вживає в показаннях специфічну термінологію; розібратися в діючих спеціальних правилах, інструкціях та інших документах, які регулюють правила поведінки з такими об'єктами; встановити спосіб вчинення злочинних дій; попередити неправдиві показання в контексті спеціальних питань; зафіксувати за допомогою технічних засобів перебіг і результати допиту [248, с. 316].

Висновки до розділу 2

Отже, обґрунтовано, що до проведення огляду в процесі розслідування злочинів зазначеної категорії необхідно залучати спеціаліста, зокрема фахівця в галузі зброєзнавства, з метою всебічного дослідження місця події, а також попереднього дослідження виявлених об'єктів і встановлення їхніх ознак і властивостей. Визначено комплекс техніко-криміналістичних засобів, необхідних спеціалісту для забезпечення повноти проведення огляду місця події. Висвітлено особливості огляду простої та механічної метальної холодної зброї. Акцентовано увагу на тому, що сліди, виявлені під час огляду місця події та об'єктів, можна поділити на дві групи: 1) сліди застосування метальної холодної зброї

(пошкодження та тілі, одязі й предметах; сліди металізації; сліди крові, виділень і часток організму, волокон тканин на тілі й одязі потерпілого, на зброї та тілі й одязі злочинця); 2) сліди володіння, користування метальною холодною зброєю (сліди приналежності зброї конкретній особі; сліди обробки зброї; сліди пальців рук; сліди, що характеризують місце зберігання та носіння зброї).

На підставі узагальнення слідчої практики з'ясовано, що під час огляду місця події необхідно виявляти та вилучати: металну холодну зброю (97 %), частини метальної холодної зброї (88 %), макети метальної холодної зброї (23 %), біологічні сліди (57 %), засоби ремонту та переустаткування (31 %), сліди застосування метальної холодної зброї (84 %), спеціальний одяг (7 %), снаряди для механічної метальної холодної зброї (стріли, болти) (90 %). Систематизовано криміналістичні рекомендації щодо поводження з предметами та пристроями, що конструктивно схожі на металну холодну зброю, під час їх виявлення, огляду, вилучення та пакування на місці події.

Встановлено, що основною метою проведення цієї СРД під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, є виявлення, фіксація та вилучення: метальної холодної зброї (100 %); предметів, що містять сліди зберігання або застосування метальної холодної зброї (89 %); частин метальної холодної зброї та окремих її деталей (83 %); макетів метальної холодної зброї (35 %); обладнання та інструментів, які використовують для виготовлення метальної холодної зброї (68 %); об'єктів, що характеризують особу злочинця або мають відношення до його злочинної діяльності (70 %).

Визначено та проаналізовано зміст діяльності спеціаліста щодо підготовки та проведення обшуку, яка полягає у фаховому застосуванні науково-технічних і техніко-криміналістичних засобів; збиранні доказової інформації; виявленні, фіксації та вилученні об'єктів пошуку; виявленні, фіксації та вилученні інших предметів, слідів та речовин; попередньому дослідженні виявленої метальної холодної зброї та конструктивно схожих на неї предметів. Обшук, що проводять у цій категорії злочинів, у 90 % випадків передбачає виявлення прихованих об'єктів пошуку. Для цього спеціаліст оцінює ознаки об'єктів пошуку та ділянки

місцевості, приміщення, меблів тощо, зіставляє об'єкти між собою та з окремими об'єктами обшуку, користується характерними аналогами, керується специфічними навичками обшукуваного.

З'ясовано, що значний масив доказової та орієнтуючої інформації під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї, отримують з особистісних джерел. У зв'язку із цим акцентовано на важливості проведення допитів підозрюваних як тактичного процесуального засобу збирання інформації в кримінальному провадженні.

Констатовано, що для проведення допиту в зазначеній категорії злочинів можуть залучати спеціаліста, зокрема фахівця в галузі зброезнавства, з метою: надання технічної допомоги (75 %); пояснення специфічної термінології (90 %); застосування науково-технічних засобів (72 %); допомоги слідчому у формулюванні питань, які потребують знань у галузі дослідження метальної холодної зброї (89 %); пояснення окремих питань механізму утворення слідів (95 %); встановлення кола обставин, які необхідно з'ясувати (57 %); допомоги слідчому щодо конкретизації обставин провадження (31 %); забезпечення правильного відображення застосованих науково-технічних засобів (44 %); допомоги слідчому в аналізі отриманої інформації для вибору напрямів її подальшого використання (18 %).

Для виконання тактичних завдань з розслідування й досягнення мети допиту запропоновано типовий перелік питань, які ставлять з метою з'ясування обставин, що підлягають встановленню в різних ситуаціях розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї.

РОЗДІЛ 3.

МЕТАЛЬНА ХОЛОДНА ЗБРОЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

3.1. Організаційно-тактичні засади призначення експертизи металльної холодної зброї

Часи реформування правової системи в Україні, а також нестабільний характер державного та суспільного життя вимагає зосередженої уваги до забезпечення прав і свобод людини, посилення її правових гарантій та конституційних принципів. Під впливом сьогодення суттєво зростають вимоги до всіх учасників правоохоронної діяльності у сфері виконання своїх повноважень. Тенденції та динаміка сучасної злочинності, її професіоналізм та технічна оснащеність вимагають ретельного дослідження всіх інститутів кримінального судочинства. Серед них важливе місце посідає інститут судової експертизи, як ефективний засіб встановлення обставин кримінального провадження.

Питання організаційно-правового регулювання призначення експертизи неодноразово ставали предметом дослідження науковців. Результати таких досліджень містяться, зокрема у працях Т. В. Авер'янової, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. В. Бірюкова, В. І. Галагана, І. В. Гори, А. В. Іщенко, О. М. Калачової, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, В. П. Колонюка, В. В. Кощинця, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, М. В. Салтевського, А. В. Старушкевича, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус та ін.

Варто відмітити, що законодавець чітко регулює перелік процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні, зазначивши їх у ч. 2 ст. 84 КПК України – процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Як бачимо, серед цих джерел міститься висновок експерта, який являє собою докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання,

поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [131].

Відштовхуючись від того, що висновок експерта є прямим результатом проведення певного виду експертизи, доцільно звернутись до поняття судової експертизи, як важливої та ефективної процесуальної форми використання спеціальних знань. Вважаємо можливим відступити від аналізу понять судової експертизи, сформульованими вченими у різні часові періоди, адже воно визначено та закріплено на законодавчому рівні в ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII, де зазначено, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [210].

Судова експертиза є тим процесуальним інститутом, роль і значення якого у процесі розслідування цивільних, адміністративних, господарських та кримінальних проваджень важко переоцінити. Разом з тим, у суспільстві нерідко постає питання щодо надійності та об'єктивності проведених експертних досліджень та наданих висновків, які мають забезпечуватися вимогами чинних нормативно-правових актів [251, с. 35]. Згідно зі ст. 92 Конституції України визначення засад судової експертизи має здійснюватися виключно законами України [94]. На це звернено увагу і в Законі України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII, через зазначення у ст. 3 принципів судово-експертної діяльності, зокрема законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Принцип законності означає, що будь-які дослідження, засновані на використанні спеціальних знань судового експерта, навіть коли вони спираються на сучасні досягнення науки і техніки, не мають доказового значення якщо порушено процесуальні приписи призначення та проведення судової експертизи [53, с. 8].

На думку Н. І. Клименко, принцип законності – це забезпечення та захист прав і свобод громадян під час здійснення державної судово-експертної діяльності як з боку судово-експертних закладів, так і експертів, які у них працюють, а в

організаційному плані це суворе регламентація діяльності судово-експертних закладів [75, с. 70].

Принцип незалежності судово-експертної діяльності гарантується: процесуальним порядком залучення експерта, заборорою будь-кому втручатися в проведення судової експертизи, існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів досудового слідства, можливістю присутності учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення експертизи, створенням необхідних умов діяльності судового експерта тощо [95, с. 108].

Принцип об'єктивності, на думку, В. Г. Гончаренка, полягає у тому, що експерт під час проведення дослідження не пов'язаний з версією сторони, яка ініціювала призначення експертизи. Він встановлює всі обставини провадження в межах відомостей, які містять досліджувані об'єкти за допомогою спеціальних знань [53, с. 9]. Будь-яке експертне дослідження має ґрунтуватись на об'єктивних властивостях предметів, явищ і проводитись без упередження.

Принцип повноти дослідження покладає на експерта обов'язок щодо проведення дослідження в обсязі поставлених перед ним завдань з урахуванням особливостей конкретних об'єктів і технічних можливостей. З метою забезпечення повноти дослідження експерт має право вийти за межі визначених завдань в межах і порядку, передбачених законом [95, с. 108].

Проаналізувавши сутність принципів судово-експертної діяльності, закріплених у Законі України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ, можна стверджувати, що всі вони спрямовані на забезпечення прав і свобод людини шляхом неухильного дотримання правових норм.

З метою всебічного та повного дослідження правових і криміналістичних питань експертизи металльної холодної нами було розглянуто та систематизовано ряд законодавчих актів, які своїми нормами врегульовують питання призначення експертиз.

Основні засади призначення судових експертиз визначаються КПК України, ЦПК України, КАС України, ГПК України, КУпАП, Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ, іншими законодавчими

актами, відомчими нормативно-правовими документами, зокрема, Постановою КМУ від 16 листопада 1994 року № 778 «Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України», Постановою КМУ від 02 липня 2008 року № 595 «Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз», наказом Міністерства юстиції України від 02 жовтня 2008 року № 1666/5 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз», наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу МВС України», наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591 «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України» та ін.

Необхідно також відмітити, що в рамках правової допомоги щодо проведення експертизи, а також з метою співробітництва в сфері наукової роботи з основних проблем судової експертизи Україною укладено низку договорів, зокрема між Україною і Китайською Народною Республікою від 31 жовтня 1992 року; між Україною і Республікою Польща від 24 травня 1993 року; між Україною і Литовською Республікою від 07 липня 1993 року; між Україною і Республікою Молдова від 13 грудня 1993 року; між Україною і Республікою Грузія від 09 січня 1995 року; між Україною і Естонською Республікою від 15 лютого 1995 року; між Україною і Латвійською Республікою від 23 травня 1995 року; між Україною і Монголією від 27 червня 1995 року; між Україною і Канадою від 23 вересня 1996 року; між Україною та Соціалістичною Республікою В'єтнам від 06 квітня 2000 року; між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою від 13 жовтня 2003 року; між Україною та Республікою Панама від 04 листопада 2003 року; між Україною та Арабською

Республікою Єгипет від 10 жовтня 2004 року; між Україною та Ісламською Республікою Іран від 11 травня 2004 року.

Здебільшого дослідження металюної холодної зброї набуває актуальності коли з'являється необхідність встановити її стан та визначити основні властивості для перевірки вже наявних та формування нових слідчих версій, а також з метою профілактики злочинності із застосуванням зброї.

Об'єктом криміналістичного дослідження металюна холодна зброя стає у разі вирішення питання, чи є вилучений предмет металюною холодною зброєю та під час розслідування злочинів за слідами, які залишилися в результаті застосування металюної холодної зброї, і за слідами, які є безпосередньо на зброї для встановлення факту її використання конкретною особою (особами).

Для призначення та проведення експертизи металюної холодної зброї необхідна наявність двох підстав: фактичної та юридичної.

Заслуговує уваги позиція Ю. К. Орлова щодо відмежування фактичних та юридичних підстав призначення експертизи і її проведення, оскільки підстави для призначення експертизи адресують слідчому, прокурору, судді, а підстави для її проведення – експерту, тобто різним суб'єктам кримінальної процесуальної діяльності. Також автор вказує на невідповідність зазначених підстав за змістом: якщо фактичні підстави призначення судової експертизи полягають в потребі застосування спеціальних знань при вирішенні питань, що мають значення для кримінального провадження, то фактичні підстави її проведення полягають у необхідності використання спеціальних знань для вирішення конкретних питань, які поставлені перед експертом. Крім того, автор розмежовує і юридичні підстави призначення та проведення судової експертизи. У першому випадку це постанова (ухвала) суб'єкта кримінального процесу про її призначення, в іншому – матеріали кримінального провадження, якими мотивують необхідність вирішення питань, що потребують застосування спеціальних знань [170, с. 90–92].

Щодо юридичних підстав, то вони прямо визначені в ч. 1 ст. 242 КПК України – експертиза проводиться експертною установою, експертом або

експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права [131].

Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII встановлено, що підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб [210].

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України 08 жовтня 1998 року № 53/5 та Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591, підставою для проведення експертиз визначають процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження, у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню [206, 199].

Водночас постанова пленуму Вищого господарського суду України від 23 березня 2012 року № 4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» зазначає, що лише після ґрунтовного вивчення обставин провадження і доводів сторін вирішується питання щодо необхідності призначення судової експертизи [199].

Вирішення питання про призначення експертизи передбачає ряд комплексних дій, зокрема:

1. Визначення конкретної установи або експерта, якими проводитиметься експертиза.

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених законом.

До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби МВС України, Міністерства оборони України, СБУ та ДПІС України. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз [210].

Чинне законодавство чітко визначає статус суб'єкта, який проводить експертизу (ст. ст. 69, 70 КПК України, розділ 2 Закону України «Про судову експертизу»). Зокрема ч. 1 ст. 69 КПК України визначає, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [131]. Ст. 10 цього ж Закону встановлює вимоги до експерта, а саме наявність відповідної вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня не нижче спеціаліста, відповідної підготовки та кваліфікації судового експерта з певної спеціальності [210].

Отже, судовим експертом є фізична особа, яка володіє спеціальними знаннями та залучається для проведення експертизи у встановленому законом порядку. За процесуальним статусом законодавець відносить експерта до інших учасників кримінального провадження, тобто до тієї групи суб'єктів, які, не

підтримуючи ані сторону обвинувачення ані сторону захисту, сприяють незалежному та об'єктивному розслідуванню.

Варто зазначити, що експерту, як суб'єкту кримінальної процесуальної діяльності притаманний певний правовий статус, який характеризується тим, що він є самостійним учасником провадження і його діяльність чітко врегульована законодавством, він звільнений від обов'язку збирати інформацію, необхідну для проведення експертного дослідження, в межах компетенції проводить дослідження з поставлених перед ним питань, надає висновок експерта на основі проведеного дослідження, висновок експерта оцінюється слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом з точки зору належності, допустимості, достовірності за загальними правилами оцінки доказів.

Приписи вищезазначених нормативних актів також містять застереження щодо того, які особи не можуть бути судовими експертами. Зокрема, особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого, а також особи, визнані в установленому законом порядку недієздатними, а також ті, які мають не зняту або не погашену судимість, або на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта [210, 131].

Експерт є самостійним учасником кримінального провадження, специфіка участі якого визначається тим, що він в певній мірі забезпечує весь комплекс функцій органів, які здійснюють провадження по справі та інших учасників процесу. Для здійснення своєї діяльності у кримінальному провадженні, процесуальний закон наділяє експерта правами та обов'язками, які складають основу його процесуального статусу та відрізняють експерта від інших учасників провадження [50, с. 80].

Також здійснюють судово-експертну діяльність атестовані судові експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих установ з урахуванням обмежень, передбачених ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII та відповідно до Інструкції про особливості

здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 12 грудня 2011 року № 3505/5.

Обов'язковою умовою здійснення судово-експертної діяльності судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах, є наявність свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, виданого Міністерством юстиції України на підставі рішення Центральної експертно-кваліфікаційної комісії, яким надається право на проведення конкретних видів експертиз [203].

2. Визначення об'єктів, що підлягають експертному дослідженню. Важливе значення на даному етапі є знання слідчим загальних правил виявлення та вилучення об'єктів, які в подальшому підлягають дослідженню, а також правил пакування, зберігання і транспортування об'єктів експертизи. Від правильності цих дій частково залежить якісне проведення експертизи.

3. Максимально конкретне визначення питань, які мають бути роз'яснені судовим експертом, та формулювання їх у логічній послідовності. Поставлені питання мають бути чіткими, конкретними, однозначними, ґрунтуватися на попередньо з'ясованих обставинах, не дублюватися і не виходити за межі спеціальних знань експерта. Від правильності поставлених питань залежить категоричність і повнота висновку та строки проведення експертизи.

Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України 08 жовтня 1998 року № 53/5 визначають орієнтовний перелік питань, які підлягають вирішенню при проведенні експертизи холодної зброї:

- чи є предмет холодною зброєю?;
- якщо є, то до якого виду холодної зброї він належить?;
- яким способом виготовлено предмет, вилучений у підозрюваного?;
- до якого зразка належить наданий штик (кортик, шабля тощо)?;
- чи є предмет заготовкою холодної зброї? [206].

Але, на нашу думку, рекомендації не можуть передбачити всіх можливих варіантів питань, які впливають з обставин окремих проваджень. Так, на вирішення експертизи металльної холодної зброї можуть бути винесені наступні питання:

- чи є предмет металною холодною зброєю (снарядом)?
- до якого виду, типу, зразка, металльної холодної зброї (снаряда) відноситься наданий на дослідження предмет?
- чи справна надана на дослідження метална холодна зброя (снаряд)?
- якщо несправна (несправний), то які дефекти наявні, і чи впливають вони на можливість застосування цієї зброї (снаряда) за призначенням?
- яким способом виготовлений представлений на дослідження предмет?
- чи можуть бути надані на дослідження деталі частиною металльної холодної зброї?
- чи не використовували для виготовлення наданої металльної холодної зброї частини (деталі) металльної холодної зброї іншого виду, типу, зразка, моделі або предмета господарсько-побутового, спортивного, розважального призначення?
- чи можливий постріл з наданої металльної холодної зброї наданим металним снарядом?
- на якій відстані від цілі і на якому місці знаходився стрілок в момент пострілу?
- чи з наданої металльної холодної зброї був випущений наданий металний снаряд?
- чи становили раніше єдине ціле представлені на дослідження деталі металльної холодної зброї?

Слід зауважити, що кожне конкретне кримінальне провадження має свої особливості та обставини, а тому зазначений перелік питань не є повним та вичерпним, і кожний випадок вимагатиме уточнень та конкретизації.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 наділяє експерта правом редагування питань, зазначаючи наступне: «У вступній частині висновку експерта зазначається перелік питань

(дослівно у формулюванні документа про призначення експертизи (залучення експерта)), які поставлено на вирішення експертизи; якщо питання сформульовано неясно або його редакція не відповідає рекомендаціям, але зміст завдання експертові зрозумілий, то після наведення питання в редакції документа про призначення експертизи (залучення експерта) він може дати відповідні роз'яснення і викласти питання в редакції, що відповідає зазначеним рекомендаціям; якщо поставлено декілька питань, експерт має право згрупувати їх і викласти в послідовності, яка забезпечує найдоцільніший порядок дослідження; якщо деякі питання, що містяться у документі про призначення експертизи (залучення експерта), вирішувались при проведенні експертиз різних видів, – відомості (експертна установа, номер та дата висновку) про ці експертизи; якщо питання, які поставлені на вирішення експертизи, доцільно вирішувати в іншому порядку, ніж той, що визначений у документі про призначення експертизи (залучення експерта), – зазначається, у якому порядку вирішуватимуться ці питання» [206].

Але така можливість відсутня у експертів Експертної служби МВС України. Натомість Інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591 визначає, що, якщо питання сформульовано не ясно або їх редакція не відповідає науково-методичним рекомендаціям, експерт повинен порушити перед ініціатором клопотання про уточнення питань та викладення їх у іншій редакції. До отримання відповіді проведення судової експертизи призупиняється [200], що може призвести до порушення строків виконання експертизи та вплинути на процес розслідування кримінального провадження.

4. За необхідності визначення виду (підвиду) судової експертизи, до компетенції якої відноситься роз'яснення відповідних питань, а у разі, якщо визначення такого виду (підвиду) саме по собі потребує спеціальних знань, його слід віднести на розсуд експертної установи (експерта) [206].

Залежно від досліджуваного об'єкта та предмета експертизи визначають її вид. Здебільшого це здійснюють відповідно до загальної класифікації експертиз. Крім того, можуть виникати ситуації, коли обставини вимагають проведення кількох експертиз і необхідно правильно визначити послідовність їх проведення. Наприклад, при розслідуванні злочину про нанесення ушкоджень металевим ножом, спочатку призначається дактилоскопічна експертиза (для дослідження слідів пальців рук на рукоятці ножа), далі можливе проведення судово-медичної експертизи (сліди крові) та експертизи матеріалів, речовин та виробів (волокна), і останньою проводиться експертиза по встановленню приналежності предмета до металевий холодної зброї. У цьому разі встановлення приналежності до металевий холодної зброї проводиться останнім, через можливість знищення всіх наявних та значущих слідів під час дослідження.

У деяких випадках, в процесі вирішення питання про призначення експертизи у слідчого можуть виникати труднощі, пов'язані з визначенням виду дослідження. В такому разі йому рекомендовано звернутись за консультацією до спеціаліста або безпосередньо експерта, адже взаємодія слідчого з іншими суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності є вагомим інструментом проведення тактично правильного та повного дослідження в подальшому, а також ознайомитись з інформаційно-довідковою, науково-методичною літературою та нормативними актами, які регулюють здійснення судово-експертної діяльності в Україні.

5. Визначення обсягу необхідних та достатніх для експертного дослідження матеріалів. На цьому етапі необхідно визначити кількість об'єктів дослідження та з'ясувати всі вихідні дані. Вихідні дані можуть бути отримані під час обшуку (ст. 234 КПК України), огляду місцевості, приміщення, речей та документів (ст. 237 КПК України), огляду трупа (ст. 238 КПК України), слідчого експерименту (ст. 240 КПК України), освідчування особи (ст. 241 КПК України) та допиту (ст. 224 КПК України).

У разі направлення виявленої чи вилученої металевий холодної зброї за потреби направляють також протоколи огляду і схеми із зазначенням місця виявлення зброї. Зброю на дослідження направляють у тому стані, в якому вона

була виявлена, частини зброї міцно з'єднують між собою.

Пакування зброї необхідно здійснювати так, щоб захистити частини зброї від пошкоджень, дії вологи, атмосферних опадів, пилу та будь-яких інших речовин. За наявності на зброї слідів пальців рук її упаковують в картонну коробку з використанням прокладок, які розміщують з таким розрахунком, щоб сліди не були ушкоджені. Зброя має бути упакована у спеціальний пакет Експертної служби відповідного зразка без пошкоджень і опечатана.

Якщо в матеріалах провадження є відомості про особливості виявлення, вилучення, зберігання об'єкта дослідження або про інші обставини, які могли вплинути на його властивості та ознаки, про них слід зазначити в документі про призначення експертизи (залучення експерта) та надіслати засвідчені належним чином копії протоколів процесуальних дій в експертну установу (експертові) [206].

За необхідності, експерту для ознайомлення надають копії матеріалів кримінального провадження. Експерт має право знайомитися з тими матеріалами кримінального провадження, які мають відношення до предмету експертизи. Обсяг матеріалів експерт визначає самостійно. Слідчий чи суд зобов'язані надати для ознайомлення на вимогу експерта матеріали кримінального провадження, які мають відношення до предмета дослідження у тому обсязі, який визначить сам експерт. Водночас експерт не має права аналізувати матеріали провадження, збирати докази, обирати об'єкти дослідження. У цьому разі можуть виникнути сумніви щодо об'єктивності та обґрунтованості висновку експерта [50, с. 83].

6. Здійснення перевірки (огляду) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу, з погляду їх повноти та придатності для проведення експертизи, зокрема з урахуванням належного відображення ознак об'єктів і зразків. У разі невідповідності матеріалів цим критеріям необхідно вжити заходів до усунення недоліків матеріалів через витребування додаткових документів і матеріалів у сторін та інших осіб.

7. У разі необхідності забезпечення відібрання зразків.

За необхідності, крім безпосередніх об'єктів дослідження можуть надаватись зразки для порівняння. Відмінною ознакою таких об'єктів є відсутність взаємозв'язку з розслідуваною подією.

Щодо визначення природи порівняльних зразків існує не одна точка зору. Так, Р. С. Белкін вважав, що зразки для порівняльного дослідження у криміналістиці та експертних дослідженнях – це матеріальні об'єкти, які надані експерту для порівняння з ідентифікуючими чи діагностуючими об'єктами, зазвичай, речовими доказами [16, с. 137].

В. А. Жбанков визначає зразки для порівняльного дослідження як специфічну категорію об'єктів, які отримують для проведення порівняльного дослідження з метою встановлення індивідуальної чи групової тотожності об'єктів, що перевіряються, і вирішення інших питань кримінального судочинства [55, с. 4].

На думку М. В. Калініна, зразками для експертного дослідження можуть бути будь-які предмети матеріального світу, отримані в передбаченому кримінальним процесуальним законом порядку, долучені до матеріалів кримінального провадження і містять у собі доказову інформацію, яка в подальшому може бути використана для ідентифікації або встановлення родової чи групової приналежності об'єктів, що мають відношення до розслідуваного злочину за допомогою призначення і проведення судової експертизи [67, с. 34].

Зразками для порівняльного дослідження металльної холодної зброї можуть бути зброя заводського, кустарного і саморобного виготовлення, довідкові дані, графічні зображення каталогів фірм-виробників металльної холодної зброї, музейні фонди та колекції криміналістичних підрозділів.

8. У необхідних випадках розглядається можливість виклику судового експерта для уточнення питань, які ним мають бути роз'яснені, а також для перевірки матеріалів щодо їх повноти, достатності та придатності для проведення експертизи.

9. З'ясування усіх інших обставин, пов'язаних з проведенням судової експертизи [199].

Відповідно до ст. 243 КПК України експерта залучають у разі наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони кримінального провадження. Крім цього, експерт на договірних засадах може бути залучений стороною захисту самостійно. У випадку коли для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок, а також якщо сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту.

Згідно з ч. 2 ст. 244 КПК України у клопотанні про проведення експертизи зазначають:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, якими обґрунтовують доводи клопотання;
- 4) експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи;
- 5) вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом.

До клопотання також додають копії матеріалів, якими обґрунтовують доводи клопотання та копії документів, що підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту [131] [додаток Е].

Відповідно до ст. 244 КПК України клопотання розглядається не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду слідчим суддею місцевого суду, в

межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду. Особу, яка подала клопотання, повідомляють про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли участь такої особи визнана слідчим суддею обов'язковою [131].

Якщо клопотання сторони захисту не відповідає вимогам, установленим ч. 2 ст. 244 КПК України, слідчий суддя постановляє ухвалу про його повернення особі, яка звернулася з клопотанням [130, с. 624].

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання. Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність підстав, визначених ч. 1 ст. 244 КПК України. До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, яка звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі [131].

Ухвала слідчого судді складається зі вступної (дата і місце постановлення; прізвище, ім'я та по батькові слідчого судді та секретаря судового засідання; учасники судового засідання), мотивувальної (хто подав клопотання про залучення експерта; сутність питання, що вирішується ухвалою; встановлені судом обставини із посиланням на матеріали, які обґрунтовують доводи клопотання; мотиви, з яких слідчий суддя виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався) та резолютивної частин (висновки слідчого судді про задоволення клопотання та доручення провести експертизу чи відмову в задоволенні

клопотання. За умови задоволення клопотання зазначаються експертна установа, експерт або експерти, яким доручається проведення експертизи; запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням; особа, яка заявила клопотання про залучення експерта, та якій необхідно надіслати висновок експерта; строк і порядок набрання ухвалою законної сили) [130, с. 624]. Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надається особі, за клопотанням якої він був залучений [131].

Незважаючи на суттєві позитивні зміни процесуальної регламентації інституту судової експертизи, що виникли у зв'язку з прийняттям у 2012 році нового КПК України, залишились питання, які потребують доопрацювання та удосконалення.

Відповідно до ст. 332 КПК України суд під час судового розгляду за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого за наявності підстав, передбачених ст. 242 КПК України, має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам.

Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо: суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності; під час судового розгляду виникли підстави, передбачені ч. 2 ст. 509 КПК України; існують достатні підстави вважати висновок експерта (експертів) необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам провадження або викликає інші обґрунтовані сумніви в його правильності [131].

Використовуючи вираз *«...суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному ...»* законодавець визнає можливим призначення повторної або додаткової експертизи, але процесуальний статус таких експертиз не визначено.

До того ж КПК України передбачає можливість призначення експертизи декільком експертам – *«...право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам»*, а отже мова йде про комісійну експертизу. Також виникають ситуації, коли для вирішення поставлених питань

необхідно залучити експертів з різних галузей знань, тобто мається на увазі проведення комплексної експертизи.

У такий спосіб чинний КПК України вбачає можливим проведення додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз, але при цьому, не містить норм, які б регулювали порядок призначення та проведення таких експертиз, процесуальний статус експертів та межі їх повноважень. Для порівняння ГПК України містить ст. 105 «Комісійна експертиза», ст. 106 «Комплексна експертиза» та ст. 107 «Додаткова або повторна експертиза», ЦПК України – ст. 111 «Комісійна експертиза», ст. 112 «Комплексна експертиза» та ст. 113 «Додаткова і повторна експертиза», КАС України – ст. 109 «Комісійна експертиза», ст. 110 «Комплексна експертиза» та ст. 111 «Додаткова і повторна експертиза». На нашу думку доцільно доповнити КПК України відповідними нормами, з метою приведення до узгодженості діючих нормативних актів у сфері здійснення судово-експертної діяльності.

Від правильної організації проведення експертизи певною мірою залежить ефективність розслідування. Судова експертиза проводиться після того, як до ДНДЕКЦ, НДЕКЦ подано матеріали, а саме: документ про призначення експертизи (залучення експерта), об'єкти дослідження, зразки (за наявності) та матеріали провадження (за необхідності), які оформлені згідно з вимогами процесуального законодавства та Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України.

П. 3.3. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 та п. 7 Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затвердженої наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591, визначають перелік відомостей, що містяться у документі про призначення експертизи (залучення експерта), а саме: місце й дата винесення постанови чи ухвали; посада, звання та прізвище особи, що призначила експертизу (залучила експерта); назва суду; назва провадження та його номер; обставини провадження,

які мають значення для проведення експертизи; підстави для призначення експертизи; прізвище експерта або назва експертної установи, експертам якої доручається проведення експертизи; питання, які виносяться на вирішення експертів; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі порівняльних зразків та інших матеріалів, направлених експертові, або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах справи); інші дані, які мають значення для проведення експертизи [206, 200].

Документ про призначення експертизи (залучення експерта) має містити перелік всіх об'єктів, що направляють на дослідження, їх кількість та індивідуальні ознаки.

Варто зауважити, що документ про призначення експертизи має містити дозвіл на пошкодження або знищення об'єкта дослідження, зміну його стану чи властивостей, якщо це знадобиться під час проведення дослідження. У разі відсутності такого дозволу експерт, якому доручено виконання судової експертизи, заявляє клопотання експерта, яке разом із супровідним листом надсилає ініціатору. До виконання заявленого клопотання проведення судової експертизи призупиняється в цілому або в частині вирішення окремого запитання. У разі невиконання заявленого експертом клопотання протягом 45 днів з дня його направлення, експерт повертає матеріали без виконання або не вирішує окремі запитання щодо яких не задоволено заявлене ним клопотання [206, 200].

В процесі дослідження ми вже вдруге зіштовхуємось з можливістю призупинення проведення експертизи, в першому випадку це невірно сформульовані питання, які потребують вирішення, в другому, як зазначено вище, це відсутність в документі про призначення експертизи (залучення експерта) дозволу на пошкодження або знищення об'єктів, якщо це необхідно. Такі обставини можуть призвести до порушення строків проведення експертизи, які чітко визначені законодавцем, де зокрема зазначено, що у строк проведення судової експертизи або експертного дослідження не включається строк виконання клопотання експерта та усунення допущених ініціатором недоліків.

Інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591, регулює порядок прийому, реєстрації матеріалів, наданих для експертного провадження, та видачі або направлення ініціаторам результатів експертних проваджень та об'єктів дослідження.

Проведення експертизи металльної холодної зброї здійснюється відповідно до норм чинного законодавства та на основі Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, затвердженої рішенням розширеного засідання секції НКМР Міністерства юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи.

Необхідно зазначити, що окрім вирішення питань кримінальних проваджень, експертизу металльної холодної зброї можуть призначати з приводу інших потреб.

Встановлено, що крім вирішення питання про віднесення певного предмета до металльної холодної зброї, експертизу можуть також призначати на підставі звернень фізичних і юридичних осіб з метою:

- встановлення параметрів, технічного стану, справності та ступеня зношення металльної холодної зброї. Такі відомості необхідні для здійснення реєстрації, перереєстрації, купівлі та продажу зразка;
- реєстрації металльної холодної зброї на конкретну особу (замовника) під час здачі до органу (підрозділу) Національної поліції України;
- визначення способу виготовлення металльної холодної зброї;
- визначення моделі металльної холодної зброї, року виготовлення;
- з'ясування змісту маркувальних клейм і позначень;
- з'ясування статусу виробів господарсько-побутового, спортивного, розважального призначення, що конструктивно схожі з металною холодною зброєю;

– визначення криміналістичного статусу зразка металюної холодної зброї (виробу) з метою проходження прикордонного й митного оформлення під час виїзду за кордон та під час оформлення приватних колекцій зброї [72].

Щодо перетину митного контролю, то відповідно до Положення про дозвільну систему, затвердженого Постановою КМУ від 12 жовтня 1992 року № 576, холодна зброя (арбалети; мисливські ножі тощо) віднесена до предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система та здійснюється видача дозволів на виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорону, перевезення і використання у порядку, визначеному МВС України.

Відповідно до Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металюними снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, холодна зброя перевозиться через державний кордон на підставі дозволів УП ЦОУП та УП ГУНП. Для отримання зазначених дозволів необхідно проведення судової експертизи.

Так, 01 липня 2018 року об 11 год. 30 хв. в зоні митного контролю залу «на приліт» міжнародного аеропорту м. Запоріжжя, під час здійснення митного контролю та митного оформлення багажу та ручної поклажі громадян, які прибули міжнародним авіарейсом № 1469 «Стамбул-Запоріжжя» авіакомпанії «Turkish airlines», громадянин України ОСОБА_2 самостійно обрав форму проходження митного контролю у спрощеному порядку «Зелений коридор» без заповнення митної декларації. Після перетину громадянином ОСОБА_2 «білої смуги» у його валізі було виявлено ніж у чохла чорного кольору, з металевим клинком та з рукояткою. Довжина клинка складає 18 см., довжина рукоятки – 14 см. Загальна довжина ножа – 32 см. Найбільша товщина обуха клинка біля рукояті – 5 мм. На клинку з одного боку присутній напис «LARSEN-HARSEY-

REEVE MADE IN USA», з іншого боку «GERBER». На рукояті наявні накладки з невідомого матеріалу. Металева частина рукоятки ножа має довжину зі сторони обуха – 12 см., зі сторони леза – 13 см. На частині рукояті біля клинка наявна гарда та виїмка для пальця, на кінці рукояті наявний отвір, на лезі – зубці.

Виявлений під час здійснення митного контролю ніж за своїми характеристиками мав ознаки холодної зброї. ОСОБА_2 здійснював переміщення ножа через митний кордон України без будь-яких дозвільних документів. Ніж, який є безпосереднім предметом порушення митних правил, тимчасово вилучено протоколом про порушення митних правил № 0241/11200/18 та передано на зберігання на склад Запорізької митниці ДФС.

Таким чином, ОСОБА_2 порушив встановлений Митним кодексом України порядок проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю, а саме перемістив через митний кордон України ніж, що обмежено законодавством України [195]. За наявності дозволу, отриманого на основі висновку експертизи металюної холодної зброї, питань про порушення правил перетину кордону не виникло б.

Отже, криміналістична експертиза є дієвим процесуальним інструментом, який на основі спеціальних знань дає відповіді на питання, що мають значення для вирішення не лише кримінального провадження, а й питань інших галузей, з метою забезпечення здійснення дій з такою зброєю, не порушуючи норм законодавства.

3.2. Основи методики експертного дослідження металюної холодної зброї

Криміналістичне дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів завжди мало значну питому вагу в загальному обсязі трасологічних експертиз. Це зумовлено великою різноманітністю видів такої зброї та подібних до неї виробів, що призводить до їх залучення в кримінальне судочинство як

об'єктів злочинного застосування та носіїв доказової інформації щодо об'єктивної сторони злочинів [26, с. 5].

Кваліфікація злочинних дій значно залежить від того, наскільки правильно буде встановлена групова приналежність досліджуваного предмета з метою його віднесення до холодної зброї, встановлення її виду, типу, технічного стану. Розмаїтість видів та типів холодної зброї, специфіка форми, розмірів, конструктивних та інших особливостей потребує широких спеціальних пізнань для їх криміналістичної оцінки [26, с. 5].

Експертизу металюної холодної зброї відносять до криміналістичної експертизи холодної зброї, яка є самостійним родом криміналістичних експертизи, має свою спеціальну галузь знань – криміналістичне вчення про холодно зброю і свій предмет, що охоплює завдання класифікаційного та діагностичного характеру.

Предметом криміналістичної експертизи металюної холодної зброї є встановлення фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження, які встановлюють на основі експертного дослідження металюної холодної зброї або конструктивно схожих з нею виробів (пристроїв) [122, с. 157].

Завдання цієї експертизи можна розділити на три групи: класифікаційні, діагностичні та встановлення групової приналежності. Під час вирішення класифікаційної задачі об'єкт відносять до відомого раніше, загальноприйнятого класу. У такому разі вивчається лише сам об'єкт; завдання, пов'язані з дослідженням стану об'єкта та його відображень не вирішуються. Спектр діагностичних завдань досить широкий, але об'єднує їх те, що у всіх випадках в основу рішення покладено вивчення властивостей і станів об'єкта з урахуванням змін, обумовлених умовами і факторами кримінальної ситуації. Вирішення завдань щодо встановлення групової приналежності передбачає, що група, до якої відносять досліджуваний об'єкт, може бути визначена довільно на основі будь-якої підстави з єдиною метою – досягти її максимального звуження. Спочатку мають

бути визначені підстави для формування групи, вивчені її властивості, властивості об'єкта, щодо якого стоїть питання про можливість його віднесення до цієї групи.

У предмет зазначеної експертизи не входять задачі, пов'язані з ідентифікацією зброї за слідами і пошкодженнями, дослідженням мікрооб'єктів, виявлених на цій зброї, а також інші завдання, які є предметом інших експертиз: трасологічної, судово-медичної, криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів тощо [88, с. 50–51].

До об'єктів експертизи металльної холодної зброї належать: метална холодна зброя; конструктивно схожі з нею вироби; частини та окремі деталі; заготовки та напівфабрикати тощо. Також об'єктами дослідження можуть стати протоколи з описом об'єктів, малюнки, фотозображення, креслення, схеми, висновки інших експертиз, які містяться у матеріалах кримінального провадження. Характер предмета та об'єкта конкретного дослідження обумовлює вибір методів, необхідних для вирішення питань, поставлених перед експертом.

Необхідно зазначити, що методи дослідження володіють певною специфічністю – критеріями їх використання. Аналіз криміналістичних джерел дозволяє виділити загальні критерії застосування таких методів: законність і етичність, науковість, ефективність, безпечність, а також доцільність та надійність одержаних результатів (визначені критерії застосовують не лише до методів дослідження, а й до методик і безпосереднього дослідження).

Експертне дослідження металльної холодної зброї проводять відповідно до науково розробленої та обґрунтованої методики. Така методика передбачає декілька стадій дослідження, які здійснюються у певній послідовності. Дотримання такої послідовності є гарантом повноти і якості експертизи. Методи та засоби, що використовують під час дослідження, дозволяють експерту ретельно і всебічно дослідити об'єкти і отримати достовірні й обґрунтовані висновки [177, с. 319].

До загальнонаукових методів дослідження належать: спостереження, вимірювання, опис, порівняння та моделювання.

Спостереження являє собою навмисне, планомірне, цілеспрямоване сприйняття, що використовують з метою вивчення будь-якого об'єкта, явища, процесу (у нашому випадку таким об'єктом є метальна холодна зброя). Цілеспрямованість і організованість під час спостереження дозволяють не тільки сприймати спостережуваний об'єкт як щось ціле, а й дають можливість розпізнати в ньому одиничне і загальне, стан предмета, його зміни, розрізнити деталі, встановити його зв'язок з іншими об'єктами [21, с. 120]. Зазначимо, що спостереження може бути прямим та опосередкованим. Під час прямого спостереження суб'єкт дослідження особисто сприймає об'єкт, а під час опосередкованого суб'єкт сприймає зображення, фотографію або опис, зроблені іншою особою.

Також спостереження може бути простим та кваліфікованим. Просте спостереження – це сприйняття об'єктів без застосування спеціальних прийомів і засобів; при використанні спостерігачем яких-небудь прийомів і засобів, що розширюють можливості спостереження, воно з простого перетворюється у кваліфіковане. Кваліфіковане спостереження припускає використання експертом спеціальних засобів, які розширюють можливості спостереження або покращують умови, в яких воно здійснюється [238, с. 183].

Вимірювання являє собою сукупність дій, які виконують за допомогою засобів вимірювання з метою знаходження числового значення величини в прийнятих одиницях виміру. Способи вимірювання поділяють на два види: прямі (безпосередні) і непрямі (опосередковані). У першому випадку результат одержують безпосередньо через застосування вимірювальних приладів і засобів. У другому – результат одержують через з'ясування залежності між шуканою й безпосередньо вимірюваною величиною на основі певного рівняння [21, с. 120–121].

Дослідження метальної холодної зброї не може обійтися без вимірювань лінійних і кутових величин, ваги предмета. Ці величини визначають деякі ознаки метальної холодної зброї, її конструктивні особливості. Метод вимірювання можна назвати визначальним в експертизі метальної холодної зброї. Розміри

частин предмета (простої металльної холодної зброї), зусилля натягу тятиви (механічної металльної холодної зброї) впливають на висновок про приналежність об'єкта до металльної холодної зброї [18, с. 40].

Метод опису виражає якісні й кількісні показники досліджуваних предметів, закріплює і передає отриману інформацію. Як метод пізнання опис має бути системним, відображати підхід до вивчення об'єкта. У експертній діяльності він має специфіку, що виражається в продиктованій законом процесуальній формі – висновку експерта та методиці його складання [18, с. 41].

Зміст опису може мати різне наповнення залежно від стадії дослідження. На етапі попереднього дослідження описують характер наданих на дослідження матеріалів та стан об'єктів. Під час детального дослідження опису підлягають виявлені ознаки та властивості об'єктів, що мають значення для вирішення завдань. На стадії порівняльного дослідження описують подібні та відмінні ознаки досліджуваного об'єкта. Під час експерименту – процес проведення випробувань та результати їх проведення. Оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків, як заключний етап, містить у собі опис результатів всіх стадій дослідження та сформоване переконання експерта у вигляді висновку.

Серед загальних методів пізнання особливе місце в експертному дослідженні займає метод порівняння. У загальному вигляді порівняння можна визначити як одночасне дослідження двох або більше об'єктів за загальними для них ознаками [238, с. 184]. Метод порівняння застосовують після виявлення та вивчення комплексу ознак, необхідного для побудови гіпотези про віднесення об'єкта дослідження до металльної холодної зброї.

Метод порівняння в процесі дослідження металльної холодної зброї реалізується через порівняння форм, розмірів, конструкції та технічних характеристик наданого на дослідження предмета з формами, розмірами, конструкцією та техніко-криміналістичними характеристиками відомих зразків металльної холодної зброї.

У разі недоступності об'єкта пізнання для сприйняття або неможливості за різних причин його об'єктивного дослідження, постає необхідність у застосуванні такого методу як моделювання. Сутність цього методу зводиться до того, що об'єкт дослідження заміщують моделлю, при цьому отримані результати в процесі його вивчення розповсюджуються безпосередньо на об'єкт пізнання.

Під моделлю розуміють таку уявно представлену або матеріально реалізовану систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження здатна заміщати його так, щоб її вивчення надавало нову інформацію про цей об'єкт, а також про обставини і динаміку процесів, що спричинили або сприяли його зміні [238, с. 187].

Під час вирішення діагностичних задач моделювання проводять з метою: отримання матеріальних моделей об'єкта дослідження або його окремих частин; матеріального моделювання окремих властивостей зразків зброї і слідів її дії; математичного моделювання об'єктів дослідження, включаючи матеріальну обстановку місця події.

Матеріальне моделювання досить часто використовують для визначення можливості здійснення пострілів з несправної або некомплектної металюної холодної зброї (заміна несправних деталей лука або арбалета), а також під час встановлення дистанції пострілу (отримання порівняльних зразків, експериментальних мішеней, досягнення максимально можливої відповідності умов механізму їх утворення умовам пострілу на місці події) [137, с. 115–116].

Загалом, досліджуючи металюну холодну зброю, проводять моделювання як об'єктів дослідження, так і матеріальної обстановки місця події.

У деяких випадках вирішення поставлених перед експертом питань можуть викликати труднощі. Часто вони зумовлені різними чинниками, наприклад, використанням помилково обраних методів дослідження або несправного обладнання, професійною некомпетентністю експерта, неординарним психологічним або психоемоційним станом експерта, його характерологічними властивостями тощо.

У разі виникнення таких обставин варто звертатись до методу узагальнення практики проведення судових експертиз (у нашому випадку за експертною спеціальністю 3.3. «Дослідження холодної зброї»). Зазначений метод дозволяє:

- виокремити закономірності, притаманні цьому виду судової експертизи;
- виявити найбільш типові помилки, що виникають під час проведення криміналістичного дослідження метальної холодної зброї;
- проаналізувати якісну складову експертних висновків стосовно дослідження метальної холодної зброї тощо, а також, на основі отриманих результатів:
- удосконалити методику криміналістичного дослідження метальної холодної зброї;
- за необхідності, розширити можливості вищезазначеної методики;
- віднайти шляхи профілактики та уникнення експертних помилок;
- створити практичні рекомендації з метою покращення процесу криміналістичного дослідження метальної холодної зброї тощо. Використання методу узагальнення практики проведення судових експертиз допоможе експерту, на основі аналізу подібних досліджень, вирішити ті питання, які викликають у нього невизначеність, суперечливість, невпевненість тощо.

До спеціальних методів відносять сучасні методи експертного дослідження, що включають характерні особливості одного або декількох загальнонаукових методів та засновані на інтеграції новітніх технологій, використанні складних приладів, комп'ютерної техніки [137, с. 110].

До спеціальних методів дослідження метальної холодної зброї відносять методи криміналістичної фотографії, діагностичні, ідентифікаційні, класифікаційні та ситуаційні методи, а також метод експертного експерименту.

Криміналістична фотографія має суттєве значення для якісного та повного дослідження обставин вчиненого правопорушення. Загалом система криміналістичної фотографії включає в себе судово-оперативну (фіксує) та судово-експертну (дослідницьку). Обидва види широко використовують під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням метальної

холодної зброї. У разі виявлення на місці події металльної холодної зброї (до проведення дослідження вона іменується предметом, схожим на металну холодну зброю) її фотографують за правилами вузлової та детальної фотозйомки.

За допомогою вузлової зйомки фотографують безпосередньо металну холодну зброю та сліди, які нею залишені. Водночас фіксують її форму, розташування на місці події та відносно інших об'єктів з обов'язковим відображенням частини навколишньої обстановки.

Під час детальної зйомки фіксують форму, стан, структуру, деталі та особливості об'єкта. Розмір об'єкта на знімку та напрямок зйомки повинні забезпечити фіксацію та роздільне сприйняття усіх наявних ознак. Детальну зйомку проводять масштабним методом з відстані, яку обирають так, щоб об'єкт зйомки займав всю площу кадру з невеликими берегами довкола [122, с. 80].

Найпоширенішим способом масштабної фотозйомки металльної холодної зброї є зйомка з лінійним масштабом. У даному випадку використовують масштабну лінійку, яку розташовують поруч з об'єктом фотографування, що дозволяє на знімку визначити його розмірні величини.

Для фіксації слідів застосування металльної холодної зброї окрім лінійного масштабу використовують макрозйомку, яка дозволяє отримати зображення дрібних за розміром об'єктів. Аналогічним методом можна фіксувати окремі деталі металльної холодної зброї.

Поряд із застосуванням фіксуючої фотографії під час проведення криміналістичного дослідження металльної холодної зброї широко використовують методи дослідницької фотографії, яку часто називають експертною. До таких методів відносять мікрофотозйомку та зйомку в різних спектрах освітлення.

Діагностичні методи дослідження застосовують з метою:

- визначення механізму події, послідовності дій;
- встановлення можливості або неможливості вчинення певних дій за визначених умов (можливість здійснення пострілу з лука, арбалета певним видом

снарядів або на певну відстань), у разі неможливості здійснення певних дій – з'ясування причин;

- встановлення місця вчинення певної дії, позиції учасників, напряму пострілу;

- дослідження стану об'єкта, його властивостей, відповідності виявлених властивостей встановленим стандартам;

- встановлення наявності або відсутності несправностей об'єкта, з'ясування їх причин тощо.

Ідентифікаційні методи застосовують з метою ототожнення досліджуваного об'єкта на основі виявлених в нього ознак та властивостей, а також встановлення на основі детального його вивчення певних фактів (чи вистріляні снаряди саме з цього зразка металюної холодної зброї).

Класифікаційні методи дослідження застосовують для класифікації об'єкта, тобто відповідності виявлених у нього ознак та властивостей заздалегідь встановленим характеристикам, нормам та стандартам і на цій підставі встановлення приналежності досліджуваного об'єкта до певного виду металюної холодної зброї.

Ситуаційні методи дозволяють встановлювати обставини конкретної події, факту, можливості настання наслідків від визначених дій у конкретних умовах, а також можливих варіантів або справжньої динаміки тих чи інших подій. При цьому досліджують не лише об'єкт в його статичному положенні, а й всю речову обстановку, зокрема зміни, що відбулися в об'єкті та навколишній обстановці [8, с. 149]. Сутність ситуаційних методів зводиться до дослідження об'єкта, його ознак та властивостей не опосередковано, а у прямій залежності від конкретної ситуації.

Дієвим інструментом виявлення криміналістично значущих властивостей та ознак досліджуваних предметів та пристроїв серед спеціальних методів є метод експертного експерименту, який покладений в основу криміналістичного дослідження металюної холодної зброї. Його використовують з метою визначення приналежності предмета (пристрою) до металюної холодної зброї, його справності

та достатності уражуючих властивостей, можливості здійснення пострілу зі зразка механічної металльної холодної зброї тощо.

Під час дослідження металльної холодної зброї експертний експеримент має на меті визначення технічного стану і виявлення ряду конструктивних ознак предмета (міцність конструкції в цілому та її частин, зручність утримання в руці під час метання і здійсненні інших дій, характерних для зброї цього виду). Достовірність експерименту забезпечується неодноразовим повторенням. Проведення експерименту під час дослідження металльної холодної зброї передбачає обов'язкове застосування спеціальних технічних засобів і пристосувань [18, с. 42–43].

Порядок проведення, умови та вимоги експериментальної перевірки міцнісних властивостей конструкції досліджуваного предмета у вигляді статичних та динамічних випробувань, визначені Методикою.

Слід зауважити, що проведення криміналістичного дослідження металльної холодної зброї не обмежується використанням лише зазначених загальнонаукових та спеціальних методів, відповідно до поставлених на вирішення питань можуть застосовувати інші методи дослідження як безпосередньо, так і в трансформованому вигляді.

На сьогоднішній день в Реєстрі міститься сім методик дослідження холодної зброї різних розробників, на практиці ж використовують Методику криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів (реєстраційний код – 4.5.07) зі змінами 2014 року.

Проаналізувавши інформацію щодо відповідності методик міжнародним стандартам якості, адаптованим в Україні, можемо дійти висновку, що ця методика відповідає заданим стандартам та має право використовуватися у практичній діяльності для вирішення потреб кримінального судочинства. Методика відповідає усталеній спадщині експертної практики та містить низку притаманних типовій методиці функцій (цілеспрямовуюча, системоутворююча, прогностична, прагматична, управлінська, оцінююча, засвідчувальна та

пізнавальна), що взаємопов'язані між собою та забезпечують вирішення поставлених завдань.

Процес дослідження металюної холодної зброї полягає у встановленні в наданому предметі (пристрої) сукупності загальних криміналістичних ознак і включає попереднє дослідження, роздільне (детальне) дослідження, порівняльне дослідження об'єктів, експертний експеримент, оцінку результатів дослідження та формулювання висновків і оформлення результатів експертного дослідження. Кожна стадія має особливості, разом з тим необхідно відзначити, що поділ процесу дослідження на стадії має умовний характер. Експерт, який володіє відповідними знаннями та досвідом, вже на стадії попереднього дослідження в процесі огляду наданого об'єкта подумки оцінює його характеристики і порівнює з відомими йому зразками металюної холодної зброї та предметами господарсько-побутового призначення, в результаті чого ним висуваються одна або кілька експертних версій, які перевіряються впродовж усього процесу дослідження [127].

На стадії попереднього дослідження, насамперед, відбувається ознайомлення з матеріалами, що надійшли на дослідження. На цьому етапі експерт визначає відповідність наданих документів вимогам законодавства в галузі судової експертизи, знайомиться з обставинами справи (де, коли, у кого і за яких обставин вилучено певні предмети), з поставленими перед ним питаннями і визначає належність поставлених питань до його компетенції, визначає відповідність складності поставлених питань рівню технічної і матеріальної оснащеності експертної лабораторії, до якої надійшли матеріали дослідження, вивчає стан об'єктів дослідження (їх цілісність, відсутність змін, спричинених транспортуванням тощо) та їх пакування; встановлює достатність та якість наданих матеріалів, об'єктів дослідження [106, с. 12].

Стадія роздільного (детального) дослідження має на меті виявлення, аналіз та оцінку ознак предмета, наданого на дослідження. Вирішення питання про віднесення наданого на дослідження предмета до категорії металюної холодної зброї здійснюється на основі наявності у об'єкта дослідження двох критеріїв: призначеність для ураження цілі та придатність для неодноразового ураження цілі

Відповідно до Методики призначеність предмета (пристрою) для ураження цілі визначається за наявністю сукупності конструктивних ознак, які дозволяють віднести його до певного різновиду холодної зброї. Такими ознаками є наявність елементів певного виду, форм і розмірів та спосіб з'єднання елементів.

Призначеність предмета (пристрою), який досліджується, для ураження цілі визначається в результаті встановлення збігу притаманній йому сукупності конструктивних ознак із сукупністю конструктивних ознак відомого різновиду холодної зброї під час порівняння з відомими аналогами певних різновидів холодної зброї, якими виступають натурні зразки з криміналістичних та інших колекцій, описи та зображення різноманітних зразків холодної зброї в офіційній довідковій та спеціальній літературі, комп'ютерних базах даних та з урахуванням даних фірм-виробників [147].

Виявлення та вивчення ознак, що характеризують конструкцію, стан та спосіб виготовлення металюї холодної зброї забезпечується фіксацією зовнішнього вигляду об'єкта, визначенням загальних конструктивних, розмірних та вагових характеристик, конструктивних і розмірних характеристик окремих деталей, частин і механізмів (вузлів), встановленням принципу роботи фіксуючого і спускового механізмів у арбалетів, встановленням правильності взаємодії деталей, частин і механізмів, їх комплектності та стану (зношення, поломки тощо), виявленням та вивченням маркувальних, номерних та інших виробничих і експлуатаційних позначок і клейм, визначенням способу виготовлення (переробки, ремонту) об'єкта [106, с. 13–14].

Придатність випробуваного предмета (пристрою) для ураження цілі визначається за наявністю технічної забезпеченості як окремих елементів, так і конструкції в цілому, а також за достатністю його уражуючих властивостей. Наявність технічної забезпеченості конструкції в цілому і окремих елементів предмета (пристрою) визначається в результаті встановлення:

– відповідності розмірних, ергономічних, міцносних та інших технічних характеристик досліджуваного предмета (пристрою) як в цілому, так і його складових, – стандартам (ДСТУ та ін.), технічним умовам, а за відсутності

нормативно-технічних документів – параметрам відомих аналогів цього різновиду холодної зброї (інформацію з Internet ресурсів можна використовувати лише для співставлення з даними (логотип виробника, модель, артикль, маркувальні позначення тощо), отриманими з офіційних джерел інформації).

– безпечності та зручності його використання при застосуванні у спосіб, характерний для найближчого аналогу холодної зброї та можливості неодноразового використання (перевіряються експериментально) [147].

Для клинкової металевий холодної зброї характерними ознаками є загальна конструкція об'єкта та конструкція частин, форма і розміри, вага, ступінь гостроти уражуючих частин, міцність об'єкта в цілому та його частин.

Для визнання досліджуваного об'єкта арбалетом чи луком необхідно, щоб він мав мінімальний комплекс механізмів, частин та елементів. У процесі детального дослідження наданого на експертизу об'єкта, схожого на арбалет, встановлюють, з яких основних частин і механізмів він складається. Вивчення арбалета необхідно починати з дослідження корпусу, оскільки він є частиною зброї, на якій монтуються інші частини, механізми та деталі зброї [127].

Основними ознаками конструкції в цілому та окремих складових частин під час дослідження механічної металевий холодної зброї є форма та особливості конструкції, матеріал виготовлення, основні розміри (довжина, ширина, товщина, діаметр), характер обробки поверхонь, місце розміщення частин та деталей, вид кріплення частин та деталей, наявність або відсутність додаткових елементів.

У процесі роздільного вивчення необхідно встановлювати наявність або відсутність на частинах досліджуваного об'єкта маркувань, знаків заводу-виробника, цифрових і літерних позначень. За наявності маркувальних позначень необхідно визначити їх зміст, місце розташування і спосіб виконання. На арбалети й луки промислового виробництва, як правило, наносять маркування на роги кибіті лука, корпус арбалета, руків'я лука. У луків, як правило, маркують нижній ріг, у арбалетів – правий [127].

Маркування має містити: товарний знак виробника пружного елемента; технічні характеристики, що визначають функціональне призначення пари

пружних елементів: а) довжину тятиви; б) максимальне зусилля натягу тятиви; в) максимальну величину робочого ходу тятиви. На корпус арбалета, руків'я лука наносять товарний знак підприємства-виробника, рік випуску, назву моделі або індекс, якщо це визначено підприємством-виробником. На арбалеті (луку) можуть бути також клеймо перевірки міцності пристрою та клеймо випробування [127].

На сучасному етапі в Україні не існує державних стандартів до металльної холодної зброї, а тому виявлені технічні характеристики мають відповідати існуючими технічними умовами та стандартами, а також загальним техніко-криміналістичним вимогам до металльної холодної зброї та криміналістичним вимогам до найбільш розповсюджених об'єктів досліджень, що містяться в Методиці.

Проста метална холодна зброя з клинковим уражуючим елементом має відповідати наступним техніко-криміналістичним вимогам: довжина клинка – не менше ніж 90 мм, товщина – не менше ніж 2,6 мм; кут загострення леза у бойовій зброї, ножів для виживання – не більше ніж 40° ; у ножів для тяжких робіт – не більше ніж 50° , решта клинкової зброї – не більше ніж 30° . Кут загострення вістря клинка – не більше ніж 70° [147].

Яскравим представником клинкової металльної холодної зброї є металний ніж. Він являє собою зброю колючо-ріжучої дії, призначену для неодноразового ураження цілі на відстані, завдяки отриманню направленого руху за рахунок безпосереднього прикладання до нього м'язової сили людини.

Техніко-криміналістичними вимогами до металних ножів є такі параметри: загальна довжина ножа – не менше ніж 200 мм; товщина клинка – не менше ніж 2,6 мм; вага – не менше ніж 100 г; заточка леза та вістря повинні забезпечувати ураження цілі.

У разі, якщо клинок ножа має чітко виражені конструктивні ознаки деактивації заточки леза та бойового кінця, ніж набуває ознак металного ножа розважально-тренувального призначення (вираженими конструктивними ознаками деактивації заточки леза та бойового кінця вважають сплюснення кромки

та вістря на величину не менш ніж $1/3$ товщини клинка та закруглення кромки з радіусом близьким до $1/2$ товщини клинка [147].

В межах предмету дослідження викликає зацікавленість стаття О. С. Арутюнова та П. А. Фанієва «Критерии отнесения метательного ножа к холодному оружию», в межах якої автори розкривають проведене ними дослідження, метою якого було виявлення закономірностей, які дозволяють визначити критерії віднесення метального ножа до метальної холодної зброї.

В ході експерименту використовували ножі безпосередньо призначені для метання, а також ножі господарсько-побутового призначення з різними розмірними, ваговими та конструктивними характеристиками. Було здійснено понад 600 кидків кожного з досліджуваних зразків з дистанції 5 метрів. Результативність кидків визначалась за фактом жорсткої фіксації ножа в перешкоді. Кидки повз ціль не враховували.

Авторами було встановлено, що найкращими уражуючими властивостями володіють ножі суцільної конструкції з довжиною клинка понад 90 мм та товщиною клинка понад 3,5 мм, вагою понад 200 г з кутом, що утворює вістря клинка – менше ніж 30° , а баланс співпадає з геометричним центром або зміщений в сторону клинка. Також було виявлено, що утик та руків'я, як основні критерії холодної зброї, для металевих ножів не є обов'язковими, а вироби з повноцінним руків'ям взагалі є малопридатними для метання. Експериментально було доведено, що найкращу проникаючу здатність мають металеві ножі важкої категорії (понад 200 г). Значну роль відіграє баланс. Було встановлено, що якщо баланс співпадає з геометричним центром ножа, то він з досить великою часткою ймовірності успішно вразить ціль. Проникаюча здатність ножа залежить від кута, що утворює вістря клинка. Вироби з кутом понад 27° володіють значно гіршою проникаючою здатністю ніж з кутом менше ніж 27° [7, с. 53].

Серед різноманіття метальної холодної зброї особливе місце займають луки й арбалети. Лук являє собою металеву холодну зброю, що призначена для метання стріл, яка складається з кибіті і тятиви. Арбалет – метальна холодна

зброя, що призначена для метання стріл, болтів та куль, яка складається з корпусу зі спусковим механізмом та луку [147].

Фундаментом криміналістичного дослідження луків і арбалетів є оцінка можливості й ефективності їх використання як зброї. Оскільки і лук і арбалет є металюї холодною зброєю, вони вирізняються кінетичною енергією, початковою швидкістю польоту снарядів та площиною їх розсіювання. Зазначені параметри залежать від конструктивних характеристик зброї та від снарядів, які використовують.

Енергію поступального руху в такій зброї снаряд отримує за рахунок пружних властивостей тятиви і конструкції лука або випрямленої сталевол пружини. Для приведення такої зброї в бойове положення, як правило, використовують м'язову силу людини. Заряджання деяких видів такої зброї здійснюють із застосуванням простих механічних пристроїв. Ця зброя реалізує своє цільове призначення через метання снаряда [20, с. 51].

Слід зауважити, що лукам та арбалетам притаманна двокомпонентність, тобто зброя обов'язково складається з двох частин:

1. Метальний пристрій (безпосередньо зброя);
2. Метальний елемент (снаряд).

Метальний пристрій являє собою механічне пристосування, що задає металюму снаряду спрямований рух за рахунок енергії, акумульованої в певних елементах пристрою [20, с. 51]. Метальний снаряд становить собою предмет, що метається за допомогою механічної металюї холодної зброї та уражує ціль.

Також слід наголосити на тому, що конструкції луків та арбалетів володіють як статичними (визначають максимальну можливу енергію стріли) так і динамічними (визначають початкову швидкість стріли та площину розсіювання снарядів) параметрами.

На прикладі лука зазначені параметри мають наступний вигляд: статична характеристика лука показує, яку роботу може зробити лук, володіючи певною силою при певному розтягуванні, тобто це показник потенційних можливостей,

закладених конструктором. Сила лука – це максимальне зусилля, що розвивається в процесі розтягування лука в межах величини робочого ходу. Динамічна характеристика лука є показником потужності, тобто тієї роботи, яку він може зробити в одиницю часу. Іншими словами, це швидкість передачі енергії лука, яку він передає стрілі (акумуляована енергія лука, яку він накопичив при розтягуванні тятиви) [20, с. 53].

Для того, щоб віднести лук і арбалет промислового виробництва до металюї холодної зброї необхідно щоб вони володіли сукупністю конструктивних елементів, що визначають їх призначення, тобто ураження цілі на відстані, а також, щоб притаманні їм технічні характеристики відповідали аналогічним характеристикам цього виду зброї.

Дещо інша ситуація складається при віднесенні до металюї холодної зброї луків та арбалетів саморобного способу виготовлення. У цьому разі наявності сукупності конструктивних елементів та технічних характеристик недостатньо. Крім цього необхідно, щоб конструктивно зброя мала можливість здійснення пострілу та ураження цілі на певній відстані.

Так, на думку Г. В. Мироненка для того, щоб луки й арбалети могли бути віднесені до категорії металюї холодної зброї, вони мають відповідати наступним критеріям:

1. Досліджуваний предмет, якщо він може бути віднесений до луків, має конструктивно складатися з дуги, тятиви, пазів, виступів або заглиблень, що спрямовують стрілу в ціль. Предмет, який може бути віднесений до арбалетів, має складатися із лука з дугою і тятивою, основою у вигляді ложа, направляючого паза для стріли, механізму фіксації тятиви у зведеному положенні і механізму спуску.

2. Досліджуваний предмет має бути придатним для здійснення прицільних і неодноразових пострілів (визначається експериментальною стрільбою у стандартну погрудну мішень, при цьому унаслідок неодноразових пострілів не повинно спостерігатися розкиду стріл повз мішень).

3. Конструкція предмета має забезпечувати можливість ураження з нього людини на нижній межі ураження людського організму (встановлюється стрільбою у дерев'яний брус стрілами, що надійшли на дослідження або наявні у колекції експертного підрозділу, унаслідок чого наконечник стріли має проникати в мішень на глибину не менше ніж 8–10 мм).

4. Предмет має володіти міцністю (унаслідок експериментальної стрільби досліджуваний предмет не має зазнати руйнувань та деформацій) [150, с. 13–16].

В сучасній експертній діяльності для віднесення луків та арбалетів до метальної холодної зброї використовують Методику, де визначені основні конструктивні особливості та технічні характеристики.

Так, луки спортивні й мисливські, що призначені для ураження цілі на значній відстані та використовуються під час проведення спортивних тренувань (змагань) та при полюванні, для віднесення їх до категорії метальної холодної зброї мають володіти такими конструктивними особливостями:

- лук має складатися із корпусу, двох дуг з блоком чи без нього, затвора, тятиви;

- лук виготовляється з будь-якого достатньо міцного матеріалу. Луки спортивні мають довільну форму і розміри, які забезпечують їх використання для стрільби на відстані від 18 до 70 м для жінок та до 90 м для чоловіків;

- стріли для луків спортивних виготовляються з будь-якого матеріалу, довільної довжини, розмір оперення та кількість пір'їн не обмежуються.

Також встановлені такі технічні параметри луків спортивних для чоловіків та жінок і стріл до них (якщо інше не передбачено офіційно затвердженими нормативними та технічними документами, діючими в Україні): зусилля натягу тятиви не менше ніж 20 кг; наконечник стріли для луків спортивних має оживальну форму; наконечник стріли для луків мисливських має довільну форму. Однак, луки для відпочинку та розваг (які не є метальною холодною зброєю) повинні мати силу натягу тятиви до 20 кг і конструкцію стріли, яка виключає її проникнення в суху соснову дошку більш ніж на 8 мм [147].

Окрім цього, World Archery (Всесвітня федерація стрільби з лука – міжнародний керівний орган зі стрільби з лука, який відповідає за встановлення правил і положень для міжнародних змагань зі стрільби з лука) визначає певні конструктивні особливості до спортивних луків класичного та блочного типу.

Згідно зі Зводом правил World Archery класичний лук складається з упору, рукоятки та двох еластичних плечей з гачком для тятиви. Дозволяються рукоятки зі скобами. Тятива може складатись з будь-якої кількості ниток різних за кольором та матеріалом. Тятива може мати центральну обмотку, точку вставлення стріли з додатковою обмоткою, один-два вузлики для правильного розташування стріли.

Дозволяється використання будь-яких плунжерів та поличок, за умови якщо вони не є електронними або електричними. Може також використовуватись звуковий або зоровий індикатор натягу лука, якщо він не є електронним чи електричним. Також дозволяється використання прицілу, але у ньому не має бути жодних вбудованих призм, лінз чи інших збільшувальних, електронних або електричних пристроїв. Допускається використання стабілізаторів.

Стріли можуть бути будь-якого типу, якщо вони відповідають логічному значенню слова «стріла», що застосовується в стрільбі з лука та не завдає шкоди щитам чи мішеням. Стріла складається з трубки з наконечником, хвостовика, оперення та накладної декоративної обгортки під оперення. Максимальний діаметр трубки не повинен перевищувати 9,3 мм; а діаметр наконечника – 9,4 мм. Усі стріли кожної серії повинні мати однаковий колір оперення, хвостовиків, та обгортку під оперення якщо вона є.

Для спортивних луків блочного типу правилами визначено, що вони можуть бути з рукояткою відкритого чи закритого типу (із закритим «вікном»), розтягуватись за допомогою механічної системи блоків чи ексцентриків. Тятива лука напряму приєднана до ексцентриків, гачків для тятиви на плечах лука, тросів чи інших елементів відповідно дизайну.

Найвища вага натягу лука не має перевищувати 60 фунтів (25–27 кг). Допускається використання захисної системи тросів, розщеплених тросів та тросів

для скріплення. Може використовуватися звуковий чи зоровий індикатор натягу лука. До лука кріпиться приціл, і на відміну від класичного лука, він може мати вмонтований вимірювальний пристрій або збільшувальні лінзи або призми. Також можливе використання релізу, якщо він не прикріплений до лука. Дозволяються всі види додаткових пристроїв, окрім електричних, електронних та тих, що створюють небезпеку або сприяють здійсненню порушень відносно інших спортсменів.

До арбалетів, як до виду метальної холодної зброї, також висувається низка вимог. Для того, щоб арбалет промислового виробництва міг бути віднесений до метальної холодної зброї він має володіти сукупністю конструктивних елементів та технічних характеристик.

Для конструкції найпростішого арбалета достатньо наявності ложа та закріпленого на ньому лука, але сучасні арбалети володіють непростю конструкцією та є достатньо потужною зброєю, здатною заподіяти серйозні ушкодження. Сьогодні в Україні арбалети поділяють на бойові, спортивні і мисливські, що відносяться до холодної зброї, та стріли до них і арбалети для розваг та стріли до них, що не відносяться до холодної зброї. До кожного з визначених різновидів Методикою висувається ряд вимог.

Спершу необхідно зазначити, що арбалети бойові, спортивні та мисливські призначені для ураження цілі на значній (20 м і більше) відстані і використовуються, відповідно, під час проведення бойових і спеціальних операцій, спортивних тренувань (змагань) та під час полювання [147].

Методикою визначені конструктивні особливості цього виду арбалетів: вони мають складатися із корпусу та лука; мати спусковий гачок механічної дії, фіксатор стріл (крім арбалетів зі стрілами, які обладнані хвостовиками за типом стріл для стрільби з лука), тятиву, а також можуть мати систему прицільних пристосувань; лук арбалету виготовляється із достатнього за своїми міцнісними та пружними властивостями матеріалу і складається з однієї чи двох частин; тятива арбалетів виготовляється з неметалевих матеріалів або металевого тросу; стріли для арбалетів виготовляються з міцних матеріалів. Міцність визначається

за результатами випробувань; розмір оперення стріл і кількість пір'їн Методикою не регламентуються [147].

Крім цього, Методикою на підставі «Правил проведення змагань з стрільби з арбалету» Міжнародного Союзу стрільби з арбалету (International Crossbow Shooting Union) встановлено конструктивні особливості арбалетів спортивних категорій «ФІЛД» (польовий) та «МАТЧ».

Так, арбалет спортивної категорії «ФІЛД» (польовий) має відповідати таким вимогам: довжина прицільної лінії – до 720 мм; розмах луку – до 900 мм; максимальний робочий хід тятиви – до 300 мм; маса арбалету – до 10 кг; зусилля натягу тятиви – не менше ніж 20 кг; маса стріли – не більш за 21 г; довжина стріли – 304–457 мм; діаметр наконечника стріли – 6 мм; кут загострення вістря наконечника стріли – до 30°[147].

Згідно з положеннями вищезазначених Правил [281] арбалет повинен мати механічний спусковий механізм та один фіксатор для болта, при цьому фіксатор заборонено розміщувати в передній частині арбалету. Тятива кріпиться або безпосередньо навколо вісі на кінці плечей, або за допомогою вісей та роликів (фіксованих або обертових, металевих або виготовлених із синтетичного матеріалу). Водночас заборонено використовувати кріпильні пристосування, виготовлені з твердих металів (синтетичних або металевих).

До арбалета спортивної категорії «МАТЧ» висуваються такі вимоги: довжина прицільної лінії – до 720 мм; розмах луку – до 608 мм; маса арбалета – до 6,5 кг; зусилля натягу тятиви не менше ніж 20 кг; довжина стріли для стрільби на дистанції до 30 м – 300–450 мм; форма наконечника стріли оживальна або циліндро-конічна, кут загострення вістря наконечника стріли – до 30°, діаметр наконечника не більш ніж на 2 мм більший за діаметр тіла стріли; під час стрільби на відстань 10 метрів вживається спеціальний снаряд-болт, діаметр наконечника якого становить 6 мм [147].

До спортивних арбалетів під час їх використання на змаганнях встановлюється ряд дозволів та обмежень. Так, дозволяється використовувати рідкі рівні для вирівнювання прицілу арбалета; допоміжні кріплення тятиви;

фіксовані або регульовані приклади та потиличники; стремена або окремі підставки для ніг; призматичні перехідники; струни жорсткості плечей та тятиви; накладки-подовжувачі, противаги та компенсатори. Зазначені пристосування можуть використовуватись за умови, якщо дотримано всі положення Правил змагань та вага арбалета при цьому не перевищує 10 кг.

Заборонено використовувати арбалети з вертикальним розташуванням плечей, забезпечені гідравлічними або пневматичними пристроями зведення тятиви, пістолетного типу, приціли зі збільшенням, будь-яке електронне обладнання, пристрої з коригуючими лінзами, лямки та ремені для стабілізації, складні плечі або комплекти плечей з рухомими деталями, направляючі для тятиви.

Спортивні арбалети й арбалети для розваг і відпочинку не відносяться до метальної холодної зброї, але володіють певним комплексом характеристик, яких достатньо для спричинення тілесних ушкоджень, а тому такі арбалети можуть у деяких випадках стати об'єктом криміналістичного дослідження.

Такі арбалети мають складатися із корпусу та лука, мати спусковий гачок механічної дії, фіксатор стріл (крім арбалетів зі стрілами, які обладнані хвостовиками за типом стріл для стрільби з лука), систему прицільних пристосувань, тятиви, яка виготовляється виключно з неметалевих матеріалів. Стріли до арбалетів для розваг виготовляються із будь-якого матеріалу. Розмір оперення стріл і кількість пір'їн не регламентуються [147].

На спортивні арбалети та арбалети для розваг і відпочинку поширюються дозволи та заборони щодо використання окремого пристосування та обладнання.

Методикою встановлені також наступні технічні параметри до таких арбалетів: розмах луку – до 450 мм; максимальний робочий хід тятиви – до 300 мм; зусилля натягу тятиви – до 20 кг; маса стріли не більша за 21 г.; довжина стріли – до 200 мм; діаметр стріли – до 8 мм; будова наконечника стріли має виключати проникнення стріли в суху соснову дошку на глибину більше ніж 8 мм; кут загострення вістря наконечника стріли – не менше ніж 30° [147].

Під час дослідження луків та арбалетів саморобного виготовлення виявлення у них наявності сукупності техніко-криміналістичних та

конструктивних характеристик недостатньо для віднесення їх до категорії металюної холодної зброї. Крім цього, необхідно визначити можливість досліджуваного предмета до ураження цілі. З'ясування таких обставин здійснюють експериментальними дослідженнями, умови проведення яких визначаються Методикою.

Серед снарядів для стрільби з луків та арбалетів здебільшого використовують стріли, у випадку арбалетів можуть використовувати болти, які конструктивно майже не відрізняються від стріл. Серед стріл виділяють: стріли без оперення, у яких наконечник і древко є єдиним цілим та аналогічні за будовою стріли з оперенням, а також стріли з оперенням та наконечником. Останні конструктивно складаються з древка, хвостовика, оперення та наконечника.

Для стрільби з арбалета використовують вкорочені стріли для лука, які пристосовані для стрільби з арбалета, масивні стріли з конусоподібним або веретеноподібним древком («болти», «карро»), стріли довжиною не більше як 250 мм з древком катушкоподібної форми з дископодібним стабілізатором та неоперені стріли для стрільби у спортивні мішені [96, с. 122–123].

Аналіз слідчої та експертної практики дозволив прийти до висновку, що серед проблем в галузі проведення експертиз металюної холодної зброї гостро постає питання віднесення до категорії металюної холодної зброї луків та арбалетів, які надійшли на дослідження без стріл та болтів, або якщо стріли та болти конструктивно не призначені для ураження цілі. Як свідчить практика, у разі надходження на дослідження таких об'єктів, їх не визнають металюною холодною зброєю через відсутність або непризначеність стріл для ураження цілі. Однак, така позиція викликає непорозуміння.

О. Л. Кобилянський, А. В. Кофанов та Ю. П. Приходько зазначають, що з цього приводу існує дві думки. Одна зводиться до того, що луки й арбалети без стріл не можна визнавати металюною холодною зброєю, оскільки і арбалет, і лук, і стріли взаємозалежні і є одним цілим. Згідно іншої, луки й арбалети необхідно відносити до металюної холодної зброї коли вони надані на дослідження без стріл.

Поділяючи другу позицію, автори вважають, що необхідно виходити з того, що стріли не є складовою частиною конструкції арбалетів і луків, їх варто розглядати як припаси для стрільби, і тому арбалети і луки, надані на дослідження без стріл, потрібно визнавати метальною холодною зброєю. Таким чином, видається, що питання про визнання належності арбалета або лука до метальної холодної зброї необхідно вирішувати на основі дослідження матеріальної частини наданого на дослідження предмета (пристрою) і користуючись при цьому стрілами, наприклад, з колекції експертно-криміналістичного підрозділу, що мають аналогічні за розмірами і конструкцією параметри [82, с. 56].

Ми, зі свого боку, повністю підтримуємо висловлену вищезазначеними науковцями, позицію. Відповідно до п. 1.7.6.4. Методики, стріла – це протяжний снаряд, що метається за допомогою лука, а болт – коротка важка стріла, призначена для стрільби з арбалета (п. 1.7.6.14). Отже і стріли і болти є снарядами до луків та арбалетів, а не складовою частиною їх конструкції, тому вважаємо, що у разі надходження на дослідження таких об'єктів, їх слід відносити до категорії метальної холодної зброї за умови відповідності сукупності інших вимог.

На стадії порівняльного дослідження основним завданням є віднесення досліджуваного зразка до певного типу, виду, моделі, зразка холодної зброї у відповідності до різних класифікаційних критеріїв [106, с. 15]. Фактично порівняння проводиться у два етапи. На першому етапі всі відомості, отримані в процесі роздільного дослідження порівнюють з криміналістичними вимогами до деяких найбільш розповсюджених об'єктів досліджень, які містяться у додатках Методики, а у разі їх відсутності – з характеристиками найближчих аналогів холодної зброї. На другому етапі об'єкт дослідження порівнюють з (найближчими) відомими зразками, які містяться в натурних колекціях експертних підрозділів, або даними (ілюстраціями, розмірними, технічними характеристиками тощо), приведеними в довідковій літературі [45, с. 375].

Стадія порівняльного дослідження передбачає порівняння досліджуваного об'єкта зі зразками зброї, розміщеними у колекціях, каталогах, інформаційно-

довідкових виданнях тощо. Однак, на нашу думку, для ефективності такого підходу інформаційне забезпечення зазначеної експертизи потребує ґрунтовного оновлення. Більшість джерел, до яких звертаються експерти, містять застарілі положення, опубліковані ще за часів радянського періоду. Часто використовуваний експертами довідник А. І. Устінова «Холодное оружие и бытовые ножи», звертаючи увагу на рік його випуску (1978), не викликає сумніву щодо неактуальності, з 1978 року різноманіття видів холодної зброї значно збільшилось, а такий її вид як металевий холодна зброя, взагалі потребує видання окремого довідника зважаючи на її конструктивні особливості. Виданий ДНДЕКЦ МВС у 2008 році «Довідник по клинковой зброї» використовується експертами під час дослідження холодної зброї, але він містить один вагомий недолік – розміщена у ньому інформація стосується лише виробів промислового виготовлення окремих фірм, а тому у разі надходження на дослідження виробів саморобного виготовлення експерту доводиться користуватись старими джерелами, які не відповідають сучасним вимогам експертної практики.

100 % опитаних судових експертів зазначили, що інформаційно-довідкове забезпечення зазначеного виду експертизи потребує оновлення, при цьому 95,6 % вважають за необхідне розробку, написання інформаційних джерел за напрямом дослідження холодної, зокрема металевий холодної зброї [додаток Ж].

Важливим елементом процесу вдосконалення інформаційного забезпечення є обов'язкове використання програмованого й алгоритмізованого підходу під час виконання поставлених завдань [179, с. 305]. Використання алгоритму дій сприяє більш повному та ретельному дослідженню об'єкта. В той же час алгоритмізація дозволяє експерту значно скорочувати час, необхідний на проведення дослідження та контролювати свої дії [182, с. 257].

У разі повного збігу або несуттєвих розбіжностей порівнювальних ознак досліджуваного предмету (пристрою) і ознак найближчого аналогу холодної зброї робиться висновок про наявність у досліджуваного предмета технічної забезпеченості для ураження цілі. При суттєвих (таких, що перешкоджають ураженню цілі типовим для найближчого аналогу холодної зброї способом)

розбіжностях, робиться висновок про відсутність у досліджуваного предмета технічної забезпеченості для ураження цілі [147].

З метою визначення достатності уражуючих властивостей наданого на дослідження предмету (пристрою) проводиться стадія експертного експерименту. Експертний експеримент реалізується шляхом проведення динамічних випробувань для встановлення можливості неодноразового ураження цілі при застосуванні досліджуваного предмету (пристрою) типовим для найближчого аналога холодної зброї способом. Метальні предмети (пристрої) випробовуються шляхом експериментального кидання (пострілів) у мішень.

Відповідно до Методики випробування металевих предметів (пристроїв) проводять за таких умов: мішень – суха соснова деревина не менше ніж 50 мм завтовшки; кількість кидків (пострілів) – до 50 разів, але не менше 10; орієнтація площини клинка відносно волокон деревини – поперечна [147].

Однією із загальних умов динамічних випробувань металевих предметів (пристроїв) є використання як мішені сухої соснової деревини не менше ніж 50 мм завтовшки.

Вважаємо, що використання сухої соснової дошки в цьому випадку є «пережитком минулого», адже міцнісні властивості 50-мм соснової деревини суттєво відрізняються від міцнісних властивостей, наприклад, шкіри людини, яка в першу чергу піддається ураженню. Імовірно, що на момент розроблення Методики соснова дошка була найвдалішим матеріалом для експериментальних випробувань, але наразі світ поглинула величезна різноманітність синтетичних, полімерних та інших штучних матеріалів, які у поєднанні з досягненнями виробництв можуть з легкістю відтворити структуру будь-якого об'єкта, зокрема і тіла людини з мінімальними відхиленнями.

Для порівняння Методика експертного рішення питання про приналежність предмета до холодної зброї, затверджена Федеральною міжвідомчою координаційно-методичною радою з проблем експертних досліджень та рекомендована для використання в експертних установах РФ (протокол № 5 від 18 листопада 1998 року) в п. 5.8. визначає, що в якості мішеней окрім сухої

соснової дошки використовується спеціальна мішень, яка імітує м'язові тканини людини (розробка НДІСТ МВС РФ).

Треба відмітити, що практика містить шляхи вирішення цієї проблеми.

У США та багатьох країнах Європи для випробувань різних видів зброї використовують балістичний гель. За своєю в'язкістю і щільністю він подібний до людських і тваринних тканин. На відміну від тіла, гель прозорий, що дозволяє спостерігати структуру і морфологію ушкоджень. Однак одним із недоліків є необхідність зберігання його за низької температури, адже в умовах кімнатної температури він втрачає свої характеристики протягом декількох годин, що створює проблеми широкого використання його в сучасній експертній практиці [92].

Також відоме виготовлення моделі м'язових тканин птаха шляхом покриття моделі скелета силоксановим каучуком з подальшою полімеризацією (патент № 2386938). Імітатор виконаний з силоксанового каучуку (силікону), пружні властивості та щільність якого аналогічні тим, що має м'язова тканина птаха, а також порожніх пластмасових кульок, що моделюють скелет і порожнини всередині птаха. Недоліком такого імітатора є використання порожніх пластмасових кульок, які можуть при експериментальних ушкодженнях залишити додаткові сліди на об'єкті, та одноразове застосування силікону [65].

Ще одним прикладом є патент США (US 2010031125, Richard K. Everett) на склад матеріалів для моделювання тканин людини (Material formulations for human tissue simulation). У цьому випадку гелева композиція включає в себе суміш желатину, гліколю, такого як етиленгліколь, та води. Зазначеному зразку також притаманні недоліки у вигляді невеликого терміну придатності та особливих умов експлуатації а також низькі показники бактерицидної та фунгіцидної стійкості внаслідок застосування желатину [284].

Патент США (US 2007/0116766 A1) на розробку матеріалу для моделювання тканин людини, що являє собою сукупність термопластичного блоксополімера в мастилі. Однак недоліками є невеликий проміжок часу, протягом якого компаунд забезпечує збереження форми експериментально

отриманих ушкоджень, а також окиснюваність продукту при підвищених температурах, і відповідно зміна реологічних властивостей.

Авторським колективом у складі Орлова Ю. Ю., Большакова В. Н., Голуба Ю. М., Гончара В. К., Золотухіна К. С., Кухаренка С. В. було розроблено пристрій діагностики предмету як холодної зброї (UA55326).

Суть корисної моделі полягає в тому, що після нанесення удару по мішені встановлюють уражуючу дію предмета, який досліджується як холодна зброя. Перевага пристрою, за визначенням авторів, полягає у підвищенні достовірності результату віднесення предмету до холодної зброї. Пристрій являє собою поверхню, що складається з двох частин, перша з яких включає в себе три шари – шар тканини (сукна), шар пластиліну балістичного та шар соснової дошки, друга включає в себе інші три шари – шар тканини (сукна), шар пластиліну одного кольору та шар пластиліну іншого кольору, і дозволяє проводити дослідження глибини проникнення клинка в мішень для встановлення ступеня ураження внутрішніх органів при нанесенні колючих ударів, який відрізняється тим, що, залежно від конструкції обмежувача, дозволяє утримувати руку на руків'ї або не зісковзнути руці на лезо при досягненні вістрям клинка дошки чи при заглибленні у пластилін на 20 мм [197].

Винайдений пристрій містить недоладність – використання двох шарів пластиліну різного кольору. Основним недоліком пластиліну є його висока щільність та відсутність пружно-еластичних властивостей, що притаманні м'яким тканинам людського тіла. Тому використання пластиліну не забезпечить встановлення необхідної інформації з високовідсотковою імовірністю.

Безсумнівно, кількість варіантів вироблення імітатору тканин людини на сучасному етапі достатньо велика. Наразі, вдалою спробою, на нашу думку є винайдення компаунду – імітатору м'язових тканин людини (RU 2557567).

Винахід відноситься до складу, який використовується для оцінки уражуючих властивостей стрілецької та холодної зброї, отримання експериментальних зразків ушкоджень, спричинених нею. Компаунд – імітатор м'язових тканин людини містить нафтове і (або) синтетичне мастило і згущувач,

вибраний з групи полімерів, що відносяться до поліуретанів, з полімерів і (або) сополімерів етилену, пропілену, бутадієну, який відрізняється тим, що додатково містить іонол як антиокислювальну присадку, петролатум і (або) церезин, і (або) парафін в якості згущувача при наступному співвідношенні компонентів, мас. %: антиокислювальна присадка не більше 1, згущувач 1–40, мастило – інше [92].

Запропонований склад включає дешеву сировину, довго зберігає свою форму, необхідну для вирішення діагностичних і ідентифікаційних завдань криміналістичної, а також судово-медичної експертизи про вид, характеристики або знаряддя травми, встановлення механізму і умов заподіяння ушкодження. Властивості і характеристики отриманого компаунда створюють можливість уловлювання високошвидкісних снарядів без втрати ними форми (деформації), забезпечують збереження слідів, дозволяють моделювати різного роду ушкодження, заподіяні під впливом вогнепальної, пневматичної, холодної і металевий холодної зброї, оцінювати їх нищівну силу, діагностувати вид і окремі характеристики знаряддя травми, отримувати необхідні для діагностичних та ідентифікаційних криміналістичних експертиз зразки для порівняння.

Відтворення в компаунді основних характеристик м'язових тканин людини (в'язкість, пружність), що беруться до уваги під час проведення ідентифікаційних і діагностичних криміналістичних та судово-медичних експертиз, забезпечує відображення в експериментальних слідах в повному обсязі тих самих ознак, що і на пошкодженнях на тілі людини. Це дозволяє забезпечити максимальну тотожність отримання експериментальних матеріалів [92].

До проблемних питань визначення достатності уражуючих властивостей предметів (пристроїв) відноситься також розмір сили при проведенні випробувань. Загальними умовами проведення випробувань не встановлено розмір сили, наявне лише визначення сили для проведення колючих та рублячих ударів клинковою холодною зброєю, а також для ударно-дробильної холодної зброї – вона має бути максимальною. Кожна окрема людина володіє різними силовими можливостями, що обумовлено індивідуальними фізіологічними, анатомічними та фізичними характеристиками, а тому не можливо порівняти

максимальну силу кожного окремо взятого суб'єкта. Внаслідок цього результати дослідження та їх оцінка не будуть однаковими, що може призвести до необ'єктивного кінцевого результату. Натомість, Методика експертного рішення питання про приналежність предмета до холодної зброї РФ та Методика експертного рішення питання про приналежність предмета до клинкової холодної зброї, затверджена Міжвідомчою науково-методичною радою у сфері судової експертизи при міжвідомчій комісії з питань судово-експертної діяльності при Раді Безпеки Республіки Білорусь (протокол від 12 березня 2008 року № 4) встановлюють енергію для нанесення ударів від 20 до 50 Дж. З метою вирішення цієї проблеми, на нашу думку, необхідно встановити межі застосування сили під час проведення експериментальних випробувань металевий холодної зброї, що забезпечить однозначність та об'єктивність отриманих результатів.

Динамічні випробування простих металевих предметів проводяться шляхом кидання в мішень у спосіб, характерний для найближчого аналогу холодної зброї з дистанції 3–5 метрів. Простий металевий предмет визнається таким, що має достатні уражуючі властивості, якщо при проведенні не менш як десяти експериментів не виникло будь-яких ушкоджень предмету (пристрою), а глибина проникнення бойової частини в матеріал мішені сягає не менш як 10 мм [147].

Якщо при контактах з мішенню виникають пошкодження уражуючого елемента (вигини, притуплення, викришування) і (або) пошкодження (руйнування), внаслідок яких порушується необхідна для ураження цілі балансування предмета, він визнається таким, що не має достатніх уражуючих властивостей [147].

Якщо при здійсненні до 10 кидків виникають незначні деформації та руйнування окремих фрагментів елементів об'єкта, які не виключають подальше нанесення ударів, додатково провадиться щонайменше 20 експериментів. Якщо при нанесенні серії додаткових ударів виникають суттєві деформації та руйнування, які роблять неможливим подальше нанесення ударів, експеримент припиняється і досліджуваний об'єкт визнається таким, що не відповідає вимогам технічної забезпеченості [147].

Додатковими умовами проведення динамічних випробувань механічних металевих предметів (пристроїв) є: дистанція – не менше ніж 5 м і не більше ніж 100 м; зусилля натягу тятиви для арбалетів та луків не менше ніж 20 кг; стріли для арбалетів та луків – з наконечником конічної форми та кутом загострення менше 30°. Механічний металевий предмет (пристрій) визнається таким, що має достатні уражуючі властивості, якщо: а) при проведенні не менш як десяти експериментів не виникло будь-яких ушкоджень; б) глибина проникнення стрілоподібного уражуючого елемента в матеріал мішені сягає не менше як: при дистанції 5 м – 20 мм; при дистанції 10 м – 15 мм; при дистанції 20 м – 10 мм; в) питома кінетична енергія кулеподібного уражуючого елемента сягає не менше ніж 0,5 Дж/мм² (формула розрахунку питомої кінетичної енергії міститься у Методиці) [147].

Завершальною стадією є оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків, на якій здійснюється комплексна оцінка результатів проведеного дослідження.

Висновок про приналежність досліджуваного об'єкта до металевих холодної зброї робиться за наявності у цього об'єкта необхідного й достатнього комплексу ознак такої зброї, а саме: призначеності і придатності для ураження цілі. Висновок має містити чітку й однозначну відповідь на питання про приналежність об'єкта до металевих холодної зброї із зазначенням її конкретного типу або виду, моделі, зразка, способу виготовлення та його придатності до застосування [106, с. 23]. За результатами дослідження металевих холодної зброї висновок може мати лише дві категоричні форми – досліджуваний об'єкт або є металевим холодною зброєю або ні. Результати проведеного дослідження оформлюють висновком експерта з дотриманням вимог ст. 101, 102 КПК України, Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591, Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових

експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5, інших нормативно-правових актів, стандартів, рекомендацій тощо.

3.3. Використання результатів експертизи металльної холодної зброї під час розслідування злочинів, пов'язаних із її застосуванням

В умовах сьогодення практична діяльність правоохоронних органів не обходиться без призначення судової експертизи у більшості розслідуваних злочинів. Судова експертиза є методологічною основою процесу розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металльної холодної зброї, її проведення забезпечує отримання максимально значущих відомостей з початкової інформації, отриманої у вигляді матеріально-фіксованих слідів та об'єктів.

Результатом такого дослідження є висновок експерта [Додаток И], який згідно з кримінальним процесуальним законодавством є докладним описом проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на поставлені запитання [131]. Згідно норм законодавства висновок експерта має доказову значущість, а тому наявна в ньому інформація використовується у розслідуванні та розкритті злочинів.

Для визначення доказових можливостей висновку експерта необхідно з'ясувати, що розуміється під використанням доказів. Взагалі термін «використання» тлумачиться як «застосовувати, вживати що-небудь з користю, користуватися чимсь» [27, с. 137].

Загальні цілі використання доказів свого часу сформулював А. Р. Белкін, визначивши серед них перевірку версій, інших доказів, орієнтуючої та розшукової інформації на предмет її оцінки; обґрунтування прийнятих рішень та обвинувального висновку; моделювання слідчої ситуації, механізму злочину, психологічного портрету і зовнішності злочинця; отримання нових доказів, нової

оперативної та розшукової інформації; формування комплексів доказів; демонстрацію доказів учасникам процесу на предмет усунення існуючих суперечностей між доказами; викриття в дачі неправдивих свідчень і отримання нових доказів; переконання у безглузді протидії розслідуванню, подолання кругової поруки співучасників [14, с. 272–273].

С. О. Ковальчук розглядає використання доказів у двох аспектах: 1) процесуальний, як заключний етап доказування у формі процесу, що має місце після їх збирання, перевірки та оцінки і полягає в оперуванні доказами, спрямованому на встановлення фактів й обставин, які мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню; 2) тактичному, у вигляді тактичного прийому проведення окремих СРД [87, с. 261, 265].

На думку А. Р. Воробчака: «...використання доказів являє собою неподільний конгломерат розумової та практичної діяльності суб'єктів кримінального процесуального доказування. Використання доказів як розумово-практична діяльність спрямовується суб'єктами доказування на досягнення завдань кримінального процесуального доказування, що визначені ними з урахуванням наданих їм кримінальним процесуальним законом повноважень, обставин конкретного кримінального провадження, наявних у ньому доказів тощо [33, с. 239].

Ми повністю погоджуємось з думкою професора М. Г. Щербаковського, який вважає, що термін «використання доказів» не є тотожним «доказуванню». Поняття доказування є більш широким, ніж поняття використання доказів, оскільки охоплює також стадії збирання, дослідження, оцінювання та перевірки доказів і, очевидно, доказування може здійснюватись навіть тоді, коли немає жодного доказу, а є лише інформація, яка вимагає перевірки та фіксації і лише згодом може перетворитися на доказ. Водночас використання доказів може відбуватись лише за наявності хоча б одного належним чином отриманого й оціненого доказу.

Під використанням доказів він розуміє окремий етап доказування, який являє собою розумове (логічне) та практичне (діяльнісне) оперування доказами з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню, а також вирішення

інших завдань, які мають значення. Розумове (логічне) оперування доказами здійснюється завдяки внутрішньому процесу у свідомості суб'єкта доказування, а практичне – зовнішнім діям, їх реалізації під час розслідування [269, с. 91–92].

Щодо висновку експерта, то дослідники також мають різне уявлення про можливість його використання як у процесі доказування, так і в інших сферах діяльності.

С. П. Лапта вирізняє чотири форми використання висновку експерта: 1) доказова – отримання нових доказів, перевірка наявних доказів, формування комплексів доказів; 2) тактична – висунення та перевірка версій, моделювання механізму злочину, подолання протидії розслідуванню; 3) організаційна – обґрунтування дій, рішень, які приймає слідчий; 4) профілактична – встановлення обставин, які сприяли вчиненню правопорушень [135, с. 28–29].

М. Г. Щербаковський, досліджуючи питання використання доказів на монографічному рівні, виділяє чотири загальні напрями використання висновків експертів та відповідні ним окремі цілі під час розслідування злочинів:

1) кримінально-правовий – кваліфікація злочинних дій (встановлення ознак, елементів складу злочину);

2) кримінально-процесуальний – отримання нових доказів, перевірка інших доказів, формування комплексів доказів, обґрунтування процесуальних рішень;

3) криміналістичний – висунення та перевірка версій, моделювання механізму злочину, подолання протидії розслідуванню, обґрунтування тактичних рішень слідчого, ідентифікація осіб та предметів;

4) кримінологічний – встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочинів [272, с. 421–422].

Не виокремлюючи напрямів, О. А. Соколова розглядає можливості використання результатів експертиз з метою: уточнення наявної інформації про підозрюваного в скоєнні злочину і його жертву; встановлення деяких навичок і звичок як жертви (потерпілого), так і злочинця; підготовки і проведення подальших СРД; коригування планування розслідування; перевірки по базах даних криміналістичних, оперативно-довідкових обліків тощо [232, с. 10].

Наведені позиції авторів не є вичерпними, багато дослідників по-своєму виділяють напрями та можливості використання результатів судових експертиз. Проаналізувавши наукові джерела, можемо виокремити наступні форми використання результатів судової експертизи метальної холодної зброї:

1. Забезпечення потреб розслідування.

Цей напрям використання можливостей висновку експерта спрямований на забезпечення повного, об'єктивного, а головне результативного розслідування. Ключовими елементами використання результатів експертизи у цьому напрямі є:

– *з'ясування нових, раніше не відомих фактів (обставин)*. Метальна холодна зброя може застосовуватись під час вчинення багатьох видів злочинів, крім того саме незаконне поводження з такою зброєю є караним діянням. Предмети, конструктивно схожі з метальною холодною зброєю, виявлені на місці події або при здійсненні обшуку, обов'язково потребують їх експертного дослідження для з'ясування низки питань. Експертизу метальної холодної зброї проводять з метою вирішення питання про приналежність предмета до певного типу, виду метальної холодної зброї, способу виготовлення, можливості нанесення ним виявлених ушкоджень, належності його певній особі тощо. До моменту отримання висновку експерта ці факти є невідомими для всіх суб'єктів розслідування і від їх вирішення в певній мірі залежить результат цього розслідування.

Крім отриманих відповідей на поставлені питання, в результаті проведення експертизи можуть бути встановлені обставини про які ініціатору зазначеної експертизи взагалі не було відомо. Такі обставини встановлюють внаслідок експертної ініціативи – відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 69 КПК України експерт має право викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання. Таким чином, висновок експерта відкриває для сторін кримінального провадження невідомі раніше факти вчиненого правопорушення.

– *збирання та перевірка доказів*. Дослідивши висновок експерта суб'єкт доказування здійснює аналіз і синтез його змісту та зіставляє його зі змістом інших наявних доказів. Оскільки за результатами такого зіставлення суб'єкт

доказування може встановити відповідність змісту висновку експерта змісту інших доказів, то за необхідності він проводить процесуальні дії, спрямовані на отримання нових доказів. Відповідно, використання висновку експерта дає змогу як підтвердити, так і спростувати інші, наявні в кримінальному провадженні, докази [33, с. 240]. Вдалий приклад наводить М. Г. Щербаковський: «Результати слідчого експерименту, проведеного з метою перевірки показань підозрюваного про те, як ним були спричинені ушкодження потерпілому (використане знаряддя, напрями та способи нанесення ударів, їх кількість тощо), зіставляють з висновками судово-медичної експертизи потерпілого. Збіг отриманих результатів свідчить про те, що подія відбувалася саме так, як вказує підозрюваний. Таким чином, у слідчого з'являється новий доказ, який підтверджує вже відомі йому факти. З іншого боку, якщо показання учасника процесу суперечать висновкам експерта, це може бути фактичною підставою для перевірки цих показань або експертного висновку. У такому разі слід ретельно оцінити наявні докази і висновки експерта» [272, с. 424]. Як бачимо, в результаті аналізу та оцінки наявних доказів, вони можуть підтверджувати або ж спростовувати інші докази, створюючи при цьому основу для отримання нових.

– *обґрунтування процесуальних дій, рішень*. Відповідно до ч. 1 ст. 110 КПК України процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду (ухвали, постанови та вирoki суду, постанови слідчого та прокурора, обвинувальні акти).

М. П. Климчук зазначає, що кримінальне процесуальне рішення – це виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовний акт, у якому компетентні державні органи і посадові особи у передбаченому законом порядку з метою вирішення правових і кримінологічних завдань кримінального судочинства надають відповіді на питання, що виникли у справі, і виражають владне волевиявлення про дії або бездіяльність, які впливають з установлених, на момент винесення рішення, фактичних обставин справи і приписів чинного законодавства [76, с. 58].

М. С. Строгович, пояснюючи сутність процесуальних рішень зауважує, що кожне твердження, зроблене слідчим в описовій частині обвинувального висновку, кожен викладений у ній факт мають бути підкріплені посиланнями на наявні у кримінальному провадженні докази, жодне твердження не може бути бездоказовим [235, с. 160]. Така позиція автора відноситься до всіх процесуальних рішень.

Процесуальні рішення ґрунтуються на фактичних даних, що були встановлені учасниками провадження. Одними із таких учасників є спеціаліст та експерт. Предмети та сліди, які були виявлені спеціалістом в ході огляду місця події, а згодом досліджені експертом в межах судової експертизи є тими фактичними даними, що формують зміст процесуального рішення. Результати дослідження експерта у вигляді висновку зазначаються в мотивувальній частині процесуального рішення. Попередньо перевірені та оцінені відомості з висновку виступають обґрунтованими підтвердженнями наявності або відсутності певного кола фактичних даних. Зокрема зазначається не лише факт проведення визначеного виду дослідження, а й встановлені експертом обставини. Зазначимо, що при ухваленні процесуального рішення висновок експерта використовують спільно з іншими доказами.

Під час досудового розслідування зроблені експертом висновки використовуються стороною обвинувачення шляхом наведення в мотивувальній частині відповідних клопотань, які заявляються нею слідчому судді, та відповідних скарг на ухвали слідчого судді, що підлягають оскарженню на цій стадії кримінального провадження, а стороною захисту – шляхом наведення в мотивувальній частині відповідних клопотань, які заявляються нею слідчому, прокурору, слідчому судді, і відповідних скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора та на ухвали слідчого судді, які підлягають оскарженню в ході досудового розслідування. Під час судового провадження зроблені експертом висновки використовуються сторонами кримінального провадження для обґрунтування своїх правових позицій в ході їх виступів у судових дебатах [33, с. 241].

– *забезпечення дотримання змагальності судочинства*. Висловлена позиція є дещо схожою із попередньою, і покликана для захисту законних прав та інтересів суб'єктів провадження. Вимога змагальності судочинства закладена у низці міжнародно-правових документів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема у:

1. Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року (ст. ст. 10, 11);
2. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (ст. 6);
3. Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року (ст. ст. 12, 14, 26).

Відповідно до ст. 129 Конституції України змагальність сторін та свобода в наданні ними суду доказів і у доведенні перед судом їх переконливості є основною засадою судочинства. Зазначена конституційна норма, як демократична, процесуальна основа, що створює сприятливі умови для пошуку істини та ухвалення справедливого судового рішення [226, с. 87], розкрита в статтях КПК України. Згідно з його положеннями кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів, а сторони провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав. Стосовно висновку експерта у забезпеченні змагальності, то законодавство регламентує проведення експертизи як за залученням сторони обвинувачення, так і за клопотанням сторони захисту, при цьому сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі і обов'язкової [131].

– *кримінально-правова оцінка вчиненого діяння*. Спираючись на зміст висновку експерта можливо встановити наявність ознак та окремих елементів складу конкретного суспільно-небезпечного діяння.

Слід погодитись з М. Г. Щербаковським, який розглядаючи проблематику використання висновку судових експертиз у кримінальному провадженні

зазначає, що за допомогою встановлених на основі дослідження фактів можна уявити роль суб'єкта у вчиненні злочину, виявити характерні особливості його діяльності, послідовність дій тощо, адже, як зазначає автор, експертному дослідженню підлягає не лише обстановка місця події та її елементи, а і механізм поведінки суб'єкта. Злочинне діяння досліджується в динаміці, а матеріальна обстановка дозволяє розглянути подію як у цілісній картині так і за окремими елементами [270, с. 25].

За допомогою судових експертиз, тобто шляхом дослідження наданих експерту об'єктів з використанням спеціальних знань, одержують інформацію, на підставі якої роблять висновки, котрі мають кримінально-правове значення. Роль висновку експерта полягає в тому, що він виступає засобом передачі інформації, що об'єктивно існує, суб'єкту пізнання, є проміжною ланкою між свідомістю слідчого, прокурора, судді та пізнаванною подією злочину [271, с. 214].

У встановленні ознак злочину роль висновку експерта полягає не в дослідженні кримінально-правової (юридичної) сутності обставин (законом прямо заборонено проведення експертизи для з'ясування питань права), а у з'ясуванні за допомогою спеціальних знань, властивих експерту, їх наявності або відсутності.

За допомогою висновку експерта можливо оцінити ознаки події з точки зору їх значення для кваліфікації злочину. Наприклад, серед особливо кваліфікованих видів хуліганства (ст. 296 КК України) є вчинення його із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень. У такому випадку кваліфікація залежить від експертного дослідження знаряддя злочину.

Можливість використання експертних досліджень для встановлення об'єкта злочинів як суспільних відносин обумовлена тим, що вони виявляють себе в реальних предметах і процесах, доступних для експертного дослідження [234, с. 54] У деяких випадках встановлення предмету злочину без проведення судової експертизи виявляється неможливим. Зокрема, під час кваліфікації діянь, передбачених ст. 263 КК України виникають труднощі з віднесенням предметів

до категорії «зброя», адже законодавцем не визначений їх конкретний перелік. У такому разі з'ясування природи предметів (чи є вони холодною зброєю, якщо так, то якою (рід, вид)), вирішується лише за допомогою їх дослідження в межах судової експертизи. Використання відомостей висновку експерта дозволяють з'ясувати окремі елементи об'єктивної сторони складу злочину. Так, зазначені відомості широко використовують для встановлення способу вчинення злочину, механізму події злочину (досліджуючи механізм утворення слідів), тотожності елементів речової обстановки, їх взаємодії та багатьох інших питань.

Таким чином, висновок експертизи метальної холодної зброї має високу інформаційну цінність для забезпечення розслідування злочинів.

2. Забезпечення криміналістичних потреб. Виходячи з того, що сучасна криміналістика розглядається як наука, яка вивчає кримінальну діяльність (підготовка, вчинення та приховування злочинів) та діяльність правоохоронних органів з виявлення і розслідування злочинів [123, с. 7–8], висновок експерта є безпосереднім джерелом інформації для забезпечення вищезазначеної діяльності. Напрями використання результатів дослідження у визначеній категорії є:

– *висунення версій та їх перевірка.* Криміналістичною версією є обґрунтоване припущення, що стосується сутності розслідуваної події або окремих фактів, які мають значення для її розслідування, що пояснює походження, зміст і зв'язок між цими фактами. Практичне значення криміналістичних версій полягає у можливості планування розслідування, а їх перевірка забезпечує повноту і різносторонність розслідування [114, с. 21].

Основою для побудови версій є фактичні дані, які стосуються досліджуваної події і можуть бути отримані з будь-яких джерел, як процесуальних, так і не процесуальних [254, с. 335]. Одним із джерел таких фактичних даних є висновок експерта. На основі інформації, отриманої в результаті проведення експертизи, суб'єкти розслідування можуть висувати версії про обставини вчиненого злочину. Крім побудови версій висновок експерта можуть використовувати для їх перевірки в тих випадках, коли слідчий припускає, що виявлені ушкодження нанесені конкретним екземпляром метальної

холодної зброї, що виявлений (вилучений) предмет є металюною холодною зброєю. Однозначне вирішення таких питань потребує використання спеціальних знань експерта.

З цього приводу С. П. Лапта зазначає, що висновки експерта можуть бути підставою для висунення і перевірки слідчих версій, але і обставини злочину можуть бути використані експертом, причому не тільки для побудови експертних версій, але і навпаки, для обмеження кола версій слідчого, які підлягають перевірці [136, с. 18].

Варто нагадати, що будь-яка висунута версія має бути обґрунтованою та побудованою на встановлених та перевірених фактах. Тому висновок експерта, як джерело побудови та перевірки версій, має бути усебічно проаналізований та оцінений. Неможна допускати побудову версій на помилкових висновках.

– *модельовання обставин події*. Використання модельовання, як загального методу пізнання, дозволяє відтворити механізм вчинення злочину та утворення слідової картини, встановити взаємозалежність між вчиненими діями та наслідками, звернутись до початкового стану об'єктів тощо. Модельованням можливо з'ясувати механізм та послідовність нанесення тілесних ушкоджень конкретним зразком металюної холодної зброї.

Висновок експерта містить інформацію про певні явища та об'єкти, яка дозволяє відтворити обстановку місця події у її первинному стані, відновити несправні або фрагментарно знищені предмети речової обстановки, змодельовати металюну холодно зброю за залишеними нею слідами, встановити місце вчинення злочину, місце перебування злочинця, напрямок метання простої та пострілу механічної металюної холодної зброї.

– *формування криміналістичної методики*. Криміналістична методика являє собою систему інтегрованих наукових положень і сформованих на їх основі комплексів методичних рекомендацій, що забезпечують оптимальну організацію розслідування та попередження окремих видів злочинів [122, с. 423]. Вона містить

методики розслідування окремих видів злочинів та цілісно пов'язана з криміналістичною характеристикою.

Окремою криміналістичною методикою є інформаційно-пізнавальна модель, в якій відображено комплекси методів, засобів, прийомів та рекомендацій типізованого характеру, викладених у описовій або формалізованій формі щодо раціональної організації процесу збирання, оцінки і використання доказової інформації стосовно специфіки вчинення і розслідування різних злочинних виявів та судового розгляду кримінальних проваджень [60, с. 213]. В свою чергу, криміналістична характеристика злочину становить собою модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки виду, групи або конкретного злочину [118, с. 254]. Р. С. Белкін визначає криміналістичну характеристику як абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтаційне значення і повинно включати в себе характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його застосування, особу ймовірного злочинця та ймовірні мотиви і мету злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка) [12, с. 305]. З наведених думок випливає, що і методика і характеристика становлять інформаційну складову всього процесу розслідування та дозволяють зорієнтувати суб'єктів цього розслідування у подальших діях, спростити їх діяльність шляхом надання відомостей, властивих певним видам злочинів.

Обидва напрямки формуються, видозмінюються та удосконалюються на основі певних інформаційних джерел. Такими джерелами є люди (слідчі, спеціалісти, експерти та ін.), документи (окремі провадження, плани місцевостей, фото та відео матеріали, статистичні дані тощо), періодичні та спеціальні видання, огляди тощо.

На думку В. В. Радаєва, інформація може бути отримана з вивчення кримінальних проваджень, анкетування слідчих, експертів, на нарадах з обміну передовим досвідом, з інформаційних листів та інших джерел [214, с. 10]. Ряд вчених згадує і про інші джерела: дані криміналістичних обліків, висновки криміналістичних, судово-психологічних та інших видів судових експертиз [133,

с. 20], криміналістичні знання слідчого, його життєвий і професійний досвід, інформація органів досудового розслідування, консультації спеціалістів, практика правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю і криміналістичні дослідження [47, с. 44].

У разі вчинення злочинів із застосуванням метальної холодної зброї інформація, отримана з висновку експерта, є важливим джерелом для формування та модернізації криміналістичної характеристики та окремої методики розслідування таких злочинів.

Досвід проведення криміналістичних експертиз із дослідження таких об'єктів, як метальна холодна зброя, дозволяє:

- розробляти нові та удосконалювати існуючі технічні засоби та тактичні прийоми розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї;

- створювати нові методичні рекомендації з питань розслідування таких злочинів та покращувати існуючі рекомендації відповідно до сучасних потреб практики, а також у зв'язку з появою нових зразків метальної холодної зброї;

- систематично відстежувати актуальність рекомендованих криміналістичних методів та засобів дослідження метальної холодної зброї та розслідування злочинів, пов'язаних з її застосуванням;

- розробляти нові підходи до огляду місця події із виявлення, огляду та вилучення метальної холодної зброї;

- розробляти новітні форми збирання та обробки криміналістично значущих слідів цього виду зброї;

- виявляти невідповідність методик розслідування, методичних рекомендацій, засобів, методів сучасним можливостям злочинної діяльності тощо.

Як бачимо, висновок експертизи метальної холодної зброї має широкі можливості у використанні наявної у ньому інформації для формування криміналістичної методики та її змістовних положень.

– *формування криміналістичних обліків*. В умовах сьогодення, коли інформатизація поглинула всі сфери людської діяльності, розкриття злочинів неможливо здійснювати без використання інформаційних ресурсів. Своєчасне реагування та прийняття необхідних рішень для ефективного розслідування потребує якісного та своєчасного отримання відомостей про обставини, які становлять інтерес.

Діяльність суб'єктів розслідування, спрямована на пошук та одержання, а в необхідних випадках – оновлення та корегування такої інформації, яка міститься в інформаційних системах, незалежно від їх відомчої належності, з метою використання її в процесі розслідування іменується інформаційно-довідковим забезпеченням розслідування злочинів [23, с. 9]. Арсенал інформаційно-довідкового забезпечення створює нові можливості проведення судових експертиз. На думку К. В. Капустника та І. В. Губанової інформаційне забезпечення судової експертизи створює впорядковану систему збирання, збереження, передавання та використання даних у судовій експертизі взагалі та конкретних експертизах зокрема. Ці системи дозволяють експерту вірно описувати, класифікувати об'єкти, що підлягають дослідженню, визначати напрями подальших дій, обирати для застосування відповідні методики, обґрунтовувати та формулювати експертні висновки [70, с. 463].

Результати проведених досліджень метальної холодної зброї, відображені у висновках експертиз, створюють масив відомостей, який, в свою чергу, формує інформаційно-довідкову підтримку всього процесу розслідування. На сьогодні інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів характеризується такими елементами як криміналістична реєстрація та криміналістичні обліки.

Криміналістична реєстрація являє собою сукупність знань про організацію та функціонування криміналістичних обліків, а також використання інформації, що в них міститься, у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Криміналістичні обліки – це науково розроблена сукупність інформаційно-пошукових систем, що створенні та функціонують у правоохоронних органах з

метою забезпечення процесу розслідування кримінальних правопорушень певною інформацією про об'єкти та їх ідентифікаційні ознаки [117].

Теорія криміналістики розподіляє криміналістичні обліки залежно від їх цільового спрямування на оперативно-пошукові та інформаційно-довідкові колекції, та визначає що вони функціонують на центральному, регіональному (обласному) та місцевому рівнях. Щодо злочинів, вчинених із застосуванням метальної холодної зброї та проведення експерти за їх напрямом, то перш за все слід звернутись до розгляду криміналістичних обліків Експертної служби МВС. Функціонування цих обліків регламентується Інструкцією з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС, затвердженій наказом МВС України від 10 вересня 2009 року № 390.

Зокрема Інструкцією визначено, що криміналістичні обліки створюються з метою використання їх для запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства, а також з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень. Джерелами формування криміналістичних обліків є об'єкти (їх копії, зображення) та (або) відомості про них, що надходять з органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, судів, підрозділів, які відповідно до чинного законодавства мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також з Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, інших органів виконавчої влади, а також Національного банку України [201].

Відповідно до Інструкції в частині питання, що стосується метальної холодної зброї, оперативно-пошукові колекції призначені для отримання інформації та ідентифікації знаряддя злочину (зброї, яка використовувалась під час учинення злочину); установлення спільної родової (групової) належності матеріалів та речовин; інших фактичних даних, які свідчать про вчинення злочинів конкретною особою; отримання іншої інформації щодо вчинених злочинів та запобігання їм.

Колекції формуються з об'єктів (їх копій, зображень) та (або) відомостей про них, вилучених або отриманих під час огляду місця події, проведення інших СРД, оперативно-розшукових заходів тощо. Направлення об'єктів (їх копій, зображень) для поставлення (перевірки) на облік здійснюється тільки **після проведення їх експертних досліджень** [201].

Після проведення експертних досліджень об'єктів (їх копій, зображень) працівниками, якими вони проводилися, складаються реєстраційні картки відповідно до вимог Інструкції, після чого керівниками НДЕКЦ в обов'язковому порядку організовуються їх перевірки за відповідними видами та рівнями криміналістичних обліків Експертної служби МВС України. Про результати перевірки інформуються органи дізнання, підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

У разі встановлення або невстановлення ідентичності об'єктів подальші дії з ними та порядок їх направлення до колекцій вищого та (або) нижчого рівнів регламентуються положеннями зазначеної Інструкції [117].

Інформаційно-довідкові колекції призначені для використання об'єктів, уміщених до них, під час проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм.

Колекції формуються з об'єктів, що становлять інтерес для оперативно-службової, науково-дослідної та методичної діяльності, є речовими доказами в кримінальних справах, за якими закрито провадження і щодо яких є рішення суду про їх уміщення до колекцій, а також об'єктів, отриманих від установ, організацій, підприємств незалежно від форми власності [201].

Уміщення об'єктів до колекцій здійснюється шляхом подання начальником НДЕКЦ клопотання до суду, після розгляду якого суди направляють до НДНКЦ витяг з судового рішення у частині, що стосується порушеного клопотання. Таким

чином, висновок експерта є безпосереднім джерелом формування криміналістичних обліків Експертної служби МВС, адже направлення об'єктів, їх копій та зображень для постановки на облік здійснюється лише після проведення експертизи.

У межах обліків Експертної служби міститься облік холодної зброї, який функціонує на центральному та обласних рівнях і складається з інформаційно-довідкових колекцій холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Колекції формуються з натурних зразків холодної зброї (її частин) і конструктивно схожих з нею виробів (копій, зображень) та відомостей про них, реєструються у журналах та зберігаються в умовах, що виключають їх втрату [201].

Крім криміналістичних обліків Експертної служби МВС висновок експертизи металюної холодної зброї є джерелом інформації обліків, які діють у відповідних департаментах МВС України та Національної поліції України.

Так, в системі МВС функціонує ЄІС МВС, яка являє собою багатофункціональну інтегровану автоматизовану систему, що безпосередньо забезпечує реалізацію функцій її суб'єктів, інформаційну підтримку та супроводження їх діяльності і становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних комплексів, програмно-технічних та технічних засобів телекомунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію [207].

Згідно з Положенням про ЄІС МВС, затвердженим Постановою КМУ від 14 листопада 2018 року № 1024, однією із функціональних систем ЄІС МВС є система ІПНП. Відповідно до Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему ІПНП, затвердженого наказом МВС України від 03 серпня 2017 року № 676, система ІПНП – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення.

Відповідно до Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України, її метою є об'єднання існуючих в органах та

підрозділах внутрішніх справ України інформаційних ресурсів в єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для підтримки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, суттєвого зміцнення їх спроможності протидії та профілактики злочинності [208].

Інформаційні ресурси МВС України та Національної поліції України містять велику кількість баз даних та ІП, які постійно оновлюються та поповнюються. Серед них функціонують обліки, в яких об'єктом виступає метална холодна зброя та відомості про неї, які забезпечують оперативне інформування розслідування злочинів, пов'язаних з використанням такої зброї, і в яких джерелом надходження інформації є висновки експертиз.

Так, в електронну карту ІП «Єдиний облік» крім загальних відомостей про кримінальне правопорушення, вносять відомості про використання зброї та перелік усіх речей, викрадених, вилучених з ознаками підробки, заборонених або обмежених в обігу у громадян і службових осіб, безгосподарних, що знайдено або вилучено із камер схову вокзалів, портів, аеропортів та зданих до підрозділів Національної поліції України. Обов'язково у випадку викрадення, втрати, вилучення, добровільної здачі, знайдення речей заповнюють вкладку «РЕЧІ» електронної картки. Вносять заводські, фабричні номери речей, агрегатів (за наявності) зброї, її індивідуальні особливості, що дозволяє однозначно її ідентифікувати. Після встановлення індивідуальних номерів зброї, проведення експертизи вносять доповнення до вкладки «РЕЧІ» [109, с. 43]. При цьому, при внесенні до обліку такої інформації, обов'язково зазначають номер та дату висновку експерта (експертного дослідження) зброї, найменування органу (підрозділу), у якому його проведено [202].

У разі надходження до органу (підрозділу) поліції висновку експерта (експертного дослідження) щодо добровільно зданої, вилученої або знайденої зброї його копія надається поліцейському, якому доручено розгляд відповідних матеріалів. Поліцейський упродовж доби з часу отримання копії висновку

експерта (експертного дослідження) за потреби вносить зміни щодо виду, типу, марки, моделі, серії, номера, калібру, року випуску зброї та відомості про підрозділ Експертної служби МВС України, який провів експертне дослідження (експертизу), дати його проведення та реєстраційного номера. Відомості про зброю перебувають на обліку до того часу, доки її не буде знайдено, реалізовано або знищено у визначеному законодавством порядку [202].

Якщо реєстрації підлягають відомості стосовно викрадення, утрати, вилучення (добровільної здачі), знайдення зброї, такі відомості передаються для внесення їх у ІІІ «Кримінальна зброя» та «Зареєстрована зброя».

Зокрема, в ІІІ «Кримінальна зброя» обліку підлягають відомості щодо холодної зброї викраденої, утраченої, знайденої, зданої, вилученої із числа тієї, що незаконно зберігалася, незалежно від її технічного стану, що має індивідуальні заводські (фабричні) номери або номери деталей; яка розшукується (знайдена, вилучена) правоохоронними органами країн-учасниць СНД [25, с. 237].

Якщо вилучена зброя є речовим доказом у кримінальному провадженні, відомості про це вносять в поля електронної картки (експертна установа, дата та номер експертизи) протягом доби з моменту отримання експертного дослідження. У разі, коли речовий доказ є раніше викраденою (втраченою) зброєю, повідомляють підрозділи Управління ліцензування за місцем реєстрації зброї про її вилучення. При поставленні на облік зброї (вилученої, добровільно зданої, знайденої) відповідальний працівник перевіряє її за обліками щодо викрадення або втрати. У разі отримання позитивного результату проводить заходи щодо організації ідентифікації зброї та, за наявності законних підстав, вирішення питання про її повернення власнику [66, с. 386].

При постановці на облік ІІІ «Кримінальна зброя» зазначають: інформацію про повідомлення; обставини викрадення, втрати, вилучення, знайдення зброї; найменування зброї, марку, модель, причини взяття її на облік (зняття з обліку); індивідуальний (заводський) номер та рік випуску, номери деталей; характерні особливості зброї, розпізнавальні ознаки, спосіб виготовлення, використання матеріалів та обладнання для цього (за висновками експертних досліджень);

відомості результатів експертних досліджень в обов'язковому порядку у разі вилучення, знайдення, добровільної здачі незареєстрованої зброї; персональні дані особи, яка втратила зброю, належність зброї; інформацію щодо установи, звідки викрадено зброю; індивідуальні особливості (подряпини, гравірування, сліди пошкоджень та інші ознаки), факт перероблення зброї, а також інші відомості (за наявності) відповідно до реквізитів електронних карток ІІ «Кримінальна зброя» [109, с. 83; 66, с. 386].

Якщо зброя не містить індивідуальних ознак у вигляді заводського номеру, вносити відомості про зброю заборонено. У разі коли після експертного дослідження не вдалось встановити індивідуальний номер, до картки обліку вносяться характерні ознаки деталей зброї.

В ІІ «Зареєстрована зброя» підлягають занесенню відомості щодо холодної зброї, що має серію та індивідуальні заводські (фабричні) номери, перебуває в користуванні громадян, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань, яким надано відповідно до законодавства дозвіл на її придбання, зберігання, носіння, перевезення, та яка обліковується підрозділами дозвільної системи [198, с. 124; 180, с. 237]. До ІІ «Зареєстрована зброя» на основі зібраних матеріалів вносять відомості щодо зброї та її власника у відповідності з полями електронної картки.

Використання такої підсистеми надає можливість моніторингу та відстеження в автоматизованому режимі термінів перереєстрації зброї, власників зброї, які порушують чинне законодавство, та у яких треба вилучити зброю, інформаційного обміну між підрозділами Національної поліції, МВС і НДЕКЦ при встановленні обставин та осіб, які скоїли кримінальні правопорушення, вчинені із застосуванням холодної зброї, а також виявлення серед осіб, на яких зареєстрована така зброя, тих, які притягуються до кримінальної, адміністративної відповідальності [25, с. 237].

Крім зазначених ІІ, відомості щодо речей, викрадених, вилучених з ознаками підробки, заборонених або обмежених в обігу у фізичних осіб, безгосподарних, що знайдено або вилучено із камер схову вокзалів, портів,

аеропортів, зданих до підрозділу Національної поліції, які мають індивідуальні заводські (фабричні) номери підлягають обліку в ІП «Річ».

З метою забезпечення розшуку викрадених предметів, що мають особливу історичну, наукову, художню або культурну цінність, і сприяння в розкритті злочинів, пов'язаних з їх розкраданням функціонує ІП «Антикваріат» [121, с. 201]. Серед об'єктів обліку міститься старовинна вогнепальна та холодна зброя, яка береться на облік тільки на підставі офіційного документа, який підтверджує її належність до об'єктів матеріальної чи духовної культури, а також обов'язкового фотографічного зображення (ескізний або детальний малюнок). Відомості про такі предмети вносяться до обліку в тому разі, якщо вони викрадені з державних сховищ, приватних колекцій чи інших місць; вилучені в громадян відповідно до законодавства; при надходженні повідомлення про викрадення таких предметів НЦБ Інтерполу іноземних держав або Генерального секретаріату Інтерполу до НЦБ Інтерполу при МВС України [198, с. 124].

За винятком обліків, які функціонують в межах департаментів Національної поліції та МВС, а також Експертної служби, для розслідування та розкриття злочинів використовують можливості міжнародних організацій.

Одними з основних функцій поліцейських міжнародних організацій є координація діяльності правоохоронних органів держав, що входять до їх складу, організація обміну інформацією, яка може стати корисною під час розслідування транснаціональних злочинів і пошуку злочинців, які можуть переховуватися в інших країнах, а також здійснення обліково-аналітичної роботи, спрямованої на створення умов для розкриття злочинів і розшуку злочинців цієї категорії [132, с. 188].

До міждержавних інформаційно-довідкових систем таких організацій відносять інформаційний банк держав СНД, інформаційні системи Європолу та інформаційні системи Інтерполу.

Відповідно до Угоди про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією від 03 серпня 1992 року, учасником якої є Україна, сторони зобов'язуються в інтересах попередження, розкриття та розслідування злочинів безоплатно надавати один одному за запитом наявні у сторін відомості

в оперативно-довідкових, розшукових, криміналістичних та інших обліках, автоматизованих системах і банках даних, архівах, а також здійснювати обмін наявними в їх розпорядженні науково-технічними, інформаційно-аналітичними та нормативно-методичними матеріалами, що відображають практику роботи правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, та інших питань, що становлять взаємний інтерес [231].

Інформаційна система Європолу (EIS) є центральною базою даних кримінальної інформації і розвідки Європолу. Запущена у 2005 році і доступна на 22 мовах, містить інформацію про серйозні міжнародні злочини, підозрюваних і засуджених осіб, кримінальні структури і злочини, а також засоби, використані для їх здійснення [280].

Облік кримінальної інформації також здійснює НЦБ Інтерполу (Укрбюро Інтерполу), через яке відповідно до Постанови КМУ від 25 березня 1993 року № 220 здійснюється взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами іноземних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни.

Вся інформація, отримувана МВС України каналами Інтерполу, вміщується в інтегровану базу даних НЦБ за такими підсистемами: 1) документи; 2) особи; 3) транспорт; 4) фірми; 5) номерні речі; 6) валюта; 7) предмети мистецтва. Однією з ключових функцій Генерального секретаріату Інтерполу є створення та забезпечення функціонування міжнародних банків даних інформації криміналістичного та розшукового характеру [132, с. 193].

Крім обліків, ведення яких здійснюється різними підрозділами Національної поліції та МВС, інформація отримана після проведення дослідження металльної холодної зброї є джерелом наповнення іншої частини інформаційно-довідкового забезпечення судово-експертної діяльності – наукової та методичної літератури. Наразі наукова література щодо проведення зброєзнавчих досліджень є достатньо застарілою, крім Методики експертам нерідко немає на що посилались.

Відповідно до Методики призначеність предмета (пристрою), який досліджується, для ураження цілі визначається в результаті встановлення збігу

притаманній йому сукупності конструктивних ознак із сукупністю конструктивних ознак відомого різновиду холодної зброї при порівнянні з відомими аналогами холодної зброї, якими є натурні зразки з криміналістичних та інших колекцій, описи та зображення різноманітних зразків холодної зброї в офіційній довідковій та спеціальній літературі, комп'ютерних базах даних та з урахуванням даних фірм-виробників [147].

Часто використовуваний експертами довідник А. І. Устінова «Холодное оружие и бытовые ножи», звертаючи увагу на рік його випуску (1978), не викликає сумніву щодо його неактуальності, з 1978 року різноманіття видів холодної зброї значно збільшилось, а такий її вид як метальна холодна зброя, взагалі потребує видання окремого довідника зважаючи на її конструктивні особливості. Виданий ДНДЕКЦ МВС у 2008 році «Довідник по клинковой зброї» використовується експертами під час дослідження холодної зброї, але він містить один вагомий недолік – розміщена у ньому інформація стосується лише виробів промислового виготовлення окремих фірм, а тому у разі надходження на дослідження виробів саморобного виготовлення експерту доводиться користуватись старими джерелами, які не відповідають сучасним вимогам експертної практики.

Отже, практика боротьби зі злочинністю в сфері незаконного поводження з метальною холодною зброєю та її застосування, в умовах інформатизації, свідчить про необхідність використання величезного потенціалу інформаційно-довідкових даних у цій галузі. Наукова, методична література, різноманітні інформаційні листи, бюлетені, а особливо криміналістичні обліки правоохоронних органів є комплексною багаторівневою системою, яка забезпечує проведення експертиз та процес розслідування злочинів необхідною інформацією. Висновки експертиз метальної холодної зброї, в свою чергу, є безпосереднім постачальником даних для таких систем.

– *подолання протидії розслідуванню*. Поняття протидії розслідуванню розглядалося багатьма дослідниками. Так, Р. С. Белкін визначає її як протиправну діяльність осіб, зацікавлених у результаті справи. На його думку протидія

розслідуванню виражається в діях, безпосередньо спрямованих на приховування злочину (знищення або змінення слідів злочину, інсценування), на ухилення від відповідальності (неявка на виклик слідчого або суду, переїзд в іншу місцевість) [15, с. 173; 16, с. 175].

Щодо форм протидії розслідуванню думки також характеризувались багатоманіттям, але на сьогодні серед них можна виділити: приховування злочину, утаювання відомої інформації, фальсифікація доказів, повідомлення неправдивих показань, штучне створення алібі тощо.

Приховування злочину становить собою діяльність (елемент злочинної діяльності), спрямовану на перешкоджання розслідуванню шляхом приховання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину та злочинця, а також їх носіїв [12, с. 364]; як заснований на реалізації системи об'єктивних і суб'єктивних факторів дійсності комплекс дій чи бездіяльність особи, яка приховує злочин до, у момент або після вчинення злочину [125, с. 232]. Висновки експертних досліджень металюної холодної зброї допомагають виявити приховані сліди злочинів через отримання фактів, які прямо вказують на їх приховування, наприклад встановити сліди рук злочинця на зброї, а також встановити обставини, які заперечують показання підозрюваного та інших учасників провадження.

Приховування злочину часто виражається у формі утаювання інформації. Його проявом можуть бути відмова від дачі показань, умовчування тощо. Такі дії можуть вчинятись всіма учасниками провадження для забезпечення власних інтересів та інтересів інших осіб.

У такому випадку М. Г. Щербаковський виокремлює декілька тактичних прийомів використання судових експертиз, серед яких: ознайомлення допитуваного з результатами експертизи; постановка питань за результатами судових експертиз; наведення аргументів, які ґрунтуються на результатах судових експертиз; демонстрація обізнаності слідчого в окремих обставинах злочину завдяки експертним дослідженням [272, с. 439].

Особливо актуальним є використання висновку експертизи металюної холодної зброї в тих випадках, коли злочинець намагався знищити (повністю або

частково) заводський номер зброї, або особливі мітки, які інколи наносять злочинці на зброю під час саморобного виготовлення, а також у разі заміни деталей та частин зброї.

3. Забезпечення профілактичної діяльності.

– *профілактика правопорушень*. Експертна профілактика є значущою частиною діяльності із попередження та профілактики злочинності. Щодо правової регламентації, то чинне законодавство не містить вказівок на обов'язок з'ясування причин та умов, які сприяли вчиненню злочину. Правовою основою профілактичної діяльності експерта є ст. 69 КПК України, якою визначено, що експерт має право викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання.

Експертна профілактика є одним із напрямів діяльності судово-експертних установ, які здійснюють у межах компетенції експерти, що входять у цей експертний підрозділ, з використанням специфічних методів, засобів, прийомів і спеціальних даних, якими володіє представник відповідної експертної спеціальності. Експертна профілактика здійснюється за матеріалами конкретних експертиз, узагальнення експертної (а за необхідності слідчої і судової) практики, під час проведення наукових досліджень, методичної роботи і правової пропаганди [211, с. 74]. О. Р. Росинська увиразнює профілактику як форму судово-експертної діяльності, що пов'язана з використанням результатів проведених експертиз у профілактиці злочинів, адміністративних та громадських правопорушень [218, с. 61].

Основними завданнями експертної профілактики злочинів є: максимальне використання можливостей судових експертиз усіх видів для встановлення обставин, що сприяють вчиненню правопорушень; розробка дієвих засобів щодо запобігання їм; активізація профілактичної роботи в непроцесуальних формах; підвищення конкретності та цілеспрямованості експертно-профілактичних рекомендацій; вирішення питань правового регулювання профілактичної діяльності судово-експертних установ; розширення наукових досліджень із

методичних, правових та організаційних питань експертної профілактики; встановлення взаємодії зі слідчими органами та судами [6, с. 10].

Використання висновків експертиз для забезпечення виявлення умов та причин, які сприяли вчиненню злочинів, здійснюється у двох формах – процесуальній і непроцесуальній.

Процесуальною формою експертної профілактики є вирішення задач профілактичного змісту (профілактичні рекомендації) в процесі експертного дослідження з відображенням у висновку експерта [154, с. 18].

Основною задачею проведення судової експертизи метальної холодної зброї є виявлення у досліджуваного об'єкта комплексу характерних ознак, які дозволяють ототожнити його з конкретним видом метальної холодної зброї, а також виявлення інформації про подію. Відомості про подію злочину відображаються на зброї у вигляді слідів, конструктивних змін, змін властивостей тощо внаслідок впливу на неї обставин події.

Як зазначає О. М. Моїсєєв, інформацію про обставини злочину містять ті ознаки, які складають різницю між сукупністю ознак яку мав об'єкт до цього впливу та сукупністю ознак, яка існує в об'єкті на момент дослідження [153, с. 226]. Такі ознаки встановлюють шляхом зіставлення досліджуваного об'єкта з аналогом, який міститься у довідкових даних, картотеках, натурних колекціях, криміналістичних обліках тощо. В результаті такого порівняння не лише встановлюють ознаки за якими об'єкт буде віднесений або невіднесений до метальної холодної зброї, а й з'ясовують такі обставини, як використання несправної метальної холодної зброї, саморобне виготовлення або перероблення такої зброї тощо. Інформація про ці ознаки становить профілактичну значимість та дозволяє встановити обставини, що сприяють вчиненню злочинів.

Непроцесуальна форма експертної профілактики – викладення експертом методичних рекомендацій щодо усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів, заснованих на його спеціальних знаннях і результатах узагальнення кримінальних або цивільних справ за обраною підставою (об'єктом експертного дослідження, територіальною ознакою, окремими категоріями злочинів та

групами правопорушень) [154, с. 17]. Така профілактична форма втілюється у практичну діяльність у вигляді рекомендацій, а також різноманітних листів і повідомлень, які надсилаються підприємствам, установам, організаціям, конкретним фірмам, наприклад із виготовлення метальної холодної зброї та снарядів до неї, для надання можливості усунення обставин, які сприяють вчиненню злочинів, і заснована на узагальненні наукових досліджень даної галузі, експертної практики, зокрема висновків експертиз.

Особливої соціальної цінності експертній профілактиці додає прогностичний напрям, оскільки, щоб ефективно протидіяти злочинам, необхідно вивчати й прогнозувати появу нових їх видів [124, с. 168–169].

Експертне прогнозування може бути визначено як вид галузевого прогнозування, результатом якого є складання прогнозу, що є формою наукового передбачення. Напрямок прогнозування в судовій експертизі відрізняється залежно від виду діяльності, в межах якої воно здійснюється. Насамперед до них відноситься встановлення перспектив розвитку наукових досліджень та їх результатів, а також засобів та форм експертної діяльності. Технічні засоби, прийоми та організаційні заходи профілактичного характеру розробляють експерти на підставі особистого досвіду та власних спеціальних пізнань, використовуючи при цьому відомості інших наук [140, с. 49].

Встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочину здійснюється на підставі вивчення та аналізу всіх наявних матеріалів провадження і висновків експерта займає серед них важливе місце. Він містить результати кваліфікованого дослідження об'єктів з використанням спеціальних знань та науково-технічних засобів, і на цій основі експерт може виявити обставини, що сприяли вчиненню злочину та сформулювати рекомендації щодо їх ліквідації у майбутньому.

– *уникнення експертних помилок.* За визначенням В. А. Абрамової, експертною помилкою є ненавмисно неправильні судження, дії чи бездіяльність судового експерта в процесі експертного дослідження, що реалізуються у його письмових висновках через неправильне отримання і переробку інформації на рівні відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, джерелом яких можуть бути

психічні, соціальні, біологічні якості експерта як фахівця у певній галузі судово-експертних знань [2, с. 9]. Допущення помилок під час проведення експертизи провокує появу цілого комплексу факторів, що негативно впливають на діяльність інших суб'єктів розслідування. Помилковий висновок призводить до хибних дій та рішень слідчих, прокурорів, суддів.

Найчастіше у експертній діяльності зустрічаються помилки гносеологічного, методологічного (пов'язані з вирішення завдань дослідження) та процесуального (пов'язані з недотриманням процесуального порядку проведення експертизи) характеру.

На думку В. В. Арешонкова гносеологічні та методологічні помилки найбільш характерні для ідентифікаційних криміналістичних експертиз, що обумовлено в деяких випадках складністю механізму слідоутворення, складністю виявлення співпадаючих ознак, а також значною суб'єктивністю оцінки таких ознак у порівнюваних між собою слідах. До таких помилок автор відносить нелогічність між результатом висновку та проведенням дослідженням, невідповідність дослідницької частини та висновків, надання висновку за недостатньої кількості чи низької якості порівняльних зразків, неправильна оцінка збігів або розбіжностей, неправильна оцінка інформативності виявлених ознак тощо [5, с. 101].

Інколи під час дослідження метальної холодної зброї експерти використовують некоректні терміни для її опису. Виникають випадки коли сплутують поняття технічної несправності та непридатності зброї для використання її за призначенням, і в разі надходження на дослідження переробленої або саморобної метальної холодної зброї визначають її справність або несправність, яка має місце лише при дослідженні предметів промислового виготовлення. При саморобному виготовленні встановлюється придатність наданого предмета для використання за призначенням. Під час дослідження механічної метальної холодної зброї можуть виникати ситуації, коли експерт до проведення експериментальних досліджень розбирає об'єкт, що може в подальшому призвести до несправностей та зміни початкового стану і тим самим

зумовити помилкові висновки. Це одні з багатьох помилок гносеологічного (методологічного) характеру.

Помилками процесуального характеру найчастіше є: неповнота відомостей про експерта, який виконував експертизу (освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи); недостатній (неповний) опис об'єктів, наданих на експертизу; відсутність докладного опису проведеного дослідження та деякі інші [5, с. 102].

Часто експерти допускають неповноту або відсутність опису об'єктів та проведеного дослідження. Нерідко не зазначають індивідуалізуючі ознаки об'єктів, таких як: сліди від обробки певними речовинами або інструментами; покриття мастилом або іншою спеціальною речовиною для захисту від дії навколишніх чинників; нашарування речовин; деформація; неповний опис маркувальних позначень. Інколи ігнорується докладний опис загальних та окремих ознак об'єкта, на основі яких вирішується питання про його приналежність до метальної холодної зброї. Аналогічна ситуація проглядається і під час опису пошкоджень, нанесених метальною холодною зброєю.

Часом порушується послідовність дій експерта або ігноруються окремі положення методики дослідження. Наприклад, під час виявлення неправильної взаємодії частин і механізмів метальної холодної зброї не встановлюють технічну причину несправностей, а у разі проведення експертного експерименту не завжди враховують обставини, що мали місце в момент події [100, с. 19].

Помилки також можуть виникати під час порівняння досліджуваного об'єкта з аналогами, адже чисельні проблемні аспекти встановлення аналогів зразків зброї на даний момент не врегульовано, в офіційних каталогах, ілюстрованих довідниках, виданих ще за радянських часів, наведено низку прикладів та встановлено їх загальні техніко-криміналістичні параметри та ознаки. Сучасна ж промисловість, що багата на конструкторську та дизайнерську думку, варіаційність у виконанні, збільшення авторських майстерень з виготовлення зразків метальної холодної зброї та відносно вільний перетин

кордонів продукцією даної категорії, наповнює ринок новітніми, оригінальними та унікальними зразками [262, с. 397].

Вивчення експертної практики, а особливо висновків експертиз металльної холодної зброї, в комплексі з іншими способами та можливостями уникнення експертних помилок дозволить максимально применшити їх прояв під час проведенні подальших досліджень в цій галузі.

Висновки до розділу 3

Проаналізовано низку законодавчих актів, які регулюють порядок призначення судових експертиз, а також договорів, укладених Україною в межах правової допомоги щодо проведення експертизи та з метою співробітництва у сфері наукової роботи з основних проблем судової експертизи.

Метальна холодна зброя є об'єктом криміналістичного дослідження в разі вирішення питання, чи належить вилучений предмет до металльної холодної зброї, та під час розслідування злочинів за слідами, які залишилися внаслідок її застосування, а також за слідами, які є безпосередньо на зброї, для встановлення факту її застосування конкретною особою (особами).

З'ясовано, що призначенню експертизи металльної холодної зброї передують такі дії: визначення виду (підвиду) судової експертизи (98 %); встановлення обсягу необхідних і достатніх для експертного дослідження матеріалів (95 %); здійснення перевірки (огляду) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу з позиції їх повноти та придатності для проведення експертизи (89 %); забезпечення відібрання зразків (за необхідності) (65 %); виклику за наявності потреби судового експерта для уточнення питань, які слід роз'яснити, а також для перевірки матеріалів щодо їх повноти, достатності та придатності для проведення експертизи (62 %); з'ясування решти обставин, пов'язаних із проведенням судової експертизи (56 %).

Встановлено, що, крім вирішення питання про віднесення предмета до

метальної холодної зброї, експертизу можуть також призначати на підставі звернень фізичних і юридичних осіб з метою встановлення параметрів, технічного стану, справності та ступеня зношення метальної холодної зброї; реєстрації метальної холодної зброї на конкретну особу органами Національної поліції України; визначення способу виготовлення метальної холодної зброї, моделі метальної холодної зброї, року виготовлення; з'ясування змісту маркувальних клейм і позначень; з'ясування статусу виробів господарсько-побутового, спортивного, розважального призначення, що конструктивно схожі на металюну холодною зброю; визначення криміналістичного статусу зразка метальної холодної зброї (виробу) з метою проходження прикордонного й митного оформлення під час виїзду за кордон й оформлення приватних колекцій зброї.

Висвітлено сутність і наукові засади експертизи метальної холодної зброї. Визначено структуру процесу дослідження, яка містить такі складові: попереднє дослідження, роздільне дослідження, експертний експеримент, порівняльне дослідження, оцінювання результатів і формулювання висновків, оформлення результатів здійсненого дослідження. Розглянуто комплекс загальнонаукових (спостереження, вимірювання, опис, порівняння, моделювання) і спеціальних (діагностичні, ідентифікаційні, класифікаційні, ситуаційні, методи криміналістичної фотографії, експертний експеримент) методів криміналістичного дослідження метальної холодної зброї.

Визначено, що ключовими критеріями застосування методів і методик, які, на думку практичних працівників, забезпечать об'єктивний результат дослідження, є: законність та етичність (85 %), науковість (87 %), ефективність (100 %), безпечність (74 %), доцільність (91 %), надійність отриманих результатів (98 %).

Окреслено шляхи вирішення проблемних питань проведення дослідження метальної холодної зброї, зокрема щодо: 1) проведення динамічних випробувань простих і механічних металюних предметів (пристроїв), а саме – втрата актуальності використання сухої соснової дошки як мішені для випробувань і відсутність конкретно визначеної величини сили, необхідної для проведення

випробувань. Запропоновано впровадити використання сучасних матеріалів на прикладі іноземного досвіду, а також закріпити в методиці конкретно визначену величину сили здійснення випробувань; 2) віднесення луків й арбалетів до метальної холодної зброї, якщо вони надійшли на дослідження без стріл або якщо стріли не призначені для ураження цілі; 3) дослідження саморобної метальної холодної зброї; 4) відповідності інформаційного забезпечення сучасним потребам експертної практики.

Охарактеризовано практичну значущість для розслідування результатів дослідження метальної холодної зброї у формі висновку експерта, розкриття та попередження злочинів, що вчиняють із застосуванням зазначеного виду зброї, а також для використання отриманих відомостей у діяльності підрозділів Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України та слідчих підрозділів Національної поліції України.

Для визначення доказових можливостей висновку експерта досліджено поняття використання доказів у різних аспектах. Проаналізовано підходи науковців щодо можливостей використання висновку експерта, а також акцентовано увагу на ефективності використання результатів дослідження метальної холодної зброї в забезпеченні повноти й об'єктивності дослідження обставин провадження та встановлення фактичних даних, що мають доказове значення.

Визначено форми використання результатів експертизи метальної холодної зброї: 1) для забезпечення потреб розслідування: а) з'ясування нових, раніше не відомих, фактів (обставин); б) збирання та перевірка доказів; в) обґрунтування процесуальних дій, рішень; г) забезпечення дотримання змагальності судочинства; д) кримінально-правова оцінка вчиненого діяння; 2) для забезпечення криміналістичних потреб: а) висунення версій та їх перевірка; б) моделювання обставин події; в) формування криміналістичної методики та криміналістичних обліків; 3) для забезпечення профілактичної діяльності: а) профілактика правопорушень; б) уникнення експертних помилок. Висвітлено поняття та сутність окреслених автором напрямів використання висновку експертизи метальної холодної зброї.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, сутність якого полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо криміналістичного дослідження металюї холодної зброї, формування на цій підставі висновків і пропозицій, що відповідають вимогам наукової новизни та мають теоретичне й практичне значення. За результатами здійсненого дослідження сформульовано такі висновки:

1. Аналіз вітчизняних й іноземних наукових джерел за темою дослідження дав змогу встановити, що теоретичні та практичні проблеми криміналістичного дослідження металюї холодної зброї були предметом наукових дискусій фахівців різних галузей знань. З'ясовано, що ґрунтовні дослідження цієї галузі припадають на 50–70-ті роки ХХ століття, і саме праці вчених того часу стали фундаментом для подальшого розвитку теоретичних засад дослідження металюї холодної зброї. Однак наукові позиції вчених не завжди узгоджувалися. Подолання наявних розбіжностей частково відбулося вже за часів незалежної України шляхом запровадження Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Водночас, відповідно до потреб діяльності правоохоронних органів, поняття криміналістичного дослідження металюї холодної зброї слід розглядати не лише в теоретичному аспекті, а й практичному. Тому криміналістичне дослідження металюї холодної зброї слід тлумачити як таку, що ґрунтується на використанні спеціальних знань, діяльність спеціаліста, експерта щодо виявлення, огляду, фіксації, вилучення металюї холодної зброї, конструктивно схожих з нею виробів, слідів їх застосування, а також експертного дослідження таких об'єктів.

2. На підставі ретроспективного аналізу історичних джерел щодо становлення та розвитку металюї холодної зброї виокремлено три групи такої зброї залежно від конструктивних особливостей та принципу дії. Перша група – первісна металюна холодна зброя. У цей період з'явилася перша індивідуальна

метальна холодна зброя, принцип роботи якої ґрунтувався на метанні снаряда рукою. До зазначеної групи належать найпростіші зразки метальної холодної зброї – від каміння та палиці до кам'яного ножа, кам'яної сокири, списа тощо. Друга група – механічна метальна холодна зброя. Специфіка цієї групи полягала в тому, що на зміну найпростішим зразкам метальної холодної зброї приходять зброя, дія якої ґрунтується на використанні накопиченої енергії. Типовими екземплярами є пращі, металеві машини, луки й арбалети. Третя група – клинкова метальна холодна зброя. У зазначеній категорії простежується розвиток різноманітних клинкових зразків метальної холодної зброї, таких як металеві ножі, чакри, сюрикени тощо. Поза увагою не залишилася метальна холодна зброя, яку активно використовують у сучасному світі.

3. Узагальнено наукові підходи до формулювання визначення метальної холодної зброї. Схарактеризовано основні криміналістичні ознаки метальної холодної зброї, що становлять основу вирішення питання про віднесення певного предмета до визначеної категорії зброї. Запропоновано вдосконалену дефініцію метальної холодної зброї, яку потлумачено як предмети та пристрої, конструктивно призначені й за своїми властивостями придатні для неодноразового ураження цілі на відстані, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини або енергії механічного пристрою. Проаналізовано низку законодавчих актів іноземних держав, якими, на відміну від вітчизняного законодавства, урегульовано категоріальний апарат й обіг метальної холодної зброї.

Обґрунтовано доцільність доповнення ст. 1 проекту Закону України «Про зброю» (№ 1222 від 02 вересня 2019 р.) поняттям метальної холодної зброї в значенні, окресленому вище. Також необхідно внести зміни до ч. 1 ст. 3 зазначеного законопроекту та викласти її в такій редакції:

«В Україні в цивільному обігу знаходяться такі категорії цивільної зброї та боєприпасів:

1) перша категорія – пневматична зброя калібру до 4,5 мм і швидкістю польоту метального елемента до 100 м/с; вогнепальна зброя під патрон Флобера калібру до 4,5 мм та боєприпаси до неї; газова зброя; луки й арбалети із силою

натяжіння тятиви до 20 кг; інша зброя, яка не належить до другої, третьої, четвертої категорії і не заборонена в цивільному обігу;

2) друга категорія – довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя; пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту метального елементу понад 100 м/с; вогнепальна зброя під патрон Фlobера калібру понад 4,5 мм та боєприпаси до неї; луки й арбалети із силою натяжіння тятиви не менше ніж 20 кг; клинкова зброя з довжиною клинка не менше ніж 90 мм і товщиною клинка не менше ніж 2,6 мм».

З метою чіткого визначення кола об'єктів, що належать до металюної холодної зброї за базовими критеріями систематизації, запропоновано класифікацію металюної холодної зброї за такими критеріями: 1) видом джерела енергії, що використовують для метання: проста й механічна; 2) призначенням: військова, бойова, цивільна (спортивна та мисливська), кримінальна; 3) способом дії: клинкова (ударна, дискова, голчаста, комбінована, замаскована) і неκлинкова; 4) залежно від способу утримання зброї в руці: з руків'ям, з ратищем, без руків'я і без ратища; 5) принципом уражуючої дії: ударно-дробильна, колюча, колючо-ріжуча, рублячо-ріжуча, ріжуча; 6) конструктивними особливостями джерел накопиченої енергії: тятивно-дугова, тятивна, пружинна, важільна; 7) спроможністю використання металюних снарядів: з використанням металюних снарядів і без їх використання; 8) кількістю металюних снарядів: однозарядна й багатозарядна (магазинна); 9) способом виготовлення: промислова, кустарна, саморобна (повністю саморобна, виготовлена з використанням деталей, частин, механізмів заводського виробництва та виготовлена з об'єктів, які не є зброєю); 10) місцем виготовлення: вітчизняна й іноземна; 11) характером виникнення: історично вироблена та спеціально розроблена; 12) відповідністю стандартам: стандартна й нестандартна; 13) національним показником: національна і загальнопоширена.

4. Визначено, що огляд місця події під час розслідування злочинів із застосуванням металюної холодної зброї є невідкладною слідчою

(розшуковою) дією, яку визнають інформаційним інструментом подальшого процесу збирання доказів.

Основними завданнями спеціаліста під час підготовки та проведення огляду місця події визначено такі: забезпечення необхідного обладнання; допомога щодо визначення меж і послідовності огляду; вирішення питання про залучення спеціалістів інших галузей; складання планів, схем, графічних зображень, креслень; застосування технічних засобів; виявлення, фіксація, вилучення, упакування та забезпечення збереження слідової інформації; надання консультацій слідчому; допомога в складанні процесуальних документів. Оскільки метальна холодна зброя є специфічним об'єктом, огляд місця події слід проводити з обов'язковим застосуванням сучасних техніко-криміналістичних засобів, таких як: «Scene Vision», «Regula 7515M», «Regula 7505M», набір для відновлення серійних номерів на металевих поверхнях, виробництва Tri-Tech Forensics тощо. Зосереджено увагу на особливостях і порядку виявлення, огляду, фіксації, вилучення та упакування простої і механічної метальної холодної зброї залежно від різних ситуацій огляду.

5. Однією з основних підстав залучення спеціаліста в галузі зброезнавства до проведення обшуку під час розслідування злочинів є правильне визначення об'єктів пошуку та його можливість з високою вірогідністю встановити приналежність виявлених предметів до метальної холодної зброї.

Метальна холодна зброя може бути об'єктом пошуку у двох випадках: 1) коли злочин учинено із застосуванням метальної холодної зброї; 2) за фактом незаконного поводження з метальною холодною зброєю. У першому випадку виявленню та вилученню підлягають: метальна холодна зброя та її окремі частини; снаряди до метальної холодної зброї; сліди застосування метальної холодної зброї та предмети з такими слідами; сліди на зброї; предмети, у яких зберігали метальну холодну зброю та снаряди до неї. У другому випадку виявляють і вилучають: метальну холодну зброю, окремі її частини, заготовки; снаряди до метальної холодної зброї; обладнання, інструменти, матеріали та сировину, що були використані для виготовлення; залишки частин і механізмів,

що не були використані під час виготовлення; спеціальний одяг; предмети, у яких зберігали металюну холодноу зброю та снаряди до неї; дозвільні документи; записи, щоденники, нотатки тощо.

6. Встановлено, що в процесі допиту спеціаліст допомагає слідчому з'ясувати обставини провадження та правильно оцінити отримані показання. Необхідність залучення спеціаліста до підготовки та проведення допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металюної холодної зброї, зумовлена тим, що спеціаліст може надавати пояснення щодо механізму утворення слідів, виявлених під час проведення попередніх слідчих (розшукових) дій та принципу й особливостей дії конкретного зразка металюної холодної зброї. У разі якщо спеціаліст брав участь у попередніх слідчих (розшукових) діях, він може акцентувати увагу на обставинах, які не були помічені іншими учасниками. Спеціаліст може надавати консультації з приводу незрозумілої термінології в галузі зброезнавства, допомагати у формулюванні питань.

Виокремлено особливості підготовки та найефективніші тактичні прийоми проведення допиту під час розслідування злочинів зазначеної категорії. Сформовано типовий перелік питань під час допиту осіб, яких затримано з металюною холодною зброєю; у яких було виявлено металюну холодноу зброю; яких затримано за місцем виготовлення металюної холодної зброї.

7. Досліджено організаційно-тактичні засади призначення експертизи металюної холодної зброї. Проаналізовано масив національних нормативно-правових актів і договорів, укладених Україною з низкою держав у межах правової допомоги щодо проведення експертиз. Висвітлено організаційно-підготовчі заходи, що передують призначенню експертизи металюної холодної зброї.

Встановлено, що призначенню експертизи металюної холодної зброї передують такі дії: визначення виду (підвиду) судової експертизи, до компетенції якої належить роз'яснення відповідних питань (98 %); встановлення обсягу необхідних і достатніх для експертного дослідження матеріалів (95 %); здійснення перевірки (огляду) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу з позиції їх повноти та придатності для проведення експертизи,

зокрема з огляду на належне відображення ознак об'єктів і зразків (89 %); забезпечення відібрання зразків (за необхідності) (65 %); у певних випадках розглядають можливість виклику судового експерта для уточнення питань, які він має роз'яснити, а також для перевірки матеріалів щодо їх повноти, достатності й придатності для проведення експертизи (62 %); з'ясування всіх інших обставин, пов'язаних із проведенням судової експертизи (56 %).

Визначено, що, крім встановлення приналежності певного предмета до категорії металюної холодної зброї, експертизи призначають для встановлення параметрів, технічного стану, справності й ступеня зношення, способу та року виготовлення, моделі, змісту маркувальних клейм і позначень металюної холодної зброї; реєстрації металюної холодної зброї на конкретну особу; впевненості в статусі виробів господарсько-побутового, спортивного, розважального призначення, що конструктивно схожі з металюною холодною зброєю; встановлення приналежності зразка до категорії металюної холодної зброї з метою перетину державного кордону й митного оформлення. Окреслено загальні положення щодо формулювання питань, які будуть поставлені на вирішення експерту.

8. Розглянуто наукові засади експертизи металюної холодної зброї. Розглянувши комплекс питань, пов'язаних з аналізом сучасного стану судової експертизи металюної холодної зброї, виявлено низку положень, які потребують перегляду й удосконалення відповідно до нагальних потреб експертної практики. Передусім до них належать проблеми, пов'язані з інформаційним забезпеченням цього виду досліджень. Більшість джерел, до яких звертаються експерти, містять застарілі положення, опубліковані ще за радянських часів. Проблемним питанням є умови проведення динамічних випробувань. Згідно з методикою дослідження, як мішені використовують суху соснову деревину не менше ніж 50 мм завтовшки, яка є «пережитком минулого». Таке твердження ґрунтується на аналізі винаходів іноземних країн, який дав підстави для висновку, що завдяки різноманіттю сучасних синтетичних, полімерних та інших штучних матеріалів є можливість створювати імітатори тіла людини, які дозволяють відтворити його структуру з мінімальними відхиленнями. Акцентовано увагу на необхідності зазначення в

методиці сили здійснення динамічних випробувань у розмірі від 20 до 50 дж з метою подолання суб'єктивного фактора сили окремої людини. Суперечності викликає також питання про віднесення луків й арбалетів до металюної холодної зброї, якщо вони надійшли на дослідження баз стріл або якщо стріли не призначені для ураження цілі. Відповідно до методики дослідження, стріли та болти є снарядом до луків й арбалетів, а не їх складовою, тому варто визнавати металюною холодною зброєю луки, арбалети, якщо їх надано на дослідження без стріл.

9. Експертиза металюної холодної зброї передбачає дослідження, спрямоване на отримання фактичних даних про металюну холодну зброю, що мають значення для вирішення питань кримінального провадження. Результати такого дослідження відображають у висновку експерта, який, відповідно до кримінального процесуального законодавства, є джерелом доказів. Висновок експертизи металюної холодної зброї є провідним засобом розслідування злочинів окресленої категорії: по-перше, порядок отримання висновку чітко регламентований законодавством; по-друге, дослідження проводить спеціальний суб'єкт – експерт; по-третє, проведення експертизи надає можливість отримати нові докази в процесі дослідження.

З огляду на вагому роль висновку експерта у формуванні доказової бази розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металюної холодної зброї, сформовано такий поділ використання результатів дослідження металюної холодної зброї: 1) для забезпечення потреб розслідування: з'ясування нових, раніше не відомих, фактів (обставин); перевірка наявних й отримання нових доказів; обґрунтування процесуальних дій, рішень; забезпечення дотримання змагальності судочинства; кримінально-правова оцінка вчиненого діяння; 2) для забезпечення криміналістичних потреб: висунення версій та їх перевірка; моделювання обставин події; формування криміналістичної методики та криміналістичних обліків; 3) для забезпечення профілактичної діяльності, зокрема: профілактика правопорушень і уникнення експертних помилок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов С. С., Кутузов А. Д., Сонис М. А. Криминалистическое исследование холодного оружия: метод. пособие. Москва: Гос. учреж. РФ центр суд. эксп. при М-ве юстиции РФ, 2011. 218 с.
2. Абрамова В. М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2005. 18 с.
3. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учеб. для вузов / под ред. Р. С. Белкина. Москва: НОРМА, 2001. 990 с.
4. Агафонов В. В., Филиппов А. Г. Криминалистика: пособие для сдачи экзамена. 5-е изд., испр. Москва: Юрайт, 2006. 223 с.
5. Арешонков В. В. Проблеми при проведенні криміналістичних експертиз, різновиди, причини виникнення та шляхи попередження. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 99–108.
6. Аринушкин Г. П. Роль и задачи судебно-экспертных учреждений в профилактике правонарушений. *Пути совершенствования методики и организации профилактической деятельности экспертных учреждений*: материалы Всесоюз. науч.-практ. семинара. (Киев, 27–29 апреля 1976 г.) Москва, 1978. С. 6–10.
7. Арутюнов А. С., Фаниев П. А. Критерии отнесения метательного ножа к холодному оружию. *Вестник Краснодарского ун-та МВД России*. 2019. № 1 (43). С. 50–54.
8. Афонін Д. С. Значення ситуаційних судових експертиз у розслідуванні злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 148–150.
9. Ашимова Д. И. Оружие – объект криминалистического исследования. *Вестник Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова*. 2015. № 4. С. 50–55.

10. Балашов Д. Н., Балашов Н. М., Маликов С. В. Криминалистика: учебник. Москва: ИНФРААМ, 2005. 503 с.
11. Бахін В. П., Весельський В. К. Тактика допиту: навч. посіб. Київ: Правник, 1997. 67 с.
12. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Т. 3 Криминалистические средства, приемы и рекомендации. Москва: Юристь. 1997. 480 с.
13. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики: учеб. пособие. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1993. 200 с.
14. Белкин А. Р. Теория доказывания: науч.-метод. пособие. Москва: НОРМА, 1999. 429 с.
15. Белкин Р. С. Криминалистика: учеб. слов.-справ. Москва: Юристь, 1999. 266 с.
16. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. 2-е изд. доп. Москва: Мегатрон XXI, 2000. 334 с.
17. Бельков В. А., Халапханов В. Т. Криминалистическое исследование огнестрельного оружия: учеб. пособие. Иркутск: Иркут. инст-т (фил.) ВГУЮ, 2016. 206 с.
18. Беспалова Л. Б. Криминалистическая экспертиза холодного оружия: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1998. 225 с.
19. Бехайм В. Энциклопедия оружия (Руководство по оружейведению. Оружейное дело в его историческом развитии от начала средних веков до конца XVIII в.) / пер. с нем.: А. А. Девель, В. В. Демидова, В. А. Кондрашева, М. Ю. Некрасов, Е. А. Пахомова, Г. В. Пивник, О. И. Серегин, В. В. Фадеев; отв. ред. С. В. Еременко. Санкт-Петербург: АО «Санкт-Петербург оркестр», 1995. 694 с.
20. Бирюков В. В., Беляков А. А. Криминалистическое исследование оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и следов их применения: практ. пособие. Москва: Юрайт, 2018. 217 с.
21. Біленчук П. Д., Ковальова В. В., Шульга О. О., Стрілець Г. А. Сучасна класифікація методів судової експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58 (2). С. 118–123.

22. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброезнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї: монографія / за ред. П. Д. Біленчука. Київ: «BeeZone», 2004. 464 с.
23. Бірюков В. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: навч. посіб. Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2009. 112 с.
24. Боднар А. В. Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна: дис. ... д-ра. філософії: 081. Київ, 2019. 205 с.
25. Бондар В. С. Шляхи оптимізації інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, вчинених із використанням вогнепальної зброї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 1. С. 232–241.
26. Вдосконалення методики дослідження холодної зброї. Уточнення критеріїв її визначення: звіт про науково-дослідну роботу. Київ: КНДІСЕ, 2004. URL: <https://refdb.ru/look/1786772-pall.html>.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
28. Веселова Е. В. Административно-правовое регулирование оборота оружия, имеющего культурную ценность: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2009. 181 с.
29. Весельський В. К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2. С. 151–158.
30. Винниченко А. С. Криминалистическое исследование метательного оружия: учеб. пособие. Волгоград: ВА МВД России, 2002. 52 с.
31. Владимиров В. Ю. Теория и практика криминалистического оружиеведения: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Санкт-Петербург, 2002. 475 с.

32. Волобоєв А. О. Тактичні особливості обшуку за фактом незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. 2019. Т. 30 (69). № 5. С. 199–204.

33. Воробчак А. Р. Використання висновку експерта як джерела доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 238–242.

34. Выдря М. М. Криминалистическое исследование холодного оружия. *Социалистическая законность*. Москва, 1955. № 5. С. 53–54.

35. Галиця О. С. Деякі питання застосування кримінально-процесуального законодавства при проведенні обшуку транспортних засобів. *Аналітичні матеріали, коментарі, судова практика*. 2009. № 11. С. 82–84.

36. Голдованский Ю. П., Тахо-Годи Х. М. Экспертиза по установлению самодельного холодного оружия: метод. пособие. Москва: ВНИИСЭ, 1973. 50 с.

37. Голдованский Ю. П. Методические указания о производстве экспертиз по установлению холодного оружия. Москва: ВНИИСЭ. 1970. 12 с.

38. Головки В. Копьеметалка, атлатль-оружие древних народов. *Наука и техника*. Харьков, 2018. № 6. С. 29–31.

39. Голоколосова А. С. Криміналістичне дослідження сюрикенів як різновиду металеві холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. Вип. 2 (95). С. 117–124.

40. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 272 с.

41. Горелик М. В. Оружие древнего Востока (IV тысячелетие–IV в. до н. э.): монография. Москва, 1993. 349 с.

42. Горелов Е. А. Тактика использования оперативно-розыскных данных при расследовании преступлений: метод. пособие / под ред. Л. Н. Гусева. Москва, 1964.

43. Гринчишин Б. В. Клинкова зброя в системі озброєння давньоукраїнського воїна XII–XIV ст.: дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22. Львів, 2016. 279 с.

44. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд. Москва: ЛексЭст, 2002. 1088 с.

45. Гуменський О. А., Охріменко О. І. Порівняльна стадія при проведенні досліджень з групової ідентифікації об'єктів, які є результатом інженерно-технічної діяльності людини. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вип. 60. С. 370–379.

46. Гуревич А. Я., Харитонович Д. Э. История средних веков. 2-е изд. Москва: МБА, 2008. 320 с.

47. Густов Г. А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений. *Криминалистическая хараткеристика преступлений*. 1984. № 14. С. 43–46.

48. Деревняк Д. В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (23). С. 104–108.

49. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 443 с.

50. Дудич А. В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 253 с.

51. Дьяконов П. А. Теория и практика криминалистического исследования холодного оружия ударно-раздробляющего действия: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2002. 240 с.

52. Егоров А. Г., Свидлов Н. М., Ченцов Ю. Н. Правовые и криминалистические вопросы экспертизы холодного оружия: лекция. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1984. 24 с.

53. Експертизи у судовій практиці / Т. М. Арсенюк, Ю. М. Беляк, В. І. Бояров та ін. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 388 с.

54. Єфімов М. М. Методика розслідування хуліганства: монографія Дніпропетровськ, 2015. 216 с.
55. Жбанков В. А. Получение образцов для сравнительного исследования: учеб. пособие. Москва: изд-во УМЦ при ГУК МВД РФ, 1992. 161 с.
56. Железняк А. С. Основы криминалистической техники. Москва: МГИУ, 2007. 190 с.
57. Железняков А. И., Гобеев А. С. Метательное оружие как новый объект криминалистического экспертного исследования. *Использование достижений науки и техники в предупреждении, раскрытии и расследовании преступлений*. Саратов, 1994. С. 60–65.
58. Железняков А. И., Винниченко А. С. Холодное и метательное оружие как два самостоятельных вида. *Теория и практика экспертных исследований в свете закона Российской Федерации «Об оружии»*. Волгоград: ВЮИ МВД РФ, 1996. С. 14–16.
59. Житомирский М. М. К вопросу об экспертной диагностике метательного орудия. *Экспертная техника*. 1986. Вып 96. С. 24–27.
60. Журавель В. Окрема криміналістична методика: поняття та сфера застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2. С. 202–213.
61. Завидняк І. О. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій та його консультативна допомога. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 453–456. URL: http://www.pap.in.ua/6_2019/116.pdf.
62. Здоровко С. Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2002. 209 с.
63. Зырянов В. В. Проблемы криминалистического оружейведения: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности». Омск, 1998. 23 с.

64. Иванчишин И. И. Особенности проведения следственного эксперимента при расследовании преступлений, совершенных организованными преступными группировками. *Право и политика*. 2015. № 2. С. 142–144.

65. Имитатор птицы, способ его изготовления и способ испытания элементов конструкций летательных аппаратов на ударную прочность при столкновении с птицей. URL: <http://www.freepatent.ru/images/patents/77/2386938/patent-2386938.pdf>.

66. Інформаційне забезпечення діяльності ОВС: зб. законодав. та нормат. док. / В. Б. Вишня, І. В. Краснобрижий, В. О. Мирошніченко, С. В. Свириденко. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2014. 584 с.

67. Калинин В. Н. Процессуальная природа и сущность получения образцов для сравнительного исследования. *Современные проблемы права, экономики и управления*. 2017. № 2 (5). С. 26–34.

68. Каплунов И. М. К вопросу об экспертизе холодного оружия. *Современные тенденции развития судебной экспертизы вещественных доказательств и пути внедрения новых физических, химических и биологических методов исследования в экспертную практику*: материалы Всесоюз. науч. конф. Москва, 1972. Ч. 2. С. 98–100.

69. Капустина И. В. Первоначальный этап расследования хищений огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис....канд. юрид. наук: 12.00.09. Санкт-Петербург, 1999. 227 с.

70. Капустник К. В., Губанова І. В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2009. Вип. 9. С. 462–465.

71. Карпушин С. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 210 с.

72. Київський НДЕКЦ МВС України. URL: <http://ndekc.kiev.ua>.

73. Кищенко В. Г. Стрелы древних и средневековых культур Евразии: реконструкция. *Стети Европы в эпоху средневековья. Половецко-золотоордынское время*: сб. науч. тр. Донецк: Донец. нац. ун-т, 2003. Т. 3. С. 131–192.

74. Кікінчук В. В., Степанюк Р. Л., Пазинич Т. А. Особливості взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень за фактами вибуху, загрози вибуху або виявленні саморобних вибухових пристроїв: наук.-метод. рек. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 39 с.

75. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. Київ: «Ін Юре», 2007. 521 с.

76. Климчук М. П. Обґрунтованість кримінально-процесуальних рішень як елемент засади законності. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8. № 2. С. 55–60.

77. Климчук М. П., Фурман Я. В. Тактичні особливості допиту підозрюваних – членів організованих злочинних угруповань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 174–179.

78. Кобилянський О. Л. Експертиза клинкової холодної зброї: сучасний стан і перспективи розвитку. *Правові засади забезпечення права людини на життя і здоров'я*: зб. матер. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 10–12 груд. 2019 р.). Київ: УкрДГПІ, 2019. С. 77–79.

79. Кобилянський О. Л. Експертиза холодної зброї: проблеми сьогодення. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/9558>.

80. Кобилянський О. Л. Експертиза холодної зброї: проблеми теорії та практики. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вып. 60. С. 287–299.

81. Кобилянський О. Л. Проблемні питання експертизи холодної зброї. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2. С. 65–73.

82. Кобилянський О. Л., Кофанов А. В., Приходько Ю. П. Криміналістичне дослідження металльної холодної зброї: метод. рек. Київ: УкрДГПІ, 2014. 140 с.

83. Кобилянський О. Л., Малікова А. О. Проблемні аспекти експертизи холодної зброї (ч. 3). URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/9040>.

84. Кобилянський О. Л. Холодна зброя: аспекти декриміналізації. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3605>.

85. Ковалевська Є. В. Правове регулювання участі суб'єктів, що володіють спеціальними медичними знаннями, у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 165–175.

86. Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 712 с.

87. Ковальчук С. О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 626 с.

88. Кокин А. В. О понятии, предмете, задачах и объектах судебной экспертизы холодного и метательного оружия. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2017. Вып. 12 (4). С. 48–52.

89. Коломієць С. В. До питання щодо визначення та класифікації зброї як знаряддя вчинення злочинів. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2013. № 1077. Вып. 15. С. 180–183.

90. Комаринец Б. М. Участие экспертов-криминалистов в проведении следственных действий по особо опасным преступлениям против личности. *Теория и практика судебной экспертизы*. 1964. Вып. 1 (II). С. 6–64.

91. Комарницька О. Б. Окремі питання здійснення обшуку житла стороною обвинувачення. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 118–129.

92. Компаунд – имитатор мышечных тканей человека. URL: <https://findpatent.ru/patent/255/2557567.html>.

93. Комплексне дослідження слідів рук на вогнепальній зброї: метод. рек. / О. П. Борзов, О. А. Костильова, В. А. Кузнецов та ін. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2011. 22 с.

94. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96ВР. (із змінами та доповненнями): *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

95. Копча В. В. Тактика використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Призначення і проведення судових експертиз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 47. Т. 3. С. 107–114.

96. Коровкин Д. С. История развития ручного оружия: учеб. пособие. Санкт-Петербург: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2012. 200 с.

97. Коровкин Д. С. Основы криминалистического учения о метательном неогнестрельном оружии: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Саратов, 1999. 308 с.

98. Коротаєв В. М. Адміністративно-правове регулювання експертно-криміналістичного дослідження зброї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2018. 204 с.

99. Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: науч.-практ. пособие. Москва: НОРМА, 1998. 288 с.

100. Кофанов А. В. Експертні помилки при проведенні судово-балістичних досліджень. *Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку*: зб. матеріалів круглого столу (Київ, 23 квіт. 2015 р.). Київ: ННПФЕКП НАВС, 2015. С. 188–195.

101. Кофанов А. В. Прийняття Закону України «Про зброю» як складова забезпечення конституційних та наднаціональних прав і свобод громадян. *Реформування національної безпеки: історія, сучасність, перспективи*: матер. II підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 18 трав. 2018 р.). Київ: ін-т УДО КНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. С. 89–92.

102. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Методологічні та методичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв): метод. рек. Київ: УкрДГРІ, 2013. 56 с.

103. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кофанова О. С. Теоретичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв): метод. рек. Київ: УкрДГРІ, 2013. 44 с.

104. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кофанова О. С. Теорія і практика криміналістичного дослідження холодної зброї: метод. рек. Київ: УкрДГРІ, 2013. 52 с.

105. Кофанов А. В. Правова оцінка законодавчої ініціативи щодо питання вдосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ*. 2003. Вип. 3. С. 59–73.

106. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кофанова О. С. Практичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв): метод. рек. Київ: УкрДГРІ, 2013. 40 с.

107. Кравчук П. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Луцьк, 2015. 260 с.

108. Край И. Короткие клиник: ножи и кинжалы. *Мир фантастики*. 2005. № 23. С. 18–20.

109. Краснобрижий І. В., Прокопов С. О., Рижков Е. В. Інформаційне забезпечення професійної діяльності: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2018. 220 с.

110. Криминалистика. Т. 2. / под ред. Р. С. Белкина, В. П. Лаврова, И. М. Лузгина. Москва: акад. МВД СССР, 1988. 454 с.

111. Криминалистика: учеб. пособие / А. В. Дулов, Г. И. Грамович, А. В. Лапин и др. / под ред. Дулова А. В. Минск: ИП «Экоперспектива», 1998. 415 с.

112. Криминалистическая методика расследования отдельных видов преступлений: учеб. пособие в 2-х ч. Ч. 2 / под. ред. А. П. Резвана, М. В. Субботиной. Москва: ИМЦ ГУК МВД России, 2002. 232 с.

113. Криминология: учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. Москва: Юрист, 1995. 512 с.

114. Криміналістика (Криміналістична тактика): навч. посіб. / М. Б. Головка, Л. А. Остапенко, І. П. Осипенко, М. П. Черненко. Чернігів: Чернігівський нац. технолог. ун-т, 2017. 220 с.

115. Криміналістика / за заг. ред. П. Д. Біленчука. Київ: Атіка, 1998. 416 с.

116. Криміналістика: курс лекцій. Ч. 1 / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал. Ірпінь, 2002. 356 с.
117. Криміналістика: мультимед. посіб. / О. О. Алексєєв, В. В. Арешонков, В. М. Атаманчук та ін. URL: https://arm.naia.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lection_2.15.html.
118. Криміналістика: навч. посіб. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 540 с.
119. Криміналістика: питання та відповіді: навч. посіб. / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, Я. В. Кузьмічов та ін. Київ: Центр учбової літ., 2011. 280 с.
120. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.
121. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
122. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ: Центр учбової літ., 2015. 544 с.
123. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 384 с.
124. Криміналістична профілактика економічних злочинів: посібник / за ред. В. А. Журавля. Харків, 2006. 236 с.
125. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. В. П. Бахін, В. К. Весельський, В. С. Кузьмічов та ін. / за ред. О. М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2010. 560 с.
126. Криміналістична техніка: навч. посіб. / за ред. А. В. Кофанова. Київ: КИЙ, 2006. 456 с.
127. Криміналістичне дослідження метальної холодної зброї: мультимед. навч. посіб. / О. Л. Кобилянський, А. В. Кофанов, О. С. Кофанова, Л. Є. Вільхова. Київ, 2015. URL: https://arm.naia.kiev.ua/books/xolodna-zbroya/pages/dodat_d.pdf.

128. Криміналістичне дослідження холодної зброї: конспект лекцій / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, О. С. Кофанова. Київ: УкрДГПІ, 2013. 228 с.
129. Криміналістичні та правові аспекти обігу вогнепальної зброї: посібник / А. В. Кофанов, В. В. Індюкова. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2010. 164 с.
130. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.
131. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
132. Круль С. М. Міждержавні інформаційно-довідкові системи як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 2. С. 186–196.
133. Кубрак І. М. Розробки криміналістичних характеристик є одним із напрямків удосконалення методики розслідування злочинів. *Актуальні питання розслідування злочинів у сучасних умовах: тактика, методика, інформаційне забезпечення*: зб. наук. праць. Київ: УАВС, 1996. С. 13–25.
134. Лазебний А. М. Залучення спеціаліста для проведення окремих слідчих розшукових дій. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. Вип. 2 (65). С. 187–193.
135. Лапта С. П. Використання експертних висновків у доказуванні. *Дізнання та досудове слідство в органах внутрішніх справ: сучасний стан та шляхи удосконалення*: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 22 жовт. 2010 р.). Харків: Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. С. 27–29.
136. Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2006. 234 с.
137. Латышов И. В. Концептуальные основы судебно-баллистической диагностики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12. Волгоград, 2016. 475 с.
138. Левченко В. В. История, теория и практика метания ножей. Москва: Эдитус, 2014. 79 с.

139. Лісогор В. Г. Криміналістичне забезпечення збереження таємниці досудового слідства: науково-практ. посіб. Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС, 2005. 156 с.
140. Лопата О. А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності. *Міжнародний юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 45–51.
141. Любарский М. Г. Понятие «холодное оружие». *Бюллетень Ленинградской НИЛСЭ*. Ленинград, 1959. № 1. С. 15–32.
142. Макнаб К. 100 видов оружия, изменивших историю. [пер. с англ. А. Ефремова]. Москва: Эксмо, 2013. 376 с.
143. Маркевич В. Е. Ручное огнестрельное оружие / под общ. ред. Н. Л. Волковского. Санкт-Петербург: ООО «Издательство Полигон», 2005. 496 с.
144. Медведев А. Ф. Ручное метательное оружие (луки, стрелы, самострел) VII–XIV вв. Москва: Наука, 1966. 128 с.
145. Мельниченко С. П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2016. 223 с.
146. Мельниченко С. П. Криміналістичне забезпечення проведення допиту підозрюваних під час розслідування злочинів, учинених із використанням вогнепальної зброї. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 2. С. 138–142.
147. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів: затв. 15 січ. 1999 р.; зі змінами та допов. від 30 квіт. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99>.
148. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посіб. / О. В. Батюк, Р. І. Благута, О. М. Гумін та ін. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 324 с.
149. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, О. В. Захарова та ін. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 312 с.

150. Мироненко Г. В. Аспекты признания луков и арбалетов холодным оружием и методические рекомендации по их исследованию. *Экспертная практика*. 1994. № 36. С. 11–17.

151. Михальчук А. Е. О криминалистической экспертизе оружия. *Использование достижений науки и техники в предупреждении, раскрытии и расследовании преступлений (современное состояние и перспективы развития судебной экспертизы)*. Саратов: СВШ МВД РФ, 1994. С. 33–36.

152. Модельний закон про зброю від 6 груд. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_a16.

153. Моїсєєв О. М. Експертна профілактика в умовах протидії розслідуванню. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 23. С. 224–231.

154. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Експертна профілактика» (галузь знань 0304 «Право», ОКР «Магістр», спеціальність 8.18010003 «Судова експертиза») / уклад.: А. В. Журавель, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 22 с.

155. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. Київ: Ін Юре, 2003. 720 с.

156. Нефедов С. А. Война и общество. Факторный анализ исторического процесса. Москва: Территория будущего, 2008. 752 с.

157. Нечваль А. О. Тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 219 с.

158. Ніж Cold Steel G. I. Tanto Clam Pack (каталог товарів компанії «Ібіс»). URL: <https://ibis.net.ua/ua/products/details/nozh-cold-steel-gi-tanto-clam-pack/>.

159. Новак Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 201 с.

160. О государственном контроле за оборотом отдельных видов оружия: Закон Республики Казахстан от 30 декаб. 1998 г. № 339-І. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1011889#pos=53;-251.

161. О контроле над оружием и боеприпасами: Закон Литовской Республики от 15 янв. 2002 г. № IX-705. URL: https://zbroya.info/uk/blog/38005_litovskaia-respublika-zakon-o-kontrole-nad-oruzhiem-i-boepripasami/.

162. О мерах борьбы с хулиганством: Постановление ЦИК СССР № 3, СНК СССР от 29 мар. 1935 г. № 535. URL: <http://sssr.regnews.org/doc/mw/8b.htm>.

163. О режиме оружия и боеприпасов гражданского назначения: Закон Республики Молдова от 8 июля 2012 г. № 130 URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=55254.

164. Об оружии: Закон Республики Армения от 3 авг. 1998 г. № ЗР-246. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=26610.

165. Об оружии: Закон Республики Беларусь от 13 нояб. 2001 г. № 61-3. URL: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_oruzhii/1.htm.

166. Об оружии: Закон Республики Таджикистан от 1 февр. 1996 г. № 232. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2247.

167. Об оружии: Закон Туркменистана от 21 нояб. 2009 г. № 75-IV. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=29670.

168. Об оружии: Федеральный Закон Российской Федерации от 13 декаб. 1996 г. № 150-ФЗ. URL: <https://www.zakonrf.info/zoboruzhii/>.

169. Окрема думка судді Верховного Суду України від 1 листоп. 2018 р. у провадженні № 51-2609км18 (справа № 200/20048/16-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78011328>.

170. Орлов Ю. К. Основания назначения и проведения экспертизы. *Правовые проблемы судебной экспертизы*: сб. науч. тр. Москва: ВНИИСЭ, 1976. Вып. 22. С. 90–107.

171. Оровер В. А. Некоторые вопросы психологи обыска. *Вопросы борьбы с преступностью на современном этапе*: сб. статей. Владивосток, 1973. С. 80–94.

172. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій: навч. посіб / О. О. Андреев, Д. Д. Заяць, В. В. Колесніков та ін. / за заг. ред. Д. Д. Зайця. Харків: ХНУВС, 2011. 184 с.
173. Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Настільна книга слідчого. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Ін Юре, 2007. 728 с.
174. Патрелюк Д. А. Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, що вчиняються неповнолітніми: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2014. 250 с.
175. Пашиєва А. С. Особливості огляду місця події злочину, учиненого із застосуванням метальної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 194–202.
176. Пашиєва А. С. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63, ч. 1. С. 103–109.
177. Пашиєва А. С. Експертиза холодної зброї як джерело доказів. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 281–284.
178. Пашиєва А. С. Імплементация міжнародного законодавства з питання правового визначення дефініції «метальна зброя». *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 3 (volume 2). С. 197–201.
179. Пашиєва А. С. Інформаційне забезпечення криміналістичного дослідження метальної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Вип. 1 (106). С. 303–311.
180. Пашиєва А. С. Місце холодної зброї у інформаційно-довідковому забезпеченні розкриття та розслідування злочинів. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2020 р.). Київ–Маріуполь, 2020. С. 233–237.

181. Пашиєва А. С. Огляд металльної холодної зброї на місці вчинення правопорушення. *Участь спеціаліста у кримінальному провадженні: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (Київ, 24 квіт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 92–95.
182. Пашиєва А. С. Програмований підхід при визначенні належності предмета до металльної холодної зброї. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матеріали наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя д-ра юрид. наук, проф. Н. І. Клименко* (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ–Маріуполь, 2018. С. 257–259.
183. Пейн-Голлуэй Р. Книга арбалетов. История средневекового метательного оружия; пер. с англ. Е. А. Каца. Москва: Центрполиграф, 2008. 415 с.
184. Плескачевский В. М. Оружие в криминалистике: понятие и классификация. Москва: Спарк, 2001. 343 с.
185. Погребной А. А. Осмотр огнестрельного оружия и боеприпасов. Назначение специальных исследований в отношении огнестрельного оружия и боеприпасов: метод. рек. Москва: Моск. акад. следственного комитета РФ. 2018. 41 с.
186. Подшибякин А. С. Вопросы криминалистического исследования холодного оружия. Саратов: изд-во Саратов. ун-та, 1975. 188 с.
187. Подшибякин А. С. Криминалистическое учение о холодном оружии: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности». Москва, 1997. 50 с.
188. Подшибякин А. С. Холодное оружие. 3-е изд. доп. и перераб. Москва: ЦентрЮрИнфоР, 2003. 256 с.
189. Подшибякин А. С. Холодное оружие. Уголовно-правовое и криминалистическое исследование / под. ред. В. В. Степанова. Саратов, 1980. 120 с.
190. Попельницька О. Лук «східного» типу XVIII–XIX ст. у зібранні Національного музею історії України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/76493/26-Popelnytska.pdf?sequence=1>.

191. Попенко В. Н. Метательное холодное оружие. Москва: Богучар, 1993. 112 с.

192. Посадков А. Н. Административно-правовое обеспечение оборота холодного оружия в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2017. 222 с.

193. Постанова Верховного Суду України від 3 берез. 2014 р. № 5-49к13. URL: <https://kma.court.gov.ua/sud2290/1/jkyu>.

194. Постанова Верховного Суду України від 31 трав. 2018 р. URL: № 127/27182/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74475834>.

195. Постанова Ленінського районного суду міста Запоріжжя від 17 вересн. 2018 р. № 77796613. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/77796613/>.

196. Потудинский В. П., Потудинский М. В., Воротов И. А. Криминалистическое оружиеведение: учебно-нагляд. пособ. в структ.-логич. схемах с рис. и ил. / Ставрополь, СФ РАНХ и ГС; СФ КрУ МВД России: «Фабула», 2015. 184 с.

197. Пристрій діагностики предмету як холодної зброї. URL: <https://uapatents.com/3-55326-pristriij-diagnostiki-predmetu-yak-kholodno-zbro.html>.

198. Приходько В. Криміналістичні обліки департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 4. Т. 2. С. 122–127.

199. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23 берез. 2012 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12>.

200. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

201. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: Наказ Міністерства

внутрішніх справ України від 10 верес. 2009 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.

202. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Єдиний облік» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14 червн. 2019 р. № 508. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0739-19>.

203. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: Наказ Міністерства юстиції України від 12 груд. 2011 р. № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11>.

204. Про затвердження Інструкції про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду (в новій редакції): Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України Служби безпеки України, Верховного суду України, Державної судової адміністрації України від 27 серп. 2010 р. № 51/401/649/471/23/125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10>.

205. Про затвердження інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 3 листоп. 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

206. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

207. Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних

ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листоп. 2018 р. № 1024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF#n124>.

208. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 12 жовтн. 2019 р. № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09>

209. Про зброю: проєкт Закону України від 2 верес. 2019 р. № 1222. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66594.

210. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

211. Профілактика правопорушень (кримінологічні та експертно-криміналістичні аспекти): монографія / П. В. Мельник, Н. О. Данкович, І. Я. Фрідман та ін. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2011. 170 с.

212. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: наук.-метод. рек. / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків: ХНУВС. 2018. 101 с.

213. Пряхін Є. В. Слідча тактика: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 116 с.

214. Радаев В. В. Криминалистическая характеристика преступлений и ее использование в следственной практике. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1987. 84 с.

215. Рассейкин Д. П. Экспертиза холодного оружия по делам о преступлениях против жизни. *Ученые записки Саратовского юридического института им. Д. И. Курского*. 1964. Вып. 11. С. 124–137.

216. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні проблеми боротьби з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса, 2001. 21 с.

217. Романюк Б. В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства: навч. посіб. Київ: Аванпост-Прим, 2010. 304 с.

218. Россинская Е. Р. Общая теория экспертизы и криминалистика как самостоятельные родственные науки. *Следователь*. 2007. № 10 (114). С. 60–64.

219. Ручкин В. А. Криминалистическая экспертиза оружия и следов его применения: вопросы теории, практики и дидактики: монография. Москва, 2003. 344 с.

220. Ручкин В. А. Оружие и следы его применения. Криминалистическое учение: монография. Москва, 2003. 352 с.

221. Савинов Д. Г. Новые материалы по истории сложного лука и некоторые вопросы его эволюции в Южной Сибири. *Военное дело древних племён Сибири и Центральной Азии*. Новосибирск, 1981. С. 146–162.

222. Самончик А. Н. Криминалистическое исследование холодного оружия. Москва: НИИ милиции МВД СССР, 1959. 57 с.

223. Сафонов Д. А., Торопов С. А. Методические аспекты осмотра, изъятия и упаковки предметов, конструктивно схожих с холодным оружием (складных ножей) на месте происшествия. *Крымский научный вестник*. 2015. № 3. С. 53–60.

224. Селиванов В. В., Левин Д. П. Оружие нелетального действия: учебник для высш. учеб. завед. Москва: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2017. 356 с.

225. Селиванов Н. А. Привлечение специалистов к расследованию (Обзор практики по материалам следственных органов прокуратуры). Москва: ВНИИПП, 1973. 40 с.

226. Сердюк В. В. Змагальність сторін як засада судочинства в Україні. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 85–93.

227. Серов В. А. Использование научно-технических познаний и средств в доказывании по уголовным делам: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1980. 220 с.

228. Скільська Л. Д. Кримінально-процесуальні та тактико-криміналістичні особливості фіксації результатів огляду місця події: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Івано-Франківськ, 2010. 221 с.

229. Скобелев Д. А. Праща: происхождение, устройство, материалы. *Parabellum. Военно-исторический журнал*. 2000. № 9. С. 49–62.

230. Слідчі (розшукові) дії: навч. посіб. / О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін. / за заг. ред. Р. І. Благута та Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

231. Соглашение о взаимоотношениях министерств внутренних дел в сфере обмена информацией от 3 авг. 1992 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/997_247/sp:max100.

232. Соколова О. А. Использование результатов экспертиз и исследований в раскрытии и расследовании преступлений. *Российский следователь*. 2015. № 1. С. 5–10.

233. Соловьёв К. А. Криминалистическое исследование метательного оружия. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2003. 204 с.

234. Степутенкова В. К. Судебная экспертиза и исследование обстоятельств, образующих состав преступления. *Теоретические вопросы судебной экспертизы*: сб. науч. трудов. Москва, 1975. № 20. 251 с.

235. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. Т. 2. Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно-процессуальному праву. Москва: Наука, 1970. 616 с.

236. Тарасенко О. С. Розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2017. 283 с.

237. Тарасов В. П., Гобеев А. С. Некоторые теоретические предпосылки создания криминалистической оружейно-экспертизы как самостоятельного вида. *Теоретические и прикладные проблемы экспертно-криминалистической деятельности*: материалы Всерос. науч.-практ. конф (Санкт-Петербург, 7–8 апр. 1999 г.). Санкт-Петербург: Санкт-Петербург. ун-т МВД России, 1999. Ч. 2. С. 63–65.

238. Теоретичні основи судової експертизи: курс лекцій / уклад.: А. В. Кофанов, О. Г. Волошин, О. В. Літвінова. Київ: Київ нац. ун-т внутр. справ, 2010. 272 с.

239. Теплицький Б. Б., Шрамко О. М., Юсупов В. В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних злочинів: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. 68 с.
240. Терзиев Н. В. Идентификация в криминалистике. *Советское государство и право*. Москва, 1948. № 12. С. 36–45.
241. Терзиев-Порошин Н. В. Идентификация в криминалистике. *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА)*. 2016. № 8. С. 157–167.
242. Тимофєєва Н. В. Участь спеціаліста в організації та проведенні допиту під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 328–337.
243. Тихонов Е. Н. Криминалистическая экспертиза холодного оружия: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 1987. 232 с.
244. Трубников Б. Г. Метательное оружие: слов.-справ. Санкт-Петербург: ТИД Амфора, 2004. 150 с.
245. Усачева И. В., Нохрина Т. И. Копьеметатели и их техническая эволюция. *Вестник НГУ*. 2006. Т. 5. Вып. 3. С. 30–43.
246. Устинов А. И. Холодное оружие и бытовые ножи: учеб. пособие. Москва: МВД СССР, 1978. 103 с.
247. Ухвала Верховного Суду України від 21 листоп. 2018 р. № 200/20048/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78044740>.
248. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: навч. посіб. / Є. Ю. Свобода, А. В. Кофанов, А. В. Самодін та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 432 с.
249. Федоров В. Г. История винтовки. Москва: Военное изд-во народного комиссариата обороны СССР, 1940. 128 с.
250. Холодное и метательное оружие: криминалистическая экспертиза: учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Судебная экспертиза» / А. М. Сумарока, А. В. Стальмахов, А. Г. Егоров. Саратов: Саратов. юрид. ин-т МВД России, 2000. 148 с.

251. Хомутенко В. П., Костіна О. Ю. Теорія та практика проведення судових експертиз за напрямками інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності: монографія. Одеса, 2017. 274 с.

252. Христов О. Л., Негрієнко Р. С. Визначення об'єктів пошуку під час підготовки до проведення обшуку у кримінальних провадженнях, що стосуються використання холодної зброї або знарядь фізичного впливу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 146–148.

253. Худяков Ю. С. Вооружение кочевников Южной Сибири и Центральной Азии в эпоху развитого средневековья: монографія. Новосибирск, 1997. 159 с.

254. Цільмак О. М. Основи побудови криміналістичних версій. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 334–338.

255. Чаплинський К. О. Організація і тактичні прийоми проведення одночасних обшуків. *Науковий вісник Юридичної академії МВС*. 2004. № 3 (17). С. 338–344.

256. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ, 2006. 416 с.

257. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ, 2011. 496 с.

258. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр справ; Лірі ЛТД, 2010. 304 с.

259. Чаплинський К. О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування: дис. ... д-а юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2011. 544 с.

260. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ, 2010. 624 с.

261. Шванков В., Яблоков Н. П. Борьба с незаконным владением холодным оружием служит предупреждению преступления. *Социалистическая законность*. Москва, 1959. № 7. С. 32–35.

262. Шевченко Д. М. Актуальні питання дослідження зразків зброї та конструктивно схожих із нею виробів. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ, 2018. С. 396–397.

263. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Одісей, 2013. 232 с.

264. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Київ: Ін Юре, 2001. 208 с.

265. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків, 2007. 432 с.

266. Шляхов А. Р. Организация производства новых видов судебных экспертиз. *Вопросы криминалистики и судебной экспертизы*. 1963. Вып. 3. С. 9–15.

267. Шокарев Ю. В. Луки и арбалеты. Москва: АСТ, Астрель, 2001. 174 с.

268. Шунков В. Н. Оружие и военная техника, изменившие ход истории. История вооружений от глубокой древности до наших дней. Москва: АСТ, 2013. 320 с.

269. Щербаковський М. Г. Використання доказів як етап доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2. С. 88–95.

270. Щербаковський М. Г. Напрями використання судових експертиз у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 24–31.

271. Щербаковський М. Г., Лапта С. П. Можливості використання судових експертиз при розслідування злочинів. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 1. С. 213–217.

272. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків, 2015. 560 с.

273. Эксперт. Руководство для экспертов органов внутренних дел / под ред. Т. В. Аверьяновой, В. Ф. Статкуса. Москва: КноРус, Право и закон, 2003. 592 с.

274. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. Москва: Легпромиздат, 1978. 48 с.
275. Яблоков Н. П. Криминалистика: учебник. Москва: Норма, 2009. 400 с.
276. Яблоков Н. П. К вопросу об экспертизе холодного оружия. *Теория и практика криминалистической экспертизы*. Москва, 1956. Вып. 2. С. 334–354.
277. Якушин С. Ю. Тактические приемы при расследовании преступлений: монография. Казань, 1983. 102 с.
278. Яремчук В. О. Організація і тактика залучення спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій: монографія. Харків, 2015. 227 с.
279. Яремчук В. О. Тактика привлечения специалиста к проведению допроса. *Закон и жизнь*. 2013. Вып. 10. С. 40–43.
280. Europol Information System (EIS). URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/europol-information-system>.
281. IAU competition rules field crossbow. International crossbow shooting union. URL: https://www.iau-crossbow.org/sites/default/files/download/Rules%202020/IAU%20Field%20Rules_2020.pdf.
282. International Crossbow Shooting Union. URL: <http://www.iau-crossbow.org/ru/node/2>.
283. M. Byrd. Duty Description for the Crime Scene Investigator. URL: <https://www.crime-scene-investigator.net/dutydescription.html>.
284. Material formulations for human tissue simulation. URL: <https://patentimages.storage.googleapis.com/92/ff/8f/f61380f985a4cd/US20100311025A1.pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зображення метальної холодної зброї

Рис. А.1. Кам'яна сокира
(одне з перших знарядь первісної людини).

Рис. А.2. Метальний спис.

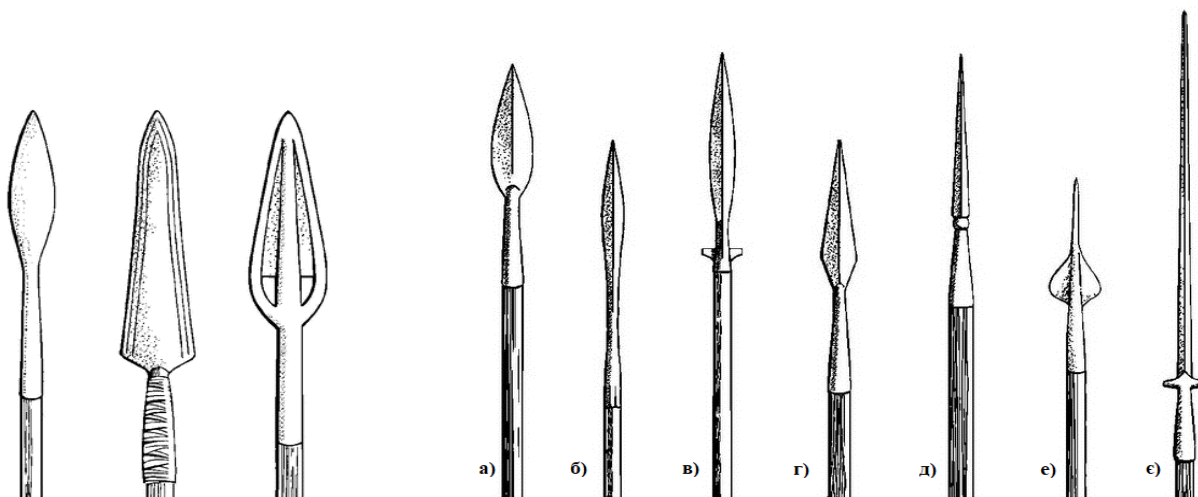

Рис. А.3. Давні металеві списи.

Рис. А.4. Металеві списи V–XII ст.

- а) спис V ст.;
- б) фремея – спис франків VI ст.;
- в) спис Західної Європи VIII ст.;
- г) спис X ст.;
- д) кавалерійський спис XII ст.;
- е) спис Західної Європи;
- ж) спис Західної Європи.

Рис. А.5. Болас.

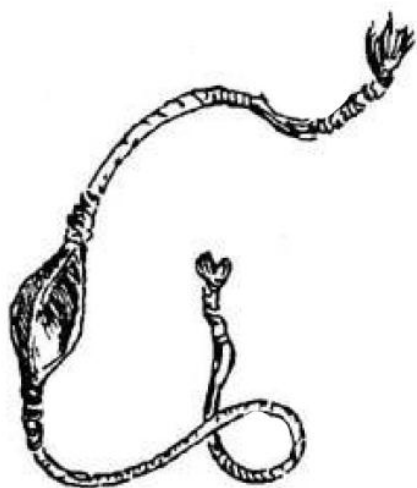

Рис. А.6. Праща.

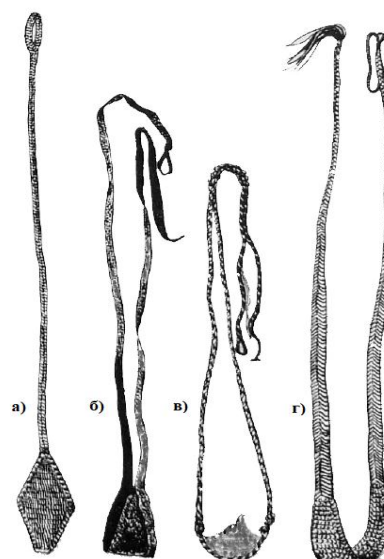

Рис. А.7. Праці:

- а) мотузкова праща Давнього Єгипту;
- б) шкіряна праща Східної Африки;
- в) праща Монголії;
- г) плетена праща Гавайських островів.

Рис. А.8. Простий лук.

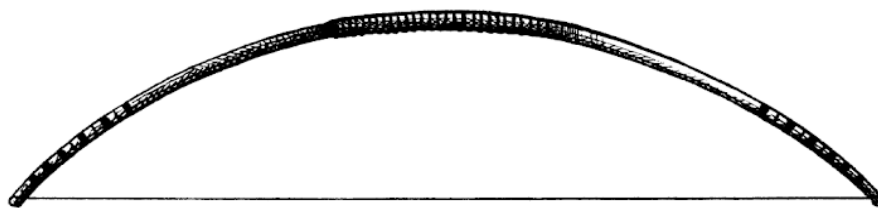

Рис. А.9. Посилений лук.

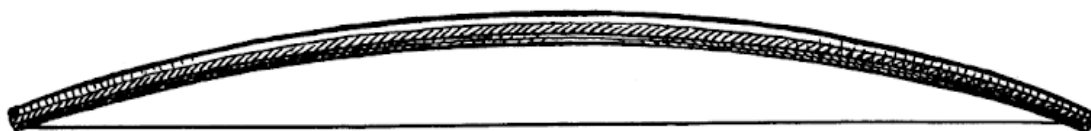

Рис. А.10. Складний лук.

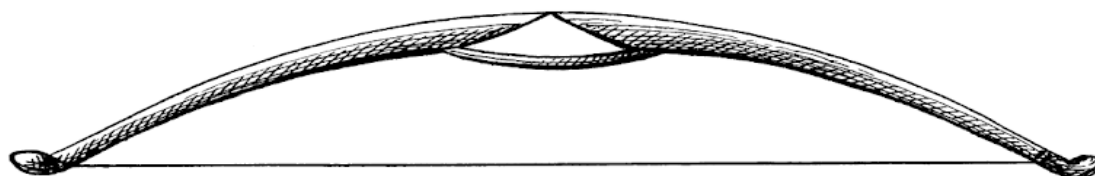

Рис. А.11. Складений лук.

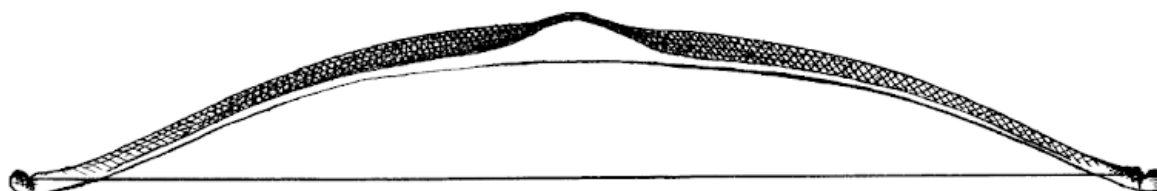

Рис. А.12. Турецький лук.

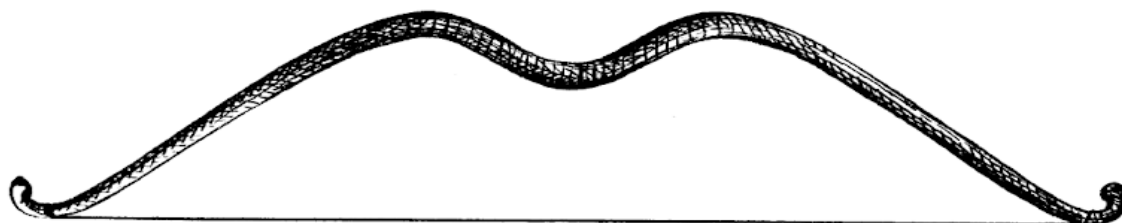

Рис. А.13. Скіфський лук.

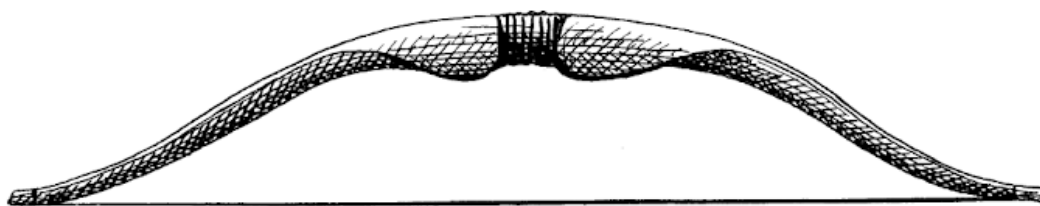

Рис. А.14. Монгольський лук.

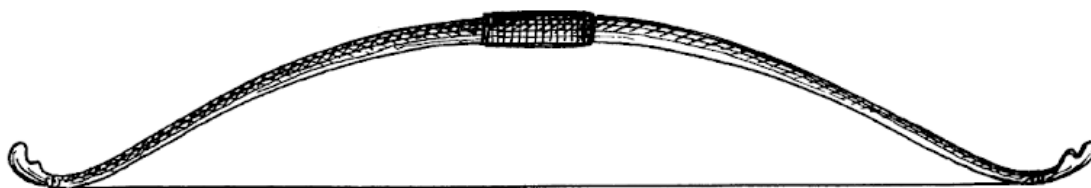

Рис. А.15. Татарський (кримський) лук.

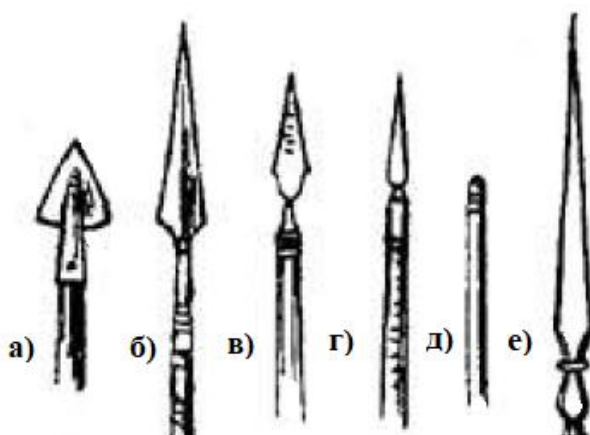

Рис. А.16. Наконечники стріл для лука:

- а) татарська стріла XVI ст.;
- б) турецька стріла XVI ст.;
- в) г) д) арабські стріли XVI ст.;
- е) турецька стріла кінець XVII ст.

Рис. А.17. Арбалет.

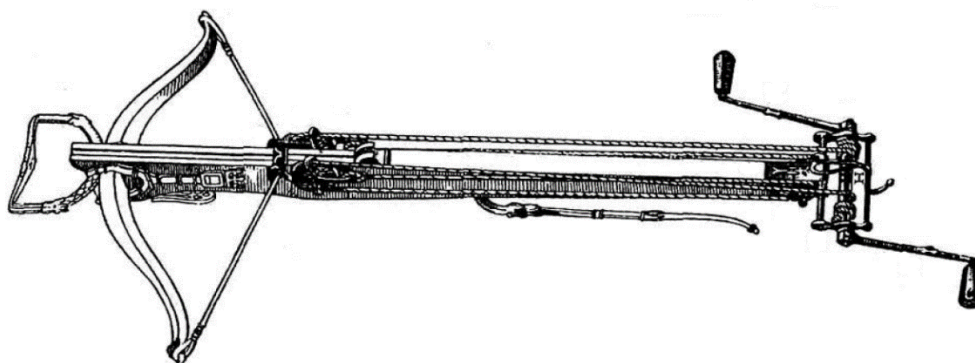

Рис. А.18. Англійський арбалет.

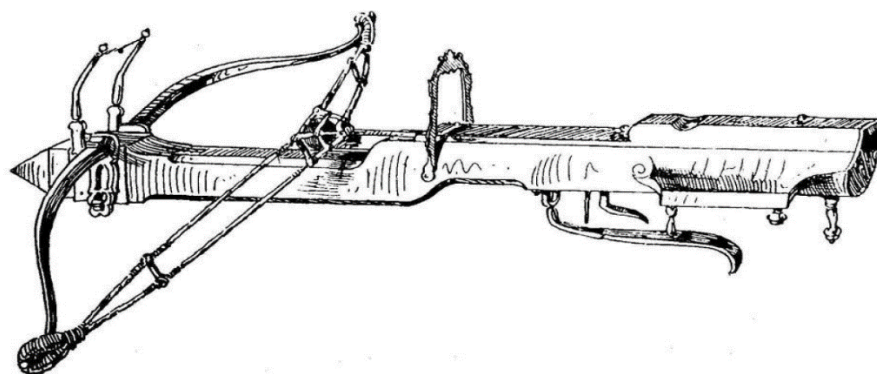

Рис. А.19. Балестер.

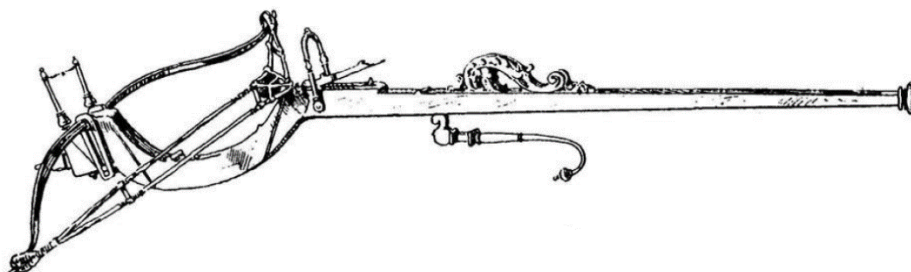

Рис. А.20. Італійський шнеппер.

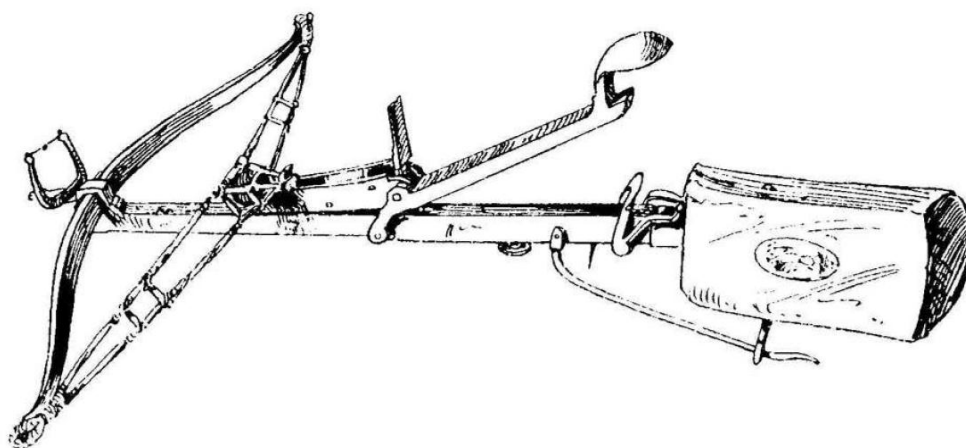

Рис. А.21. Німецький шнеппер.

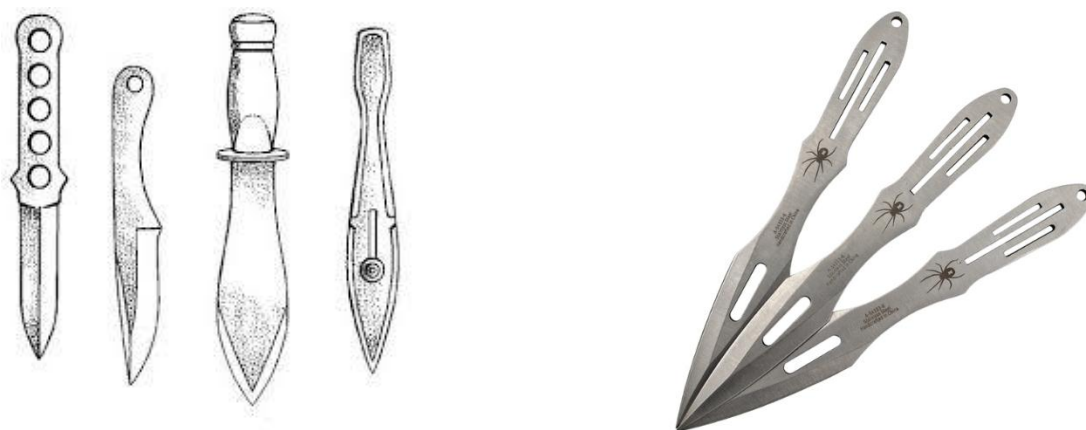

Рис. А.22. Метальні ножі.

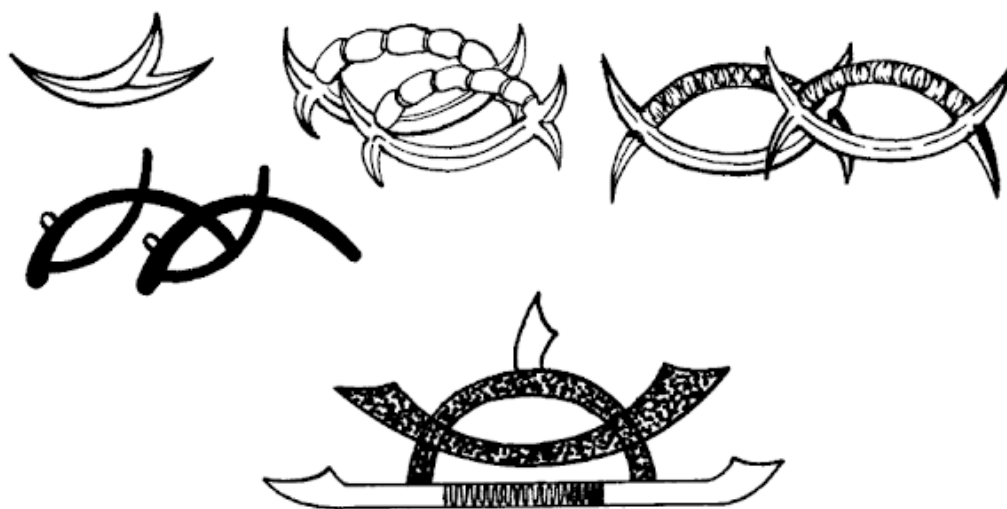

Рис. А.23. Бьяндао.

Рис. А.24. Кучіл.

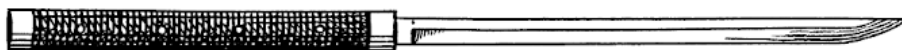

Рис. А.25. Козука.

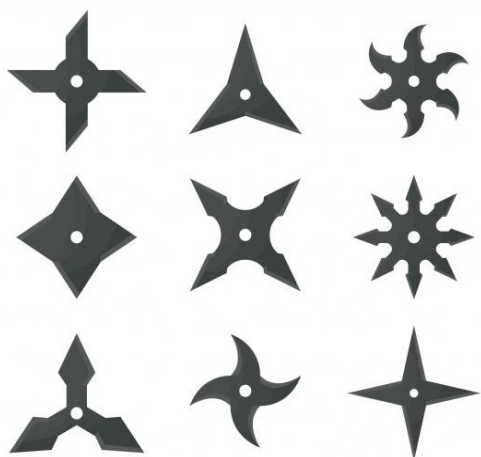

Рис. А.26. Сюрикени.

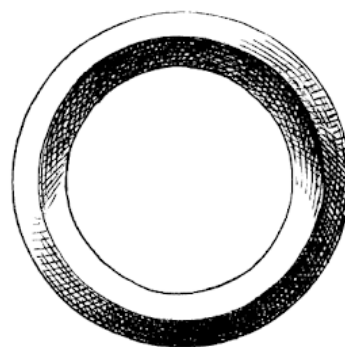

Рис. А.27. Індійська чакра.

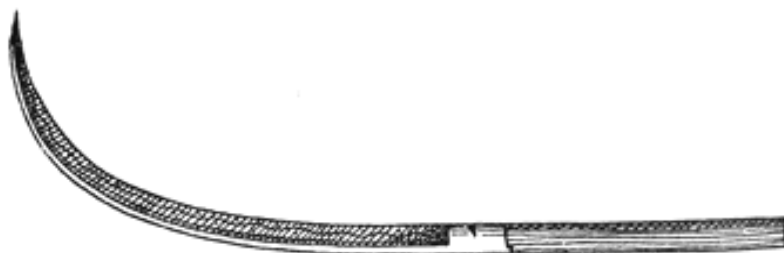

Рис. А.28. Куйтс.

Рис. А.29. Метальний ніж Gil Hibben Cord Grip.

Рис. А.30. Метальні ножі Perfect Point PP-028-ЗВК.

Рис. А.31. Метальний ніж Cold Steel G. I. Tanto Clam Pack.

Рис. А.32. Метальні ножі Smith and Wesson SWTK10CP.

Рис. А.33. Метальний ніж United Cutlery UC2772 Expendables Kunai.

Додаток Б

Статистика
зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із діями
з холодною зброєю та результатів їх досудового розслідування

Кримінальне правопорушення	Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України)	Учинено з використанням холодної зброї		
		умисних вбивств	умисних тяжких тілесних ушкоджень	розбоїв
2016 рік				
Обліковано	5976	328		
		47 (14,33%)	26 (7,93%)	71 (21,95%)
Направлено до суду з обвинувальним актом	2784 (46,59%)	235 (71,65%)		
		34 (72,34%)	20 (76,92%)	50 (70,42%)
2017 рік				
Обліковано	7677	398		
		56 (14,07%)	29 (7,29%)	39 (9,8%)
Направлено до суду з обвинувальним актом	4663 (60,74%)	328 (82,41%)		
		46 (82,14%)	24 (82,76%)	27 (71,05%)
2018 рік				
Обліковано	7262	249		
		42 (16,87%)	23 (9,24%)	26 (10,44%)
Направлено до суду з обвинувальним актом	4113 (56,64%)	181 (72,69%)		
		28 (66,67%)	21 (91,3%)	11 (42,31%)
2019 рік				
Обліковано	6002	287		
		55 (19,16%)	29 (10,1%)	37 (12,89%)
Направлено до суду з обвинувальним актом	3388 (56,45%)	224 (78,05%)		
		42 (76,36%)	24 (82,76%)	23 (62,16%)

2020 рік (січень-квітень)				
Обліковано	2388	73		
		11 (15,07%)	3 (4,11%)	6 (8,22%)
Направлено до суду з обвинувальним актом	918 (38,44%)	43 (58,9%)		
		4 (36,36%)	2 (66,67%)	4 (66,67%)

Додаток В

**Зведені дані анкетування 164 слідчих та 120 інспекторів-криміналістів
Національної поліції України з питань розслідування злочинів, пов'язаних із
застосуванням метальної холодної зброї**

№ з/п	Запитання та відповіді	Результати у %	
		слідчі	Інспектори криміналісти
1.	Стаж роботи: 1) до 3-х років 2) від 3 до 5 років 3) більше 5 років	10,98 72,56 16,46	20,83 73,33 5,83
2.	Чи вважаєте Ви ефективною роботу правоохоронних органів під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поведінням з такою зброєю? 1) так 2) ні 3) важко відповісти	100 0 0	100 0 0
3.	Чи виникали у Вас труднощі під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поведінням з такою зброєю? 1) так 2) ні 3) важко відповісти	29,27 58,54 12,2	41,67 58,33 0
4.	Які труднощі виникали при розслідуванні зазначеної категорії злочинів? 1) відсутність/недосконалість методичних рекомендацій щодо розслідування таких злочинів 2) відсутність досвіду з розслідування вказаних злочинів 3) складнощі організаційного характеру (відсутність належної взаємодії між слідчими й оперативними працівниками, складнощі взаємодії слідчих та спеціалістів, велике навантаження тощо)	15,24 6,1 78,66	26,67 5,83 67,5
5.	Чи вважаєте Ви, що використання спеціальних знань при розслідуванні зазначених злочинів, сприяє усебічному, повному і неупередженому дослідженню обставин, які підлягають доказуванню? 1) так 2) ні	100 0	100 0
6.	Чи вважаєте Ви, що навіть коли слідчий володіє спеціальними знаннями, він повинен залучити до проведення слідчих (розшукових) дій спеціаліста? 1) так 2) ні	64,63 35,37	84,17 15,83
7.	Чи необхідна допомога спеціалістів при розслідуванні		

	зазначеної категорії злочинів? 1) обов'язково 2) бажано (залежно від конкретної ситуації) 3) на розсуд слідчого 4) не потрібна	34,76 34,15 26,22 4,88	74,17 23,33 2,5 0
8.	Під час проведення яких слідчих (розшукових) дій, на Вашу думку, необхідна обов'язкова участь спеціаліста? 1) обшук 2) допит 3) пред'явлення речей для впізнання 4) огляд місцевості, приміщення, речей та документів 5) слідчий експеримент 6) проведення експертизи	65,24 59,76 59,15 100 48,78 100	100 72,5 42,5 100 37,5 100
9.	Які першочергові слідчі (розшукові) дії, на Вашу думку, є найбільш ефективними при розслідуванні злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї або незаконним поводженням з такою зброєю? 1) огляд місцевості, приміщення, речей та документів 2) слідчий експеримент 3) пред'явлення речей для впізнання 4) обшук 5) допит	100 58,5 78 95,1 98,1	100 26,6 37,5 75,8 66,6
10.	На Ваш погляд, які принципи проведення огляду при розслідуванні зазначених злочинів, відіграють важливе значення? 1) збереження цілісності обстановки 2) усебічність і повнота 3) своєчасність (невідкладність) огляду 4) єдине керівництво оглядом 5) методичність (планованість, послідовність та системність) 6) застосування науково-технічних засобів 7) забезпечення особистої безпеки	94,5 97,5 100 90,2 66,4 100 60,3	83,3 91,6 100 65,8 58,3 100 59,1
11.	Необхідними елементами організаційно-підготовчих заходів до проведення огляду є: 1) визначення об'єктів огляду 2) правильне визначення меж огляду 3) забезпечення охорони місця події 4) визначення кола учасників 5) підготовка необхідних технічних засобів 6) визначення тактичних прийомів	100 92 100 85,9 97,5 70,1	100 91,6 100 83,3 79,1 49,1
12.	Що, на Вашу думку, забезпечує високу результативність у виявленні та вилученні слідів під час огляду та обшуку? 1) використання спеціальних знань безпосередньо слідчим 2) залучення спеціаліста	34,1 65,2	9,1 90,8
13.	Під час огляду необхідно виявляти та вилучати: 1) метальну холодну зброю	94,5	100

	2) частини металльної холодної зброї	80,4	97,5
	3) макети металльної холодної зброї	26,8	16,6
	4) біологічні сліди	43,2	75
	5) засоби ремонту та переустаткування	31,1	30
	6) сліди застосування металльної холодної зброї	71,9	100
	7) спеціальний одяг	4,2	10,8
	8) снаряди для механічної металльної холодної зброї (стріли, болти)	84,7	96,6
14.	Що, на Вашу думку, є основною метою при проведенні обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металльної холодної зброї або незаконним поводженням з такою зброєю?		
	1) виявлення, фіксація та вилучення металльної холодної зброї	100	100
	2) виявлення, фіксація та вилучення предметів, що містять сліди зберігання або застосування металльної холодної зброї	79,2	100
	3) виявлення, фіксація та вилучення частин металльної холодної зброї та окремих її деталей	75,6	93,3
	4) виявлення, фіксація та вилучення макетів металльної холодної зброї	39	29,1
	5) виявлення, фіксація та вилучення обладнання та інструментів, які використовували для виготовлення металльної холодної зброї	65,2	71,6
	6) виявлення, фіксація та вилучення об'єктів, що характеризують особу злочинця або мають відношення до його злочинної діяльності	66,4	75
15.	Необхідними елементами підготовчих заходів до проведення обшуку є:		
	1) визначення об'єктів пошуку	100	100
	2) визначення мети й завдань слідчої (розшукової) дії	97,5	65
	3) вивчення матеріалів кримінального провадження	100	83,3
	4) забезпечення безпеки учасників обшуку	98,1	78,3
	5) збір та аналіз орієнтуючої інформації	98,7	54,1
	6) визначення кола учасників слідчої (розшукової) дії	100	69,1
	7) підготовка технічних засобів	68,2	84,1
	8) ухвалення рішення про проведення обшуку	100	100
	9) складення плану проведення слідчої (розшукової) дії	97,5	32,5
16.	На Ваш погляд, найбільш ефективними тактичними прийомами при проведенні обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням металльної холодної зброї, є:		
	1) залучення обшукуваного та інших осіб до проведення обшуку	97,5	86,6
	2) словесна розвідка	98,7	73,3
	3) спостереження за поведінкою обшукуваного та інших присутніх осіб	91,4	80,8
	4) відволікаючі прийоми	90,2	68,3
	5) видалення присутніх з місця проведення обшуку	86,5	42,5
	6) пред'явлення обшукуваному виявленого предмета	95,7	81,6
	7) застосування науково-технічних засобів	94,5	100

	8) порівняння однорідних об'єктів	60,3	100
17.	Чим, на Ваш погляд, обумовлена необхідність залучення спеціаліста до підготовки та проведення допиту під час розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням метальної холодної зброї? 1) нехтування слідчим підготовкою до проведення допиту 2) некваліфіковане формулювання запитань, що потребують спеціальних знань 3) самостійне застосування слідчим науково-технічних засобів під час проведення допиту 4) необізнаність слідчого у спеціальній зброезнавчій термінології 5) недостатнє володіння слідчим положеннями законодавчих актів, відомчих наказів та інструкцій, інших документів, які регулюють порядок виготовлення, ремонту, носіння та збуту метальної холодної зброї 6) обрання неправильної тактики проведення допиту	57,9 72,5 85,9 34,7 25 35,9	81,6 85 83,3 76,6 48,3 45,8
18.	Для проведення допиту у кримінальних провадженнях стосовно застосування метальної холодної зброї може залучатись спеціаліст, зокрема фахівець в галузі зброезнавства, з метою: 1) надання технічної допомоги 2) пояснення спеціальних термінів 3) застосування науково-технічних засобів 4) допомоги слідчому у формулюванні питань, які потребують знань у галузі дослідження холодної зброї 5) пояснення окремих питань механізму утворення слідів 6) встановлення кола обставин, які необхідно з'ясувати 7) допомоги слідчому більш точно усвідомити обставини провадження 8) забезпечення правильного відображення застосованих науково-технічних засобів 9) допомоги слідчому в аналізі отриманої інформації та вибору напрямів її подальшого використання	58,5 93,2 73,1 88,4 90,8 60,9 30,4 48,7 21,9	97,5 85 70 87,5 100 50,8 31,6 37,5 11,6

Додаток Г

Техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події

Рис. Г.1. Валіза криміналістична «Стандарт»*

Склад валізи: ліхтар ультрафіолетовий портативний – 1 шт.; ліхтар акумуляторний – 1 шт.; ліхтар пошуково-сигнальний з магнітом – 1 шт.; ліхтар пошуковий з телескопічною ручкою та магнітом – 1 шт.; мультитул – 1 шт.; ножиці – 1 шт.; номерки магнітні (0-9) комплект – 1 шт.; набір пластикових Л-подібних номерків (0-9) комплект – 1 шт.; лупа багатофункціональна – 1 шт.; плівка дактилоскопічна прозора 13x18 см. 20шт/пак. – 1 шт.; скотч дактилоскопічний ЛС-19 – 1 шт.; скотч дактилоскопічний 38 мм х 9,14 м – 1 шт.; скотч дактилоскопічний 100 мм х 9,14 м – 1 шт.; пензель «Верблюд» – 1 шт.; аплікатор для магнітних порошків кишеньковий – 1 шт.; порошок магнітний чорний – 200 г; порошок магнітний червоний – 200 г; порошок магнітний сірий – 200 г; порошок магнітний опівнічно-чорний – 200 г; порошок немагнітний сірий – 100 мл.; порошок немагнітний червоний – 100 мл.; валик дактилоскопічний, 5 см – 1 шт.; подушка дактилоскопічна Ø 38мм – 1 шт.; фарба для дактилоскопіювання, 100 г – 1 шт.; лінійка масштабна 15 см – 3 шт.; лінійка масштабна кутова 15x20 – 3 шт.; лінійки масштабні магнітні (15 см – 3 шт.; 15x20 – 3 шт.); набір пінцетів (прямий, кутовий, з м'якими наконечниками) – по 1 шт.; скальпель зі змінними лезами – 1 шт.; двокомпонентний силіконовий компаунд Silmark – 1 шт.; гель-ліфтери чорні 18x36 см 10шт/пак. – 1 шт.; гель-ліфтери білі 18x36 см 10шт/пак. – 1 шт.; гель-ліфтери прозорі 18x36 см 10шт/пак. – 1 шт.; рулетка, 50 м – 1 шт.; рулетка, 3 м – 1 шт.; стрічка огорожувальна 50 м – 1 шт.; пломби мішкові – 10 шт.; серветки спиртові – 1 пак.; рукавиці нітрилові неопудрені – 2 пак.; крафт-конверти 229 х 324 мм – 10 шт.; комбінезон одноразовий з бахілами – 2 набори; маски одноразові 50 шт./пак. – 1 шт.; бинт марлевий стерильний, 10 см х 5 м – 1 шт.; бинт марлевий нестерильний, 10 см х 5 м – 1 шт.; ліхтар сигнальний – 1 шт.; папка для паперів – 1 шт.; нитка капронова біла 25 м – 1 шт.; набір канцелярський (блокнот, ручка, олівець, крейда біла, маркер) – 1 набір; лінійка металева 30 см – 1 шт.; пакети Zip-Lock 150x200 мм 100 шт/пак. – 1 шт.; пакети Zip-Lock 60x80 мм 100 шт/пак. – 1 шт.; набір номерків-маркерів – 1 шт.; пилка універсальна (деревина/метал) – 1 шт.; рідина для невидимого маркування «Сигнал» 500 мл – 1 шт.; пластилін скульптурний, 50 г – 1 шт.; валіза переносна пластикова 450x350x200 мм – 1 шт.; трипод з головкою для фотозйомки – 1 шт.

*Зображення та опис продукції – офіційний сайт НВК «ЕКСПЕРТ» URL: <http://pro-expert.com.ua/> (дозвіл на використання даних – лист НВК «ЕКСПЕРТ» від 20.01.2020 № 03-01/2020).

Рис. Г.2. Набір приладдя для документування та фотофіксації на місці події*

Склад набору: валіза переносна 550 x 240 x 140 мм – 1 шт.; набір Л-подібних номерків від 0 до 50 – 1 шт.; набір магнітних номерків від 0 до 9 – 1 шт.; лінійка масштабна пластикова 15 см – 10 шт.; лінійка масштабна пластикова магнітна 15 см – 10 шт.; лінійка масштабна пластикова кутова 15 см x 20 см – 10 шт.; лінійка-трафарет «Фігура людини» – 1 шт.; лінійка-трафарет «Місце злочину» – 1 шт.; лінійка-трафарет «Меблі в будинку» – 1 шт.; лінійка-трафарет «Дорожній трафік» – 1 шт.; освітлювальні підставки для номерків – 12 шт.; рулетка 20 м – 1 шт.; ліхтар пошуковий з телескопічною ручкою та магнітом – 1 шт.; стрічка огорожувальна – 2 шт.; блокнот з кульковою ручкою – 1 шт.; вологі серветки – 1 уп.; набір наліпок для фотофіксації доказів на нерівних поверхнях: алфавіт А, В, С по 1 аркушу, номери від 0 до 9 по 1 аркушу, стрілки (показчик напрямку) – 1 аркуш.

*Зображення та опис продукції – офіційний сайт НВК «ЕКСПЕРТ» URL: <http://pro-expert.com.ua/> (дозвіл на використання даних – лист НВК «ЕКСПЕРТ» від 20.01.2020 № 03-01/2020).

Рис. Г.3. SceneVision™ Panorama: Набір фототехніки та програмного забезпечення для панорамної зйомки*

Рис. Г.4. Пристрій вихреструмовео магнітографіювання «Regula 7515M»*

**Зображення та опис продукції – офіційний сайт НВК «ЕКСПЕРТ» URL: <http://pro-expert.com.ua/> (дозвіл на використання даних – лист НВК «ЕКСПЕРТ» від 20.01.2020 № 03-01/2020).

Рис. Г.5. Магнітооптичний прилад «Regula 7505M»*

Рис. Г.6. Набір для відновлення серійних номерів на металевих поверхнях*

Склад набору: реагент Фрая – 59 мл.; реагент Тернера – 59 мл.; реагент Девіса – 59 мл.; азотна кислота – 59 мл.; кислотний хлорид заліза – 59 мл.; хлорид заліза – 59 мл.; гідроксид натрію – 59 мл.; азотно-фосфорна кислота – 59 мл.; розчин для очищення поверхонь – 59 мл.; мілкозернистий наждачний папір – 15 шт.; одноразові піпетки; захисні окуляри; нітрилові рукавички; балістична глина; ватні аплікатори 7,5 см; порошок нейтралізатора кислоти; захисна олія; інструкція з використання; переносний кейс 38x28x11 (см).

*Зображення та опис продукції – офіційний сайт НВК «ЕКСПЕРТ» URL: <http://pro-expert.com.ua/> (дозвіл на використання даних – лист НВК «ЕКСПЕРТ» від 20.01.2020 № 03-01/2020).

ТОВ «НВК «ЕКСПЕРТ»
вул. Гарматна 20, офіс 42,
Київ, 03067, Україна
тел. +38(044)383-48-17
e-mail: director@pro-expert.com.ua
www.pro-expert.com.ua

EXPERT
www.pro-expert.com.ua

«RPC «EXPERT» LLC
20 Harmatna Str., office 42,
Kyiv, 03067, Ukraine
tel. +38(044)383-48-17
e-mail: director@pro-expert.com.ua
www.pro-expert.com.ua

Вих. № *03-01/2020*
Від *20.01.2020 р.*

Науковому співробітнику відділу
організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ
Аллі Пашисвії

Шановна пані Алло!

У відповідь на Ваш запит щодо отримання дозволу на розміщення у дисертаційному дослідженні (з обов'язковим посиланням на джерело) інформації з офіційного веб-порталу ТОВ «НВК «ЕКСПЕРТ» у вигляді фото, характеристики та складу наступної продукції:

- Набір приладдя для документування та фотофіксації на місці події;
- Валіза криміналістична «Стандарт»;
- SceneVision™ Rapotama: Набір фототехніки та програмного забезпечення для панорамної зйомки;
- Набір для відновлення серійних номерів на металевих поверхнях;

повідомляємо, що Товариство з обмеженою відповідальністю «Науково-виробнича компанія «ЕКСПЕРТ», не заперечує щодо використання згаданої Вами інформації з офіційного веб-порталу нашої компанії.

Бажаємо Вам успіху в реалізації наукового проекту.

З повагою,
комерційний директор
ТОВ «НВК «ЕКСПЕРТ»

Ігор Костенко

КЛОПОТАННЯ
про призначення експертизи холодної зброї
по кримінальному провадженню
ЄРДР №12018100090009614 від 23.08.2018, за ознаками кримінального
правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України

Київ-2018

**СОЛОМ'ЯНСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ПОЛІЦІЇ ГОЛОВНОГО
УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У МІСТІ КИЄВІ**
03151 м. Київ, пр-т Повітрофлотський, 49 тел.: 275-25-77 факс: 275-33-00

**Слідчому судді
Солом'янського районного суду
м. Києва**

**КЛОПОТАННЯ
про призначення експертизи холодної зброї**

м. Київ

07 листопада 2018 року

Слідчий Солом'янського УП ГУНП в м. Києві Дулкай Іван Іванович, розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12018100090009614 від 23 серпня 2018 року за ч.1 ст. 263 КК України,-

ВСТАНОВИВ:

В провадженні СВ Солом'янського УП ГУНП у м. Києві знаходиться кримінальне провадження № 12018100090009614, дані щодо якого внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань 23 серпня 2018 року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 263 КК України.

Згідно фактичних обставин справи встановлено, 23.08.2018 до слідчого відділу Солом'янського УП ГУНП у м. Києві надійшов рапорт оперуповноваженого КР ВП в аеропорту «Київ» Василько О.М., про те що в ході виконання доручення слідчого у кримінальному провадженні ЄРДР №12018100090004728, отримано інформацію, про те, що громадянин «В» за місцем свого проживання зберігає предмети та речі, обіг яких обмежено або заборонено на території України, а саме, дві бойові гранати та незареєстрована вогнепальна зброя.

В ході супроводження матеріалів кримінального провадження, встановлено факт незаконного зберігання речей, обіг яких обмежено або заборонено на території України, громадянином Вашіліним Віктором Вікторовичем, що проживає на території Солом'янського району міста Києва по вул. Новопольова, 97-А, кв. 81.

07.09.2018 року проведено обшук за адресою: Київ, вул. Новопольова, 97-А, кв. 81, в ході якого вилучено металеву телескопічну палицю, яка має візуальні ознаки холодної зброї.

Згідно ч.1 ст. 242 КПК України, підставою проведення експертизи є зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

Крім того, згідно вимог ч. 1 ст. 243 КПК України сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.

З метою всебічного, повного і неупередженого розслідування, встановлення всіх обставин що підлягають доказуванню, та з'ясуванню обставин у кримінальному провадженні, необхідні спеціальні знання виникла необхідність доручити експертній установі провести експертизу «холодної зброї».

Так, на вирішення експертизи необхідно поставити наступні питання:

- Чи є даний предмет холодною зброєю?
- Якщо є, то до якого типу, виду холодної зброї він належить?

Об'єкт дослідження, а саме: спец. пакет експертної служби №1018272 у якому знаходиться металевий предмет схожий на телескопічну палицю, у кримінальному провадженні №12018100090009614 від 23.08.2018, визнано речовим доказом, який до моменту отримання доручення про направлення на експертні дослідження зберігатиметься у Солом'янському УП ГУНП у м. Києві.

Не заперечую, у разі необхідності, проти часткового або повного знищення об'єктів дослідження або речових доказів, якщо таке передбачено методикою дослідження.

Враховуючи, що для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання, керуючись ст. ст. 40, 110, 242, 243, 244 КПК України, -

ПРОШУ:

1. Розглянути дане клопотання і винести ухвалу про доручення експертам Київського НДЕКЦ МВС України на проведення експертизи холодної зброї.
2. На вирішення експертизи необхідно поставити наступні питання:
 - Чи є даний предмет холодною зброєю?
 - Якщо є, то до якого типу, виду холодної зброї він належить?
3. Для ознайомлення експерту, при необхідності, надати матеріали кримінального провадження.
4. Надати експертній установі дозвіл, за необхідності, на часткове або повне знищення об'єктів дослідження або речових доказів, якщо таке передбачено методикою дослідження.
5. Про час та місце проведення розгляду клопотання прошу повідомити старшого слідчого СВ Солом'янського УП ГУНП у м. Києві Дулкай І. І., по моб. тел. 0676591215.

Додатки:

1. Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12018100090009614 від 23.08.2018.
2. Копії матеріалів кримінального провадження на ____ аркушах.

**Слідчий СВ Солом'янського УП
ГУНП України в м. Києві**

Іван Іванович Дулкай

**Зведені дані анкетування 46 судових експертів Експертної служби МВС
України за напрямом дослідження холодної зброї**

№ з/п	Запитання та відповіді	Результати у %
1.	Відомство, в якому Ви працюєте? 1) Міністерство внутрішніх справ України 2) Міністерство юстиції України	84,8 15,2
2.	Займана посада? 1) експерт 2) старший експерт 3) головний експерт 4) начальницький склад (починаючи з завідувача сектором)	6,6 17,3 76,1
3.	Стаж роботи експертом? 1) до 1 року 2) від 1 до 5 років 3) понад 5 років	6,6 13 80,4
4.	Найчастіше результатами експертизи даного виду об'єктів були? 1) категоричний позитивний висновок 2) категоричний негативний висновок 3) інше	32 68
5.	Чи виконували Ви особисто криміналістичне дослідження металюї холодної зброї? 1) так 2) ні 3) ні, але хотілось би виконувати (спробувати виконати)	95,6 4,4
6.	Чи виникали у Вас труднощі при виконанні дослідження холодної (металюї холодної) зброї? 1) так, через брак практичного досвіду 2) так, через відсутність (недостатність) інформаційних джерел 3) інші чинники 4) ні	6,6 37 56,4
7.	Чи використовували Ви у своїй практичній діяльності висновки експертів з вказаного напрямку дослідження для вирішення проблемних аспектів та попередження помилок? 1) так 2) ні	89,1 10,9
8.	Чи задовольняє Вас рівень інформаційно-довідкового забезпечення проведення даного виду дослідження? 1) повністю задовольняє 2) інформаційно-довідкове забезпечення потребує оновлення 3) повністю не задовольняє	100
9.	Яку кількість інформаційних джерел за напрямом даного виду дослідження Ви використовуєте при виконанні експертизи? 1) 1 джерело 2) від 3 до 5 джерел 3) більше 5 джерел	100
10.	Чи є, на Вашу думку, потреба у розробці, написанні інформаційних джерел за напрямом дослідження холодної (металюї холодної)	

	зброї? 1) так 2) ні	95,6 4,4
11.	Чи потрібна, на Вашу думку, окрема Методика криміналістичного дослідження металюної холодної зброї? 1) так 2) ні, достатньо діючої Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів	100
12.	Чи потребує, на Вашу думку, удосконалення Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів? 1) так 2) ні	100
13.	На Вашу думку, чи позитивно вплине на проведення криміналістичних досліджень холодної (металюної холодної) зброї заміна сухої соснової дошки як мішені для проведення випробувань на сучасне альтернативне пристосування? 1) так, це дозволить підвищити ефективність та точність проведення досліджень 2) ні	91,3 8,7
14.	На Вашу думку, чи позитивно вплине на проведення криміналістичних досліджень холодної (металюної холодної) зброї запровадження конкретної величини сили здійснення випробувань? 1) так, це дозволить підвищити ефективність та точність проведення досліджень 2) ні	91,3 8,7
15.	Критерії застосування методів і методик, які забезпечать найбільш об'єктивний результат дослідження: 1) законність та етичність 2) науковість 3) ефективність 4) безпечність 5) доцільність 6) надійність отриманих результатів	85 86,9 100 74 91,3 97,8
16.	Визначте доцільність проведення наступних дій, що передують призначенню експертизи металюної холодної зброї: 1) визначення виду (підвиду) судової експертизи 2) визначення обсягу необхідних та достатніх для дослідження матеріалів 3) здійснення перевірки (огляду) матеріалів, які підлягають направленню на експертизу з точки зору їх повноти та придатності для проведення експертизи 4) забезпечення відібрання зразків (за необхідності) 5) виклик судового експерта 5) з'ясування усіх інших обставин, пов'язаних з проведенням експертизи	97,8 95 89 65 62 56,5
17.	Які помилки найчастіше зустрічаються під час призначення експертизи металюної холодної зброї? 1) затягування строків призначення експертизи 2) відсутність у постанові про призначення експертизи обставин справи 3) постановка запитань, які не належать до компетенції експерта 4) неправильне формулювання питань 5) направлення матеріалів з порушенням цілісності пакування 6) надання недостатньої кількості зразків на дослідження	28,2 4,4 80,4 87 13 2,2

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР**

вул. Ст. Будного, 48, м. Тернопіль, 46027,

тел./факс (0352) 52-67-16, 27-13-10,

e-mail: eko@ndekc.tern.ua

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

12.10.2018

м. Тернопіль

№ 1.2-354/18

До Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України 17.09.2018 при супровідному листі від 17.09.2018 № 6096 із слідчого відділу Тернопільського районного відділення поліції Тернопільського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Тернопільській області надійшла ухвала суду від 14.09.2018 про призначення судової експертизи зброї винесена слідчим суддею Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області Ломакін В.Є. в кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 22.08.2018 за № 12018210180000442.

Проведення судової експертизи доручено старшому судовому експерту Тернопільського НДЕКЦ МВС України Майці Петру Володимировичу, який має вищу юридичну освіту, кваліфікацію судового експерта з правом проведення експертиз за експертною спеціальністю 3.3 «Дослідження холодної зброї», свідоцтво № 11917, свідоцтво про підтвердження кваліфікації судового експерта видане ЕКК МВС України від 29.08.2017 № 1614, стаж експертної роботи – з 2012 року.

Про відповідальність за завідомо неправдивий висновок експерта та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків за статтями 384, 385 Кримінального кодексу України попереджений.

_____ П.В. Майка

Обставини справи (відомі з постанови про призначення судової експертизи): «Як вбачається із клопотання слідчого, 21.08.2018 року до Тернопільського РВП ТВП ГУНП в Тернопільській області надійшло повідомлення про те, що близько 18:00 год., місцевий житель Франків Андрій Дмитрович, 21.02.1970 року народження, перебуваючи на території гаражних боксів по вул. Бродівській бічній, 12, с. Біла, Тернопільського району, Тернопільської області, з хуліганських мотивів, наніс тілесні ушкодження Коробчуку Сергію Миколайовичу, використовуючи предмет заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень, а саме предмет схожий на спортивний лук. В подальшому, Франків Андрій Дмитрович продовжив свої злочинні дії, з хуліганських мотивів, використовуючи заздалегідь

Судовий експерт

П.В. Майка

Висновок експерта від 12.10.2018 № 1.2-354/18, сторінка 2 з 6

заготовлений предмет, пошкодив вікна сусідніх гаражних боксів, що по вул. Бродівській бічній, 12, с. Біла, Тернопільського району, Тернопільської області. 22 серпня 2018 року в ході обшуку за місцем проживання Франківа А. Д. за адресою: с. Біла вул. Бродівська бічна, 12 Тернопільського району було виявлено та вилучено предмет схожий на лук».

На експертизу надано:

1. Поліетиленовий пакет в якому знаходиться предмет схожий на лук (згідно постанови про призначення експертизи), який виявлено під час обшуку за місцем проживання Франківа А.Д. за адресою: с. Біла вул. Бродівська бічна, 12.

На вирішення судової експертизи поставлені питання:

1. Чи являється наданий на дослідження предмет холодною зброєю ?
2. Якщо так то якого виду холодної зброї він належить ?
3. Яким способом виготовлено даний предмет ?

Перелік методик проведення судових експертиз, які застосовувалися при проведенні дослідження:

1. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів: методичний посібник (із змінами від 12.09.2014), реєстраційний код 4.5.07;
2. Сайт https://hunter.rozetka.com.ua/ua/jandao_66_32_blue_q/p20336988/characteristics/#ta.

В ухвалі про призначення експертизи, міститься інформація щодо дозволу слідчого судді, на повне або часткове знищення об'єкта дослідження.

ДОСЛІДЖЕННЯ

На дослідження об'єкт поступив через канцелярію Тернопільського НДЕКЦ МВС України під № 5404 та завідувача сектору досліджень зброї, упакованими в поліетиленовий пакет, горловина якого обмотана ниткою та опечатана аркушем паперу на якому міститься рукописний нерозбірливий текст виконаний барвуючою речовиною синього кольору, щодо об'єкту дослідження. Цілісність упакування не порушено (*див. зображення 1-2*).

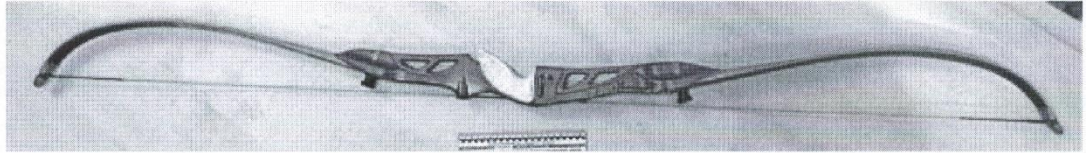
Зображення 1. Загальний вигляд упакування об'єкту дослідження.

Судовий експерт

П.В. Майка

Висновок експерта від 12.10.2018 № 1.2-354/18, сторінка 3 з 6

При відкритті пакету з полімерного матеріалу з нього вийнято предмет, зовнішнім виглядом схожий на лук (тому в подальшому для його опису використовуються збройові терміни), що відповідає переліку наведеному в ухвалі про призначення судової експертизи (див. зображення 2).

Зображення 2. Загальний вигляд наданого на експертизу лука.

Предмет схожий на лук загальною довжиною – 1600 мм, складається з кибиті та тятиви.

Кибить дугоподібної форми, виготовлений з деревини та полімеру, довжиною – 1600 мм, найбільшою шириною – 10 мм. По краях кибиті на рогах наявні заглиблення для фіксації тятиви. На поверхні кибиті є маркувальні позначення (див. зображення 3-4).

Зображення 3.

Зображення 3-4. Загальний вигляд маркувальних позначень лука.

Тятива виготовлена з пласкої плетеної мотузки чорного кольору, яка має розміри: довжина – 1600 мм, товщина – 3 мм. Вільні кінці тятиви закріплені в заглибленнях по краях кибиті. Зусилля необхідне для натягу тятиви – 14.5 кілограм.

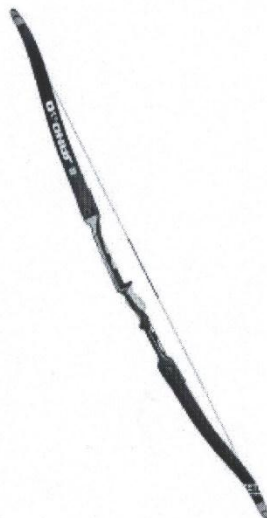
Висока якість обробки деталей лука та наявність маркувальних позначень свідчить про те, що даний лук виготовлений заводським способом.

Для встановлення належності лука до певного класу було здійснене його порівняння з типовими зразками холодної зброї які містяться в колекції Тернопільського НДЕКЦ МВС України та в довідковій літературі [2]. В результаті порівняння встановлено співпадання ознак досліджуваного лука за загальною формою, розмірами і конструкції в цілому з формами та конструкцією (відповідними ознаками) луків для відпочинку та розваг фірми Jandao Tangozing (див. зображення 5), які до холодної зброї не відносяться.

Судовий експерт

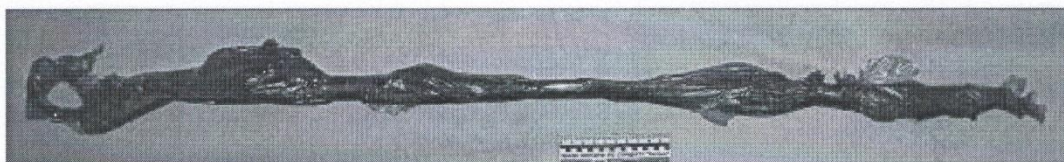
П.В. Майка

Висновок експерта від 12.10.2018 № 1.2-354/18, сторінка 4 з 6

Зображення 5. Ілюстрація лука з сайту https://hunter.rozetka.com.ua/ua/jandao_66_32_.

Стріли поступили через канцелярію Тернопільського НДЕКЦ МВС України та завідувача сектору досліджень зброї, упакованими в поліетиленовий пакет горловина якого обмотана ниткою та опечатана аркушем паперу білого кольору на якому міститься рукописний нерозбірливий текст виконаний барвуючою речовиною синього кольору, щодо об'єктів дослідження. Цілісність упаковки не порушено (див. зображення 6).

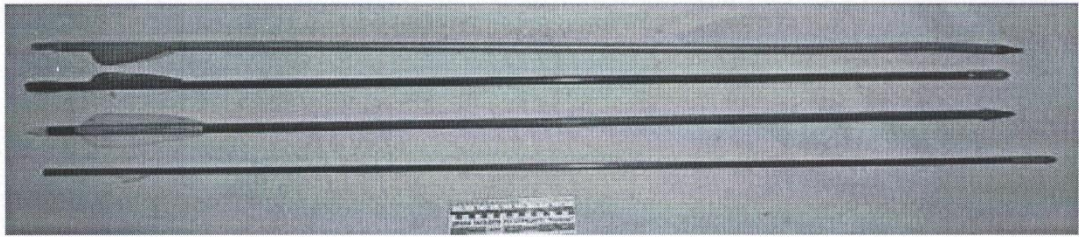
Зображення 6. Загальний вигляд упаковки об'єктів дослідження.

Стріли мають фігурну форму, складаються з корпусу, наконечника та оперення. Загальна довжина стріли становить – 790 мм. Корпус стріли циліндричної форми, діаметром – 9.5 мм, виготовлений з полімерного матеріалу. Наконечник стріл фігурної форми довжиною – 25 мм, виготовлений з металевої пустотілої трубки та кріпиться на корпус всадним способом. Вістря наконечника в перерізі ромбовидне, заокруглене та загострене. Знизу від нижнього зрізу корпусу стріли, наявне оперення з пір'я, яке прикріплено до корпусу за допомогою прозорої липкої стрічки, також в нижній частині корпусу наявне заглиблення «вушко» глибиною – 5,9 мм. Будь-які маркувальні позначення на поверхнях стріл відсутні (див.зображення 7).

Судовий експерт

П.В. Майка

Висновок експерта від 12.10.2018 № 1.2-354/18, сторінка 5 з 6

Зображення 7. Загальний вигляд наданих на експертизу стріл.

З метою перевірки конструкції предмета і його матеріалу на міцність, та визначення достатності вражаючих властивостей, а також зручності та безпеки при поводженні з ним проводилися експерименти.

Перевірялось зусилля натягу тятиви. Для чого лук затискався за кибіть в середній частині. До тятиви неодноразово прикладалося максимальне зусилля і проводилися постріли. Максимальне зусилля становило 14,5 кг. За допомогою п'яти пострілів визначалась проникаюча можливість стріли з наконечником (постріли походилися в шари волокна сухої соснової дошки під кутом близько 90 градусів з відставні 20 метрів).

В ході експериментів встановлено, що стріли, які направлені на дослідження, долали відстань в 20-25 метрів, також встановлено, що стріла з наконечником, занурювалась в соснову дошку на глибину 7 мм. Результати експериментів показали, що досліджуваний лук, не має достатньої міцності для ураження цілі і до холодної зброї не відноситься.

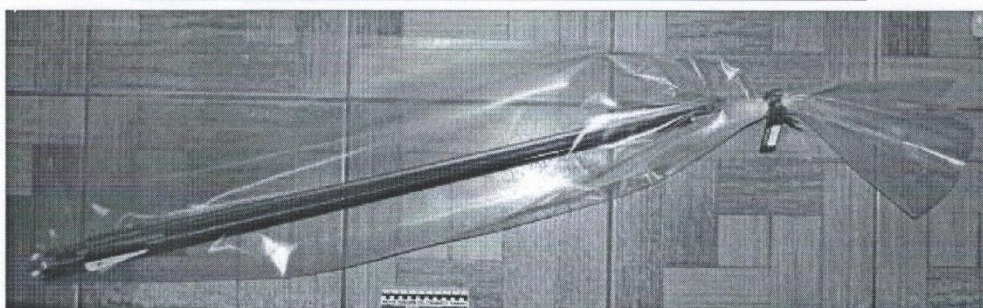
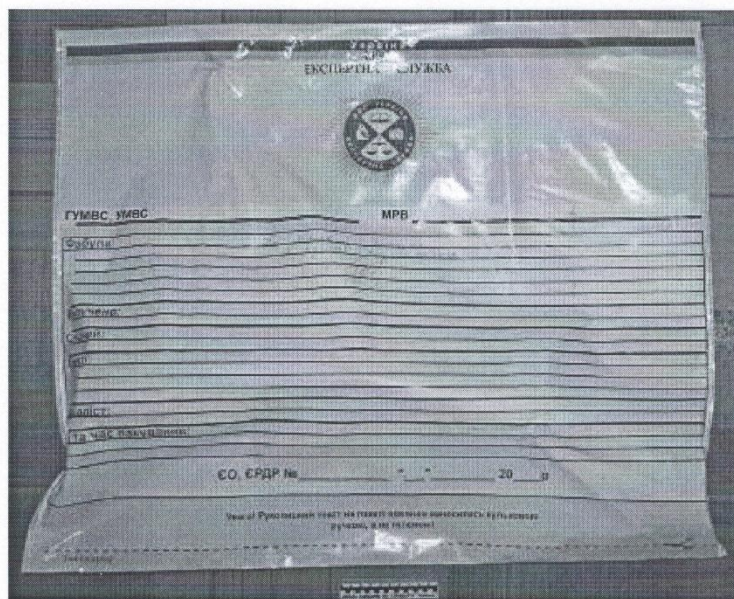
Результати дослідження свідчать про те, що наданий на експертизу лук є луком для відпочинку та розваг і до холодної зброї не відноситься. Наданий лук виготовлений промисловим способом.

При проведенні досліджень застосовувалися: вага для естетичного зважування «Weineng № WN A08№84» (свідоцтво про повірку від 30.05.2018) лінійка металева довжиною 30 см (ціна поділки 1 мм), свідоцтво про калібрування № UA/23/171211/002287 від 11.12.2017 р., штангенциркуль типу ШЦ-1, ГОСТ 8-113-2009 (ціна поділки 0,1 мм), свідоцтво про повірку робочого засобу вимірювальної техніки № 475 чинне до 23 серпня 2019 р., рулетка «РЗ» 3 м свідоцтво про повірку робочого засобу вимірювальної техніки № 489 чинне до 23 серпня 2019 року.

Фіксація та друк зображень проводилися з використанням цифрової фотокамери «Canon Power Shot SX 410 IS» з подальшим друкуванням на струменевому принтері «EPSON WF-2510».

Після проведення дослідження лук і стріли були упаковані в поліетиленовий пакет Експертної служби № 333878 та поліетиленовий пакет опечатаний пломбою № 7650872 (див. зображення 8-9). Об'єкти додаються до висновку експерта.

Висновок експерта від 12.10.2018 № 1.2-354/18, сторінка 6 з 6

Зображення 8-9. Загальний вигляд упакувань після проведення експертизи.

ВИСНОВОК

1. Наданий на експертизу предмет який виявлено під час обшуку за місцем проживання Франківа А.Д. за адресою: с. Біла вул. Бродівська бічна, 12 до холодної зброї не відноситься.
2. Предмет є луком для відпочинку та розваг фірми Jandao Tangozing.
3. Лук виготовлений заводським способом.

Судовий експерт

П.В. Майка

Акти впровадження

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-24/11-584

"24" _____ 2024 р.

А. Пашиєвій

вул. Дружби, 1, кв. 96, с. Крюківщина,
Київська обл., 08136

Шановна пані Алло!

Повідомляємо, що у Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності були опрацьовані підготовлені Вами та іншими фахівцями Національної академії внутрішніх справ України пропозиції та зауваження до проекту Закону України «Про зброю» (реєстр. № 1222).

Зазначені пропозиції та зауваження, зокрема щодо луків та арбалетів з силою натягнення тятиви до 20 кг та стріл до них, а також клинкової зброї, можуть бути частково враховані під час напрацювання проекту Закону про цивільну зброю та боеприпаси до неї, який на цей час опрацьовується Робочою групою при Комітеті з питань правоохоронної діяльності, з урахуванням положень проектів законів «Про зброю» та «Про обіг зброї».

З повагою
Голова Комітету

Д. Монастирський

486600

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
полковник поліції

Руслан ДУДАРЕЦЬ

21.09.2020

АКТ

**впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування
матеріалів дисертаційного дослідження здобувача Національної
академії внутрішніх справ Пашиєвої Алли Сергіївни на тему:
«Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї» за спеціальністю
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Комісія у складі: начальника відділу ГСУ НП України доктора юридичних наук, доцента Шевчишена А. В., заступника начальника відділу ГСУ НП України кандидата юридичних наук, доцента Мірковця Д.М., старшого слідчого в особливо важливих справах кандидата юридичних наук Загамули В.В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Пашиєвої Алли Сергіївни на тему: «Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Начальник відділу
ГСУ НП України
доктор юридичних наук, доцент**

Артем ШЕВЧИШЕН

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук, доцент**

Дмитро МІРКОВЕЦЬ

**Старший слідчий в ОВС
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

Вадим ЗАГАМУЛА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Тернопільського
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру
МВС України

Олександр ШРАМКО

АКТ

про впровадження в практичну діяльність Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України матеріалів дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Пашиєвої Алли Сергіївни на тему «Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі: заступника завідувача відділу забезпечення діяльності центру С.А. Поліщука, провідного фахівця відділу забезпечення діяльності центру, кандидата юридичних наук Ю.О. Пілюкова, вивчивши матеріали дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Пашиєвої Алли Сергіївни на тему: «Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї», опубліковані у наукових статтях та тезах доповідей на конференціях, вважає, що вони можуть бути використані у практичній діяльності Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України.

Заступник завідувача відділу
забезпечення діяльності центру
Тернопільського НДЕКЦ МВС України

Сергій ПОЛІЩУК

Провідний фахівець відділу
забезпечення діяльності центру
Тернопільського НДЕКЦ МВС України
кандидат юридичних наук

Юрій ПІЛЮКОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

С.Д. Гусарєв

2019 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
Національної академії внутрішніх справ Пашиєвої Алли Сергіївни на тему:
«Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї»
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність у освітній процес Національної академії
внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук, професора **Никифорчука Д.Й.** (голова комісії), завідувача кафедри криміналістики та судової медицини кандидата юридичних наук, доцента **Самодіна А.В.**, завідувача кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 кандидата юридичних наук **Атаманчука В.М.**, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Пашиєвої А.С. на тему: «Криміналістичне дослідження металюної холодної зброї» впроваджені у освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Пашиєвої А.С. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять зі здобувачами вищої освіти НАВС під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Судова експертиза вогнепальної та холодної зброї», «Криміналістичне зброєзнавство» та «Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій».

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у навчально-методичних матеріалах, де як джерела рекомендовані наступні публікації:

1. Пашиєва (Голоколосова) А. С. Криміналістичне дослідження сюриненів як різновиду металюної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2 (95). С. 117–124.

2. Пашиєва (Голоколосова) А. С. Історично-правовий аналіз формування криміналістичного вчення про холодно зброю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. №1 (98) С. 332–340.

3. Пашиєва (Голоколосова) А. С. Реалії законодавчого регулювання проведення судової експертизи холодної зброї та шляхи його вдосконалення.

Підприємництво, господарство і право: науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2016. № 4 (242). С. 97–101.

4. Пашиєва А. С. Інформаційне забезпечення криміналістичного дослідження металюї холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 1 (106). С. 303–311.

5. Пашиєва А. С. Особливості огляду місця події злочину, скоєного із застосуванням металюї холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 2 (107). С. 194–202.

6. Пашиєва А. С. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб., присвяч. 105-річчю заснування судової експертизи в Україні.* Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О. Г. Рувін (голов. ред.) та ін. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. Вип. 63, ч. 1. С. 103–109.

7. Пашиєва А. С. Імплементация міжнародного законодавства в питання правового визначення дефініції «метальна зброя». *Visegrad journal on human rights; Paneurópska vysoká škola; Užhorodská národná univerzita.* Bratislava, 2019. 3 (volume 2). С. 197–201.

Голова комісії:

начальник відділу

організації наукової діяльності

та захисту прав інтелектуальної власності

заслужений діяч науки і техніки України,

доктор юридичних наук, професор

Д.Й. Никифорчук

Члени комісії:

завідувач кафедри криміналістики

та судової медицини

кандидат юридичних наук, доцент

А.В. Самодін

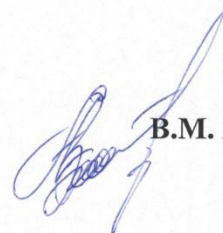
завідувач кафедри

криміналістичного забезпечення

та судових експертиз

навчально-наукового інституту № 2

кандидат юридичних наук

В.М. Атаманчук

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Криміналістичне дослідження сюрикенів як різновиду металльної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. Вип. 2 (95). С. 117–124.
2. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Історично-правовий аналіз формування криміналістичного вчення про холодну зброю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. Вип. 1 (98). С. 332–340.
3. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Реалії законодавчого регулювання проведення судової експертизи холодної зброї та шляхи його вдосконалення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 4 (242). С. 97–101.
4. Пашиєва А. С. Інформаційне забезпечення криміналістичного дослідження металльної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Вип. 1 (106). С. 303–311.
5. Пашиєва А. С. Особливості огляду місця події злочину, скоєного із застосуванням металльної холодної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Вип. 2 (107). С. 194–202.
6. Пашиєва А. С. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63, ч. 1. С. 103–109.

*статті в наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку,
з якого підготовлено дисертацію:*

1. Пашиєва А. С. Імплементация міжнародного законодавства з питання правового визначення дефініції «метальна зброя». *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 3 (volume 2). С. 197–201.

праці апробаційного характеру:

1. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Оцінка результатів експериментального дослідження атипової холодної зброї та формулювання висновку. *Актуальні правові питання сьогодення в умовах Євроінтеграції України* : матеріали загальноакад. підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 15 трав. 2015 р.). Київ, 2015. С. 85–87.

2. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Попереднє дослідження холодної зброї. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ, 2015. С. 195–197.

3. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Щодо питання правового регулювання проведення судової експертизи холодної зброї. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : тези VII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 29 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 240–242.

4. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Можливості застосування поліграфа під час розслідування злочинів, учинення яких пов'язане з використанням холодної зброї. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ, 2015. С. 191–194.

5. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Щодо деяких проблемних аспектів дослідження метальної холодної зброї. *Перші Миколаївські юридичні дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 18 трав. 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 639–644.

6. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Холодна зброя як засіб терористичної діяльності. *Теорія і практика судової експертизи* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 12 трав. 2016 р.). Київ, 2016. С. 112–114.

7. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Проблемні аспекти правового закріплення поняття холодної зброї. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Сєвєродонецьк, 19 трав. 2017 р.). Сєвєродонецьк, 2017. С. 184–186.

8. Голоколосова (Пашиєва) А. С. Об'єкт криміналістичної експертизи холодної зброї. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю* : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 квіт. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 115–118.

9. Пашиєва А. С. Холодна зброя в кримінальному законодавстві. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)*: тези доп. VIII міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 123–125.

10. Пашиєва А. С. Метальна зброя як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 345–348.

11. Пашиєва А. С. Програмований підхід при визначенні належності предмета до метальної холодної зброї. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя д-ра юрид. наук, проф. Н. І. Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ–Маріуполь, 2018. С. 257–259.

12. Пашиева А. С. Теоретические основы судебной экспертизы метательного холодного оружия. *Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики* : сб. ст. (Республика Беларусь, Могилев, 29–30 мая 2018 г.) Могилев, 2018. С. 60–65.

13. Пашиєва А. С. Експертиза холодної зброї як джерело доказів. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 281–284.

14. Пашиєва А. С. Огляд металльної холодної зброї на місці вчинення правопорушення. *Участь спеціаліста у кримінальному провадженні* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 24 квіт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 92–95.

15. Пашиєва А. С. Місце холодної зброї у інформаційно-довідковому забезпеченні розкриття та розслідування злочинів. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 лют. 2020 р.). Київ–Маріуполь, 2020. С. 233–237.